

نشریه شماره ۲

راهنمای تحقیقات ایرانی

گردآوری

ایرج افشار

تهران - ۱۳۴۹

Publication No. 2

A DIRECTORY FOR IRANIAN STUDIES

By

IRAJ AFSHAR

Tehran

راهنمای تحقیقات ایرانی

نشریه شماره ۲

راهنمای تحقیقات ایرانی

کردآوری تقدیم به کتابخانه، ماکا
دیارگاه نه‌نزیان خسرویان کرمانی
ایرج افشار

تهران - ۱۳۴۹

هزار نسخه از این کتاب با همکاری و کمک مالی یونسکو در اجرای طرح
اهم « شناخت متقابل ارزشهای فرهنگی شرق و غرب » انتشار یافته است.

شماره ثبت کتابخانه ملی ۱۰۱۵ مورخ ۴۹/۱۰/۸

چاپخانه بهمن - تهران - ۱۳۴۹

پیشگفتار

از آغاز تأسیس مرکز بررسی و معرفی فرهنگ ایران ضرورت و فایده تدوین کتابی به نام راهنمای تحقیقات ایرانی که علاوه بر ذکر سوابق شامل فهرست مراکز و مؤسسات و افرادی باشد که با ایرانشناسی سرو کار دارند مورد توجه قرار گرفت و از دانشمند ارجمند آقای ایرج افشار که صلاحیت و بصیرت خاصی در این امر دارند تقاضا شد که تألیف چنین کتابی را بر عهده بگیرند. اینک کتاب حاضر که برای تأمین آن منظور به همت و کوشش ایشان فراهم آمده است از طرف مرکز بررسی و معرفی فرهنگ ایران و با مساعدت مالی سازمان تربیتی و علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) انتشار می یابد.

بر صاحب نظران پوشیده نیست که تدوین این نوع کتابها و جمع آوری این قبیل اطلاعات همواره بادشواری-هائی همراه است و مخصوصاً ممکن است در چاپ اول نقائص و نارسائیهایی در آنها دیده شود. بنابراین از مؤلف محترم باید سپاسگزار بود که با وقوف بر این مشکلات کوشیده اند که در قدم اول آن مقدار از اطلاعات و مدارک را که می توانسته اند به دست آورند فعلاً بصورت یک کتاب مقدماتی عرضه کنند تا چاپهای بعدی آن با توضیحات و

انتقادات علاقه‌مندان و آشنایان به این امور منقّح و کامل
کردد .

در نظر است که از این کتاب ترجمه‌ای نیز به زبان
انگلیسی آماده و چاپ شود، تا مورد استفادهٔ اکثر
خارجیانی که ایرانشناسی رشتهٔ تحصیل و تحقیق آنهاست
قرار گیرد . بدین سبب از همه کسانی که می‌توانند با
ارسال اطلاعات جدید و یادآوری اصلاحات لازم مطالب
مندرج در این کتاب را تکمیل یا اصلاح کنند تقاضا می-
شود که از راهنمایی و بذل لطف دریغ نفرمایند.

رئیس مرکز بررسی و معرفی فرهنگ ایران
غلامعلی رعدی آذرخشی

یادداشت

راهنمای تحقیقات ایسرانی مجموعه‌ای است حاوی تاریخچه مختصر تحقیقات مربوط به ایران در زبانها و در کشورهای گوناگون؛ به انضمام فهرستهای راهنما از منابع و مراجع، مجامع و مجلسها، افراد و هیأتها، کتابخانه‌ها و مجموعه‌ها، مجله‌ها و نشریه‌هایی که با این رشته علمی و تحقیقی ارتباط دارند.

مراجعه کنندگان بدین مجموعه آن را نه کامل می‌بینند و نه عاری از نقص و اشتباه. اما، تصور می‌کنم، که برای پیشرفت تحقیقات و اطلاع یافتن محققان رشته‌های ایران‌شناسی که در اکناف جهان پراکنده‌اند خالی از سودمندی نباشد.

موقعی که از طرف مرکز بررسی و معرفی فرهنگ ایران پیشنهاد تهیه چنین مجموعه‌ای به من شد می‌خواستم عذر بخواهم و کتابی را که دوستم آقای شجاع‌الدین شفا در همین زمینه به نام «جهان ایران‌شناسی» تدوین کرده و منظم‌آدرصد تجدید و تکمیل آن بودند بسنده بدانم. اما در آن وقت «جهان ایران‌شناسی» به صورت پلی کپی نشر و در زمان کوتاهی نایاب شده و به دشواری در دسترس همگان بود (چاپ جدید آن موقعی انتشار یافت که چاپ این کتاب به نیمه رسیده بود). ازین گذشته آن کتاب مفید به ترتیب ممالک تدوین و مرتب شده بود نه بر اساس موضوع. لذا دعوت مرکز بررسی و معرفی فرهنگ ایران را پذیرفتم، بخصوص که این نشریه به توصیه و تأیید یونسکو تهیه می‌شد و تحریر و چاپ انگلیسی آن نیز به منظور نشر وسیع‌تر مورد نظر بود و هست.

باری، اکنون مجموعه‌ای که تدوین آن از سال ۱۳۴۵ آغاز شد

و از بهمن سال ۱۳۴۷ به چاپ داده شد در دسترس قرار می گیرد... تاجه قبول افتد وجه در نظر آید .

در قسمت تاریخچهٔ ایرانشناسی در زبانهای مختلف ، چون کتاب در صفحات معینی قرار بود تهیه شود، ناچار به اجمال و کوتاهی گزیده‌ام و بسیاری از مطالب ناگفته مانده است . اکنون امیدم آن است که کتاب دیگری در موضوع تاریخ زندگی ایرانشناسان و معرفی کنندگان علمی و سیاحت کنندگان در خاک ایران فراهم آورم که تا حدودی مکمل این کتاب باشد .

از نظر معرفی کتابشناسیها، چون پیش ازین کتابی به نام «فهرستنامه کتابشناسیهای ایران» (تهران، ۱۳۴۲) نشر کرده‌ام از آوردن نام تمام کتابشناسیها در کتاب حاضر خود داری شده است . خواستاران اطلاعات بیشتر بدان مرجع مراجعه خواهند فرمود .

نکته دیگر که لازم به یادآوری است اینکه در طول مدت چاپ کتاب، تنی چند از ایرانشناسان وفات کردند و باید در چاپ بعد نام آنها از قسمت مربوط خارج شود .

نکتهٔ دیگر آنکه از لفظ «ایرانشناسی» که در بسیاری از موارد به جای آن «تحقیقات ایرانی» به کار رفته است معنای وسیع آن در پهنهٔ جغرافیای تاریخی یعنی قلمرو تمدن ایرانی مورد نظر بوده است .

تردیدی نیست که در چنین مجموعه‌ای نقصها و عیبا و سهوهای زیاد دیده می‌شود. مانند آنکه اسامی عده‌ای از افراد و مؤسسات از قلم افتاده، احتمالاً نام دسته‌ای به تسامح وارد شده، نام جمعی دیگر به علت فراموشی در الحاقات آمده است . طبعاً همهٔ این موارد موجب آن است که عذر خواه باشم . چاپ کنونی قدم اول این راه است و آن را وسیلهٔ تکمیل این

مجموعه قرار می‌دهم تا با مطالبی که علاقه‌مندان تذکار خواهند داد تحریر انگلیسی و چاپهای بعدی آن را منظم‌تر و کامل‌تر سازم .

این یادداشت را با بیتی از خواجوی کرمانی که لفظ «ببند» آن را به «مبند» برگردانده‌ام، همراه می‌سازم، آن‌جا که در مثنوی همای و همایون می‌گوید :

دروگر بود نکته‌ای ناپسند ازو دیده نکته گیران مبند
... و نمی‌توانم پنهان کنم که بارها در کار تدوین این کتاب بیت
زیبائی از نظامی را برای تنبیه خواننده‌ام :
در دلم آید که گنه کرده‌ام کاین ورقی چند سیه کرده‌ام!
امید بسیار دارم که مطلعان و علاقه‌مندان مرا بر سهوهای این «وجیزه»
آگاه کنند .

ایرج افشار

تهران ، اول آذرماه ۱۳۴۹

فهرست مندرجات

مقدمه	۱۹- ۱
فصل اول : منابع مهم تاریخ شرقشناسی	۳۱- ۲۰
فصل دوم : تاریخچه ایرانشناسی	۳۲
۱- در زبان انگلیسی	۴۵- ۳۲
۲- در زبان آلمانی	۵۴- ۴۶
۳- در زبان فرانسوی	۶۵- ۵۵
۴- در زبان روسی	۷۶- ۶۶
در زبان ایتالیائی	۸۵- ۷۷
۶- در زبانهای پرتغالی و اسپانیائی	۹۳- ۸۶
۷- در زبان هلندی ودر هلند	۹۹- ۹۴
۸- در کشورهای اسکندیناوی	۱۰۶-۱۰۰
۹- در کشورهای اروپای شرقی	۱۱۶-۱۰۷
۱۰- در زبانهای دیگر	۱۲۳-۱۱۷
۱۱- در زبان فارسی	۱۲۹-۱۲۴
فصل سوم : مؤسسات تحقیقی و دانشگاهی	۱۵۵-۱۳۰
فصل چهارم : ایرانشناسان	۲۳۱-۱۵۶
۱- ایرانیان	۱۸۱-۱۵۷
۲- صاحبان اسامی اسلامی	۱۹۳-۱۸۲
۳- صاحبان نامهای اروپائی	۲۳۱-۱۹۴
فصل پنجم : مجله ، نشریه ، مجموعه	۲۳۲
۱- مجله و نشریه ها	۲۸۷-۲۳۳
۲- مجموعه ها	۳۱۰-۲۸۸

فصل ششم : مجالس ومجامع علمی وتحقیقی ۳۱۱-۳۲۲

۱- مجامع بین المللی متوالی ۳۱۱-۳۱۵

۲- مجامع بین المللی خاتمه یافته ۳۱۵-۳۱۶

۳- مجامع ایرانی متوالی ۳۱۶-۳۱۸

۴- مجامع ایرانی خاتمه یافته ۳۱۸-۳۲۱

۵- مجامع خارجی خاتمه یافته ۳۲۱-۳۲۲

فصل هفتم : مراکز نگاهبانی وپخش کتاب ۳۲۳-۳۵۲

۱- کتابخانه ۳۲۳-۳۴۸

۲- کتابفروشان ۳۴۹-۳۵۲

فصل هشتم : کتابشناسیها ۳۵۳

۱- کتابشناسیها وفهرستهای اروپائی ۳۵۳-۳۵۵

۲- کتابشناسیها وفهرستهای ایرانی ۳۵۵-۳۵۶

تکمله واستدراک ۳۵۷-۳۷۴

فهرست ۳۷۵ بعد

مقدمه

ایران‌شناسی و هریک از شعب دیگر شرق‌شناسی پس از جنگ جهانی دوم رنگی و چهره‌ای تازه یافت و به‌راهی دیگر و نوتر در افتاد. بطور کلی توجه اکثر مؤسسات و دانشگاه‌های جهان به مطالعات ایرانی از دیاد یافت و رشته‌ای که مطلوب ماست توسعه و دامنه گرفت.

در ایران هم کارهای مختلفی به انجام رسید که هریک در پیشرفت ایران‌شناسی و گسترش آن مؤثر افتاد. مخصوصاً تحقیقات دانشمندان ایرانی، طبع و نشر کتب قدیم، فهرست نویسی نسخ خطی کتابخانه‌های ایران، اختصاص یافتن بورسهای تحصیلی در دانشگاه تهران برای دانشجویان رشته‌های ایران‌شناسی از عوامل اساسی و اصلی این پیشرفت محسوب می‌شود.

پس از جنگ دوم موجبات توسعه اقتصادی، دید تازه تجاری، اندیشه سرمایه‌گذاری، روشهای حکومتی جدید هریک جدا جدا سبب آن شده است که دول غربی با توجهی عمیق‌تر بد رشته‌های شرق‌شناسی و از جمله ایران‌شناسی می‌نگرند. اعتبارات مالی مخصوص و زیاد، خواه از ممر عواید ملی و خواه از محل سرمایه‌های خصوصی و وقفها و مؤسسات آزاد، صرف تحقیق و تتبع در مسائل مختلف مربوط به این رشته و ایجاد کرسیهای تدریس زبان و فرهنگ ایران و تشکیل مؤسسات مطالعاتی می‌شود.

در کشوری مانند آمریکا، که تا قبل از جنگ اخیر منحصرأ در سه چهار دانشگاه تدریس و تحقیق ادبیات ایران باب بود، اکنون تعداد کرسیها و مؤسسات و گروههای مربوط به این رشته به پنج برابر رسیده است. در ژاپن نیز وضع بر همین منوال است.

در کشورهایی مانند اسرائیل و کانادا و آرژانتین که خبری از تدریس زبان و ادبیات فارسی نبود اکنون با علاقه خاصی این رشته را جزو برنامه دانشگاههای خود قرار داده اند و آرام آرام آثار تحقیقی نیز از قلم محققان آنها می بینیم و پس ازین بیش ازین خواهیم خواند.

اصولأ تدریس زبانهای فارسی، عربی، ترکی، هندی و عبری در دانشگاهها و مدارس عالی به منظور شناخت فرهنگ و عقاید، ادب و زبان، تاریخ و جغرافیای مشرق از چند قرن پیش مورد توجه مردم فرنگ واقع شد. نیاز سیاسی و تجاری دولتهای اروپایی را، به داشتن افرادی که با زبان و تاریخ و رسوم محلی ممالک شرقی آشنا باشند نخستین مرحله تحقیقات شرقی باید شمرد.

هر شرقشناس تا اواخر قرن نوزدهم معمولأ زبان و تاریخ و ادبیات چند ملت شرقی را فرامی گرفت و وسعت اطلاعات متفرق مطمح نظر بود تا عمق آن. اما هر چه زمان می گذرد مسأله تخصص در شرقشناسی بیشتر مورد نظر قرار می گیرد.

اکنون دانشمندان و دانشجویانی که به ایران شناسی می پردازند ناگزیرست که در رشته خاصی، مثلاً ادبیات یا زبان یا تاریخ، کار کند. حتی اهمیت و اعتبار تحقیقات و مطالعاتش در آن خواهد بود که به یک

موضوع منفرد از ادبیات یا زبان یا تاریخ بیردازد. کما اینکه امروز دانشمندانی را می‌شناسیم که منحصرأ در تاریخ عصر مغول یا دوران تیمور یا امور اداری و دیوانی قدیم ایران تخصص دارند. یکی در تاریخ دوره قاجار کار می‌کند و در احوال و افکار سید جمال‌الدین اسدآبادی متخصص است. دیگری در رشته ادبیات فارسی منحصرأ آثار افسانه‌ای و ادبیات عامیانه را مورد پژوهش قرار می‌دهد ...

می‌توان گفت که عهد «کلی دانی» در دنیای شرقشناسی بکلی گذشته است. مزیت این رشته تحقیقی در عصر حاضر به محدودیت تبعات و تخصصی بودن مطالعات می‌باشد. عالم متبحر کسی شمرده می‌شود که حوزه تحقیقات خود را بعد امکان و لزوم محدود کند.

هرچه شوق فرنگ به آشنایی با تمدن و زبان مشرقیان دامنه می‌گرفت ناچار به موازات آموزش عادی زبان محلی که منحصرأ وسیله مراوده و تفاهم و تفهیم بود، قدمهای استوار و اساسی در تحقیقات عالمانه و خالص نسبت به مباحث ادبی و تاریخی توسط مستشرقان برداشته شد.

در رشته ایرانشناسی بر اثر دست‌یابی به آثار قدیم چون کتیبه‌های ناشناخته و نسخه‌های خطی فراموش شده و اسناد و مأخذ دیگری که روشنگر گذشته تاریک اما پر حادثه و تمدن‌زای ما بود، نکته‌های تازه و گفته‌های دلچسب به بازار آمد.

آشنا شدن خاورشناسان با ادبیات اوستایی و فرهنگ زردشتی و خواندن کتیبه بیستون موجب تدوین تاریخ گم‌شده تمدن کهن ایرانی شد.

این نوع تحقیقات در همه زمینه‌های خاورشناسی موجب پیشرفت‌های سریع و مهم شد و نتیجه آنکه شرقشناسی به صورت یکی از رشته‌های تدریسی و تحقیقی به صحنه دانشگاه‌ها آمد و استاد و دانشجوی بسیار یافت، تا به جائی که امروزه هزار دانشجو در دانشگاه‌های امریکای شمالی تحصیل مطالعات مربوط به خاورمیانه و نزدیک را انتخاب کرده‌اند.^۱

از میان زبان‌های شرقی فراگرفتن زبان فارسی به مناسبت پهنای ادبیات شیرین و دلاویز و غنی و قلمرو جغرافیایی وسیع و دامنه دار آن (که مخصوصاً در کشور وسیعی چون هند زبان رسمی دربار و دیوان بود) و هم بر اثر قدرت سیاسی ایران در عصر صفوی مورد علاقه سیاحان و بازرگانان فرنگی قرار گرفت. ناگزیر برای این افراد کتابهای متعددی در زمینه آموزش زبان و تعلیم دستور آن به السنه لاتینی و ایتالیایی و آلمانی و زبانهای دیگر اروپایی تألیف و انتشار یافت.^۲

عده زیادی از مسافران و سوداگران فرنگی پس از بازگشت به کشور خود سفر نامه‌های مفیدی نشر کردند که موجب شناخت کشور و مردم ایران به اهالی فرنگستان گردید و وسیله شد که اروپاییها با محیط و دربار و تجارت کشور ایران بیش از پیش آشنا شدند.

در آن عهد و پس از آن مبلغین دینی فرقه‌های عیسوی نیز گزارشهای مفصل و قابل توجهی به مراکز خود فرستادند که قسمتی از آنها در همان ایام و

۱- از قول آقای دکتر خسرو مستوفی مدیر مؤسسه تحقیقات خاورمیانه دانشگاه یوتا، و اگر اشتباهی در شنیدن بر من روی نیاورده باشد.

۲- ایرج افشار: دستورهای سیصدساله برای زبان فارسی، مجله دانشکده ادبیات،

معمولاً با نامهای مخفی و مستعار نویسنده منتشر شد و عده‌ای از آن اخبار و گزارشنامه‌ها هنوز به صورت خطی در گنجینه‌های کتابخانه‌های فرنگ نگه‌داری می‌شود.

آثاری که از دوره سیاحت و تجارت و بشارت به صورت سفرنامه و معرفی‌نامه در دست محققان است اکثر از اسناد اساسی در تحقیقات ایرانی و قابل اعتنای کامل است.

در قبال این آثار، ترجمه کردن متون ادبی فارسی از گامهای مفید و مؤثری بود که در راه شناساندن ایران به فرنگ و نشان دادن جوهر-مایه فکری قوم ایرانی برداشته شد. خوشبختانه این کار مهم هنوز به صورت حلقات زنجیر ادامه دارد.

ظاهراً نخستین اثر ترجمه شده از متون کهن گلستان سعدی است که با متن فارسی آن به صورت زیبا و باشکوهی در سال ۱۳۵۱ م. در آمستردام به قطع بزرگ انتشار یافت.^۱

دو واقعه مهم پرتو تازه‌ای بر حیات معنوی ایران شناسی افکند و تاریخ و ادب ملت ایران با اطلاعات تازه و برجسته صورتی تازه و دیگر یافت و طبعاً تحقیقات ایرانی با جنبه علمی و اساسی تری مورد توجه قرار گرفت.

۱- فراموش نباید کرد که نخستین کتابهای فارسی که در اروپا با ترجمه لاتینی نشر شد «داستان مسیح» و «داستان سن پیدرو» است که در ۱۶۳۹ در لیدن انتشار یافت، نگاه کنید به: ایرج افشار: کهنه کتابها درباره ایران، مجله فیما، ۱۱ (۱۳۳۷): ۱۲-۱۶

همچنین باید گفت که A. Olearius ترجمه‌ای از گلستان را در ضمن کتاب *Persianisches Rosenthal* منتشر کرد.

یکی از این دو واقعه آشناسدن آنکتیل دوپرون درهندباوستا و بردن نسخهای از آن بهفرنگ بود که خود بعداً به ترجمه آن پرداخت و اروپاییان را با یکی از ادیان قدیم عالم و کتاب مشهور آن آشنا گردانید .

واقعه مهم دیگر خواندن کتیبه بنام بیستون و کشف کلید خط میخی بود که تدوین و پرداخت تاریخ ایران براساس علمی و مستند حقاً زاده آن است .

دردنبال این دو واقعه حفاریات و اکتشافات باستانی درویرانه های دور افتاده و شهرهای پنهان شده نیز آغاز گردید. همچنین نسخ خطی بسیار از هند و ایران و ماوراءالنهر به اروپا رفت. از این دوراه هم منابع تازه برای تجسّسات و تحقیقات علمی در اختیار علمای فرنگ قرار گرفت. نتیجه آنکه در ظرف یک صد سال اخیر کتب محققانه مهم که مبتنی بر همین آثارست در زبانهای اروپائی منتشر شد .

مطالعاتی که از قدیمترین ایام الی روزگار حاضر درباره ایران در دست داریم از دو دسته خارج نیست :

یک دسته آنهاست که بدون دید و نقد علمی و غالباً برائرمشاهدات یا مسموعات تألیف و تنظیم شده است. این گونه آثار اغلب مربوط است به دوران تاریخی یا «پیش علمی» در این نوع تحقیقات، مانند آثاری که نویسندگان یونان و روم یا عرب و چین و پس از آن سفیران و سیاحان و بازرگانانی چون مارکوپولو و کلاویخو و شاردن و تاورنیه و اولئاریوس و پیترو دولاوله و صدها اثر دیگر ازین دست از خود بجای گذارده اند.

ازین نوع آثار مخصوصاً سفرنامه‌ها قابل ذکر است که از مآخذ اساسی و مهم برای ایرانشناسی است و همواره این کتب بصورت مآخذ و مرجع مورد استفاده ایرانشناسان واقع خواهد شد.

دسته دوم تتبعات و تحقیقات و مطالعات و اکتشافات و تجسس‌ات مختلفی است که بادی‌دانتقادی و «علم‌سازی» و به قصد روشن شدن تمدن و فرهنگ ایران و معرفی علمی آنها به انجام رسیده است. طبعاً این آثار در آینده تکمیل می‌شود و بسیاری از آنها بتدریج کهنگی می‌پذیرد و با پژوهشها و بررسیهای تازه‌تر از میان می‌رود، بنحوی که قسمتی امروز قابل اعتنا نیست و نمی‌توان آن دسته‌ای را که چنین صورتی بخود گرفته است سند و مآخذ علمی دانست.

امادان‌شمندانی که درین راه آثار تحقیقی خود را نشر کرده‌اند اگر هم که نتیجه تحقیقاتشان امروزه کهنه و بی‌اثر شده باشد بدون استثناء در پیش‌رفت‌ن رشته ایرانشناسی صاحب حق و خدمتگر آن بوده و هریک توانسته‌اند با اظهار رأی علمی نکته‌ای را در اذهان بیدار کرده پر توهای نو بر گوشه‌های تاریک بیفکنند.

ناگفته نمی‌توان گذشت که در شرقشناسی علمی دست سیاست دولتها هیچگاه بیکار نبوده است. عده‌ای از شرقشناسان با استفاده کردن از امکانات و کمک‌هایی که از دولت خود اخذ کرده‌اند به عرضه کردن تحقیقات مفید توفیق یافته‌اند. عده‌ای هم اساساً عامل و کارگزار رسمی بوده‌اند ... در عصر ما غالب دانشمندان و محققانی که رشته‌های شرقشناسی را دنبال می‌کنند مخارج تحصیل و تحقیق و سفر را از مؤسسات، دانشگاهها، مجامع علمی و دولتی یا انجمنهای مورد حمایت و خادم دولتهای خود

اخذ می کنند و جمعی از آنها مآلاً به خدمت های رسمی دولتی مانند عضویت وزارت امور خارجه درمی آیند... هما نظور که در رشته های دیگر چون امور اقتصادی، بانکی، حقوقی، قضائی هم دولتها و بانکها و سازمان های دیگر وسائل زندگی محققان و دانشمندان را فراهم می سازند و عجبی نیست . نکته دیگری که نباید فراموش کرد آنکه بعضی از آثار مستشرقان نمی تواند مطلوب خاطر ما قرار گیرد . یعنی آن نوشته های غرض آلودی که بر اساس سیاست و هدفهای خاص به وجود آمده است و با احیاناً پس ازین انتشار خواهد یافت .

ظاهراً می توان تاریخ مطالعات ایران شناسی را به پنج دوره متمایز تقسیم کرد :

اول - دوره ابتدایی ارتباطات تجاری و سیاسی که از عهد نویسندگان یونان و روم آغاز و به قرن هجدهم ختم می شود و آثار نثارخوس، گرنفون، هردوت، استرابون، مارکوپولو، کلاویخو و عموم سیاحان قرون شانزدهم تا هجدهم ازین زمره است.

دوم - دوران استعمار انگلیس درهند و تأسیس کمپانی هند شرقی که امحای زبان فارسی در آنجا نتیجه نفوذ سیاسی آن دولت است . طرفه آنکه درعین حال، تحقیق در زبان فارسی و انتشار متون این زبان از کارهایی بود که به وسیله محققان آنها عملی می شد و آثار مفیدی از آنها و ازین دوره در دست است .

سوم - دوره آغاز شدن تحقیقات علمی درباره ایران خصوصاً در زمینه های زبان شناسی که آلمانها آفریدگار آنند، و جغرافیایی و تاریخی و

دینی، همراه با کشفیات و حفاریات باستانشناسی .
 چهارم- ورود چندتن از ایرانیان به فرنگ (سیدحسن تقی زاده،
 محمد قزوینی، ابراهیم پورداود) و آشنا شدن آنان با روش تحقیق
 جدید و کسب فیض از مستشرقان و دست یافتن بر مراجع علمی فرنگ.
 در دنبال آنها عده‌ای چون عباس اقبال، سعید نفیسی، مجتبی مینوی
 و دیگران در ایران به کار تحقیق و تجسس به روش غربی پرداختند.
 در همین دوره افراد دانشمندی هم در ایران بودند که بر اثر ذوق و
 دقت نظر خود و تابش نور شرقشناسی تحقیقات مفیدی را عرضه کردند
 که از باب حق‌گزاری فرض است نام علی اکبر دهخدا، ملک الشعرای بهار،
 سید احمد کسروی، احمد بهمنیار، بدیع الزمان فروزانفر، جلال الدین
 همایی (سنا) ذکر شود .

زیر دست این جمع در دانشگاه تهران شاگردان برجسته‌ای
 پرورده شدند که در زمان حاضر آثار تحقیقی و کارهای علمی آنان منظم
 انتشار می‌یابد و باشایستگی تدریس و تحقیق را در ایران به عهده دارند.
 پنجم - دوره توسعه تحقیقات ایران‌شناسی و تجزیه کامل آن از
 رشته‌های دیگر شرقشناسی، با این اختصاص که توجه روشن تر و
 مستقیم‌تری به مسائل اجتماعی معطوف شد . در این دوره همکاری
 تحقیقاتی و مدخلیت ایرانیان به‌طور وضوح قابل ذکر و بررسی است .

ایران‌شناسی شعبه‌ای است بارور از شرقشناسی که در عصر حاضر
 وحدت و تمامیت تحقیقی یافته و همچون رشته‌های دیگر چون اسلام
 ۱ - طبعاً ایرانیان دیگری که به خرج خود یا دولت به اروپا رفتند نیز
 روش تحقیقات جدید را اقرار گرفتند و در رساله‌های دکتری خود به مسائل مربوط
 به ایران پرداختند .

شناسی، عرب‌شناسی، ترک‌شناسی، چین‌شناسی، هندشناسی، مصرشناسی، آفریقا‌شناسی از استقلال برخوردار پذیرفته است. آثار این امر از کنگره‌هایی که در مباحث ایران‌شناسی تشکیل شد و مجلات خاصی که برای نشر تحقیقات مربوط بدان تأسیس گردید نیکه هویدا است.

البته قسمتی از مطالعات ایران‌شناسی، بمناسبت تفکیک تاریخ ما به دو مرحله واقعی پیش اسلامی و بعد اسلامی، در مطالعات و تحقیقات اسلام‌شناسی همواره شریک خواهد بود، کما اینکه هر نوع تجسس و تتبعی که شرق‌شناسان به عنوان مطالعات آسیای مرکزی و افغانستان به اقتضای جغرافیای سیاسی کنونی بنمایند مربوط به تمدن و فرهنگ ایرانی و بهره‌وری ما از آنها مسلم است. همچنین است بررسی و پژوهشی که خاورشناسان نسبت به آثار زبان فارسی در شبه قاره هند و هر سرزمین دیگری می‌نمایند.

پس مراد از مطالعات ایرانی یا ایران‌شناسی مجموعه‌ای است از تحقیقات و تتبعاتی که در کلیه مآثر دینی و تاریخی و فرهنگی و مباحث مربوط به سرزمین ایران در دورانهای مختلف تاریخ می‌شود و همچنین رسیدگی به سیر و تحول زبانهای ایرانی و علی‌الخصوص زبان فارسی (دری) در پهنه وسیعی است که این زبان در آن زندگی کرده یا هم اکنون زبان زنده مردم آن است.

اکنون به بحث در وسایل و عناصر ایران‌شناسی در زمان خود می‌پردازیم تا درین مقدمه از راههای پیشرفت این رشته نیز بحث شده باشد.

ارتباطات علمی

۱- با ایجاد دانشگاهها در ایران، تشکیل مؤسسات تحقیقی،

بر آمدن محققان ایرانی، جمع شدن و فهرست کردن آثار ایرانی (اعم از نسخه خطی و سند)، کشفیات باستان‌شناسی و مطالعات محلی از لحاظ عقاید و آرا و لهجه‌های بلزمانده طبعاً معرفت ایران‌شناسی بطور درست در حیطه تصرف علمی مستشرقان نیست و ایرانیان در این باب سهم عظیم و حق آب و خاک دارند. بالمال با بسط همکاری توفیق عظیم‌تری می‌توان یافت. از باب مثال باید گفت که اکنون در کشورهای اروپایی کمتر نسخه خطی یافت می‌شود که هنوز تحقیق نشده و بکرمانده باشد. مطالب مربوط به نسخ خطی کتابخانه‌های اروپا در مدت قریب صد و پنجاه سال مطرح و وسیله آزمونگری و پژوهش ایران‌شناسان بوده است. در حالی که در هر گوشه ایران دهها نسخه به دست می‌توان آورد که بکلی تازگی دارد و از هر کدام نکته‌ها و اشارات و اطلاعات کاملاً نو فراچنگ می‌افتد. اگر کتابخانه‌های خصوصی و دور افتاده در دسترس قرار گیرد مواد تحقیق تازه در ایران بسیارست، کما اینکه در مورد باستان‌شناسی و مشاهدات محلی نیز مستشرقین ناگزیر از طلب معاضدت خواهند بود و بنحو مجرّد و بی‌سیر و سفر نمی‌توان کار صحیح انجام داد.

۲- برای پیشرفت تحقیقات، خصوصاً در رشته‌های باستان‌شناسی و زبان‌شناسی تنظیم برنامه‌های مشترک بین محققان ایرانی و خاورشناسان کاملاً مؤثر خواهد بود.

۳- اعزام محققان به ممالک اروپایی به منظور ایراد سخنرانی علمی، تعیین جوایز تحقیقاتی برای بهترین مطالعات ایرانی، ایجاد مؤسسات ایران‌شناسی در شهرهای ایران که محل کار و سکناى محققان باشد، ازدیاد بورسهای دانشگاهی و اختصاص دادن آن به محققان جوان که آینده ایران‌شناسی به دست آنهاست، از وسایل و طرق معرفتی علمی ایران

به غرب و توسعه فعالیت‌های ایران‌شناسی خواهد بود.

۴- تقویت مالی و انسانی مؤسسات تحقیقات ایرانی که اکنون در ایران وجود دارد، بخصوص از راه واگذاری طرح‌های تحقیقاتی باید مورد نظر باشد.

۵- تشکیل مجالس بحث تحقیقی خاص^۳ مربوط به مسائل مختلف شناخت ایران، به نحو مشترکی که ایرانیان و ایران‌شناسان در آن شرکت کنند موجب تعاطی و تبادل افکار خواهد بود.

۶- تا چندی پیش تدریس زبان فارسی در دانشگاه‌های جهان به وسیله مستشرقان و به صورت «کتابی» انجام شد، ولی از چند سال به این طرف که ایرانیان (خواه مستقل و خواه به عنوان دستیار) در دانشگاه‌های امریکا و اروپا تدریس می‌کنند آموزش زبان صورت بهتری پذیرفته و جوانانی که از آنان زبان فرا می‌گیرند زودتر و بهتر با «زبان روز» آشنا می‌شوند و بجز خواندن متون قدیمی با زبان محاوره هم مأنوس می‌گردند. بی تردید تدریس زبان به وسیله ایرانیان متضمن فایده کلی است.

تحقیقات و مؤسسات

مؤسسات تحقیقی و مطالعاتی مربوط به خاورمیانه و ملل شرقی خواه آنکه مستقل و خواه آنکه وابسته به دانشگاه‌ها و سازمان‌های دولتی باشند با دوهدف و مقصود مختلف کار می‌کنند:

۱- مؤسساتی که به مسائل علمی صرف مربوط به تاریخ و زبان‌شناسی و ادبیات می‌پردازند.

۲- مؤسساتی که پژوهش در مسائل اجتماعی و اقتصادی و پیشرفت و توسعه ممالک خاورمیانه مورد علاقه آنهاست.

امروزه همکاری ایرانیان در تحقیقات ایران‌شناسی عامل قابل توجهی است. عده‌ای کثیر از ایرانیان در خارج از کشور به تدریس و تحقیق اشتغال دارند و آثاری از آنان در مجلات خاورشناسی اروپایی نشر می‌شود. چند تن از دانشمندان ما در نوشتن مقالات چاپ جدید دائرة المعارف اسلامی شرکت کرده‌اند و یا در نگارش فصول کتابهای مشترک با مستشرقین همکاری و مقالاتشان در یادنامه‌های مستشرقان انتشار می‌یابد و مقالات و کتابهای متعددی توسط ایرانیان به زبانهای خارجی به چاپ می‌رسد.

همتراز با این نوع کوششها و همزمان با انتشار کتاب به صورت مرغوب در ایران، ایران‌شناسان تا حدی علاقه‌مند شده‌اند که آثار خود را در مجلات ایران انتشار دهند و کتب خود را در ایران به چاپ برسانند و در نگارش یادنامه‌هایی که در ایران تدوین می‌شود مشارکت کنند.

کتابشناسی

برای آشنایی و اطلاع ایران‌شناسان با آثار و کتابهای فارسی کتب و نشریاتی از قبیل فهرست کتابهای چاپی فارسی، کتابهای ایران، انتشارات ایران، فهرست مقالات فارسی، مجله راهنمای کتاب وجود دارد که در مدت پانزده سال اخیر به چاپ رسیده است.

ایرانیان متأسفانه به علت پراکندگی و کثرت انتشارات ایران‌شناسی مشکل‌تر بر کتابهای این رشته در خارج مطلع می‌شوند. نشریه مرتب و مستقلی هم وجود ندارد که تمام کتابها و مقالات ایران‌شناسی را بشناساند. طبعاً تهیه چنین نشریه‌ای کمال مطلوب خواهد بود و باید به وجود آید. جز آن در زمینه کتابشناسی به آثاری دیگر بدین شرح احتیاج

مبرم احساس می‌شود:

- تدوین کتابشناسی موضوعی از کلیت کتبی که به السنه غیر فارسی در باره ایران نوشته شده است .

- تدوین فهرست مقالات مربوط به ایران پیش از اسلام. مانند آنچه برای دوران اسلامی توسط J.D. Pearson به نام *Index Islamicus* شده است. خوشبختانه این پیشنهاد من چون به دکتر احسان یارشاطر عرضه شد پسند افتاد و با لطف او توسط پیرسن در دست تهیه است.

- تهیه فهرست مقالات مربوط به دوران اسلامی که قبل از سال ۱۹۰۶ در مجله های خاور شناسی چاپ شده است و در «ایندکس ایسلامیکوس» نیست .

- تدوین فهرست موضوعی کتب ایران قبل از سال ۱۳۳۳، یعنی قبل از ایجاد و انتشار کتابشناسی سالانه ایران که منجر به تدوین «کتابشناسی دهساله کتابهای ایران» شد .

کتاب و مجله

برای آنکه ایران شناسان کتابهایی را که در ایران نشر می شود منظمأ بشناسند ایجاد نمایشگاههای سالانه کتب فارسی در یکی از کشورهای خارجی مفید خواهد بود .

جز آن کمک به نشر کتب علمی ایران شناسی، ترجمه آثار تحقیقی جدید و ابتکاری ایرانیان به زبانهای خارجی، نقل آثار ایران شناسان به زبان فارسی، ارسال مجلات تحقیقی ایرانی در زمینه ایران شناسی به مراکز علمی و دانشگاهی که دارای شعبه ایران شناسی باشند از کارهایی است که کمک شایان به پیشرفت مقصود خواهد داشت .

در ده سال اخیر چهار مجله خاص تحقیقات ایران شناسی به

زبانهای اروپایی انتشار یافته است* و قطعی است که دامنه نشر این نوع مجلات روبه‌تزايد خواهد رفت.

کتابخانه

۱- یکی از مشکلات اساسی و مهم کتابخانه‌ها تهیه کتب ایرانی است. تجارت کتاب ایران با خارج به‌عالت آنکه ناشران و کتابفروشان ایرانی وسایل مکاتبه و ارتباط منظم ندارند و فهرستهای مرتب نمی‌توانند تهیه‌کنند رواج و نظام ندارد.

حق آن است که ناشران از انتشارات خود فهرستی به خط لاتینی تهیه‌کنند و در صورت امکان کتابخانه ملی، انجمن کتاب، مرکز اسناد وابسته به وزارت علوم چنین خدمت باارزشی را تعهد کنند.

۲- کتابداران کتابخانه‌های اروپا و آمریکا در تشخیص نام اشخاص برای مدخل entry word در فهرست نویسی بادشواری و برومی‌شوند. لذا از نظر یک نواختی و سهولت مراجعه لازم است که راهنمایی از نام اشخاص و اعلام اصلی و اساسی ایرانیان فراهم شود و اسمها به طور مشخص در دسترس کتابداران قرار گیرد. این فهرست باید هم به فارسی و هم با آوا نوشت لاتینی مورد اتفاق فراهم آید.

۳- با تشکیل انجمن بین‌المللی کتابداران شرقی که در کنگره بیست و هفتم خاورشناسی (آن‌اربور، ۱۹۶۷) ایجاد شد می‌توان امید داشت که قواعد و مقررات فهرست نویسی و طبقه‌بندی برای قسمت کتب اسلامی مورد مذاقه و دقت نظر قرار گیرد.

* Iran توسط مؤسسه تحقیقات ایران‌شناسی بریتانیا، Iranica Antiqua زیر نظر رنه گیرشمن و واندنبرگ، Persica توسط انجمن ایران و هلند، Iranian Studies در آمریکا.

۴- تشکیل سمیناری از کتابداران که به فهرست نویسی کتب ایرانی مشغول می‌باشند موجب حل بسیاری از این مشکلات و پیدا کردن راه حل‌های صحیح برای آینده خواهد بود.

۵- تدوین فهرست مشترک از کتب فارسی مؤسسات و دانشگاه‌های مختلف يك مملکت وسیله است که محققان مطالعات ایرانی به منابع موجود در کشور خود دسترسی یابند. این کار برای ممالکی چون انگلیس، امریکا، اتحاد شوروی، آلمان و هند کاملاً واجب دارد. طبعاً چنین فهرسی مورد استفاده ایرانیان نیز خواهد بود، بخصوص که بسیاری از کتب چاپی فارسی در ایران به دست نمی‌آید و از راه فهرس مورد نظر می‌توان عکس و فیلم آنها را فراهم کرد.

۶- تدوین فهرست مشترک از نشریات ادواری فارسی موجود در کتابخانه‌های جهان از وسایل مهم تحقیق خواهد بود. چون متأسفانه نه در ایران و نه در هیچ یک از کتابخانه‌های جهان دوره کامل آنها موجود نیست، برای پیشرفت تحقیقات لازم است بدانیم که دوره کامل یا ناقص هر مجله یا روزنامه در کجا وجود دارد.

۷- تدوین فهرست مشترک نسخ خطی فارسی، یعنی دنبال و تکمیل کردن کار استوری C.A.Storey را نیز باید در برنامه پیشرفت و آینده تحقیقات ایرانی قرارداد. خوشبختانه درین موضوع کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و بنیاد فرهنگ ایران مشترکاً، و نیز کتابخانه پهلوی کار مهمی را آغاز کرده‌اند.

وسائل ارائه تحقیقات

فعالیت‌های شرقشناسی به مانند هر یک از مواضع علمی دیگر در روزگار ما به چند صورت تجلی می‌کند و به دانشمندان و خواستاران

عرضه می‌شود و مناسب است که در اینجا انواع آنها را به علاقه‌مندان بشناسانیم.

– شاید اهم فعالیتها در این رشته تدریس زبانهای ملل شرقی و تمدن و تاریخ آنهاست که در دانشگاهها و مؤسسات و مراکز علمی توسط استادان و دانشیاران و استادیاران عملی می‌شود و وسیله رسمی بقای خاورشناسی است.

– دیگر تشکیل انجمنهای شرقشناسان در هر کشور است که با تعاطی افکار و ایجاد مجالس بحث و نشر مجلات نتایج تحقیقات و تفحصات علمی خود را به جهانیان عرضه می‌دارند. قوی‌ترین انجمنهای شرقشناسی اکنون در امریکا و انگلیس و آلمان است و ممالک دیگر هم در این زمینه فعالیت‌های قابل توجه دارند.

– انعقاد کنگره‌های بین‌المللی و عمومی شرقشناسی، و نیز کنگره‌های اختصاصی مربوط به رشته‌های مختلف (مانند ایران‌شناسی، اسلام‌شناسی، هندشناسی و غیره) که هر چند یکبار تشکیل می‌شود و دانشمندان آخرین مطالعات و تحقیقات خود را عرضه می‌کنند.

– تشکیل مجالس بحث و گفتگو (سمینار)، خواه بصورت بین‌المللی یا بشکل منطقه‌ای یا مملکتی، به منظور بحث در موضوعهای خاص. مانند آنچه در مورد نسخه‌های خطی (کابل، ۱۳۴۶)، شعر فارسی (تاشکند، ۱۳۴۶)، پنج کنگره هنر و باستان‌شناسی ایران و جز آنها عمل شده است.

– تدوین یادنامه‌ها و افتخارنامه‌ها که در زبانهای خارجی آنها را Memorial^۱ Volume, Mélange, Festschrift می‌گویند و در این

مجموعه‌ها همواره مقالات بسیار ممتع و عالمانه انتشار می‌یابد. زیرا معمولاً این نوع کتب برای افرادی تنظیم می‌شود که عالی‌ترین درجات تحقیقی را طی کرده و تألیفات و آثار و تبعات بسیار شایسته دارند و طبعاً اشخاصی درین مجموعه‌ها اشتراک قلمی می‌کنند که همترازی و همسانی با کسی دارند که مجموعه بدو تقدیم یا به یادگار او تنظیم می‌شود. - انتشار نشریات ادواری بخصوص مجلات که مخصوص چاپ

مقالات و تحقیقات جدیدست. این نشریات را در دو دسته باید شناخت: یکی آنها که مخصوص نشر قسمتی خاص از مطالب و تبعات شرقشناسی است، مانند مجلاتی که منحصرأ برای مطالعات ایرانی یا اسلامی یا هندی یا عربی یا یهودی ایجاد شده است. دسته دیگر آنهاست که هر نوع مطلبی را که مربوط به پهنه پردامنه مشرق باشد نشر می‌کنند، همانند مجلاتی که توسط مدرسه السنه شرقی لندن B.S.O.A.S. و یا انجمن مستشرقان آلمان Z.D.M.G. به چاپ می‌رسد و از مهمترین نشریات در نوع خود است.

- نشر سلسله‌های علمی و تحقیقی خواه برای انتشار رسائل منفرد (Monographe) و خواه کتب، همانند سلسله معروف «اوقاف گیب»، E.J.W. (Gibb Memorial Series) گنجینه متون ایرانی (تأسیس هنری کربن) یا سلسله جدیدی که مؤسسه تحقیقات ایرانی در پاریس به نام Travaux de l'Institut d'Etudes Iraniennes آغاز کرده است و جزاینها که در فصل خاصی همه آنها را معرفی خواهیم کرد.

- تدوین و تألیف دائرةالمعارفها و کتابهای کلی که معمولاً هر فصل و قسمت آنها را صاحب نظر و متخصص فن می‌نویسد و طبعاً نظر افکندن به این آثار برای مراجعات اولی و فوری بسیار نافع و راهنمایی کننده

به‌ما خذ دیگرست. ازین دسته دایرة المعارف اسلامی به فرانسه و انگلیسی و خلاصه آلمانی و تحریر ترکی آن، دایرة المعارف یهود، راهنمای تحقیقات شرقی *Handbuch der Orientalistik* (که خاورشناس شهیر اشپولر متصدی و مدیر آن است)، «ایران‌شهر» در دو جلد (که به‌همت علی‌اصغر حکمت در زبان فارسی برای اطلاعات مربوط به ایران تهیه شده است).

- تدوین کتابهای مفصل و خاص یک موضوع که بصورت دسته‌جمعی تألیف می‌شود. از نمونه‌های آن تاریخ فلسفه اسلامی - *A History of Muslim Philosophy* در دو مجلد (ویسبادن ۴-۱۹۶۳) که زیر نظر محمد شریف تهیه شده یا تاریخ ایران لندن که در هشت جلد (کمبریج، ۱۹۶۸) به انجام رسیده قابل ذکر است.

همچنین درین زمره از کتابهای «میراث ایران» تنظیم آربری *The Legacy of Persia* (کمبریج، ۱۹۵۱) و تمدن ایرانی *La Civilisation Iranienne* (پاریس، ۱۹۵۲) و تاریخ ادبیات ایرانی تألیف ژان ریپکا به نام *History of Iranian Literature* (دوردرخت، ۱۹۶۸) که تحریر آلمانی آن ابتدا نشر شده بود، نیز باید نام برد.

فصل اول

منابع مهم تاریخ شرقشناسی

چون این کتاب راهنمای تحقیقات ایرانی در زمان کنونی است بالمال بحث تاریخی مربوط به سابقه خاورشناسی و حتی اسلامشناسی مورد نظر نیست و آنچه در صفحات قبل به اجمال و بصورت کلی در باب این نوع مطالعات گفته شد برای خوانندگان و مراجعه‌کنندگان این مجموعه که خود از ارباب بصیرت و آشنایان به این امورند کفایت خواهد داشت. برای آگاهی بیشتر و کاملتر علاقه‌مندان مراجعی که درین موضوع مورد استفاده و مراجعه تواند بود معرفی می‌شود.

-۱-

کتاب «اکتشاف آسیا» تألیف خاورشناس شهیر روس و. و. بارتلد V. V. Barthold که آن را به روسی نوشت و سالها پس از نشر آن ایران‌شناس روسی فقید به نام بازیل نیکیتی *Basil Nikitine* آن را به فرانسه نقل و برای کامل بودن آن از حیث اطلاعات و کتابشناسیهائی که تا زمان ترجمه انتشار یافته بود توضیحاتی بدان الحاق کرد و در سلسله «کتابخانه تاریخی» *Bibliothèque Historique* درپاریس به سال ۱۹۴۷ منشرد (Payot, 1947). نام ترجمه فرانسوی کتاب چنین است:

La Decouverte de l'Asie. Histoire de l'Orientalisme en Europe et en Russie.

بارتلد درین کتاب طی دو قسمت که حاوی بیست فصل است جدا جدا از وضع و تاریخ شرقشناسی و پیشرفتهای آن در اروپا و روسیه بحث مستوفی می‌کند و به‌گمان من دقیق‌ترین اطلاعات را در اختیار خواستار می‌گذارد.

بارتلد در فصل اول از معنای تاریخ، کتیبه‌ها و سالنامه‌های تاریخی، تواریخ نقل‌قولی، هرودت، توسیدید، پولیب، تاریخ‌نگاری قرون وسطی، تاریخ‌نگاری اسلامی، علوم اروپایی نو، نقد تاریخی بحث می‌کند.

در فصل دوم نکته‌های مورد بررسی و عبارت است از: دانشمندان اروپائی و برخورد با تاریخ شرق، توجه به هند، مفسر سیاسی، تاریخ آسیای درونی، آشورشناسی، مسئله سقوط فرهنگ شرقی و علل آن.

در همین فصل می‌گوید که تا نیمه دوم قرن هیجدهم میلادی اروپائیان بغیر از عهد عتیق اثر دیگری از دوران باستانی تمدن شرقی نمی‌شناختند تا اینکه در سال ۱۷۷۱ آنکتیل دوپرون Anquetil-Duperron اوستا را بوسیله ترجمه فرانسوی که از آن پرداخت به مردم اروپا شناساند.

در حدود همین ایام بود که قدرت انگلیس در هند نشر می‌شد و مطالعه زبان و ادبیات سنسکریت بصورت عمیقی توسعه یافت.

فصل سوم به بحث در باره یونانیان و مشرق، هرودت، کتزیاس و دیگران، حمله اسکندر، عصر رومیان، تجارت دریائی، دانش

جغرافیائی دربیزانس اختصاص دارد و بارتلد با نظم تاریخی خواننده را با چگونگی گسترش شناخت علمی مشرق آشنا می سازد.

در فصل چهارم بارتلد به تمدن اسلامی می پردازد و همانند همه شرق شناسها اسلام و عرب را به هم خلط می کند. رئوس مطالبی که درین فصل بدان پرداخته عبارت است از: تمدن اسلامی، جغرافی نویسان، اطلاعات چینیهادر باب ممالک غربی خود (بخصوص صفحات ایرانی نشین)، امپراطوری مغول، رشیدالدین فضل الله طیب.

در فصل پنجم فعالیت مردم شامات، مغولها و سفارتهای اروپائیان در دربار آنها، مارکوپولو، سوداگران و مبلغین مذهبی، ارمنیها موضوع تحقیق اوست و هم مسائلی دیگر که تاریخ شناخت مشرق در قرون هفتم و هشتم هجری را روشن می سازد.

فصل ششم به بحث در باب اروپائیان نزد تیمور، سفرای ونیز در قرن پانزدهم میلادی، نیکولو کونتی (Nicolò Conti) (تاجر ونیزی که از راه شام و ایران به هند سفر کرد)، اکتشافات دریائی (نقشه ها و اطلسها) اختصاص یافته است.

موضوع فصل هفتم دخول پرتغالیها در هند و چین و ژاپون است.

در فصل هشتم از ورود هلندیها به ژاپن، تصرفات پرتغالیها، سفرهای کمپفر آلمانی Engelbert Kämpfer (میان سالهای ۱۶۹۰-۱۶۹۱ و در سالهای ۸۳-۱۶۸۷ هم عضویت هیأت سفارت سوئد در ایران را داشت) و دیگران، مبلغین مسیحی در چین، کیفیت کارهای یسوعیین بحث می شود.

مؤلف در فصل نهم از مطالعات مربوط به آسیای صغیر در قرون شانزدهم و هفدهم میلادی، سفر وارتمای لهستانی Lodovico Varthema و دولاواله ایتالیائی Pietro Della Valle، سازمانهای انگلیسها، سفر اولئاریوس Adam Olearius، سیاحان فرانسوی، آفرینش شرقشناسی، سفرهای قرن هیجدهم، انگلیسها در هند سخن می‌گویند^۱، و در مقدمه فصل بیان می‌کند که پس از کشف امریکا و راه دریائی هندوستان اگرچه آسیای مقدم در تجارت اروپا در مرحله دوم اهمیت قرار گرفت با این همه بازرگانی آن صفحات قابل توجه بود. قسمت مسلمان نشین مشرق در زندگی سیاسی اروپا صاحب اثر بود و برای بعضی از دول، بمانند آلمان، امپراطوری عثمانی دشمنی محسوب می‌شد و برای دنیای مسیحیت خطر داشت. اما و دولی هم، بمانند فرانسه، طالب اتحاد با عثمانیها بر ضد رقبای اروپائی خود بودند. بهمین علت بود که اروپائیها درین عصر به شناسائی ممالک آسیایی علاقه‌مندی خاص نشان می‌دادند و سیاحان و بازرگانان بسیاری در کشورهای مشرق سفر کردند و گزارشنامه‌های مفیدی از شرح سیاحت خود انتشار دادند.

بارتلد می‌گوید که اروپائیها، بخصوص فرانسویها و انگلیسها، درین دوره مجموعه‌های نفیس و باارزش از نسخه‌های خطی شرقی فراهم آوردند. در اواخر قرن هفدهم میلادی شرقشناس فرانسوی به نام

۱- ناگفته نماند که سیاحان زیادی از ممالک مختلف اروپا در آن عصر به ایران آمدند (مخصوصاً ایتالیائی، ونیزی، اسپانیائی، هلندی، آلمانی) که نام بعضی از آنها را بارتلد ذکر کرده است و مناسب است که درین حاشیه مخصوصاً از باربارو J. Barbaro و ماندلسلو J. A. Mandelslo و سیلوا دوفیگورا Silva de Figura و J. Struys نیز نام برده شود.

D' Herbelot (۱۶۲۵ - ۱۶۹۵) که خود شرق را ندیده بود (اما قصد سفری با J. de Thevenot داشت که عملی نشد) مجموعه‌ای از اطلاعات مربوط به شرق مسلمان به شکل دائرةالمعارف الفبائی انتشار داد که نخستین اثر درین زمینه و مستخرجاتی بود از نوشته‌ها و آثار مؤلفان شرقی و نامش را «کتابخانه شرقی» *Bibliothèque Orientale* گذارد. در بلو درین اثر کاملاً تحت تأثیر سیاحان فرانسوی دیده می‌شود. بارتلد برای مثال می‌گوید که او اصفهان را زیباترین شهر پس از شهرهای چین دانسته است. بارتلد در قسمتی از همین فصل بطور کافی سفرهای برادران شرلی، تاورنیه، شاردن، رافائل دومانس Raphael du Mans را هم توضیح داده و اهمیت سفر و اثر هر یک از این سیاحان و مأموران بنام را شرح کرده است. در همین فصل است که بارتلد باز به اهمیت سفر آنکتیل دوپرون و آثار تحقیقی او می‌پردازد.

در فصل دهم وضع شرقشناسی در قرن نوزدهم مورد بحث قرار می‌گیرد. می‌گوید مطالعات مربوط به چین، ژاپن و کره، هند، هندوچین، تبت، ترکستان شرقی، افغانستان درین عصر توسعه یافت و اهم تحقیقات و مطالعات مربوط به این صفحات و نحوه پیشرفت آنها را برمی‌شمارد. در فصل یازدهم کتاب گذشته دیگری از وضع شرقشناسی در قرن نوزدهم مورد بحث بارتلدست و آن مطالعات مربوط به ایران و آسیای مقدم، فلسطین، عربستان، تمدن اسلامی، بین‌النهرین است که با بحثی در باب فعالیت‌های علمی عصر مؤلف ختم می‌گردد.

بارتلد می‌گوید که مخصوصاً در انگلیس یک سلسله مطالعات در خصوص ایران نشر شد و ضمن اشاره به رقابت سیاسی فرانسه و انگلیس

در ایران که منجر به سفارت سر جان ملکم Sir J. Malcolm شد از کتاب تاریخ ایران او نام برد که در سال ۱۸۱۵ انتشار یافت. به نظر بارتلد تا وقتی که کتاب خود را می نوشت کتاب ملکم ارزش داشته است. بارتلد به دنبال ملکم از موریر J. Morier یاد می کند که شرح دو سفر خود به ایران را چاپ کرد و با نوشتن «حاجی بابای اصفهانی» نامور شد.

در زمینه باستانشناسی در خاک ایران سفر کرپرت Ker Porter میان سالهای ۱۸۱۷-۱۸۲۰ را ذکر می کند و می گوید که او در کتاب خود توصیف روشن و جزء به جزء از خرابه های شهرهای قفقاز و ایران و قسمت شرقی عثمانی به دست می دهد، همانطور که سر ویلیام اوزلی Sir W. Ouseley (۱۷۱۲-۱۸۱۰) که منشی سفیر و برادر خود بود اطلاعات مفیدی از آثار کهن نقل کرده است. سپس از فریزر و کرزن و سایکس نام می برد و می نویسد که کتاب تاریخ ایران سایکس جایگیر تاریخ کهنه شده ملکم شد و اطلاعات وسیع و کامل مربوط به اوضاع معاصر ایران در کتاب لرد کرزن که میان سالهای ۱۸۸۹-۱۸۹۰ سفر می کرد تدوین شده است.

در مورد آثار باستانی ایران مربوط به عصر هخامنشیان و کتیبه های آنان هانری راولینسون Henry Rawlinson کسی است که مهمترین کتیبه را شناساند و از آن نسخه برداری کرد و آن کتیبه داریوش در بیستون است. تفتیش و بررسی خرابه های تخت جمشید نخستین بار میان سالهای ۱۸۴۰-۱۸۴۱ توسط هنرمندان فرانسوی بنام اوژن فلاندن نقاش E. Flandin و کوست معمار P. Coste عملی شد و آنها توصیف کاملی از این خرابه های تاریخی با انضمام نقشه انتشار دادند.

پس از آنها در سال ۱۸۸۲ دکتر اشتولزه F. Stolze کتاب جدیدی به زبان آلمانی در خصوص تخت جمشید منتشر ساخت. سپس به اختصار تحقیقاتی را بر می شمارد که توسط آندر آس F.C. Andreas و دیگران درباره تمدن و آثار باستانی ایران در زبان آلمانی نشر شده است و ما در جایی که از تاریخ ایران شناسی در تحقیقات آلمانی بحث خواهیم کرد بدانها می- می پردازیم.

بارتلد درین فصل دو کار معتبر و مهم دیگر را هم می شناساند و قابل تذکار دانسته است: یکی کتاب خانم دیولافوا J. Dieulafoy یعنی یادداشت های سفر و حاصل مطالعات او در آثار تاریخی ایران که بیشتر در خطه خوزستان بوده است. بازیل نیکی تین بطور حاشیه یادآوری می کند که دنباله حفاریات و اکتشافات باستان شناسی ایران و معرفی آنها توسط افرادی چون آرتور اپهام پوپ A. Upham Pope و آندره گدار A. Godard به انجام رسیده است.

دیگر اثر مشترک است که عده ای از متخصصان تحقیقات ایرانی بنام «طرح زبان شناسی ایرانی» *Grundriss der Iranischen Philologie* انتشار دادند. نشر این مجموعه در سال ۱۸۹۴ شروع شد و در سال ۱۹۰۴ خاتمه یافت. پس از آن کتاب های دیگری در باره ایران به چاپ رسید و از جمله فعالیت های ویلیام جاکسن امریکائی W. Jackson و زاره آلمانی F. Sarre و هرتسفلد آلمانی E. Herzfeld را در عالم ایران- شناسی به خوانندگان خود می شناساند. بازیل نیکی تین حاشیه ای برین قسمت زده و از محمد قزوینی بعنوان محقق بزرگ مقیم فرانسه که درین زمینه خدمت کرد یاد کرده و گفته است که یاد ناکرده از

فعالیت گروهی که در برلین به دور مجله «کاوه» جمع شده بودند نمی توان گذشت.

بخش اول کتاب با یازده فصلی که گذشت پایان می گیرد. در بخش دوم تحقیقات و کارهای روسها درباره شرق مورد بحث و مطالعه بارتلد قرار گرفته است که بطور خلاصه به اهم مطالب فصول آن اشارت می شود: موضوع فصل دوازدهم روسیه و شرق مسلمان، سفر نیکی تین Afanase Nikitin تاجر روسی به هند در قرن پانزدهم میلادی، اطلاعات جغرافیایی در قرن شانزدهم، روابط باخانات آسیای مرکزی، کشف راههای هندست.

در فصل سیزدهم فعالیتهای شرقشناسی و سیاسی روسیه در سبیری و چین و ژاپون، و در فصل چهاردهم تأسیسات پطر کبیر در آسیای مرکزی و نخستین هیأت اکتشافی کامچاتکا و نخستین هیأت اکتشافی علمی تشریح شده، و فصل پانزدهم نیز دنباله همین مباحث است.

بارتلد در فصل شانزدهم بحثی از وضع شرقشناسی روسیه در قرن نوزدهم می کند و به بحث در باب رابطه با ژاپن می پردازد و نشان می دهد که دولت روسیه به مطالعات مربوط به سبیری و ژاپن علاقه مندی بسیار داشته است.

در فصل هفدهم دنباله مطالب مربوط به تحقیقات آسیای مرکزی و نواحی قریزستان و شرح جنگهای خانات و در فصل هیجدهم اطلاعات مربوط به بخارا، خیوه، خوقند، حکومت ترکستان، مسأله مسیر قدیم آمودریا مورد بحث است.

موضوعهایی که در فصل بیستم مطرح شده عبارت است از: مطالعه

خاور دور، مغولستان، چین، تبت، ترکستان شرقی، هند، افغانستان. اطلاعاتی که درخصوص افغانستان درین فصل مندرج است نشان می‌دهد که شرقشناسان روسیه از قرن نوزدهم توجه مخصوص بدین کشور جدیدالتأسیس یافته‌اند.

فصل بیستم کتاب مختص است به شناساندن نوشته‌های روسی در باره آسیای مقدم، ایران، آسیای صغیر، فلسطین، مصر و شام، قفقاز و طبعاً از لحاظ ایران‌شناسی در روسیه این فصل برای ما مورد توجه است و با استفاده ازین مبحث در جای خود به موضوع خواهیم پرداخت.

=۷=

ماخذ مهمی که در زبان عربی در موضوع خاورشناسی اخیراً انتشار یافته کتابی است در سه مجلد به نام «المستشرقون» تألیف نجیب العقیقی که میان سالهای ۱۹۶۴ - ۱۹۶۵ در قاهره طبع شده است.

قصد مؤلف از پرداختن این کتاب معرفی کارهایی است که توسط شرقشناسان در باب تمدن عرب و اسلام شده، و مواضع کتاب او بدین فصول ترتیب پذیرفته است:

فصل اول بحثی است در باره سرزمینهایی که تمدن اقوام عرب بعدها در آن مراکز نشو و نما یافته یعنی: سومر، مصر، فینیقیه، قرطاجنه، سوریه.

عنوان فصل دوم «العرب قبل الاسلام» است و مؤلف وضع تاریخی اعراب یمن و تدمر و حیره و مکه را بیان می‌دارد و در فصل سوم بحث خود را به موضوع فتوح می‌کشد و به اختصار تمام یک یک ممالکی را که اسلام در آنها رسوخ یافت می‌شناساند.

فصل چهارم اجمالی است در خصوص فنون و آداب و علوم اسلامی در دستگاه خلافت عباسی و اندلس . در فصل پنجم به چگونگی نفوذ اسلام در اسپانیا می پردازد، و در همین فصل است که از کیفیت طلوع شرق شناسی بحث می کند .

فصل ششم تا بیست و چهارم به وضع شرفشناسی در هریک از ممالک فرانسه، ایتالیا، انگلیس، اسپانیا، پرتغال، اطریش، هلند، آلمان، لهستان، دانمارک، سوئیس، سوئد، مجارستان، روسیه، امریکا، بلژیک، چکوسلواکی، فنلاند و رومانی و یوگوسلاوی، فرق مسیحیت، لبنان اختصاص دارد و ذیل هریک مراکز تدریس زبانهای شرقی و کتابخانه هایی که کتب شرقی نگاهداری می کنند و مطبعه ها و موزه ها و مجلات خاص شرقشناسی را معرفی می کند و احوال بزرگان خاورشناسان را به دست می دهد .

-۳-

گوستاو دوگا G. Dugat میان سالهای ۱۸۶۸-۱۸۷۰ دو جلد کتاب به نام « تاریخ مستشرقان اروپا در قرون هفدهم تا نوزدهم » انتشار داد که مقدمه آن حاوی طرح مختصری درباره تاریخ مطالعات شرقی بود . مؤلف درین کتاب به احوال سی تن از خاورشناسان نامدار پرداخت که چندتن از آنها مانند ب. درن B. Dorn و کاظم بک و رینو J.-T. Renaud و فلوگل G. Flügel و ماکس مولر M. Müller و فولرس J. A. Vullers تحقیقات متعددی در باره فرهنگ و ادب و تاریخ ایران نشر کرده اند .

نام کتاب دوگا بدین شرح است :

Histoire des Orientalistes de l' Europe du VII au XIX Siècle, précédée d' une esquisse historique des études orientales .

-۴-

از مآخذ دیگری که در تدوین تاریخ شرقشناسی، خصوصاً مطالعات ایرانی و اسلامی، قابل استفاده است کتابهای ذیل را باید نام برد .

1) Flück, Johann - *Die Arabischen Studien in Europa, bis in den Anfnge des 20. Jahrhunderts.* Leipzig, Otto Harrassowitz, 1955.

2) Spuler, Berthold (و) Forrer, Ludwig - *Der Vordere Orient in islamischer Zeit.* Bern, 1954. (*Orientalistik III. teil*).

3) Ljunggren, Florence (و) Geddes, Charles L. - *An International Directory of Institutes and Societies intrested in the Middle East.* Amsterdam, Djambatan, 1962.

4) *Ein Jahrhundert Orientalistik Lebensbilder aus der Feder von Enno Littmann...* Wiesbaden, 1955.

درین مجموعه که به افتخار لیتمان نشر شد و فهرست آثار او را در بر دارد شرح حال و خدمات شانزده تن از اسلامشناسان بنام درج شده است .

5) Kratschkovski, I. J. - *Die Russische Arabistik.* Übersetzt v. bearbeitet von Otto Mehlitz. Berlin, 1937.

6) Arberry, A. J. *Oriental Essays (Portraits of Seven Scholars.)* London, 1960.

در زبان فارسی « فرهنگ خاورشناسان و شرح حال و خدمات دانشمندان ایرانشناس و مستشرقین » تألیف ابوالقاسم سحاب (تهران، ۱۳۱۷ شمسی) نخستین کتابی است که درین موضوع انتشار یافت^۱ . پس

۱- مقالاتی هم در شرح حال ایرانشناسان در مجلات انتشار یافته است که فهرست آنها را در « فهرست مقالات فارسی » (دوجلد) میتوان دید .

از آن مجموعه‌ای که به نام « جهان ایرانشناسی » به اهتمام شجاع الدین شفا جمع‌آوری و به صورت پلی‌کپی انتشار یافت (تهران، [۱۳۴۲]) از وسائل مفید مراجعه و استفاده است .

البته برای شناخت مطالعات شرقی در هریک از کشورها کتب و مقالات اختصاصی هم وجود دارد که پس ازین ذیل تاریخچه‌ای که در باب هر کشور نوشته خواهد شد معرفی می‌شود .

فصل دوم

تاریخچه ایران‌شناسی

-۱-

در زبان انگلیسی

اکثر مطالعاتی که درباره ایران به زبان انگلیسی شده به انگلیس، شبه قاره هند و آمریکا اختصاص دارد. درین اواخر ندره آثار به زبان انگلیسی در ایتالیا، ژاپن، اسرائیل، کانادا و جز آنها نیز انتشار می‌یابد. اما از حیث کمیت و کیفیت نوشته‌هایی که دانشمندان انگلیسی در خصوص ایران عرضه کرده‌اند بیش از همه آثار دیگری است که توسط ایران‌شناسان ممالک دیگر به زبان انگلیسی نشر شده است. جزین، تعداد تحقیقات ایرانی در زبان انگلیسی از زبانهای دیگر نیز بیشتر است. گواه این ادعا فهرستی است که از آثار انگلیسی درباره ایران توسط دکتر محسن صبا تپیه شده و به نام *English Bibliography of Iran* (تهران، [۱۹۶۸]) انتشار یافته است.

تاریخ ایران‌شناسی در انگلیس و بطور کلی در زبان انگلیسی محدود می‌شود به قرن هفدهم میلادی، یعنی همان زمانی که روابط سیاسی و تجاری بین دو کشور انگلیس و ایران آغاز شد و سفرا و بازرگانان

انگلیس در ایران سفر کردند.

نخستین آنها آنتونی جنکینسن A. Jenkinson نام داشت که در سال ۱۵۶۱ به ایران آمد و پس از چندی چکیده‌ای از سفرنامه خواندنی و مؤثر او انتشار یافت (۱۵۹۸).

پس از جنکینسن دو انگلیسی دیگر به نامهای A. Edwards و ریچارد ویلز R. Wills به ایران آمدند (۱۵۶۸) و شرح سفرشان در انگلیس نشر شد.

در دوران پادشاهی شاه عباس فرستاده‌ای زبردست که آوازه بلند یافت به نام آنتولی شرلی A. Sherley با برادر خود رابرت به دربار پادشاه ایران آمد. سفر او در سال ۱۵۹۸ اتفاق افتاد و شرح سفرشان انتشار یافت. یکی از قدماى مسافران بنام رابرت استودارت R. Stodart که عضو هیأت سر دودمور کوتون Sir Dodmore Cotton به دربار شاه عباس بود گزارشی از سفر خود نوشت که سه قرن بعد در ۱۹۳۵ طبع گردید. در دنبال افراد مذکور در فوق از دومسافر دیگر، سفرنامه‌های مهمی در دست است که برای شناخت ایران به مردم انگلیسی زبان بسیار مفید واقع شد. یکی سر تماس هربرت T. Herbert بود که در ۱۶۲۶ در ایران سیاحت کرد و سفرنامه‌اش در ۱۶۳۴ در لندن به طبع رسید. دیگری جان فریر J. Fryer است که اخبار سفر خود، میان سالهای ۱۶۷۲-۱۶۸۱، را در ۱۶۹۸ به چاپ رسانید.^(۱)

(۱) درباره سفرها و سفرنامه‌هایی سیاحان مشهور و قابل در ایران جامع‌ترین و بهترین تألیف کتاب آلفونس گابریل اطریشی است که متأسفانه هنوز ترجمه آن به فارسی در دست نیست. متن آن که به آلمانی است چنین نام دارد: Gabriel, A. - *Die Erforschung Persiens*. Wien, 1952, 559 p.

سوابق رابطه تجاری و سیاسی انگلیس با ایران که منجر به شناخت علمی و تحقیقات ایرانی گردید باهمین نوع سفرها شروع می شود و به روابط و سیاستهایی می کشد که شرح مفصل آن را در کتب تاریخ دیپلماسی نوشته اند و از موضوع بحث ما خارج است.^۱

شرق شناسان انگلیسی خواه آنها که در خاک انگلیس سکنی داشته اند و خواه افرادی که در هند مأمور بوده اند در باره ایران و ادبیات و تاریخ آن تحقیقات و آثار متعدّد دارند و در بعضی زمینه ها شاخصیت یافته اند. مسلماً برخی از آثارشان هنوز مرجع و مأخذ تبّعات است و از پیشقدمان رشته ایران شناسی شناخته می شوند. مثلاً تحقیقات توماس هاید Th. Hyde در باره تاریخ دین قدیم ایران و اطلاعات مفیدی که از زردشت منتشر ساخت گویای فضل تقدّم اوست. کتابش به نام *Hiotoria religionis vete-rum Persarum* در اکسفورد به سال ۱۷۰۰ میلادی انتشار یافت.

عده ای از انگلیسهای فاضل و جویای معرفت که در هند مأموریت های دولتی داشتند و با کمپانی هند شرقی کار می کردند در مدت یکصد سال مقالات و کتابهای زیادی در باره ایران و مخصوصاً ادبیات فارسی نشر کردند. نیز چند انجمن و مجله علمی (مانند شعب انجمن پادشاهی آسیایی بنگال و بمبئی و نشریات آنها) توسط انگلیسها دائر شد و مجموعه مهمی مخصوص طبع کتب شرقی مربوط به هند به وجود آمد. در میان کتبی که نشر کردند چندین متن فارسی مرتبط با تاریخ هند و ایران دیده می شود. این مجموعه *Bibliotheca Indica* نامیده شده

۱ - جامع ترین کتاب «تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس» تألیف

محمود محمود در هشت جلدست.

است و هنوز هم گاه به گاه کتابهای فارسی درین سلسله انتشار می یابد . از انگلیسهای بنامی که در هند به نشر کتب فارسی و تحقیق در ادبیات آن اهتمام کرده اند نام لمسدن M. Lumsden نخستین چاپ کننده شاهنامه (جلد اول)، ماکن Turner Macan چاپ کننده شاهنامه کامل ، ناسولیس N. Lees چاپ کننده نفحات الانس ، H. Blochmann بررسی کننده در فرهنگهای فارسی مخصوصاً قابل ذکر است. جزین افراد که در هند خدمت می کردند و فارسی را برای رفع احتیاجات خود در خطه هند فرا گرفتند عده ای از سیاستون انگلیسی مقیم هند که بعدها مأمور خدمت در ایران شدند مطالعات خود را به تحقیقات جغرافیایی اختصاص دادند و کتابهایی توسط آنها انتشار یافت که از مآخذ دقیق و مفید محسوب می شود. میان این افراد از سرپرسی سایکس P. Sykes ، ویت G. P. Tate صاحب کتاب معتبری در باره ویرانه های سیستان ، سر دینسن راس D. Ross و ماکن ماهون H. MacMahon بطور مثال می توان نام برد. دسته دیگری که در هند تحقیقات ایرانی را زمینه کار علمی خود قرار دادند پارسیان بودند که هم اکنون نیز عده ای از آنها در همین رشته تحصیل و تحقیق می کنند. آثار این گروه اکثراً در باب دین زردشت، کتاب اوستا و آثار زبان پهلوی است .

روش علمی و انتقادی که انگلیسها از اروپا با خود به هند نقل کردند موجب شد که عده ای از بومیان مسلمان هند که زبان پدرانشان فارسی بود و پیوند قومی بدان زبان داشتند با اشتیاق و علاقه خاص به فرا گرفتن و یاد دادن فارسی پرداختند . در کار تألیف و نشر کتب نیز، چه مستقیماً و چه به اشتراک انگلیسها ، اهتمام و بذل مجاهدت کردند . مخصوصاً در شناخت نسخ خطی بصورت فهرست و معرفی آنها افرادی چون

عبدالمقتدر و دیگران^۱ منشأ خدمات بسیار مفید بودند. این دانشمندان که مدرس و مؤلف بودند در هند معمولاً با عنوان «مولوی» شناخته شده‌اند. سابقهٔ ایران‌شناسی توسط امریکاییان چندان دراز نیست. نخستین اثری که در باب ایرانیان توسط یک امریکایی انتشار یافت سفرنامه‌ای است از اولین سفیر آن دولت بنام S. G. W. Benjamin که در سال ۱۸۸۷ طبع شد^۲. پس از آن به تدریج فضائی چند در امریکا به این رشته توجه کردند. مثلاً لوفر B. Laufer با کتاب کم نظیر خود بنام *Sino-Iranica* مباحث لغوی را با اطلاعات تاریخی و روابط تمدنی میان ملل اختلاط و امتزاج داد. دانشمندی چون جکسن A. V. W. Jackson که به زبان‌شناسی و ادیان قدیم ایران علاقه و تسلط داشت پایه گذار تحقیقات ایرانی و ایجاد کرسی در دانشگاه کلمبیا شد. بعد از او افرادی چون المستد A. T. E. Olmsted مؤلف کتاب مشهور «تاریخ شاهنشاهی ایران در عصر هخامنشی»، کنت R. G. Kent، جورج کامرون G. G. Cameron متخصصان زبان پارسی باستان، اشمیت E. F. Schmidt حفرات تخت جمشید، ریچارد فرای R. N. Frye در این رشته از اعتبار علمی برخوردار یافتند و آثار مهمی انتشار دادند.

ایران‌شناسی پس از جنگ جهانی در امریکا بسیار پیشرفت کرد بحدی که در حال حاضر زبان فارسی و تحقیق در تمدن و تاریخ ایران در چندین دانشگاه امریکا تدریس می‌شود و عده‌ای استاد قابل و تعداد

۱- افشار، ایرج: کتابشناسی فهرستهای نسخه‌های خطی فارسی در دنیا، تهران، ۱۳۳۷.

۲- صالح، علی‌پاشا: تأسیس سفارت امریکا در تهران، مجله ایران و امریکا، ج ۱۵ ش ۵ (۱۳۲۵): ۱-۱۹.

کثیری دانشجو به تحقیقات مربوط به این رشته اشتغال دارند . انگلستان از ممالکی است که دو ایرانشناس برجسته و عالقدر جهان را در سالهای قبل از جنگ بین‌المللی دوم جذب کرد . این دو دانشمند یکی ولادیمیر مینورسکی V. Minorsky متخصص جغرافیای تاریخی و دیگری والتر برونینگ هنینگ W. B. Henning متخصص زبانها و ادیان ایرانی است که اکنون در زیر خاک خفته‌اند . مینورسکی از اهالی روسیه و هنینگ از مردم آلمان بود . هر دو به سبب تغییرات سیاسی مملکت خود انگلستان را گوشه امن جهان و موطن تحصیل و تحقیق یافتند . بدون تردید نام بلند این دو دانشمند به مناسبت عمق و ابتکاری بودن تحقیقاتشان در تاریخ ایرانشناسی همواره جاودان خواهد بود . هر کس که تحقیقات ایرانی را رشته علمی خود قرار دهد قطعاً و ناگزیر از آثار و تتبعات آنان استفاده خواهد برد .

اکنون در چند دانشگاه انگلستان و چندین دانشگاه امریکا و کانادا زبان فارسی به انگلیسی تدریس می‌شود . بنحوی که در بخش جداگانه خواهیم دید ، چند انجمن و مؤسسه علمی برای تحقیقات و مطالعات شرقی وجود دارد که ایرانشناسی از زمینه‌های اصلی کار آنهاست . شورای فرهنگی بریتانیا در این چند سال اخیر توفیق یافته است که مؤسسه تحقیقاتی به نام British Institute of Persian Studies در تهران ایجاد کند و مجله‌ای به نام IRAN خاص نشر مطالعات ایرانی به وجود آورد . اینجا باید گفت که استروناخ D. Stronach باستانشناس و اسپونر B. Spooner مردم‌شناس و زبان‌شناس در تشکیل و ترتیب آن زحمات زیاد کشیده‌اند . ناگفته نباید گذشت که عده‌ای از ایرانشناسان کنونی مطالعات مهم خود را به زبان انگلیسی نشر کرده‌اند مانند مورگنشتیرنه

G. Morgenstierne زبان‌شناس نروژی، نوبر گک H. S. Nyberg زبان‌شناس سوئدی، دوشن کیلمن J. Duchesne - Guillemin - عالم بلژیکی زبانها و ادیان قدیم ایران و دیگران .

نتیجه بررسی کلی در فهرست آثاری که به زبان انگلیسی راجع به ایران نوشته شده است چنین خلاصه شدنی است :

در زبان انگلیسی بیش از السنه دیگر سفرنامه ، خواه بصورت کتاب و خواه بشکل مقاله و گزارش نشر شده^۱ . بجز سفرنامه‌های قرون شانزدهم و هفدهم که اهمیت خاص دارد در قرون بعدهم سفرنامه‌های با ارزشی در زبان انگلیسی نوشته‌اند که برای تحقیقات ایرانی مفیدست، مانند آثار هنوی J. Hanway ، موریه J. Morier ، سایکس P. Sykes ، لندور A. H. S. Landor ، کرپرتر R. Ker Porter ، براون E. G. Browne ، جکسن A. V. W. Jackson ، فارستر G. Forster ، فریزر J. Fraser ، گلد اسمید F. G. Goldsmid ، گردون T. E. Gordon ، کرزن G. N. Curzon و جز اینها .

در شناخت و بررسی زبانهای ایرانی اگرچه مقام اصلی را آلمانیها دارند، در زبان انگلیسی نام دانشمندانی چون جکسن W. Jackson ، وست E. W. West و R. G. Kent قابل ذکر و تحقیقات و آثار آنها هنوز مأخذ و مورد استفاده است. انتشارات انگلیسی هنینگ آلمانی W. B. Henning راهم باید در این زمره بشمار آورد، بخصوص که شاگردان برجسته او همه در انگلیس تربیت شدند. در زمان حاضر چند متخصص زبانهای ایرانی از مردم انگلیس اند: یکی بیلی Sir H. W. Bailey و

۱ - مجموعه کم نظیر « اخبار نامه کرملیه » *A Chronicle of the Carmelites in Persia* در دو جلد (لندن، ۱۹۳۹) را در همین شمار توان گرفت.

دیگری گرشویچ I. Gershevitch و سه دیگر مکنزی D. N. Mackenzie در امریکا از کامرون G. G. Cameron، ریچارد فرای R. N. Frye و درسدن J. M. Dresden باید نام آورد.

لغت و دستور زبان از رشته‌هایی است که کتابهای بسیاری راجع به آنها در انگلیسی نوشته‌اند. لغت‌نامه‌های فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی زیادی وجود دارد که متکلمان به السنه دیگر نیز از آنها استفاده می‌کنند.^۱ نام ریچاردسن J. Richardson، جانسون F. Johnson، ولاستون A. N. Wollaston، پالمر E. H. Palmer، اشتنگاس F. J. A. Steingass، لمبتون A. K. S. Lambton، J. A. Boyle از میان انگلیسها ذکر کردنی است.

میان کسانی که دستور زبان فارسی به زبان انگلیسی نوشته‌اند از قدما نام تیزدل W. St. Clair-Tisdall، فیلوت D. C. Philott، پلاتس J. T. Plats، رانکینگ C. S. A. Ranking، و از معاصران لمبتون A. K. S. Lambton، والول ساتن L. P. Elwell-Sutton و J. A. Boyle آورده می‌شود که کتابهای مشهوری انتشار داده‌اند و کتب معاصرین اکنون در دانشگاهها تدریس می‌شود.

تحقیقات مربوط به احوال شعرا و ترجمه آثار ادیبان و شاعران یکی از زمینه‌های پربار در زبان انگلیسی است. قطعاً بهترین و مشهورترین کار در تاریخ ادبیات فارسی همان است که ادوارد براون در چهار جلد نوشت و هنوز مرجع اساسی در این باب بشمار می‌آید.

۱- افشار، ایرج: کتابشناسی فرهنگهای فارسی-اروپائی، لغتنامه دهخدا،

تحقیقات سرگور اوزلی Sir Gore Ouseley در کتاب «یادداشت‌هایی در سرگذشت شاعران فارسی» و شارل ریو Ch. Rieu و هرمان اته H. Ethé و اشپرنگر A. Sprenger در فهرستهای نسخه‌های خطی، همواره مأخذ و کمک مؤثر برای کسانی بوده است که تجسس در ادبیات فارسی را دنبال کرده‌اند.

در راه نشر و ترجمه آثار ادبی فارسی از عهد کمپانی هند شرقی تا کنون خدمات بارزی بانجام رسیده است. از بزرگانی که درین راه قدم برداشته‌اند نام لمسدن M. Lumsden، ترنر ماکان Turner Macan، بمناسبت چاپ شاهنامه، گرتروود بل G. Bell، برای ترجمه حافظ، رابینسون S. Rabinson، ایستویک B. Eastwick، کلارک H.W. Clarke، برای نشر و ترجمه آثار سعدی، نیکلسن R. Nicholson، برای چاپ متن مثنوی و ترجمه و تعلیقات آن آورده میشود. برای دیگران، به علت کثرت تعداد آنان به کتابشناسیها احاله می‌گردد.

در روزگار ما نیز دانشمندان متعددی به کار ترجمه آثار فارسی به انگلیسی اهتمام ورزیده‌اند و آثار مهمی چون تاریخ جهانگشا، سیاست نامه، تاریخ بخارا، تاریخ سیستان، تذکره الاولیا، قابوسنامه، اخلاق ناصری، نصیحة الملوك، نامه تنسر ترجمه و نشر شده است. قسمتی از آنها با کمک یونسکو و بنگاه ترجمه و نشر کتاب صورت اتمام پذیرفته و آثار دیگری هم در دست ترجمه و انتشار است.

درین مقام از ذکر نکته‌ای نمی‌توان گذشت و آن اینکه کار فیتز جرال E. Fitzgerald بر گرداننده زبردست رباعیات خیام به انگلیسی اگر چه ایرانشناس نبود در مشتهر ساختن ادبیات فارسی میان

انگلیسی زبانها بسیار مؤثر واقع شد. ماثیو آرنلد Mitthew Arnold شاعر نامور انگلیسی که داستان رستم و سهراب شاهنامه را از روی ترجمه‌های اتکینسون J. Atkinson و رابرتسون W.T. Robertson به شعر انگلیسی انتشار داد فردی است که درین راه قدم بلند دیگر برداشت. در باب آثار باستانی و هنرهای ایرانی نیز آثار مهمی به زبان انگلیسی نشر شد که بدون تردید اهم آنها کتاب پر جلال «بررسی هنر ایران» Survey of Persian Art تدوین آرتور اپهام پوپ A. U. Pope است که با ممارست و دقت و همکاری همسر خود Ph. Ackerman، از متخصصان هر فن خواست تا مقالات تبعی بنویسند و آنها را در مجموعه زیبایی به نفاست تمام انتشار داد. در همین زمینه کتابهای بینون L. Binyon و بازیل گری B. Gray را نیز باید معرفی کرد.

عده‌ای از متخصصان هنر ایران در امریکا مقیمند، چون اتینگهاوزن R. Ettinghausen و پورادا E. Porada و گرابار O. Grabar. در انگلستان W. B. Robinson از برجستگان در این رشته است. او با تشکیل نمایشگاهها و نشر فهرس مربوط به نسخه‌های خطی مصور و مزین خدمات دلپذیری انجام داده است.

یکی از کسانی که در باره آثار قدیمی ایران سفرهای بسیار و مفید کرد سر اورل اشتین Sir Aurel Stein است و آثارش همه سودمند و عالمانه.

K.A.C. Creswell یکی از باستان‌شناسان انگلیسی، که در باره آثار هنری و معماری اسلامی کار میکند، توفیق نشر کتابشناسیهای متعدد مربوط به هنر و باستانشناسی اسلامی یافت. اثر بزرگ او به نام *A Bibliography of the Architecture, Arts and Crafts of Islam to 1 st Jan. 1960. London 1961*.

امروز بدون تردید مرجع اساسی در مطالعات باستانشناسی است. آثاری که مربوط به تاریخ و جغرافیا و سیاست ایران، در زبان انگلیسی نوشته‌اند، هم زیاد و هم قابل توجه است. در زمینه مطالعات تاریخی افرادی چون H. Rawlinson، سر جان ملکم J. Malcolm، سرپرسی سایکس P. Sykes کتابهای مفیدی نشر کردند که سالهای دراز مأخذ بود. ظاهراً همین سابقه است که انگلیسها را به تدوین و تألیف کتاب جدید هشت جلدی *The Cambridge History of Iran* برانگیخت. دانشگاه کمبریج سالها قبل نیز در سلسله تاریخ دنیای قدیم *The Cambridge Ancient History* کتاب معتبری در باره تاریخ ایران و دنیای غرب بنام *The Persian Empire and the West* انتشار داد که هنوز مورد استناد و استفاده است.

بنحوی که قبلاً گفته شد کتاب المستد A.T. Olmstead در باب تاریخ ایران در عصر هخامنشی نیز از مدارک اساسی مربوط به ما و هنوز در درجه اول اعتبار است.

در زمان حاضر از میان ایرانشناسان انگلیسی بویل J. A. Boyle در عصر مغول و C.A. Bosworth در باره ایران دوران غزنوی و سلجوقی و سیوری R.M. Savory در باب صفویه تتبع میکنند و کتاب و مقالات آنها از نمونه‌های خوب و استوار تحقیق است.

تحقیقات تاریخی مربوط به ایران با کارهایی که لمبتون Lambton کرد چهره‌ای دیگر بخود گرفت. او به جنبه‌های اجتماعی و اداری حیات ملت ایران به دیده نوینی توجه کرد و آثاری که انتشار داد اکثراً در همین زمینه است. جزین رسیدگی بتاریخ عصر قاجار مورد توجه خاص او قرار گرفت.

زن دیگری بنام کدی N. Keddie که مقیم امریکا است نیز در همین زمینه به تحقیق و تجسس پرداخت. مخصوصاً بررسی در انقلاب مشروطیت و مقدمات آن بر پایه مدارک چاپ نشده و رسیدگی به اسناد دولتی انگلیس را در درجه اول اهمیت قرار داد. چندین مقاله و سه کتاب منفردهم در باره سید جمال الدین اسدآبادی (افغانی) نشر کرد. در مسائل سیاسی و تاریخ جدید ایران آثار متعدد و مهمی در زبان انگلیسی وجود دارد که اشهر همه کتابهای کرزن G.N. Curzon و شوستر W.M. Shuster است. در سالهای اخیر نیز آثار زیادی درین باب مخصوصاً در امریکا انتشار یافته است. آثار الول ساتن L.P. Elwell-Sutton، کو تام R.W. Cottam، بیندر L. Binder، اوپتن J.M. Upton، ایوری P. Avery بیشتر معروف شده است.

چند تن از ایرانیان مقیم امریکا هم درین زمینه تحقیقاتی دارند که بصورت مقاله و کتاب نشر گردیده و آثار دکتر امین بنائی، فیروز کاظمزاده، سپهر ذبیح، روح الله رضائی قابل ذکر است. در معرفی فلسفه و علم ایرانی نیز محققان انگلیسی زبان کارهای اساسی کرده اند. محمد غزالی معرف دانشمندی چون مونتگمری وات W. Montgomeri Watt دارد. کتاب «تاریخ فلسفه اسلامی» که زیر نظر میر محمد شریف و با شتر اک محققان متعدد خارجی و ایرانی مسلمان ترتیب یافت در زبان انگلیسی نشر شد.

سهیل افنان از کسانی است که ابن سینا را در زبان انگلیسی شناسانده و درباره اصطلاحات فلسفی اسلامی تحقیق کرده است. علم ایرانیان بیشتر توسط جورج سارتن G. Sarton در کتابهای

متعددش توصیف شد. در زمان حاضر کندی E.S. Kennedy که از محققان امریکائی است دربارهٔ ریاضیات اسلامی و مخصوصاً آنها که ایرانی بوده اند، انتشارات متعدد در دسترس علاقمندان قرار داده است.

افتخار تحقیق در یک رشته از تاریخ علوم ایرانی با سید حسن تقی زاده است که آثارش دربارهٔ گاه شماری قدیم ایران به زبان انگلیسی و گاه آلمانی و فرانسه مورد استناد علمای خارج واقع شده و درین موضوع مرجعیت تام یافته است.

در تاریخ علوم و فلسفهٔ ایرانی دکتر سید حسین نصر از چند سال پیش باین سوی کتابها و مقالات متعدد انتشار داد و در نگارش تاریخ فلسفهٔ اسلامی به زبان انگلیسی با میر محمد شریف همکاری کرد.

تاریخچهٔ ایرانشناسی در زبان انگلیسی خاتمه نمیپذیرد مگر آنکه از دو دانشمند متخصص جغرافیای تاریخی ایران نام بریم: یکی گی لستر نج Gay le Strang و دیگری ولادیمیر مینورسکی V. Minorsky که آثار هر دو در درجهٔ اول اعتبار و دقت است.

یادآوری نام ویلسن Sir A.T. Wilson بمناسبت تدوین کتابشناسی ایران *A Bibliography of Persia* و تحقیقاتی که دربارهٔ جغرافیا و تاریخ خلیج فارس کرد درین جا که بحث اجمالی پایان می گیرد بی مورد نخواهد بود.

مرجع و مآخذ اساسی

Arberry, A. J. — *British Contribution to Persian Studies*. London 1942. 32 p.

ترجمهٔ فارسی این رساله بنام « تحقیقات و مطالعات انگلیسیها

در باب فارسی » بقلم فرنگیس شادمان در ۱۹۴۳ در لندن نشر شد.

— *British Orientalists*, London 1943. 47 p.

—*Oriental Studies (Seven Portraits Scholars)*. London 1961.

Elwell - Sutton, L. P. - *A Guide to Iranian Area Study*. Ann Arbor 1952.

Saba, Mohsen - *English Bibliography of Iran*. Tehran [1968] 49+313 p.

این کتابشناسی مقدمه‌ای دربارهٔ تاریخچهٔ ایران‌شناسی در زبان انگلیسی دارد که ترجمه و در «فرهنگ ایران‌زمین» ۱۲ (۱۳۴۳): ۲۱۸ - ۲۴۲ چاپ شده است.

Wilson, A.T. *A Bibliography of Persia*. Oxford 1930. 253 p.

ایران‌شناسی در زبان آلمانی

ایران‌شناسانی که به زبان آلمانی تتبعات و مطالعاتی راجع بایران دارند اکثراً از سه کشور آلمان، اتریش، سوئیس برخاسته‌اند. گاه هم بعضی از دانشمندان روسیه، چکوسلواکی، دانمارک، سوئد، مجارستان و لهستان و بعضی ممالک دیگر آثار خود را به زبان آلمانی نشر کرده‌اند. سابقه شناسایی ایران در زبان آلمانی با سفر نامه‌ای آغاز میشود که سیاح مشهور آلمان آدام اولئاریوس A. Olearius طبع کرد. اولئاریوس حدود سالهای ۱۶۰۰ تا ۱۶۷۱ میلادی میزیست و در کتاب خود سرزمین، مردم، کیفیت سلطنت و طرز حکومت ایران را توصیف کرد. جز آن توفیق یافت که گلستان سعدی را بزبان آلمانی برگرداند و یکی از آثار ادبی جاودان فارسی را بآلمانی زبانان عرضه دارد.^۱

دومین آلمانی با اعتباری که از دانش و بینش برخوردار کامل داشت و ایران را با دید علمی و چشمی بینا تر نگریست انگلبرت کمپفر A. Kaempfer نام داشت که در گزارشنامه سفر خود اطلاعات تاریخی و دقیقی از وضع کشور و امور دیوانی ایران جمع و تصاویری

بسیار خوب از ابنیه اصفهان و خرابه‌های تخت جمشید و مقبره حافظ در آن ترسیم کرد و اکنون از لحاظ تاریخی برای ما واجد اهمیت است. قسمتی هم از کتاب او بتوصیف گیاهان داروئی سرزمین ما اختصاص دارد. کتاب کمپفر به لاتینی نشر شد. سیصد سال پس از آن، ترجمه آلمانی بخش ایران آن توسط والتر هینتز W. Hinz در ۱۹۴۰ انتشار یافت. این اثر برای تحقیقات مربوط بعصر صفوی بسیار اهمیت دارد.

در زبان آلمانی سفرنامه‌های متعددی راجع بایران وجود دارد که فهرست آنها را اصغر کاظمی در رساله خود آورده است. آثار پولاک J.E. Polak، وامبری A. Vambery، هرتسفلد E. Herzfeld، اسکار مان O. Mann، شولتز W. P. Schulz، هینتز W. Hinz از میان آنها اهمیت بیشتر دارد و محتوی بر اطلاعات سودمندی است که در تحقیقات ایرانی از آنها استفاده شده است.

اما بطور کلی اعتبار سفرنامه‌های آلمانی هم‌تراز سفرنامه‌های انگلیسی و فرانسه نیست. اسپولر B. Spuler در مقام مقایسه گفته است. توصیف‌های ایران بقلم سیاحان و مسافران آلمانی که بعضی از آنها ده سال در ایران مقیم بوده‌اند از نظر علمی بیای اثر کمپفر نمیرسد.

امتیاز و اهمیت تحقیقات ایرانی در زبان آلمانی بطور اخص در تنبغات مربوط به زبانهای باستانی ایران بیشتر محسوس است. آثاری که در این زمینه در مدت قریب هفتاد هشتاد سال انتشار یافته غالباً در نهایت دقت و اعتبار علمی تألیف شده و هنوز بسیاری از آنها کتاب اساسی تحقیقی و مرجع اصیل و دست اول است. همه این آثار مثل حلقه‌های زنجیری است که یکی پس از دیگری سلسله محکمی به وجود آورده است.

مکتب زبانشناسی آلمانی زاده تحقیقاتی است که بتدریج برای ریشه شناسی زبان ژرمنی به ثمر رسید و آلمانها را به شناخت زبانهای هندواروپائی و طبعاً زبانهای ایرانی کشانید. مؤسس این رشته فرانتز بوپ F. Bopp است که گوشه‌ای از کارش بازبان فارسی ارتباط پیدا کرد. بعد از او عده‌ای دیگر به تحقیقات و عالمانه زیاد در زبانشناسی تطبیقی پرداختند.^۱

در باب زبانهای ایرانی و تحقیقات مربوط به اوستا کتب و مقالات آلمانی قابل ذکر^۲ بسیارست. اما در اینجا نام چند عالم درجه اول که درین رشته صاحب مطالعات دقیق بودند نقل می‌شود: هوبشمان J. H. Hübschmann که او را بنیان گذار علم اشتقاق زبانهای ایرانی باید گفت، یوستی F. Yusti جامع ومؤلف کتاب با ارزش ومعروف نامنامه ایرانی *Iranisches Namenbuch*. بارتولمه Ch Bartholomae مؤلف لغتنامه مشهور *Alt - Iranisches Wörterbuch*، آندرآس A. Andreas، اشپیگل F. von Spiegel، گلدنر A. F. Geldner، مولر W. A. Müller، فولرس J. A. Vullers، شدر H. H. Schaefer، گوتشمید A. von Gutschmid، گایگر W. Geiger، ولف F. Wolf تنظیم کننده فهرست لغات شاهنامه. در همین رسته نام گایگر W. Geiger و E. Kuhn را که جامع و پردازنده سه جلد کتاب جاودانی *Grundriss der Iranischen Philologie* بوده‌اند باید با احترام خاص یاد کرد. زیرا این مجموعه حاوی اطلاعات زیاد و سودمندی است که بدین ترتیب و جامعیت در جای دیگری گردآوری شده‌است. بطور کلی آثاری که این

۱- منشی زاده، داود: شرقشناسان و شرقشناسی در آلمان، یادگار،

استادان انتشار داده‌اند هنوز در درجهٔ اوّل اعتبار است و مجدداً درین اواخر بصورت عکسی تجدید طبع شده است.

به این مبحث نمی‌توان خاتمه بخشید مگر آنکه از دو استاد زبردست ایران‌شناس آلمانی دیگر یاد کنیم: یکی ثئودر نلدکه Th. Nöldeke است که عده‌ای از زبانهای شرقی را در کمال استادی و مهارت فرا گرفته بود و در چند رشته صاحب تبخّر و اثر بود. مخصوصاً در مباحث تاریخی کارهای با ارزش دارد. ترجمهٔ کارنامهٔ اردشیر بابکان، ترجمهٔ قسمتی از تاریخ طبری با تعلیقات عالمانه مبتنی بر مآخذی که در چندین زبان دیگر وجود دارد، کتاب مشهور حماسهٔ ملی ایرانیان در باب شاهنامه از نمونه‌های برجستهٔ کار آن دانشمند پرکار به‌شمار می‌آید. او بجز تحقیق و تألیف شاگردانی پرورد که هر یک در کار خود مبرز و شاخص شدند مانند زاخو E. Sachau و بروکلمان C. Brockelmann که هر دو اسلام‌شناس و عربی‌دان بودند. اما آثارشان برای مطالعات ایرانی مفید واقع شده‌است. مخصوصاً کتاب بروکلمان دربارهٔ کتبی که به زبان عربی نوشته شده از مآخذ مسلم ایران‌شناسی بوده است و خواهد بود. ایران‌شناس آلمانی دیگر بنام مارکوارت J. Markwart که شاگرد یوستی بود تحقیقات زیادی دربارهٔ زبان پهلوی کرد و آثار متعددی دربارهٔ ایران انتشار داد. از جمله کتاب مشهور ایران‌شهر او حکایت از اطلاعات وسیع و قدرت استنباط او می‌کند. اثری است که سالهای دراز دیگر پایدار و مرجع علمی خواهد بود.

اکنون هم دانشمندان زبردستی در آلمان می‌شناسیم که زبانهای ایرانی را مورد مطالعه قرار می‌دهند. آوردن نام هومباخ H. Humbach،

هینز W. Hinz ، لنتز W. Lentz ، ایلرس W. Eilers ، یونکر H. Junker ،
 شلر B. Schlerath نشان می‌دهد که این رشته هنوز در زبان آلمانی مورد
 توجه و اهمیت است .

رشته دیگری که محققان آلمانی زبان، تحقیقات مفید و دست
 اول ممتاز در آن باب دارند باستانشناسی و هنرشناسی ایران است ،
 خواه از آن دوران پیش اسلامی و خواه عصر اسلامی . درین زمینه
 آثار هر تسفلد E. E. Herzfeld و مخصوصاً نشریه‌ای که به نام *Arch-*
aeological Mitteilungen aus Iran در نه جلد انتشار داد و حاوی
 اطلاعات و کشفیات ذیقیمت و تازه دربارهٔ تخت جمشید و کوه خواجه
 و نقاط دیگر بود قابل ذکرست . آثار زاره F. Sarre هنرشناس
 مشهور دربارهٔ هنرهای قدیم ایران و عصر اسلامی ، دیتز اطریشی
 E. Diez دربارهٔ ابنیه و آثار تاریخی ، کونل E. Kühnel و اردمان
 K. Erdmann که هر دو در تاریخ هنر ایرانی اسلامی از متخصصان عصر
 ما بودند و در همین اواخر درگذشتند، هم از مدارک و کتب اساسی در
 این زمینه محسوب می‌شود .

آلمانها درین رشته چندان علاقه‌مند بوده‌اند که در سالهای اخیر
 مؤسسه باستانشناسی آلمان را در تهران ایجاد کردند تا باستانشناسان و
 متخصصان آنها جای زندگی و کتابخانه و وسایل لازم جهت تحقیقات
 خود در اختیار داشته باشند و توفیق یافته‌اند که حفاریات و اکتشافات قابل
 توجهی در تخت سلیمان و تخت جمشید بنمایند . سلسله انتشاراتی هم
 به آلمانی ایجاد کرده‌اند که تاکنون دو مجلد آن تحت عنوان کلی
Teheraner Forschungen نشر شده است .

der Orientalistik که هر مجلدش درباره رشته‌ای از شرقشناسی است و چند قسمت آن خاص تحقیقات ایران در زمینه‌های زبانشناسی، ادبیات، تاریخ، ادیان است.

ادبیات ایران با ترجمه بوستان سعدی که اولئاریوس انتشار داد، دیوان شرقی گونه که معرف دلپذیر حافظ شیراز شد، ترجمه‌های روکرت F. Rückert از غزلیات حافظ، روزن F. Rosen از عمر خیام، تحقیقات هرن P. Horn و اته H. Ethé و اشپیگل F. Spiegel، توصیف - هائی که فلوگل G. Flügel و پرچ W. Pertch از نسخ خطی فارسی کردند در زبان آلمانی و میان آلمانها رواج گرفت. دانشمندان دیگری چون گراف اطریشی C.H. Graf، ولف F. Wolff و فولرس J.A. Vullers از کسانی اند که در معرفی سعدی و فردوسی سعی بسیار کردند. مخصوصاً فرهنگ شاهنامه از کارهای جاودانی است که ولف در طی سی سال آن آن را به وجود آورد.

برای فرا گرفتن زبان فارسی در زبان آلمانی دستورها و خودآموزها و لغتنامه‌های متعدد نوشته شده است. اینجا دستور زالمان C. Sale mann و خودآموز W. Hinz و لغتنامه‌های ایلرس W. Eilers و یونکر H. Junker و بزرگ علوی را نام می‌بریم.

تاریخ ادبیات ایران در آلمانی توسط پول هرن P. Horn و اته H. Ethé، نلدکه Th. Nöledke (برای شاهنامه)، ریپکا J. Rypka، بزرگ علوی (برای ادبیات معاصر) تدوین شد. تحقیقات هلموت ریتز H. Ritter درباره عطار و مولانا، تشنر Fr. Taeschner در باب فتوت، فریتزهایر سویسی F. Meier درباره عرفان ایران و مخصوصاً نجم‌الدین کبری و

اشعار مهستی نمونه برازنده وارزنده است .

در اطریش از زمان هامر پورگشتال J. Hammer-Purgstall تا عصر ما، گراف C.H. Graf (ناشر بوستان)، زلیگمان F. Seligmann (ناشر و مترجم الابنیه)، بوبک H. Bobek زمین شناس، رخننگر K.H. Rechinger گیاه شناس، براندشتاین Brandeschtein متخصص ادبیات و زبان شناسی، دودا H. Duda مورخ، آلفونس گابریل A. Gabriel متخصص جغرافیای تاریخی (مخصوصاً با سفرهایی که در مناطق کویری کرد و چند سفرنامه درین باب انتشار داد) از پایه گذاران و نگاهبانان ایران شناسی در آن مملکت به شمار می آیند .

در زمان حاضر از دانشمندی که در سوئیس به آلمانی درباره ایران کار کرده اند نام فریتزهایر F. Meier متخصص در عرفان اسلامی و ناشر و مترجم اشعار مهستی گنجوی و رودلف گلیله R. Gelpke مترجم عده ای از متون ادبی فارسی قابل ذکر است که به رشته ایران شناسی پرداخته و آثار مفید نشر کرده اند .

اینجا نام بردن از دو ایران شناس آلمانی نثر ادبی که از معارفان نامدار ایران بوده و در خارج از آلمان زیسته اند واجب است؛ یکی ژول مهل J. Mohl که یکی از مهمترین نشرهای شاهنامه و ترجمه فرانسه آن از و است. دیگری و. ب. هنیگ W. B. Henning که متخصص زبانهای ایرانی و دین زردشت بود و تحقیقاتش درین باب نمونه کامل و از عمیقترین آثار است .

تاریخچه ایران شناسی در زبان آلمانی پایان پذیر نخواهد بود مگر آنکه از کتب و مقالاتی هم که چند تن از ایران شناسان روس تزاری به زبان آلمانی انتشار داده اند یاد کنیم، مانند ب. درن B. Dorn

متخصص تاریخ مازندران، زالمان C. Salemann، و. ژوکوفسکی V. Jukovski مؤلفان دستور زبان فارسی. آثار دیگر هم راجع به ایران در دوران سلطنت تزاری به آلمانی که زبان علمی در روسیه بود انتشار یافته است.

مراجع و مآخذ اساسی

اشپولر، برتولد: سهم آلمان در تتبعات راجع به ایران، ترجمه کاووس جهاننداری، سخن، ۱۳ (۱۳۴۱)، ۴۰۹-۴۱۵.

صفا، ذبیح الله: [سخنرانی درباره تاریخچه ایرانشناسی در آلمان]، مجله دانشکده ادبیات، ج ۱۴ (۱۳۴۵): ۹۶-۹۹.

منشی زاده، داود: شرقشناسان و شرقشناسی در آلمان، یادگار، ج ۵ (۱۳۲۸) ش ۸/۹: ۷۳-۸۱.

Gabriel, Alfons - *Die Erforschung Persiens*. Wien 1952.

Kazemi, Asqar - *Iran, Bibliographie*. Koln 1966. 141 p.

(Diss.)

درین کتابشناسی ۱۳۳۸ کتاب و مقاله معرفی شده است.

Paret, Rudi - *Arabistik und Islamkunde an deutschen Universitäten. Deutsche Orientalisten seit Theodor Nöldke*. Wiesbaden 1966. 76 p.

Supler, Bertold - *Der deutsche Beitrage zur Iranforschung. A Locust's Leg. Studies in honour of S. H. Taqizadeh*. London 1962. 250 p.

در زبان فرانسوی

مردم ایران از قدیمترین ایام که نام اروپائیان در کتبشان وارد شد آنها را به نام «افرنجی»، و سرزمین اقوام اروپائی را به نام «افرنج» می‌شناختند^۱. همین دو لفظ است که بعدها به صورت فرنگستان و فرنگی مصطلح گردید و این همه مأخوژست از نام قوم «فرانک» که مخصوصاً فرانسه سرزمین آنها بود و نامشان بر این خاک اطلاق گردید. شناخت ایران در زبان فرانسه حاصل زحماتی است که دانشمندان و ادیبان ممالک فرانسه و بلژیک متحمل شده‌اند. عده‌ای از استادان و خاورشناسان ممالک دیگر هم آثار خود را به زبان فرانسوی عرضه کرده‌اند.

بر اساس اسنادی که در کتابخانه ملی پاریس نگاهبانی می‌شود

-
- ۱- رشیدالدین فضل‌الله طبیب مؤلف تاریخ مشهور «جامع التواریخ» قسمتی از آن را به «تاریخ افرنج» اختصاص داد. این بخش توسط کارل یان ایرانشناس مشهور هلندی چاپ شده است (لیدن، ۱۹۵۱). در بسیاری از متون تاریخی و ادبی فارسی و عربی لفظ افرنج و افرنجی دیده می‌شود.
- بطور مثال مصراعی از ظهیر قاریابی شاعر قرن هجری نقل می‌شود:
- «فرنگی زاده شوخی دلبری زنار کیسوئی.»

قدمت روابط دولتی میان ایران و فرانسه به سالهای ۷۸ و ۷۰۵ قمری (۱۲۸۹ و ۱۳۰۵ میلادی) می‌رسد. درین سنوات نامه‌هایی از ایلخانان مغولی ایران به پادشاهان فرانسه ارسال شده‌است که مضمون آنها ایجاد روابط نظامی است.

دوران آشنایی حقیقی فرانسه بر احوال ایرانیان و شناسایی کشور ما مربوط به قرن یازدهم هجری است. در آن قرن سیاست و حکومت صفویان در چشم مردم فرنگ عظمت و اعتبار خاص یافت. همه دولتهای فرنگ خواستار برقرار شدن روابط تجاری و سیاسی با ما بودند. سیاحان و سوداگردانشان اخبار و گزارشنامه اوضاع ایران را برای دوستداران اطلاع بر اوضاع ایران منتشر می‌ساختند.

از میان کسانی که باعث شناساندن ایران بطور اخص^۱ در فرانسه شده‌اند و آثارشان سالهای دراز کتاب راهنمای ایران بود یکی ژان توه نو J. Thévenot است که سفرهای دراز و بسیار در آسیا و آفریقا کرد. ضمن چند کتابی که از اسفار او نشر شد در کتابی که «دنباله سفر شرق»^۱ نام داشت به احوال کشور ایران و سرزمینهایی که حکومت ایرانی در آنها مستقر بود پرداخت.

نخستین سیاح ناموری که شش بار به ایران آمد و از راههای مختلف در اکثر شهرهای ایران گردش کرد ژان باپتیست تاورنیه J. B. Tavernier نام داشت. سفرهای او میان سالهای ۱۶۳۲ تا ۱۶۶۸ بود. کتابش با عنوان «شش مسافرت به عثمانی و ایران و هندوستان»^۲

۱- *Suite du voyage de Levant...* Paris 1677.

۲- *Six voyages de Jean Baptiste Tavernier... en Turquie, en Perse et aux Indes...*, Paris 1681.

نخستین بار در سال ۱۶۸۱ نشر شد و پس از آن چند بار تجدید طبع گردید. به چندین زبان خارجی هم ترجمه و نقل شده است. فرانسوی دیگری که در خلال همین سنوات کتابی در خصوص ایران برای اطلاع کلبه Colbert نوشت اما انتشار نیافت رافائل دومانس R. du Mans نام داشت. او در اثر خود به معرفی اوضاع حکومتی و سیاسی ایران بیشتر توجه کرد. کتابش با نام «کشور ایران در سال ۱۶۶۰» حدود دو قرن بعد توسط یکی از خاورشناسان مشهور فرانسه بنام شارل شفر Ch. Schefer انتشار یافت.^۱

پس از تاورنیه سخن از سیاحی باید کرد که معرفی نامه دقیقتر و مفصلتری از ایران در فرانسه نشر کرد. نامش شاردن J. Chardin است و معمولاً با عنوان اشراف‌گیری «شوالیه» شناخته می‌شود. سفر نامه شاردن در سال ۱۶۸۶ در پاریس طبع شد. پس از انتشار بمناسبت آنکه متضمن اطلاعات بسیار مفید و جامع در باره ایران بود به چند زبان اروپایی ترجمه شد و شهرت خاص یافت. تاکنون هم ارزش تاریخی و عالمانه خود را از دست نداده است. آثار شاردن و تاورنیه از نوشته‌هایی است که بیش از هر اثر دیگری باعث شناسایی ایران گردید. مخصوصاً در فرانسه در آثار نویسندگان مشهوری چون ولتر و منتسکو اثر گذاشت. ادبای فرانسوی طبعاً از این سفر نامه‌های دلپذیر در پرده‌داشتن مضامینی که مربوط به ایران است استفاده برده‌اند، مانند کنت دو گوئینو، پیرلوتی و دیگران.

در عهد صفوی و دوران پادشاهی نادرشاه و حکومت اخلاف او دسته‌ای مبلغ مذهبی، بخصوص از فرقه‌ای که به کاپوسن Capucin مشهورند در ایران گردش می‌کردند. اغلب آنها گزارش مشهودات خود را به کلیساها می‌فرستادند که قسمتی هم از آنها بدون نام یا بانام مستعار به طبع رسیده است، مانند اثری که از سانسون N. Sanson در سال ۱۶۹۴ نشر شد.^۱ یا مجموعه نامه‌هایی که بعدها طبع گردید.^۲

بهر حال دوره صفوی و نادری در تاریخ ایران‌شناسی فرانسه به سبب کثرت سفرنامه‌ها و گزارشنامه‌هایی که در باره ایران تهیه و نشر شد اهمیت مخصوص دارد.

روابط ایران و فرانسه پس از عهد صفوی در دوره پادشاهی فتح‌علی شاه تازگی و پیوندی نو یافت. جهات سیاسی موجب شد که ناپلئون قصد اتحادی با ایران در اندیشه پروراند و سرنگرفت.

در خلال این ایام سیاسیون و مأموران فرانسوی متعددی به ایران آمدند و اخباری از ایران در کشور خود نشر کردند، مانند ژنرال گاردان A. Gardane که از اهم این دسته در شمار می‌آید و کتابش به آلمانی و سوئدی ترجمه شد.

در دوره سلطنت قاجارها پای فرانسویان بازترشد و عده‌ای در مدارس و دربار و قشون ایران راه یافتند. کتابهایی که از آنها در دست است اغلب مفید و مورد استفاده است.

۱ - Esat présent du Royaume de Perse. Paris 1694.

۲ - Lettres édifiantes et Curieuses Concernant l'Asie, l'Afrique et l'Amerique. Publiées sous la direction de M. L. Aimé Martin. Paris. 4 vols. 1875-1877.

صفحات ۲۹۳ - ۴۴۷ جلد اول مربوط به ایران است.

شناخت فرهنگی و علمی ایران در فرانسه، از اواخر قرن هفدهم آغاز می‌شود. مقدمه آن انتشار «کتابخانه شرقی» *Bibliothèque Ori-entale* اثر هر بلو d'Herbelot است که مدتهای دراز دائرة المعارف شناسایی شرق در همه اروپا بود. مؤلفش بهمین مناسبت نام دوم کتاب را «فرهنگنامه جهانی حاوی اطلاعات و اخبار مربوط به ملل مشرق» قرار داده است.

فرانسویها برای آنکه زبانهای ملل شرقی را فراگیرند و مأموران در مستعمرات به کار گیرند در سال ۱۷۹۵ میلادی مدرسه‌ای ایجاد کردند. این مدرسه - *Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes* (مدرسه ملی زبانهای زنده شرقی) نام گرفت و کانون پرورش خاورشناس و آموختن و تحقیق و مطالعه در فرهنگ و تاریخ ملل شرقی شد. هنوز هم مرکزی است که به این کار ادامه می‌دهد. مقارن با همین احوال در فرهنگستان کتابها و ادب فرانسه - *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* تحقیقات عالمانه و عمیق‌تری انجام می‌شد.

در دهه سوم قرن هیجدهم آنکتیل دوپرون *Anquetil-Duperron* از فرانسویان ایرانشناس که شوقی رافر و خاص به تجسس در احوال زردشتیان داشت در پی مقصود خویش به هند رفت (۱۷۵۵) و توفیق یافت ضمن مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی که گردآورد نسخه‌ای قدیمی از اوستا به فرانسه بیاورد و خود آن را ترجمه و تفسیر و نشر کند. کتاب او با نام *Zend-Avesta* در سه مجلد در سال ۱۷۱۱ میلادی طبع شد. این اثر همواره یکی از مراجع اصلی و اساسی اوستا شناسان بوده است. پس از انتشار کتاب آنکتیل دوپرون رشته اوستا شناسی و

تحقیق در اصول دین زردشت و مطالعۀ زبانهای ایرانی مورد نظر شرق-شناسان قرار گرفت. در فرانسه عده‌ای به دنبال عالم مذکور در فوق به کار پرداختند. از اہم کسانی که در اینجا باید نام آنان آورده شود یکی اوژن بورنوف E. Burnouf است که یسنا را عالمانه شرح کرد. دیگری جیمز دارمستتر J. Darmesteter از بزرگان زبان‌شناسان و محققانی است که عمری در تتبعات ایرانی مصروف کرد و اکثر آثارش هنوز قابل استفاده و مورد مراجعۀ علمی است. نام سومین فردی که باید آورده شود سیلوستر دوساسی Silvestre de Sacy است که در خواندن خط میخی اہتمام خاص به کاربرد و به موفقیت‌هایی نائل آمد و به شناخت و معرفی ادبیات فارسی هم پرداخت.

در همین رشته آبل هولاک A. Hovelacque و منان P. Menant از قدمائی‌اند که باید نامشان ذکر شود. ضمناً باید فراموش کرد که یکی از ایران‌شناسانی که اوستا شناسی را پیشرفت داد دانشمندی فرانسوی زبان از کشور بلژیک بنام هارله (دوهارله) C. de Harlez است.

تحقیقات مربوط به ایران قدیم و زبانهای ایرانی بعدها توسط بزرگانی چون میه A. Meillet، گوتیو R. Gauthiot و پلیو P. Pelliot که همه در گذشته‌اند ادامه یافت. استادانی چون بنونیست E. Benveniste، مناش (دومناش) J. de Menasce، لازار G. Lazard، دوشن گیلمن - J. Duchesne Guillemine، رداری G. Redard در زمان حاضر از نگاهبانان و روشنگران این معبرند.

درست صدسال پس از اینکه آنکتیل دوپرون اوستا را به فرانسه ترجمه کرد یکی از آلمانهایی که تابعیت فرانسوی اختیار کرد بنام ژول

موهل J. Mohl در سال ۱۸۷۱ متن یکی دیگر از اسناد ملیت اقوام ایرانی یعنی شاهنامه را بصورتی بسیار جمیل و شاهانه با ترجمه فرانسوی آن در دسترس علما و اصحاب ذوق و ادیبان قرار داد. همزمان با او کاترمر E.-M. Quatremère قسمتی از جامع التواریخ رشیدالدین فضل‌الله مؤرخ را در ۱۸۸۶ به همان اسلوب و زیبایی به چاپ رسانید.

تاریخ ایران و بررسی تمدن و فرهنگ ما از مباحثی است که فرانسویها بدان توجه کرده‌اند. آثاری که گروسه R. Grousset، کلمان هوار C. Huart، بوا L. Bouvat، دفرمری Ch. Defrémery، دوبو L. Dubeux نوشته‌اند مدت‌ها در فرانسه از کتب رایج درین زمینه بود. تاریخی که گوبینو Comte J. A. de Gobineau از تاریخ افسانه‌ای ایران و دنباله آن بنام «تاریخ ایرانیان مبتنی بر نوشته‌های مؤلفان شرقی، یونانی، لاتینی و نسخه‌های خطی شرقی چاپ نشده و سنگ نبشته‌ها» نوشت نیز چندگاهی کتابی نامور شد.

در عصر حاضر دو محقق برجسته که آثار عمیق و متبّعانه دارند همّت و دقت خود را موقوف بر بررسی در تاریخ ایران کرده‌اند، یکی کلودکاهن C. Cahen است که بیشتر تاریخ اقوام آسیای مرکزی و دوره‌های مغولی مورد مطالعه اوست^۱. دیگری ژان اوبن J. Aubin نام

۱- کلودکاهن در سال ۱۹۶۱ کتابی را که ژ. سواژه J. Sauvaget بنام «مدخل بر تاریخ شرق مسلمان» (عناصر کتابشناسی) نوشته بود تجدید نظر و تکمیل کرد. این کتاب یکی از مأخذ بسیار مفید درباره منابع تاریخ مشرق است. ضمناً فعالیت‌های شرقشناسان را بخوبی یادآوری می‌کند. نام آن چنین است *Introduction à l'Histoire de l'Orient Musulman. Eléments de Bibliographie*. Paris 1961.

ترجمه انگلیسی این کتاب با تجدید نظرهای مجددی که موجب بسط و تکمیل کتاب شده در امریکا انتشار یافته است.

دارد که بدون تردید مطلع‌ترین فرد در تاریخ عصر آل مظفر و یکی از محققان برجسته تاریخ عهد تیموری است و علاقه خاصی به اسناد و مدارک چاپ نشده و قدیمی نشان می‌دهد.

در باره عصر قاجار، چندتن از فرانسوی‌ها کتاب‌هایی نوشتند که برای تاریخ آن دوره همیشه مفید و قابل استناد است، همچون آثار کنت دو گوبینو، ویکتور برار V. Berard، اوژن اوبن E. Aubin، دکتر فوریه Feuvrier طبیب ناصرالدین شاه.

کنت دو گوبینو دانشمندی است که پژوهش در تاریخ و عقاید باب و بهاء را در کتاب مشهور خود بنام «فلسفه‌ها و مذاهب آسیای مرکزی» طرح کرد. دو فرانسوی دیگر بنام نیکلا A. L. M. Nicolas و دریفوس H. Dreyfus نیز در همین مبحث آثار چندی نشر کردند.

در زمینه جغرافیای تاریخی ایران آثار مهم‌تر از آن رینو M. Reinaud و باربیه دومنار C. A. C. Barbier de Meynard است. این شخص اخیر، خدمت مهمش آن بود که توصیف‌های یاقوت در معجم البلدان از شهرهای ایران را استخراج و جداگانه نشر کرد. لانگلز L. M. Langlès از دانشمندانی است که تعدادی از سفرنامه‌های قدیم در زبانهای فرنگی و شرقی را منتشر ساخت.

سفرنامه‌هایی که در زبان فرانسه راجع به ایران هست بنا بر احصاء دکتر محسن صبا بیش از دویست و پنجاه اثر در شمار می‌آید. از سفرنامه‌های دلپذیر که در قرن گذشته تألیف شده آثار دروویل G. Drouville، هانری رنه دالمانی H. René d'Allemagne، دیولافوا Dieulafoy از کتب بسیار دیدنی و نفیس است.

فرانسویها در باستانشناسی ایران و حقاریهای علمی، مخصوصاً در شوش، و شناساندن معماری و هنر ماسهم عمده دارند. با اخذ اجازه حقاری در شوش خود را به ایرانیان شناساندند. نتیجه آن شد که دولت ایران سالها بعد در کار تصدی علمی موزه ایران باستان آ. گدار A. Godard را به استخدام خواند. این شخص بجز مدیریت موزه در معرفی آثار ایرانی بوسیله نشر کتب و نشریه با ارزش «آثار ایران» *Athār-e Irān* خدمات مؤثر انجام داد.

از قدما نام دومرگان J. de Morgan، اوژن فلاندن E. Flandin، پاسکال کوست P. Coste، ژان دیولافوا Jane Dieulafoy و مارسل M. Dieulafoy همواره در تاریخ باستانشناسی ایران ذکر خواهد شد و در ذکر پایه گذاری این رشته از آنان نام خواهد رفت. پس از آنها، رومن گیرشمن R. Ghirshman از متخصصان درجه اول این رشته، شلومبرژه D. Schlumberger (که مطالعاتش بیشتر به خاک افغانستان حصر شده است)، سیرو M. Siroux، گاستون ویه G. Wiet کارهای با ارزش کرده اند. فرانسویها که خود ادبیات غنی و جهانگیر دارند تجسس در ادبیات فارسی و ترجمه آثار مهم آن را فراموش نکرده اند. قسمت عمده شهرت فرهنگی ما در زبان فرانسه مرهون زحمات و خدمات دانشمندانی چون شارل شفر Ch. Schefer، گارسن دو تاسی Garcin de Tassy، بریکتو A. Bricteux، خدزکو A. Chodzko، خاورشناس لهستانی از قدما، هانری ماسه H. Massé، ژیلبر لازار G. Lazard، روزه لسکو R. Lescot، ماخالسکی لهستانی F. Machalski از معاصران است. چون دامنه کار آنها وسیع است برای شناخت آثاری که نشر

کرده‌اند مراجعه به کتابشناسی دکتر محسن صبا بر آورنده مطلوب خواهد بود .

تحقیق در فلسفه اسلامی و نهضت‌های فکری و عرفانی که ایرانیان از مبدعین آن بوده‌اند توسط ماسینون L. Massignon، هنری کر بین H. Corbin، گواشون A. M. Goichon، ماریژان موله M. Molé، بوروکوی P. S. de L. de Beaurecueil پیشرفتهای ثمر بخش داشته‌است. یکی از ایران‌شناسان فرانسوی که در چند رشته کار و تحقیق کرد ادگار بلوشه E. Blochet است. مخصوصاً فهارسی که در معرفی نسخه‌های خطی، کتابهای هنر خوشنویسی ایرانیان، دستور زبان پهلوی، قسمتی از جامع‌التواریخ رشیدی که از و دردست است گویای خدمات باارزش اوست .

در ابتدای این مبحث گفتیم که عده‌ای از خاورشناسان ممالک دیگر آثار خود را به زبان فرانسه انتشار داده‌اند. از جمله یکی آرتور کریستنسن A. Christensen از مایه‌ورترین ایران‌شناسان دانمارک است که بسیاری از آثار ذی‌قیمت و محققانه خود را به این زبان نوشت . خانیکف N. Khanikof، روزن V. Rosen، مینورسکی V. Minorsky از روسها و ماخالسکی F. Machalski، خدزکو A. Chodko از لهستانیان نیز از کسانی‌اند که اکثراً بسیاری از نوشته‌های خود را در زبان فرانسه عرضه کرده‌اند .

ناگفته نگذاریم که بسیاری از ایرانیان که در فرانسه و سوئیس به تحصیل پرداخته‌اند رساله‌های دکتری خود مربوط به تاریخ ایران را ناگزیر به فرانسه نوشته‌اند . نام بردن از دکتر محمود افشار، دکتر علی اکبر

سیاسی، دکتر علی اکبر بینا، دکتر خان بابا بیانی، دکتر محمد علی حکمت، دکتر موسی عمید بی‌مناسبت نخواهد بود که هم از قدمای تحصیل کردگان اند و هم آثارشان در زمینه ایران‌شناسی است.

فرانسوی‌ها پس از جنگ جهانی دوم مؤسسه تحقیقاتی ایران‌شناسی را در تهران بنیاد گذاردند. نام‌هنری کرین و خدمات برجسته او در راه انتشار کتب فلسفی و کلامی تحت عنوان «گنجینه نوشته‌های ایرانی» *Bibliothèque Iranienne* (که تاکنون شانزده مجلد نشر شده) فراموش نخواهد شد و همواره پشتوانه علمی آن مؤسسه است.

در پایان باید گفته شود که دو تن در راه تدوین لغت فارسی به فرانسه و معکوس آن زحمت قابل تقدیر کشیده‌اند. یکی نیکولا J. - B. Niocoas است که فرهنگ فارسی در دو جلد نشر کرد. و دیگری دمن B. J. - J. - P. Desmaisons نام داشت که فرهنگ فارسی فرانسه را در چهار مجلد در رم منتشر ساخت.

مآخذ و مراجع اساسی

صبا، محسن: تاریخچه ایران‌شناسی در فرانسه، فرهنگ ایران‌زمین،

۳ (۱۳۳۴): ۳۶۷-۳۹۰.

Saba, M. - *Bibliographie française de l'Iran*. 2 éd. Tehran 1951. 297 p.

درین کتابشناسی تقریباً ۲۲۰۰ رساله و کتاب معرفی شده است.

Schwab (Mse) - *Bibliographie de la Perse*, Paris 1875. 152 p.

در زبان روسی

کتابها و مقاله‌هایی که به زبان روسی درباره ایران نوشته شده
اکثراً اثر قلم روسهاست. پس از جنگ دوم جهانی که نفوذ سیاسی
شوروی در ممالک اروپای شرقی قوت گرفت بعضی از خاورشناسان آن
ممالک گاه به گاه مقالات و کتب خود را به روسی نشر می‌دهند.

قبل از اینکه حکومت تزارها در روسیه بایستامد انقلاب ۱۹۱۷
برچیده شود زبانی که برجستگان دانشمندان آن مملکت در تحقیقات
به کار می‌گرفتند زبانهای آلمانی و فرانسوی بود و عده‌ای از کتب اساسی
آنهاراجع به ایران به این دو زبان است.

شرقشناسی و طبعاً ایرانشناسی در روسیه پس از انقلاب ۱۹۱۸
دگرگونی یافت. دانشمندانی که در کشور اتحاد جماهیر شوروی به این
رشته پرداخته‌اند دید و مقصدی که ناشی از هدفهای دولت است در
پیش گرفتند و تشکیلات دانشگاهی و مؤسسات شرقشناسی آنجا نیز با
همین روش به تحقیق می‌پردازند.

با وجود آنکه ایران و روسیه همسایه‌اند مسافران و سیاحان روس
کمتر از جهانگردان دیگر اروپائی در ایران سفر کرده‌اند. قدیمترین

روس سیاح که به قصد مسافرت هند از ایران گذشت آفاناسی نیکیتی Afanasi Nikitin نام دارد که در سالهای ۷۲-۱۴۶۷ میلادی ایران را دید و در ضمن سفر نامه خود به نام «سفر سه دریا»^۱ اطلاعاتی از کشور مازبط کرد. پس از او از ف. آ. کوتوف F. A. Kotov باید نام برد. او هم از ایران به هند رفت و سفرش میان سالهای ۲۴-۱۶۲۳ میلادی اتفاق افتاد. تعداد سفر کنندگانی که بعدها از روسیه به ایران آمده‌اند برخلاف مسافران انگلیس و آلمان و فرانسه معدود، و طبعاً اخباری که چریکف و ملگونف و خانیکف از سفرهای خود نشر کرده‌اند آثاری مفیدست. از نمایندگان دولتی روسیه، برخلاف فرستادگان کشورهای رقیب کمتر خاطرات نشر شده. «خاطرات کلنل کاساکوفسکی» که اخیراً انتشار یافت از زمره آثاری است که نظیرش در زبان روسی کمتر دیده می‌شود.

بارتلد در «اکتشاف آسیا» سفر نامه بد C. A. Bode (دبیر سفارت روس) در لرستان و خوزستان را از آثار مهمی می‌شمارد که توسط روسها در اواخر نیمه اول قرن نوزدهم در معرفی ایران انتشار یافت. همچنین به سفر نامه چریکف Tchirikov اشاره می‌کند که در ۱۸۷۵ بد چاپ رسید. از میان مأموران مهمی که دولت روس به ایران فرستاد نام تومارا M. L. Tomara، تومانسکی A. G. Toumansky، زارودنی N. Zaroudny، درن B. Dron نباید فراموش شود.^۳

۱- *Khozheniye za tri morya*

۲- *O khodu v Persidskoye tsarstvo*

۳- م. پتروف فهرست کامل سفر نامه‌ها و کتب جغرافیائی روسی درباره:

ایران را به سال ۱۹۵۵ انتشار داد، بدین نام و نشان:

M. Petrov - *Bibliographia po geographii Irana. (1720 - 1954)*. Ashqabad 1955.

قدمت روابط سیاسی ایران با روسیه به عهد شاه عباس دوم می‌رسد. در آن وقت تزار الکسی هیأتی به دربار شاه عباس فرستاد که شرح تفصیلی آن و دنباله ارتباطات سیاسی و تاریخی در کتاب سید محمد علی جمال‌زاده درج است.^۱

روسیه از وقتی که متصرفات پهناوری در خاک ماوراءالنهر و ترکستان و سراسر قفقاز یافت به علت آنکه بسیاری از اقوام ایرانی آن نواحی به زبان فارسی متکلم بودند و تاریخ و سنت ملی ایرانی میان آنها رایج بود مقاصد و منافع اساسی در موضوع ایران‌شناسی پیدا کرد. مخصوصاً مطالعات افغان‌شناسی را با دید و نگاهی عمیق‌تر مورد توجه قرار داد. اصطلاح «افغان‌شناسی» ظاهراً اول دفعه از جانب فرهنگستان آن کشور عنوان گردیده است.^۲

زبان فارسی نخستین بار توسط اداره امور خارجه آن مملکت از سال ۱۷۳۲ میلادی در پترزبورغ آموخته شد و اساساً در قرن نوزدهم در مؤسسات علمی و دانشگاه‌های مشهور پترزبورغ، مسکو، غازان و خارکف مطالعات شرقی و تدریس زبانهای آسیائی میان دانشمندان روس رواج داشت.

در آن قرن در مسکو، مدرسه‌ای از آن ارامنه بود که از سال

۱- جمال‌زاده، سید محمد علی: روابط سیاسی ایران و روسیه، برلین، ضمیمه مجله کاوه.

۲- جزوه‌ای فارسی تحت عنوان «افغان‌شناسی شوروی در عرصه چهل سال» به سال ۱۹۵۹ در مسکو انتشار یافت. در جزء مجموعه اطلاعات مربوط به «پنج‌سال مطالعات شرقی» (به انگلیسی) یک جزوه آن *Afghan Studies* (مسکو، ۱۹۶۸) نام دارد.

۱۸۱۵ تدریس زبان فارسی را جزء برنامه‌های خود قرار داده بود. کتابی که برای زبان‌آموزی فارسی توسط میرزا جعفر محلاتی و ا. غفاروف نوشته شد^۱ در همین مدرسه تدریس میشد. یکی از کسانی که در تدریس زبان و ادبیات فارسی صرف وقت کرد کاظم بک است که تحقیقات و آثار او در عصر خود شهرت داشت. مدرسه مورد ذکر بعدها توسعه یافت و به انستیتوی مطالعات شرقی لازاروف تبدیل نام پذیرفت و هم‌اکنون مرکز اساسی تحقیقات خاورشناسی است.

روس‌های دوران تزاری توجه مخصوص و وسیعی به بررسی‌های مختلف مربوط به قسمت‌های شمالی ایران داشتند و آثار محققانی چون خانیکف N. V. Khanykov و ملگونف G. Melgunov و درن B. Dorn بیشتر درین زمینه است.

قسمت دیگری که روس‌ها مخصوصاً بدان علاقه‌مند بودند رسیدگی به تاریخ و تمدن ماوراءالنهر و همه سرزمینهای پهناور آسیای مرکزی است. دانشمند متبحر روس به نام و. و. بارتلد V. V. Barthold درین رشته سرآمد تمام محققانی است که تاریخ قدیم و جغرافیای تاریخی آنجا را عالمانه نوشت. او کتابی مشهور بنام «ترکستان» پرداخت که در نوع خود کم‌مانندست.

تحقیقات شرقی در دوران پس از انقلاب ۱۹۱۷ در کشور شوروی بکلی جنبه‌ای دیگر یافت و دانشمندان و محققان با برنامه‌های تازه فرهنگستان علوم به کار پرداختند.

۱- نخستین کتاب آموزش زبان فارسی را آ. ب. بولدیریف A. B. Boldyrev نوشت و هموست که فارسی را در مسکو از ۱۸۱۱ تا ۱۸۳۷ تدریس می‌کرد.

ژ. ویلر G. Wheeler رئیس مرکز تحقیقات آسیای مرکزی Central Asian Research Center که از متخصصان انگلیس در امور آسیای مرکزی است اخیراً طی خطابه‌ای در خصوص نحوه کار محققان شوروی گفته است که «نه تنها دولت شوروی در راه مطالعات شرقی خرج می‌کند بلکه بطور دقیق این فعالیت را زیر نظر دارد».^۱

اکنون مطالعات ایران‌شناسی در شوروی دامنه وسیعی یافته و از سال ۱۹۵۷ شعب خاورشناسی در اکثر فرهنگستانهای علوم شوروی تشکیل شده است. و ایران‌شناسانی چند در باکو، ایروان، تفلیس، دوشنبه، تاشکند کار می‌کنند و کتابها و رساله‌های متعدد بزبانهای ارمنی، گرجی، ترکی، اوزبکی درباره ایران و مخصوصاً ترجمه‌های از ادبیات فارسی انتشار می‌یابد.^۲

پس از انقلاب، چند تن از روسها که در ایران بودند به کشور خود بازنگشتند و در مالک دیگر سکنی گزیدند بمناسبت فرا گرفتن زبان فارسی و تحصیلاتی که در رشته شرقی داشتند به مطالعات ایرانی پرداختند. سرآمد آنها ولادیمیر مینورسکی V. Minorsky است که دوران درازی از زندگی خود را در فرانسه و انگلیس گذراند. دیگر ولادیمیر ایوانف V. Iwanov متخصص تاریخ و عقاید فرقه

Wheeler, Geoffrey - A New Look at Oriental Studies. — 1

R.C.A.J., 55 (1968) Part 1, p. 15. بید.

۲- فهرستی که از کتابها و مقاله‌های روسی درباره ایران اخیراً بنام

Bibliografiya Irana (مسکو، ۱۹۶۷) نشر کرده‌اند حاوی اسماء کتب و مشخصات

مقالات میان سالهای ۱۹۱۷ تا ۱۹۶۵ میلادی است.

اسماعیلی است که سالهای دراز در بمبئی مقیم بود و انجمن اسماعیلی را اداره می‌کرد و آثار بسیاری از آن فرقه نشر کرد. سه دیگر بازید نیکیتی B. Nikitine نام داشت که تا پایان عمر در پاریس زندگی کرد و بمناسبت دوران خدمت خود در اورمیه (رضائیه) اطلاعات زیادی در خصوص آسوریها و کردها جمع کرده بود. کتابی که درباره «کردها»^۱ منتشر ساخت و نیز سفرنامه‌اش که ترجمه فارسی آن نشر شده از مراجع جامع در تاریخ و احوال این دسته از ایرانیان است.

سالهای اخیر، مطالعات زبانشناسی در مورد زبانهای ایرانی در شوروی وسعت گرفت. کتابی که اورانسکی I. M. Oransky در باره زبانشناسی ایران نوشت پس از کتاب جامع و بزرگی که آلمانها نوشتند^۲ اثر قابل توجهی است.

درباره زبانهای اوستائی، فارسی میانه، پهلوی، خوارزمی، ختنی و لهجه‌های تاجیکی، افغانی، استی، کردی، بلوچی، تاتی، طالشی، گیلکی، مازندرانی، پامیری، یغنابی هم آثار متعددی در شوروی انتشار یافته است.

از میان قدما و نیز برجستگان معاصر که بیشتر درین زمینه کار کرده‌اند نام درن B. Dorn، زالمان K. G. Salemann، میلر V. F. Miller، روزنبرگ F. A. Rosenberg، مار Yu. N. Marr، فریمان A. A. Freiman، اوربلی I. A. Orbeli، بوگولیوف M. N. Bogoliubov، اسمیرنوا L. P. Smirnova، آبایف A. Abaev آورده

Nikitine, B. - *Les Kurdes*, Paris 1956.

-۱

۲- نگاه کنید به صفحه ۴۸ همین کتاب.

می‌شود و برای تفصیل بیشتر علاقه‌مندان را به رساله *Old Iranian Philology and Iranian Linguistics* (مسکو، ۱۹۶۸) مراجعه می‌دهد. در زمینه ادبیات فارسی معاصر و نشر متون قدیم مطالعات و کارهای ژوکوفسکی V. Joukovsky، برتلس E. Bertels، زاخودر V. N. Zakhoder، عبدالغنی میرزایف A. Mirzayev، رستم علی‌یف، کمال‌الدین عینی، کمیساروف D. S. Komissarov، عبدالکریم علی‌زاده، بولدیرف A. N. Boldyrev، استاریکف A. A. Starikov بیش از دیگران قابل رسیدگی و ذکر است.

چاپ متون فارسی در ده‌ساله اخیر از کارهای باارزشی است که توسط فرهنگستان علوم آن کشور بنیاد گرفت و موجب توسعه مطالعات ایرانی در شوروی شد.^۱

در شوروی کتابخانه‌های لنین‌گراد، باکو، دوشنبه، تاشکند نسخه‌های خطی زیاد در تملک دارند که در قرن نوزدهم قسمتی از آنها توسط درن B. Dorn و روزن V. R. Rosen و بعد از آن توسط کراچکوفسکی I. Kratchkovsky معرفی شد. در سالهای اخیر قسمتهای زیادتری توسط عبدالغنی میرزایف A. Mirzayev، طاهر جانف، میکلوخو ماکلای N. D. Miklukho - Maklai، آکی‌موشکین O. F. Akimushkin، بورشچفسکی Yu. E. Borshchevsky وصف گردیده است.

در تاریخ ایران پیش از اسلام، از میان خاورشناسان شوروی،

۱ - درین سلسله تا کنون شاهنامه، رباعیات خیام، دفتر دلگشا، دستورالکاتب، عالم‌آرای نادری، رسائل خیام، هدایة المؤمنین الطالبین، بدایع‌الوقایع، گلستان، لیلی و معجون نظامی، خسرو و شیرین و لیلی و معجون امیر خسرو انتشار یافته است.

مطالعات اربللی I. A. Orbeli، م. م. دیاکونف M. M. Dyakonov، لوکونین V. G. Lukonin، پیگولوسکایا N. V. Pigulevskaya، اشترووه V. V. Struve، ای. م. دیاکونف I. M. Dyakonov مورد توجه قرار گرفت. در باب تاریخ دوران اسلامی تحقیقات بارتلد V. V. Barthold، کراچکوفسکی I. Kratchhkosky، پطروشفسکی I. P. Petrushevsky، ایوانف M. S. Ivanov، مخصوصاً همتی که در جمع آوری و نشر اسناد و فرامین فارسی شده در خورزکریست. اشخاصی چون برزین I. N. Berezin، درن B. Dorn، روماسکویچ A. A. Romaskovich در طبع و ترجمه متون تاریخی اقدام کرده اند.

ناگفته نباید گذشت که دانشمندان شوروی در بیست سال اخیر اکتشافات و حفاریات بسیاری در نواحی مختلف ترکستان، مخصوصاً سغد، پنجکنت، ترمذ، فرغانه، زرافشان و خوارزم انجام داده اند. تحقیقات تالستوف S. P. Tolstov که مبتنی بر طبقه بندی خاصی از آثار مکشوف در خوارزم بود شهرت بسیار یافت. ماسون M. E. Masson دانشمندی است که در رأس هیأتی در ترمذ به تجسس باستانشناسی پرداخت.^{۱۰}

در هیأتی که برای تحقیقات باستانی و اکتشافی به این نواحی عزیمت کردند همواره عده ای ایرانشناس عضویت داشته اند و آثاری که از دوره های پارتی در نسا و خوارزم به دست آمده از لحاظ شناخت

۱- برای تفصیل نگاه کنید به Masson, V. M. - *Archeological Study of Soviet Central Asia*, Moscow 1968.

تمدن ایرانی بسیار فایده بخش و واجد اهمیت خاص بوده است .
آخرین مطلبی که از کوششهای ایرانشناسی در شوروی باید گفت
درخصوص ترجمه‌هایی است که از آثار ادبی و تاریخی فارسی به روسی
و دیگر زبانهای آن کشور می‌شود .

بطور مثال از متون قدیم آثاری چون شاهنامه ، چهارمقاله ،
قابوسنامه ، تاریخ بیهقی ، جامع التواریخ ، گلستان ، رباعیات خیام و از
ادبیات منظوم و منثور معاصر نوشته‌ها و اشعار متعدد ترجمه شده است .

مآخذ و منابع اساسی

۱. در زبان فارسی

افغانشناسی شوروی در عرصهٔ چهل سال (مجموعه) . مسکو ،
آکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی ، انستیتوی شرقشناسی ، ۱۹۵۹ .
۹۵ ص .

اینجیکیان ، هوانس : شرقشناسی در ارمنستان شوروی ،
پیام‌نویں ، ج ۷ ش ۱۲ (۱۳۴۴) : ۷۶-۸۱ .

برتلس ، ا . : ایرانشناسی در روسیه ، مهر ، ۷ (۱۳۲۱) : ۲۵۹-۳۶۴ .

بولدیریف ، آ . ن : ترجمه‌های روسی ادبیات فارسی ، ترجمهٔ
کریم کشاورز ، پیام‌نو ، ج ۱ ش ۱۱ (۱۳۲۴) : ۱۸-۲۱ .

بولدیریف ، آ . ن : کرسی زبانشناسی دانشکدهٔ خاورشناسی
لنین‌گراد ، پیام‌نویں ، ج ۷ ش ۵ (۱۳۴۴) : ۴۶-۵۲ .

پژوهش و مطالعهٔ ادبیات معاصر ایران در اتحاد جماهیر شوروی ،
پیام‌نو ، ج ۷ ش ۶ (۱۳۳۳) : ۴۵-۴۷ .

- پیسکوف، لازار: تحقیقات دانشمندان شوروی در رشته زبان فارسی، پیام نوین، ج ۱ ش ۲ (۱۳۳۷): ۲۱-۲۳.
- دیاکونوف، م.: تحقیق زبان فارسی در شوروی، ترجمه جلال آل احمد، سخن، ۲ (۱۳۲۴): ۵۹۹-۶۰۴.
- زاخودر، ایلیا: مطالعات در باره ایران در اتحاد جماهیر شوروی، پیام نو، ج ۱ ش ۱ (۱۳۲۳): ۲۹-۳۴.
- زاخودر، ب. ن.: راه تکامل خاورشناسی شوروی و کامیابیهای آن، پیام نو، ج ۷ ش ۱ (۱۳۳۳): ۵-۱۰.
- مسائل مربوط به ایرانشناسی در مجله خاورشناسی شوروی، پیام نوین، ج ۱ ش ۱۰ (۱۳۳۸): ۴۹-۵۱.
- نیکی تین، باذیل: تتبعات ایرانشناسی در شوروی، یفا، ۱۰ (۱۳۳۶): ۲۶۶-۲۷۱.
- وایمارن، بوریس: تحقیقات دانشمندان شوروی در صنایع ایران، پیام نو، ج ۱ ش ۱۱ (۱۳۲۴): ۲۴-۲۵.
۲. در زبان انگلیسی

Fifty Years of Soviet Oriental Studies. (Brief Reviews). Moscow 1968.

مجموعه‌ای است که هر جزوه آن بیان‌کننده تاریخچه یکی از رشته‌های خاورشناسی، و اجزائی از آن بشرح زیر مربوط به ایران است:

- I. P. Petrushevsky: *History of Iranian Studies*. 29 p.
- V. A. Romodin: *Afghan Studies*. 31 p.
- I. S. Braginsky: *Central Asia and Kazakhstan in Soviet Oriental Studies*, 88 p.
- V. M. Masson: *Archcological Study of soviet Central Asia*. 30 p.

-I.M.Oransky: *Old Iranian Philology and Iranian Linguistics*.
43 p.

۳. در زبان فرانسه

Berthold, V. V. - *La découverte de l'Asie*, pp. 316-332.

۴. در زبان روسی

1) *Bibliographicheskii ukazatel po Persii*. Moskva 1928.
130 p.

2) Livotova, O. E. (و) Portougal, V. B. - *Vostokovedenie v izdaniyokh Akademii Nauk 1726-1917. Bibliografi*. Moskva 1966.
172 p.

• درین کتابشناسی ۱۸۱۳ کتاب و مقاله معرفی شده است.

3) Petrov, M. P. - *Bibliografiya po Geographii Irana. (1720-1954)*. Ashqabad 1955. 234 p.

• درین کتابشناسی ۹۶۰ کتاب و مقاله معرفی شده است.

4) Sharbatov, G. Sh. - *Arabistikav SSSR (1917-1959). Philo - logiya* Moskva 1959. 126 p.

5) Svertchevskaya, A. K. - *Bibliografiya Irana. (1917-1965)*. Moskva 1967. 390 p.

• درین کتابشناسی ۷۹۲۶ کتاب و مقاله معرفی شده است.

6) *Vostokovedenie v Leningradskom Universitete*. Leningrad 1960. 207 p.

در زبان ایتالیائی

میان ایران و ایتالیا دیرینه ترین روابط فرهنگی و تاریخی وجود دارد. از عهد دولت روم تا کنون میان این دو کشور ارتباط سیاسی و تجاری برقرار بوده و قسمتی از مآخذ قدیم در باره ایران نوشته های نویسندگان رومی است.

قسمتی از آشنایی علمی اروپائیان با تمدن اسلامی و آثار ایرانیان نامور چون ابن سینا، رازی، غزالی، خوارزمی، فرغانی مرهون کوششهایی است که ایتالیائیها در ترجمه آثار این دانشمندان متحمل شده اند و این ترجمه ها در مدارس آن روزگار فرنگ تدریس می شد. نخستین بار در سال ۱۰۷۶ تحصیلات و مطالعات اسلامی در شهر بولونیا Balogna مد نظر مدرسان ایتالیائی قرار گرفت و قانون ابن سینا نخستین کتاب از آثار بزرگان ایران است که توسط A. Sepago در سال ۱۵۲۴ میلادی در ایتالیا چاپ شد.

از نکاتی که تذکار آن واجب است بیان تأثیر ادبیات شرقی در کمدی الهی دانته شاعر بزرگ ایتالیا است که مورد بحثهای متعدد قرار گرفته

و مجتبی مینوی در زبان فارسی بهترین تحقیق را عرضه کرده است.^۱ بگمان من، مهمترین آثاری که از قلم ایتالیاییها درباره ایران به یادگار موجودست سفرنامه و اخبارنامه هایی است که مخصوصاً از قرون شانزدهم و هفدهم میلادی در دست است. اکثر آن در همان ایام چاپ شده و ترجمه های مختلف آنها به زبانهای اروپائی انتشار یافته است. مشهورترین فردی که از کشور ایتالیا به سوی مشرق سفر کرد و از ایران گذشت مارکوپولو M. Polo تاجر و سیاح مشهور (۱۲۵۴-۱۳۲۴) است که کتاب سفرش بسیار شهرت گرفت و به چند زبان اروپائی ترجمه شد.^۲ آغاز سفر او در سال ۱۳۰۰ میلادی اتفاق افتاد عده ای کثیر از بازرگانان و دریانوردان ایتالیائی از مردم ونیز بودند که بقصد تجارت و سیاحت از راه دریا به هند و ایران سفر می کردند و مخصوصاً در دوره حکومت اوزون حسن روابط وسیعی با ایران ایجاد شد. از سیاحان بنام ایتالیائی که نامشان در دست است این افراد را بیشتر معرفی می کنم:

آلساندری V. d' Alessandri که سفرنامه اش در مجلد ۴۹ سلسله مشهور Hakluyt (لندن، ۱۸۷۳) انتشار یافت.^۳

۱- مینوی، مجتبی: پانزده گفتار، چاپ دوم، تهران ۱۳۴۶، ص

۲۴-۷۶.

۲- بهترین تحقیقات درباره کتاب مارکوپولو عبارت است از:

- Yule H. Cordier, H. *The Book of Ser Marco Polo*. London 1921. 3 vols.

- Peillot, P. - *Notes on Marco Polo*. Paris 1959 بعد.

- Gabriel, A. *Marco Polo in Persien*. Wien 1963.

۳- برای نام کتب این اشخاص براساس نامشان به Wilson, A. - *Bibliography*

of Persia مراجعه شود.

بالبی G. Balbi میان سالهای ۱۵۷۹-۱۵۸۸ در هند شرقی سفر کرد و سفرنامه خود را به چاپ رساند (و نیز، ۱۵۹۰).

دو سیاح مشهور بنامهای باربارو J. Barbaro و کنتارینی A. Contarini سفرنامه‌های کوتاه اما مفید از خود به یادگار گذاشتند و نخستین بار در ۱۵۴۳ چاپ شد. پس از آن در ۱۵۴۵ تجدید چاپ گردید و به زبانهای دیگر نیز نشر شد.

درباره سفر و نامه‌هایی که از J. Barbaro در دست است دو محقق ایتالیایی بنامهای E. Cornet (وین، ۱۸۵۲) و دی لئا N. Di Lenna (و نیز، ۱۹۱۴) دو اثر نشر کرده‌اند که مشخصات آنها را ویلسن در کتابشناسی خود نقل کرده است.

سیاح دیگری که در اوایل قرن شانزدهم در مشرق بود کنتی N. Conti نام دارد و ترجمه انگلیسی سفرنامه‌اش توسط P. Bracciolini در سلسله Hakluyt (لندن، ۱۸۵۷) منتشر شد.

کوازو M. Guazzo از مردم و نیز خاطرات خود مربوط به ایران و عثمانی سال ۱۵۲۴ میلادی را به سال ۱۵۴۰ در شهر و نیز به چاپ رسانید.

کائزار F. Caesar یکی از سیاحانی است که در هند شرقی و ایران سفر کرد و سفرنامه خود را به ایتالیائی در سال ۱۵۷۸ در وینز طبع کرد.

مانوتزیو A. Manuzio جهانگرد دیگری از اهالی وینز بود که شرح سفرش در ایران و هند بسال ۱۵۱۵ در وینز انتشار یافت.

مانوچی N. Mannucci که در هند شرقی سفر کرد اخباری مربوط

به سالهای ۱۶۵۳ تا ۱۷۰۳ میلادی از مغولان هند و اطلاعات مفیدی از ایران در کتاب خود مندرج ساخت که دوست سال پس از نگارش آن در سال ۱۹۰۷ به حلیه طبع آراسته گردید.

ماریادی س. کانرینا V. Maria di S. Caterina فرد دیگری است که در هند شرقی مسافرت کرد و اخباری هم از ایران در سفرنامه خود ضبط کرد. کتابش در سال ۱۶۷۸ در وینز نشر شد.

راموسیو G. B. Ramusio کتابی دارد که شرح دریانوردی و سفرهای او در ممالک شرقی و از جمله ایران است (وینز ۱۵۵۰-۱۵۵۸).

سیاح بسیار مشهور پیترو دولاواله Pietro della Valle که سالیانی چند در ایران بود کتابی در گزارش سفرهای خود نوشت که بحق شهرت گرفت. نخستین بار در سال ۱۶۲۸ در وینز انتشار یافت و به زبانهای هلندی، انگلیسی، فرانسوی، آلمانی (و شاید روسی) ترجمه شد. این سیاح در کتاب خود اطلاعات ذیقیمتی از اوضاع ایران و دربار شاه عباس نوشت که مأخذ بسیاری از محققان بعد قرار گرفت. واله علاقه محکمی به ایران و زبان فارسی پیدا کرده بود و حتی سعی داشت که به فارسی شعر بسراید.^۱

وارتما L. di Varthema از مردم «بولونیا» سالهای ۱۵۰۲ تا ۱۵۰۸ را در ایران گذرانید و سفرنامه‌ای نوشت که در سال ۱۵۱۰ چاپ شد. ترجمه انگلیسی آن بواسطه اهمیتش توسط مردی چون ویلیام جونز W. Jones تهیه و نشر گردید.

۱- بوزانی، الکساندرو: ایران و اسلام و ایتالیا، مجله دانشکده ادبیات

[تهران]، ج ۵، ۱/۲ (۱۳۳۶): ۱۱۱-۱۲۴.

دوبرادر به نامهای کاترینو زنو C. Zeno و آنتونیو زنو A. Zeno از شمار سیاحان ناموری بوده اند که اطلاعات خواندنی و جالب توجه از سلطنت اوزون حسن ضمن سفر نامه خود به اروپائیا ارمغان دادند. سفر نامه زنو در سال ۱۵۵۹ در ونیز به چاپ رسید. در همین موضوع یکی دیگر از ایتالیائیا بنام آنجیوللو - G. M. Angiolello کتابی دارد که در سال ۱۵۲۵ در دسترس مشتاقان روزگار او قرار گرفت.

در قرون هیجدهم و نوزدهم میلادی نیز از چند سیاح ایتالیائی سفر نامه باقی ماند لئاندرو از مردم سیسیل Leonardo di S. Cecilia، آناکلری Anacleri، دالولیو A. Dallolio، فیلیپی F. de Filippi از آن جمله اند.

اروپائیا در قرن شانزدهم توجه مخصوص به ایران داشتند و سبب آن قدرت و عظمتی بود که پادشاهی صفوی ایجاد کرده بود. جنگهای ایران و عثمانی میان سالهای ۱۵۷۷ تا ۱۵۸۷ از مسائل مورد علاقه اروپائیا بود و آنها را شیفته شنیدن و خواستار خواندن اخبار آن جنگ کرده بود. چندن از ایتالیائیا درین زمینه کتابهایی نوشتند که آوردن نام آنها درین تاریخچه لازم می نماید.

C. Campana (و نیز، ۱۵۹۷)، میچلی G. Micheli (نسخه خطی)، مینادو Joh. Th. Minadoi (رم، ۱۵۸۷ - و نیز، ۱۵۹۴). اثر این اخیر به هنگام انتشار چندان خواستار یافت که به اسپانیائی (مادرید، ۱۵۸۸) و انگلیسی (لندن، ۱۵۹۵) هم نقل و نشر شد.

ایتالیائیا در قرن هفدهم که روابط تجاری و سیاحتی میان ایران

وایتالیا و دولت و نیز دامنه گرفت برای تحصیل زبان فارسی کتابهایی در زمینه دستور زبان و زبان آموزی تدوین کردند مانند کتاب Ignatio که به سال ۱۶۶۱ در رم چاپ شد و من شرح آن را جداگانه در مقاله ای نوشته ام.^۱ در همان ایام یکی از ایتالیائیها به نام T. Agnellini کتابی کوچک اما مفید از ضرب المثلهای فارسی و عربی و ترکی با ترجمه لاتینی تدوین و کرد (پادوا، ۱۶۸۸).^۲

از میان قدمای محققان ایتالیائی که ایران شناسی را زمینه فعالیت علمی خود قرار داده اند نام پیتزی I. Pizzi پیش از دیگران باید آورده شود. این دانشمند آثار متعددی درباره ایران دارد و اکثر نوشته های او در خصوص ادبیات فارسی است. از کارهای ارجمند و شایسته او، ترجمه شاهنامه است که موجب شناخت این اثر بزرگ ایرانیان در میان ایتالیائی زبانها شد.

در قرن نوزدهم، تحقیقات ایرانی در ایتالیا بدان وسعت و دامنه ای نبود که از آن ممالک فرانسه و انگلیس و آلمان بود. توجه ایتالیائیها بیشتر به عرب شناسی و ترک شناسی معطوف بود. با وجود این کسانی چون بونلی L. Bonelli ناشر و مترجم جنگ نامه قش (رم، ۱۸۹۰)، گویدی I. Guidi، دو ویچنتیس G. de Vicentiis مترجم گلستان سعدی از افرادی بودند که در زمینه ایران شناسی آثاری سودمند دارند.^۳

۱- افشار، ایرج: دستورهای سبده ساله برای زبان فارسی، مجله دانشکده

ادبیات [تهران]، ج ۱۳، ش ۴: ۱۲۹-۱۴۰.

۲- Agnellini, Timoteo - *Proverbia ... in lingua Araba,*

Persiana e Turca. Padova 1688. 55 p.

۳- اسامی دیگران که در ایران شناسی کار کرده اند در مقدمه کتاب گابریلی

Bib. degli studi orientalistici in Italia مندرج است (ص ۴۱).

در نیمه اول قرن بیستم رشته ایرانشناسی در ایتالیا قوت گرفت. مؤسسات شرقی و دانشگاههای رم و ناپل با علاقه بیشتر بدین رشته نگرین شدند. زمینه‌های مختلفی که کارهای سودمند توسط محققان ایتالیا عرضه شده بدین شرح خلاصه شدنی است :

لورینی E. Lorini پس از سفر تهران کتابی مفصل درباره اقتصاد کشور ما منتشر و اطلاعات بسیار مفید در کتاب خود مندرج ساخت. این کتاب در سال ۱۹۰۰ در رم به چاپ رسید .

مسینا S. J. Giuseppe Messina شاگرد و همکار مستشرق بنام آلمانی مارکوارت J. Markwart از متخصصان زبان و فرهنگ ایران قدیم بود. چون کشیش بود بیشتر به جنبه‌های دینی تاریخ پیش از اسلام توجه داشت .

در زمینه تاریخ و زبانهای ایرانی پیش اسلامی ایران پالیارو A. Pagliaro ، بلاردی W. Belardi ، گنولی G. Gnoli از معاصران خدمات با ارزش انجام داده‌اند .

از معرّفان اخیر ادبیات فارسی در ایتالیائی بمباچی A. Bombaci ، گابریلی F. Gabrieli^۱ ، روسی E. Rossi ، بوزانی A. Bausani ، اسکارچیا G. Scarcia را باید نام برد. مخصوصاً کتابی را یاد می‌کنم که دو ایرانشناس معاصر، بوزانی و پالیارو، در تاریخ ادبیات فارسی انتشار داده‌اند .

فلیپانی رونکونی Pio Filippini - Ronconi در زمان ما

۱- اوربا G. Gabrieli اسلامشناس نباید اشتباه کرد .

ایران‌شناسی است که تحقیق در مذاهب اسلامی را رشته تخصصی خود قرار داده است. نیز باید از کتابی نام برد که بوزانی A. Bausani دربارهٔ ادیان ایران نوشت.

خاورشناس بنام ایتالیائی موسوم به چرولی E. Cerulli که مدتی در ایران سفیر بود نیز به مسائل مربوط به ایران علاقه مندست. مجموعه‌ای که از نسخ خطی تعزیه‌های فارسی فراهم کرد در نوع خود کم نظیرست.

ایتالیائیها درین ده ساله اخیر حفّریات باستانشناسی را در ایران دنبال می‌کنند و به اکتشافات تازه‌ای نائل شده‌اند. دنباله تحقیقاتی را که در خاک افغانستان می‌کردند به سیستان ایران کشانیدند. محقق بزرگی چون توجی U. Tucci با همکاری شرّاتو U. Scerrato و گلینی G. Gullini درین کار فعالیت بسیار دارد. توجی رئیس مؤسسهٔ پرکاری است که به علامت اختصاری IsMEO شناخته می‌شود^۱ و کتب و مقالات متعدّدی زیر نظر او انتشار می‌یابد.^۲

در ایتالیا دو متخصص بزرگ مربوط به تاریخ علوم اسلامی بوده‌اند که کتابهایشان درین رشته شهرت جهانی دارد و خدمات علمی ایرانیان در آثار هر دو معرفی شده است. یکی نالینو C. A. Nallino است که مخصوصاً دربارهٔ نجوم اسلامی تحقیقات ابتکاری دارد.^۳ دیگری

۱- Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente.

۲- افشار، ایرج: ره‌آورد تحقیقات ایرانی از ایتالیا، راهنمای کتاب،

۱۱ (۱۳۴۷): ۵۷۳-۵۸۰.

۳- دختر او M. Nallino نیز دنباله کار پدر را گرفت و اکنون از

خاورشناسان بنام ایتالیا در رشته اسلامشناسی است.

میثلی A. Mieli است که اثر معروف خود را به زبان فرانسه منتشر ساخت. در پایان این تاریخچه باید از مجمعی یاد کرد که در سال ۱۹۶۵ در رم برقرار شد و جمعی از ایرانشناسان در آن گرد آمدند و تحت عنوان ایران و دنیای قدیم (*La Persia e il Mondo Greco-Romano*) خطابه‌هایی خواندند که اکثراً مفید و تازه بود و بعد در مجموعه‌ای به همان نام در سلسله انتشارات آکادمی لینیچی (Lincei) به شماره ۷۶ چاپ شد (رم، ۱۹۶۶).

در ایتالیای قرون شانزدهم تا نوزدهم بسیاری از کتابها به زبان لاتینی نوشته می‌شد و ما در فصل مربوط به این زبان به آن کتب اشاره خواهیم کرد.

مآخذ و منابع اساسی

۱. زبان فارسی

افشار، ایرج: زره‌آورد تحقیقات ایرانی‌ای‌تالیا، راهنمای کتاب، ۱۱، (۱۳۴۷): ۵۷۳ - ۵۸۰.

بوزانی، الکساندرو: ایران و اسلام و ایتالیا در قرون وسطی. مجله دانشکده ادبیات [تهران] - ج ۵ ش ۱/۲ (۱۳۳۶): ۱۱۱ - ۱۲۴.

۲. زبان ایتالیایی

Guidi, Ignazio : Gli Studi Orientali in Italia durante il cinquantenario 1861-1911 (Bibliografia). *Rivista degli Studia Orientali*, 5 (1912).

Gabrieli, Giuseppe : *Bibliografia degli studi orientalisti in Italia dal 1912 al 1934*. Roma 1935. 169 p.

Contributo Italiano alla Conoscenza dell' Oriente. Repertorio Bibliografico dal 1935-1958. Firenze [1962] 277 p.

در زبانهای پرتغالی و اسپانیائی

پرتغال و اسپانیا از ممالک استعمارگر اروپائی اند که پس از حمله آلبوکرک به هرمز در سال ۹۱۳ هجری با ایران ارتباط سیاسی و تجاری پیدا کردند و تفصیل آن را می توان در کتاب نصرالله فلسفی خواند.^۱ بسط دامنه تصرفات پرتغالیها موجب شد که عده ای کثیر از لغات پرتغالی، در زبانهای آسیایی وارد شد.^۲

پس از تاریخ مذکور عده ای از سیاحان و دریانوردان آنها به ایران سفر کردند و آثار خواندنی و جالب توجهی که در تحقیقات تاریخی و شناسائی ایران در قرن شانزدهم و هفدهم میلادی مورد استفاده قرار گرفت به زبانهای پرتغالی و اسپانیائی به جای گذاردند.

شرق شناسی در اسپانیای امروزی به علت سابقه تصرف اندلس به دست اعراب و نفوذ تاریخی و سیاسی و فرهنگی آنان متوجه عرب شناسی و اسلام شناسی است. در حال حاضر مؤسسات و دانشگاهها درین دورشته کوششهای موثر و چشم گیر مصروف می کنند و موضوع بحث ما نیست.

۱ - فلسفی، نصرالله: سیاست خارجی ایران در دوره صفویه، تهران،

۲ - درین باره کتابی به نام - *Portuguese vocabules in Asiatic Languages* موجود است که از پرتغالی توسط A. X. Soares به انگلیسی ترجمه شده (چاپ Baroda در هند).

آثار مهمی که از دو زبان پرتغالی و اسپانیایی در مطالعات و تحقیقات ایرانی مورد استناد و استفاده محققان قرار می گیرد سفرنامه‌ها و گزارشهای مبلغین مذهبی، سفر و سیاحتانی است که در قرون شانزدهم و هفدهم میلادی انتشار یافت و بعضی از آنها به زبانهای دیگر ترجمه شد.

نخستین اسپانیایی که از ایران دیدن کرد و کتابی مفید در شرح مسافرت خود نوشت کلاویخو Ruy Gonzalez de Clavijo نام داشت. سفرش از سال ۱۴۰۳ میلادی آغاز و سفرنامه‌اش در اشبیلیه (Seville) بسال ۱۵۸۲ نشر شد. کلاویخو تا سمرقند پیش رفت و به دربار تیمورلنگ پذیرفته شد.

قبل از انتشار کتاب کلاویخو کتابهای دیگری درین دو زبان درباره ایران در دسترس قرار گرفت. سبب آن بود که Alfonso d'Albuquerque در سال ۱۵۰۷ میلادی (۹۱۳ هجری) به خلیج فارس وارد شد و به جزیره هرمز حمله کرد و پس از آن معاهده‌ای میان شاه اسمعیل و آلبوکرک منعقد گردید.^۱ طبعاً اهالی پرتغال و اسپانیا خواستار کسب اطلاع از احوال پادشاه و مردم ایران بودند. باین ملاحظه بود که میان سالهای ۱۵۰۷ (سال حمله آلبوکرک به هرمز) تا سال ۱۵۸۲ میلادی (۱۰۰۷ هجری) که سال انتشار کتاب کلاویخو بود (و یکصد و هشتاد سال از زمان نگارش آن می گذشت) کتابهایی چند در زبانهای پرتغالی و اسپانیایی به چاپ رسید. ظاهراً نخستین آنها اثری است از

۱- فلسفی، نصرالله: سیاست خارجی ایران در دوره صفویه، صفحه ۱۹.

روتا Johannes Rotta در سرگذشت و احوال شاه ایران و مدّ که بدون تاریخ نشر شد و ویلسن در کتابشناسی خود تاریخ ۱۵۰۸ را به تخمین برای آن ضبط کرده است. از همین شخص کتابی دیگر در باب زندگی، آداب و حالات شاه ایران در سال ۱۵۲۰ انتشار یافت که حقّاً تحریر مجددی از کتاب اول نویسنده بود.^۱

پس از این کتاب، در سال ۱۵۱۲ کتابی از Juan Augur در شناساندن ایران و عربستان در شهر Salamanca انتشار یافت.

پرتغالیها، چون به تصرّفات و نفوذ سیاسی خود در آسیای جنوب غربی غرّه بودند در سال ۱۵۵۲ در لیسن کتابی در دو جلد درباره آسیا و تاریخ نفوذ و هجوم خود میان سالهای ۱۴۱۵ تا ۱۵۳۹ بدین قاره نشر کردند. این کتاب تألیف با روس J. de Barros است و دنباله اش در بیست و چهارم جلد توسط Diogo de Couto در سالهای ۸۸-۱۷۷۸ به چاپ رسید.

گاسپار داکروز Gaspar da Cruz از مسافران است که به چین رفت و کتابی از شرح مسافرت خود به سال ۱۵۶۹ در Evora به چاپ رسانید و اطلاعاتی از جزیره هرمز در آن مندرج ساخت.

علاقه اسپانیائیها در شناخت ایرانیان مردی به نام A. de Herrera را برانگیخت که اثر Joh. Th. Minadoi ایتالیائی در باب جنگهای ایران و عثمانی را به اسپانیائی نقل و در سال ۱۵۸۸ در مادرید نشر کند.

۱ - از آوردن نام کتب به زبانهای اصلی خودداری شد. علاقه مندان می‌توانند با استفاده از نام مؤلفان به کتاب ویلسن مراجعه کنند و نام کتاب را بیابند.

در دوران سلطنت شاه عباس که آوازه قدرت سیاسی حکومت ایران و تدبیر و شخصیت آن پادشاه در اروپا گسترده شده بود دو کشیش پرتغالی به نام A. Cordero و Nicolo di Melo به دربار شاه عباس بار یافتند و مدتی کوتاه نگذشت که همراه هیأت سفارت شرلی به کشور خود بازگشتند. ازین دو مبلغ کتاب و اثری شناخته نشده است.

هیأت سفارت ایران به سال ۱۵۹۹ میلادی (۱۰۰۷ قمری) از اصفهان حرکت کرد و در جزء اعضای آن چند ایرانی بود. یکی از آنان اروج بیگ نام داشت. در اسپانیا به دین عیسوی درآمد و دون ژوان Don Juan da Persia نام گرفت. اواز زمان حرکت به نگارش کتابی پرداخت و در آن شهرهای ایران و کیفیت حکومت و آداب و اخلاق مردم و جنگهای ایران و عثمانی و شرح سفارت شرلی و همراهانش را توصیف کرد. کتاب او به زبان فارسی بود و توسط مردی به نام A. Remon به اسپانیائی نقل شد^۱ و در سال ۱۶۰۴ در Valladolid به چاپ رسید.

نخستین سفیری که از جانب پادشاه اسپانیا به ایران آمد و از خود سفرنامه‌ای با ارزش بجای گذاشت آنتونیو دو گوا A. de Gouvea است. این شخص که کشیشی کاتولیک مذهب بود سه بار به ایران آمد. بار نخست با دو مبلغ همراه بود. سفرش در سال ۱۶۰۲ میلادی (۱۰۱۰ هجری) از بندر گوا (هند) شروع شد و به سال ۱۰۱۳ هجری بازگشت. بار دوم در سال ۱۶۰۸ میلادی (۱۰۱۷ هجری) به اصفهان رسید و سفر سومش به سال ۱۰۲۱ هجری روی داد. سفرنامه‌اش بطور کامل و نیز اجزایی از آن چهار بار میان سالهای ۱۶۰۹ تا ۱۶۴۶ طبع شده است.

۱- فلسفی، نصرالله: سیاست خارجی ایران در دوره صفویه، ص ۴۴.

درسال ۱۶۰۵ میلادی یکی از مهمترین مسافران اسپانیا به نام Pedro Teixeira از راه دریا به جزیره هرمز آمد. پس از بازگشت کتابی منتشر ساخت که از لحاظ تاریخ ملوک هرمز واجد اهمیت خاص است (۱۶۱۰، Antwerp). تشرا در کتاب خود ترجمه قسمتی از کتاب تورانشاه از ملوک هرمز را که در تاریخ امرای آن جزیره نوشته بود مندرج ساخت. جز آن بخشی از کتاب روضه الصفا را که بازگوی کننده تاریخ ایران بود در اثر خود جای داد.

پس از تشرا، اسپانیائی بنامی که بارسفر ایران بست و سمت سفارت در دربار ایران داشت سیلوا فیکورا Don Garcia de Silva Figueroa است. او درسال ۱۶۱۷ به ایران رسید. سفرنامه اش پس از بازگشت او چاپ شد و به علت دقت نظر نویسنده و احتوا بر اطلاعات نو درباره ایران شهرت بسیاریافت و به زبانهای لاتینی و فرانسه هم نشر شد. حتی شخصی به نام مُراگا Hernando Moraga شرح مسافرت او را تجدید تحریر و در شهر اشبیلیه به سال ۱۶۱۹ منتشر کرد.

آندرادا Ruy Freyre de Andrada که از دریانوردان مشهور پرتغالی است درسال ۱۶۱۹ میلادی از جزیره هرمز و سواحل ایران و عربستان دیدن کرد و یادداشت های مسافرتش درلیسبن به سال ۱۶۴۷ به طبع رسید و در دسترس قرار گرفت.

درسال ۱۶۲۶ کتابی در مادرید از چاپ به درآمد که اطلاعاتی از فعالیت و گزارشهای مبلغین کرملی در ایران در آن ثبت بود. این

کتاب تألیف Prospero del Espiritusanto است. این مؤلف رساله دیگری در همین زمینه محتوی اخبار سالهای ۱۶۲۱ تا ۱۶۲۴ در مادرید به سال ۱۶۲۶ منتشر ساخت.

پاسیفیک دو پرونس Pacifique de Province از کیشانی است که در اوایل قرن هفدهم میلادی در ایران بود و کتابی دارد که به سال ۱۶۲۹ در غرناطه (Granada) انتشار یافت. تحریر فرانسوی آن هم دو بار چاپ شده است.

نویسنده‌ای از مردم پرتغال به سال ۱۶۳۰ میلادی در شهر لیسبن به نشر کتابی توفیق یافت که در آن به توصیف بصره و ایران پرداخت. نام این نویسنده را ویلسن به احتمال Dominigos do Espirito Sancto ضبط کرده است.

از آنتونیوسوزاکوتینو Antonio de Sousa Coutinho که یکی از ملاحان بزرگ بود سفرنامه کوچکی درباره سفرش به هرمز در شهر لیسبن به سال ۱۶۵۳ نشر شد.

بین سالهای ۱۵۱۲ تا ۱۶۸۰ شش سفرنامه و گزارش از ایران در دسترس اهالی پرتغال و اسپانیا قرار گرفت که نام نویسندگان آنها مکتوم و ناشناخته است. ویلسن نام این کتب را ذیل Relaçion و Relação ضبط کرده است.

در بحث از قرن هفدهم دو کتاب دیگر را نیز باید شناساند. یکی سفرنامه و گزارشهای Sebastian Pedro Cubero است که در مادرید به

سال ۱۶۸۰ چاپ شد. دیگری کتابی است از مارتینز D. Joseph Martinez که در سال ۱۶۹۱ انتشار یافت. مؤلف در آن به وصف ایران پرداخته و از اطلاعات D. Thomas Barnaput استفاده کرده است.

در مورد پادشاهی نادر افشار چند کتاب در زبانهای پرتغالی و اسپانیایی می‌شناسیم. از جمله یکی اثر Voulton است که در سال ۱۷۴۰ در لیسن به چاپ رسید.

در قرن نوزدهم یکی از اهالی اسپانیا بنام D. A. Rivadeneyra دو کتاب درباره ایران انتشار داد. یکی شرح مسافرت از سیلان تادمش (مادرید، ۱۸۷۱) و دیگری شرح مسافرت داخل ایران (مادرید، ۱۸۸۰) است.

در همین قرن دانشمندی موسوم به F. G. Ayuso کتابی درباره ایران و دین زردشت به اسپانیایی منتشر ساخته است (مادرید، ۱۸۷۴).

در ایام حاضر تحقیقات مربوط به ایران بمعنای واقعی در اسپانیا و پرتغال دیده نمی‌شود. بعضی از تتبعات اسلامشناسان آن ممالک برای ما ایرانیان مفید فایده است، مانند کتاب خوبی که پارخا F. Pareja از کشیشان مسیحی معاصر به نام *Islamologie* ابتدا به اسپانیایی و اخیراً به فرانسه (بیروت، ۱۹۶۴) انتشار داد و حاوی اطلاعات کلی درباره مباحث کلامی و تاریخ ملل مسلمان است.

در اسپانیا و مادرید گاه به گاه کتابهای ایرانشناسی از آثار دانشمندان ممالک دیگر بطبع می‌رسد، مانند کتاب زبان پارسی باستان

Antigo Persa تألیف ایرانشناس اطریشی W. Brandenstein (مادرید، ۱۹۵۸)، یا ترجمه انگلیسی کارومیناسیان و حواشی لورنس لکهارت L. Lockhart از گزارش پطرس دی سرکیس کیلاننتز ارمنی (لیسبن، ۱۹۵۹)، یا کتابشناسی ملوک و پادشاهان ایران تدوین A. Gaillou (مادرید، ۱۹۵۷).

منابع و مآخذ اختصاصی

Amzolak, M. B. - *The Oriental Studies in Portugal*. Lisbon 1928. 14 p.

در زبان هلندی و در هلند

هلندیها ، همچون اسپانیائیها و پرتغالیها ، به علت متصرفاتی که در آسیا داشتند از قرن شانزدهم مسیحی توجه خاص به مطالعات شرقی معطوف می کردند . اما چون زبان علمی میان آنها زبان لاتینی بود اکثر آثاری که تا قرن گذشته نشر کرده اند در زبان مذکور نوشته شده و در قرن اخیر اکثر تحقیقات آنها به زبانهای آلمانی و فرانسوی است .

بهین ملاحظه این قسمت از کتاب ما «در زبان هلندی و در هلند» عنوان گرفت . پس برای تکمیل اطلاعات مربوط به هلند مراجعه به قسمت لاتینی در همین بخش نیز لازم است .

هلند سرافرازست که چنداسلامشناس بزرگ جهان از آن کشور برخاسته اند و آثار و تحقیقاتشان در درجه اول اعتبار است ، مانند :
دخویه M. J. De Goeje ، کرایمرز J. H. Kramers ، هوتسما M. Th. Houtsma ، یونبول Th. W. J. Juynboll ، دوزی R. P. A. Dozy ،
یونبول A. W. Th. Juynboll ، ونسینک A. J. Wensinck ، اسنوک هرگر نخه C. Snouck - Hurgronje و دیگران ...

هلند از همان اوائل که آشنایی با مشرق پیدا کرد مهمترین مرکزی بوده کتب عربی در آن به چاپ می رسید . مطبعه معروف بریل واقع

در شهر دانشگاهی لیدن توسط ارپنیوس Th. Erpenius استاد و محقق زبان عربی (که در ۱۶۲۴ میلادی درگذشت) تأسیس شد و پس از سه قرن در سال ۱۸۱۲ تحت نظر J. Brill در آمد و تغییراتی در آن روی آورد. بسیاری از کتب مهم اسلامی درین مطبعه چاپ شده است و هنوز هم به این کار می پردازند.

تاریخ ایران شناسی در هلند را نیز با مسافرت سیاحان و سفرنامه نویسی آنان باید مطالعه کرد. هلندیها جز اینکه سفرنامه هایی از آثار مسافران خود به چاپ رسانیدند بعضی از سفرنامه های مهم را به زبان هلندی نقل و نشر کردند.

نخستین سیاح و سوداگر جوان هلندی که سفرنامه ای درباره آسیای جنوب غربی انتشار داد J. Huygen Van Linschoten نام داشت که در سال ۱۵۸۳ میلادی به سمت هند رفت و با نشر کتاب خود معرف این قسمت از عالم گردید. پس توجه بازرگانان هلندی را به مشرق و ایران جلب کرد.

روابط تجاری و سیاسی ایران در دوره سلطنت شاه عباس قوام گرفت و سفیری در سال ۱۶۲۳ میلادی از طرف شرکت هند شرقی هلندی به ایران آمد و قراردادی تجاری به امضا رسید و هلندیها در بندر عباس دفتر بازرگانی افتتاح کردند.^۱

پس ازین تاریخ مسافران و نویسندگان متعددی از هلندیها یا شرکت هند شرقی، درباره ایران و سفرهای خود کتاب منتشر ساختند.

۱ - فلسفی، نصرالله: سیاست خارجی ایران در دوره صفویه، ص

مانند : J. Cunaeus (۱۶۵۱-۲) ، C. Cornelisz Roobacker (۱۶۴۵) ، که سفرنامه‌اش در سال ۱۹۰۸ توسط A. Hotz در آمستردام انتشار یافت ، S. V. Laet که سفرنامه‌اش در ۱۶۶۷ در آمستردام چاپ شد ، سیاح مشهور Jans J. Struys (۱۶۷۱) که سفرنامه‌اش در ۱۶۷۶ در آمستردام طبع گردید ، O. Dapper که کتابش در ۱۶۷۲ در آمستردام منتشر شد و آلمانی‌آن در ۱۶۸۱ در نورنبرگ ، P. Van der Brug صاحب کتابی که به سال ۱۶۷۷ در رتردام از طبع خارج شد ، N. de Graaf (۱۶۷۷) که کتابش در ۱۷۰۴ در دسترس قرار گرفت .

اما مشهورتر و سرآمد سیاحان هلندی کر نلیس دو برون Cornelis de Bruin است که در سال ۱۷۰۱ در ایران بود و سفرنامه‌ای مفصل در دو جلد نوشت که نخستین بار در ۱۷۱۱ نشر شد و بمناسبت دارا بودن تصاویر و نقاشیهای دلاویز شهرت بسیار گرفت و به زبانهای فرانسه و انگلیسی ترجمه گردید.^۱

اینک ببینیم که هلندیها چگونه با تمدن و ادبیات ایران آشنایی یافتند . پیش ازین اشاره شد که Th. Erpenius اولین مدرّس زبانهای عربی و فارسی بود. او از سال ۱۶۲۴ این زبانها را تدریس می کرد.

۱ - نصرالله فلسفی در « سیاست خارجی ایران » از دو نقاش بنامهای Angel و Lokar نام می برد که در عهد شاه عباس دوم در ایران بودند و به شاه نقاشی می آموختند (ص ۲۷۳) . شجاع الدین شفا در « جهان ایران شناسی » از دو نقاش بنامهای Ph. Angel و Van Hasselt ذکر می کند که در دوره شاه عباس کبیر در ایران بوده اند (ص ۳۴۷) .

پس از ارپنیوس از گولیوس J. Golius باید نام آورده که در سال ۱۶۵۹ گلستان را درس می‌گفت. ظاهراً نخستین فردی که در هلند به نشر و معرفی زبان فارسی پرداخت یکی از مبلغین مسیحی بنام Ludovico de Dieu است که دستوری بنام «عناصر زبان فارسی» *Rudimenta Linguae Persicae* به لاتینی تألیف و قسمتی از ترجمه فارسی انجیل اثر یعقوب طالس را که به خط عبری در استانبول به سال ۱۵۴۶ نشر شده بود بدان منضم کرد (لیدن، ۱۶۳۹). همین شخص دو کتاب «داستان مسیح» و «داستان پیرو» تألیف St. Francis Xavier متوفی در سال ۱۵۵۲ میلادی را در دو مجلد در لیدن^۱ انتشار داد (نیز در ۱۶۳۹). مؤلف این دو کتاب که مدتی مقیم فتح پور (هند) بود این آثار را برای معرفی مسیحیت به اکبر پادشاه مغولی هند نوشت. علی‌الظاهر دو کتاب اولی است که در زبان فارسی به چاپ رسیده است.^۲

در سال ۱۶۴۴ کتابی به لاتینی حاوی ضرب‌المثل‌های فارسی که وارنر L. Warnar تدوین کرد در شهر لیدن انتشار یافت. از میان گلزار پهناور ادبیات فارسی، گلستان سعدی نخستین اثری است که متن و ترجمه لاتینی آن توسط Gentius در آمستردام انتشار یافت (۱۶۵۱) به چاپی مجلل و زیبا، به قطع رحلی و با حروف درشت سربی.

در قرن نوزدهم دانشمندی بنام A. Hotz سه کتاب مفید به هلندی

۱- نام لیدن درین کتب به لاتین *Langduni Batavorum* مذکور است.

۲- افشار، ایرج: کهنه کتاب‌ها در باره ایران، یغما، ۱۱ (۱۳۳۷): ۱۲-۱۶.

منتشر ساخت که همه مربوط به ایران بود. اودریک کتاب خود به تفصیل آثاری را که به زبان هلندی درباره کشور ماست معرفی کرد (لیدن ۱۸۹۷). کتاب دومش متن سفرنامه J. Cunaeus (۲-۱۶۵۱) بود که تا آن وقت نشر نشده بود و فاضل مورد ذکر ما آن را در ۱۹۰۸ میلادی انتشار داد.

در همین ایام از میان مستشرقان مشهور هلند هوتسما M. Th. Houtsma به تحقیق در تاریخ سلاجقه پرداخت و چهار متن قدیمی مربوط به این سلسله را در زبانهای عربی و فارسی و ترکی میان سالهای ۱۸۸۶-۱۹۰۲ به چاپ رسانید.

در زمینه جغرافیای اسلامی و تحقیق در متون جغرافیایی و نشر متن آن نهادانشمند شهیر هلندی بنام دخوئه M. J. de De Geoe بیش از هر کس دیگر کوشش کرده است. او توفیق یافت که سلسله کتابی بنام *Bibliotheca Geographorum Arabicorum* حاوی کتابهای مهم و مشهور ابواسحاق فارسی، ابن حوقل، مقدسی، ابن الفقیه همدانی، ابن خردادبه، قدامة بن جعفر، ابن رسته، یعقوبی، مسعودی را به چاپ برساند.

در همین رشته باید از J. H. Kramers نام برد. او استاد عربی و فارسی در لیدن بود. با ادب فارسی آشنایی داشت و در باره عمر خیّام تحقیقاتی منتشر ساخت. اما تخصص و بصیرت او در خصوص جغرافیای عالم اسلامی بود. او *صورة الارض* ابن حوقل را تجدید طبع کرد و سلسله مقالات متعددی در باب جغرافیا نویسان اسلامی نوشت که در مجلد خاصی بنام *Analecta Orientalia* (لیدن، ۱۹۵۴) چاپ شده است.

اکنون که از قرون نوزدهم و بیستم سخن می رود بجاست که از

دوسیّاح هلندی که درین دو قرن به ایران سفر کرده اند نام ببریم. یکی T. M. Lycklama à Nyeholt نام داشت که میان سالهای ۸-۱۸۶۶ در روسیه وقفاز و ایران و ممالک تحت تصرّف عثمانی سفر کرد (پاریس، ۱۸۷۲-۵). دیگری به دنلوپ H. Dunlop موسوم بود و سفرنامه اش در ۱۹۱۲ در هارلم نشر شد.

قطب ایرانشناسی هلند در زمان ما کارل یان K. Jahn است. او استاد زبان ترکی و فارسی است و فارسی را خوب می داند. اکثر تحقیقات او به تحقیق در احوال خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی و نشر قسمتهائی چند از جامع التواریخ مصروف شده است.

هلند در تاریخ شرقشناسی مقام مهمی دارد. قسمتی از فعالیتهای اساسی این رشته آنجا به منصّه ظهور می رسد، مانند نشر دائرة المعارف اسلامی به دو تحریر فرانسه و انگلیسی است. تاکنون تا «ابن» از چاپ دوم تجدید نظر شده آن به چاپ رسیده است. این مرجع بسیار مفید توسط مؤسسه E. J. Brill نشر می شود.

همین مؤسسه ناشر مجموعه دائرة المعارف مانند دیگری است که زیر نظر B. Spuler به نام *Handbuch der Orientalistik* تدوین می شود. مدار کاراشپولر بر آن است که اطلاعات کلی اما دقیق مربوط به مشرق را که در هشت قسمت بقلم متخصصان درجه اول تنظیم خواهد شد نشر کند. هر قسمت به تناسب کم و بیشی مطالب در چند جزء به چاپ می رسد و پنج قسمت الحاقی ضائم آن است. از بخش مربوط به ایران تاکنون اجزاء زبانشناسی، زبان تخاری، ادبیات (دفتر اول) انتشار یافته است.

در کشورهای اسکاندیناوی

دانمارک، سوئد، نروژ، فنلاند

دانمارک

اکثر تحقیقات و مطالعات مهم دانشمندان دانمارکی در باره شرق به زبانهای لاتینی، آلمانی، فرانسه و انگلیسی انتشار یافته است. مادر اینجا بدون توجه به زبانی که دانشمندان انتخاب کرده اند به تاریخچه مطالعات ایران شناسی آن کشور می پردازیم. برای آشنا بودن به تاریخ روابط سیاسی ایران و دانمارک این اشاره مفیدست که در دیوان اسناد (آرشیو) سلطنتی کپن هاگ چهار نامه فارسی موجودست. این نامه ها از جانب سلاطین صفوی به «کریستی آر ن چهارم» و «فرادریک بیک والی فوستان» خطاب شده است. نیز باید گفت که در عهد شاه صفی صفوی هیأتی بزرگ از طرف دوک هلشتاین گوتورپ که موسوم به دوک فریدریک سوم بود به سال ۱۶۳۵ به طرف ایران حرکت کردند و به دربار شاه ایران باریافتند. قصد آنها ازین سفر افتتاح ابواب تجارت با ایران بود. یکی از افراد این هیأت اولئاریوس A. Olearius نام داشت که پیش ازین ازو ذکر کرده ایم.^۱

به موجب دفتر خاطراتی که از کریستیان پنجم در دست است در دسامبر ۱۶۹۱ هیأتی از ایران به دانمارک رسید. فردریک متذکر شده است: «باید هزینه آنان را ما بپردازیم». این هیأت مأمور پس

گرفتن اموال ایرانیانی بود که دانمارکیها در اسیر کردن يك كشتی تصاحب کرده بودند.^۱

اولین کتابی که در دانمارك راجع به ما به چاپ رسید و ایران را به دانمارکیها شناساند کتابی است بنام «امپراطوری ایران» تألیف A. Borrichius که در سال ۱۶۸۸ در کپنهاگ نشر شد.^۲

نخستین دانمارکی دانشمندی که در ایران سفر کرد کارستن نیبوه Carsten Niebuhr نام داشت. نیبوه با سه دانمارکی دیگر (زبانشناس و طبیب و نقاش) و يك سوئدی گیاه شناس به مأموریت از طرف دولت خود به سوی عربستان سفر کرد. از میان آنها نیبوه موفق شد از راه بوشهر خود را به تخت جمشید برساند (۱۳ مارس ۱۷۶۵) و از اطلال شهر قدیم ایرانی و نقوش و کتیبه‌های آن تصویر و نسخه برداری تهیه کند. آن یادگارهای نفیس که او به ارمغان آورد در کتابش به سال ۱۷۷۸ در کپنهاگ انتشار یافت.^۳

در قرون بعد هم سیاحانی از دانمارك به ایران آمده و شرح اسفار خود را منتشر کرده‌اند، مانند A. Lassøe که سفرنامه‌اش در ۱۸۸۱ نشر شد. O. Olufsen که مقالاتی میان سالهای ۱۹۰۱ تا ۱۹۱۸ به طبع رسانید. دیگری K. Olsen است که در سال ۱۹۵۶ سفرنامه خود را انتشار داد.

۱- روابط ایران و دانمارك از آغاز تا زمان حاضر، ص ۶۲-۶۶.

۲- De Persico imperio. *Bibliotheca dissesationum*, p. 256.

۳- C. Niebuhr- *Reisebeschreibung nach Arabien und umliegenden Ländern*. Kobenhavn 1778.

نقشه‌هایی که نیبوهر از کتیبه‌های تخت جمشید برداشته بود بعدها مورد رسیدگی و بررسی علمی راسموس راسک Rasmus K. Rask قرار گرفت. این دانشمند از کسانی است که کوشش‌های عالمانه او را در تاریخ خواندن خطوط میخی قید کرده‌اند.

پس از راسک، وسترگارد N. L. Westergaard از خاورشناسان مشهور دانمارک توانست بررسی‌های نوینی در بندھشن بنماید و تحقیقات چند در باره اوستا نشر کند.

در رشته‌زبان‌شناسی ایرانی نام آرتور کریستن سن A. Christensen همواره جاودان خواهد ماند. او توفیق چاپ عکس مجموعه بسیار با ارزش اوستا و متون دینی زردشتی را که به خط پهلوی در دانشگاه کپن-هاگ محفوظ است پیدا کرد.^۱ جز آن در باره لهجه‌های ایرانی و تاریخ قدیم و نیز ادبیات فارسی عصر اسلامی آثار متعدد انتشار داد. او شاگرد برجسته‌ای چون K. Barr تربیت کرد که خود متخصص کم نظیری در زبانهای پیش اسلامی، و هم اکنون از میان کسانی که بدین رشته می-پردازند شاخص و ناماورست. شاگرد کای بار به نام آسموسن J. P. Asmussen نیز در همین رشته کار می‌کند. مخصوصاً تحقیقات او در باره ادبیات فارسی به خط عبری مشهورست.

از آثار مهم ادبی فارسی گلستان سعدی توسط بویسن L. N. Boisen در ۱۸۳۵، رباعیات خیام و قسمتی از شاهنامه و افکار مولانای روم توسط کریستن سن ترجمه شد. هرالد راسموسن H. Rasmussen کتابی در باره

۱ - *Codices Avestici Pahlavici Bibliothecae Universitatis Hafniensis*. 11 vol., Copenhagen, 1931-44.

حافظ و غزل او نشر کرد و بعضی از آثار شعرا و ادبای ایرانی را به زبان دانمارکی برگرداند.

دربارهٔ ایرانیانی که بعضی از کتب مهمشان به عربی است و دانمارکیها به تحقیق آثار آنها پرداخته‌اند از دو اسلام‌شناس نام‌می‌بریم. یکی مهنر F. M. Van Mehren که فهرست نسخ خطی شرقی کتابخانهٔ سلطنتی را ترتیب داد و بعضی از رسائل ابن سینا را به چاپ رسانید. او آثار متعدد دیگری دارد که جای بحث از آنها درین مقام نیست. دیگری پدرسن J. Pedersen است که دربارهٔ تاریخ و عرفان اسلامی مطالعاتش وسیع و مشهور بود.

از میان هیأت‌های علمی و تحقیقی مهمی که به ایران آمد کارهای دو هیأت دانمارکی قابل ذکر است. یکی هیأتی که در خلیج فارس به تحقیق پرداخت و مطالعات آنها دربارهٔ حیوانات و ماهیها و کیفیت آب و زمین خلیج فارس و سواحل ایرانی آن در چند مجلد نشر شد^۱. هیأت دیگر در سال ۱۳۴۲ شمسی به ایران آمد و در مناطق لرستان به مطالعهٔ گورهای عهد مفرغی مشغول شد و ضمن حفاریات مختلف آثار با ارزشی به دست آوردند.

اکنون در کین‌هاگ رشتهٔ ایران‌شناسی در دانشگاه تدریس می‌شود و آسموسن و دکتر فریدون و همن چراغ محفلی را که کریستن سن پایه گذاری کرده است روشن نگاه می‌دارند.

۱- *Danish Seientific Investigation in Iran*. Edited by K. Jessen and R. Spärck. Copenhagen 1939-40.

مرکز اصلی مؤسسه اسکندیناوی مطالعات آسیائی^۱ که در سال ۱۹۶۷ بنیاد گرفت در شهر کپن هاگ است .

مآخذ و مراجع اساسی

بویسن ، اینگلف (I. Boisen) : روابط ایران و دانمارک از آغاز تا زمان حاضر . ترجمه فریدون وهمن . کپن هاگ ، ۱۳۴۳ . ۱۲۷ ص .

غروی ، مهدی : مطالعات ایران شناسی در دانمارک ، راهنمای کتاب ، ۶ (۱۳۴۲) : ۶۴۴-۶۴۹ .

وهمن ، فریدون : انستیتوی اسکندیناویائی مطالعات آسیائی ، راهنمای کتاب ، ۱۱ (۱۳۴۷) : ۴۷۶-۴۷۸ .

اکثر تحقیقات درجه اول دانشمندان سوئدی در باب تمدن و زبان ملل شرق به زبانهای آلمانی و فرانسه و

سوئد

انگلیسی نشر شده است .

قدیمترین کتابی که توسط یک سوئدی نوشته شده شرح مسافرت مردی است بنام N. M. Kiöping که سه سفر به آسیا کرد و قسمتی از مسافرتش در ایران گذشت . سفرنامه اش نخستین بار در ۱۶۶۷ انتشار یافت .

از میان سفرنامه های سوئدیها آثار متعدّد سوین هدین Sevin Hedin سیاح دانشمند و بسیار فعال و باجرات که بسیاری از نقاط سخت و دشوار ایران و افغانستان و هند و تبت را از زیر پا گذراند واجد

اهمیت علمی است. تصاویری که بقلم هنرمندانۀ او درکتبش دیده می شود خود مزیتی جداگانه دارد.

در قرون نوزدهم و بیستم سفرنامه‌هایی مفید از چند سوئدی چاپ شد، مانند آثار Mand von Rosen ، H. Pravitz (که ترجمۀ انگلیسی هم دارد) ، Carlberg ، K. Lindlung ، Wahrman ، E. Meyer ، که میان سالهای ۱۸۲۲ تا ۱۹۶۲ نشر شده است.

ادبیات ایران در زبان سوئدی معرّف و عاشق شیفته‌ای چون Axel Eric Hermelin داشت. این دانشمند قسمتهائی از شاهنامه ، آثار عطار، خیّام، گلشن راز شیخ محمود شبستری را به زبان سوئدی ترجمه و طبع کرد.

دردوران ماچند دانشمند چون نوبرگ J. S. Nybrg (از متخصصان درجه اول زبان پهلوی) ، هارتمان S. S. Hartman ، و یکندر S. Wikander ، ویدنگرین Geo Widengren از سوئد برخاسته‌اند که کارهایشان اغلب دربارهٔ زبانها و تمدن و دین قدیم ایران و در درجهٔ اوّل اعتبار است.

از میان خاورشناسان مشهور سوئدی آنها که آثارشان در مطالعات مربوط به تاریخ و ادب دوران اسلامی ایران مورد استفاده است نام دوسن C. D' Ohson که یکی از مهمترین تواریخ مربوط به مغول را تألیف کرد، (۱۸۳۴) ، تورنبرگ K. J. Tornberg و پس از او زترشتین K. V. Zettstein که نسخ خطی عربی و فارسی موجود در اوپسالا و استکهلم را فهرست و توصیف کرده‌اند باید جهت توجّه علاقه‌مندان ذکر کرد.

تحقیقات ایرانی در سالهای اخیر در سوئد توسعه یافته است. دکتر داود منشی زاده و بائو اوتاش Bao Utas از گردانندگان کنونی شعبهٔ ایرانشناسی دانشگاه اوپسالا درین زمینه کوششهای مفیدی می کنند.

سابقهٔ ایرانشناسی درین دو کشور به قدمت کشورهای دیگر اسکاندیناوی نیست.

نروژ
فنلاند

در نروژ نخست دانشمندی بنام Ch. Lassen به تحقیق در زبانهای قدیم ایران پرداخت. در عصر ما دانشمند طراز اولی چون مورگنشتیرنه G. M. Morgenstierne به مطالعات مربوط به زبانشناسی و تحقیق در لهجه های ایرانی مشغول است. کتابهایی که او انتشار داده است همه از مراجع و اسناد مسلم درین رشته محسوب می شد.

قدیمترین سابقه ای که از تحقیقات ایرانی در فنلاند داریم نشر کتابی در بارهٔ دستور زبان فارسی است که به زبان لاتینی در ۱۸۴۵ در هلسینکی نشر شد. پس از آن کتابی دیگر در بارهٔ «پیشوند» در زبان فارسی توسط Kellgren در همان شهر در سال ۱۸۵۴ انتشار یافت.

در زمان حاضر خاورشناسانی چون J. Aro و A. I. Salonen به مطالعات ایرانی نیز عطف نظر دارند. کسی که بطور اختصاص در ادبیات فارسی کار می کند برمس H. Broms نام دارد.

در کشورهای اروپای شرقی

چکوسلواکی ، لهستان
مجارستان، یوگوسلاوی، رومانی

چکوسلواکی

محققان چک آثار خود را بیشتر به زبانهای
آلمانی و فرانسه، و پس از جنگ اخیر گاه به گاه

به زبان انگلیسی انتشار داده‌اند.

تحقیقات در زبانهای ایرانی و مخصوصاً دربارهٔ زبان فارسی باکار
B. Kosut^۱ دربارهٔ حافظ از نیمهٔ دوم قرن نوزدهم آغاز می‌شود. این
دانشمند چکی با همراهی شاعری از مردم چک به نام J. Vrchlichy
نخستین ترجمهٔ غزلیات حافظ را به زبان چکی انتشار داد. پس از او
R. Dvorák استاد دانشگاه شارل (پراگ) به معرفی زبانهای ایرانی
پرداخت. هم‌زمان با او J. Zubaty اوستا و زبان پارسی باستان را
تدریس می‌کرد.

چون در سال ۱۹۱۸ شعبهٔ هندشناسی بصورت رشته‌ای مستقل
در دانشگاه پراگ بنیان گرفت تحقیقات ایرانی هم در جزء آن مورد
تحصیل و تحقیق بود و V. Lesny دانشمندی است که اوستارا موضوع

۱- بر روی حروف لاتینی مورد استعمال در زبان چکی علائمی بکار می‌رود
که اینجا ضبط آنها بدان صورت ممکن نیست.

درس قرارداد. استاد مشهوری که در چکوسلواکی راجع به تاریخ قدیم ایران به تحقیق پرداخت J. V. Prásek نام داشت. او از متخصصان عصر خود درین رشته بود و نوشته‌های متعدد از او به طبع رسید.

در زمینه زبانشناسی و مطالعه متون ایران قدیم میلوش بورتسکی M. Borecky از پیشقدمان در کشور چکوسلواکی است. او با یان ریپکا J. Rypka به مطالعات مربوط به فارسی اسلامی نیز پرداخت. رساله‌ای در باره عمر خیام نوشت که با ترجمه رباعیات خیام که پدرش J. Borecky آماده کرده بود انتشار یافت.

پس از اینکه در سال ۱۹۵۲ مؤسسه شرقی (Oriental Institute) به مرکز تحقیقاتی تبدیل شد مطالعات مربوط به ایران پیش اسلامی با کارهای کلیما Otakar Klima قوت گرفت و کتابهای او در باره مزدک و مانی شهرت یافت. او یک رشته مقالات ساده و درخورد ذوق عمومی هم در باره ایران پیش از اسلام نوشته است.

معرفی ادبیات فارسی در چکوسلواکی مرهون کوششهای یان ریپکاست. بسیاری از آثار او در باره ایران به مناسبت اعتبار علمی از مرز آن کشور گذشت و در مالک دیگر اروپایی هم مورد استفاده قرار گرفت. مخصوصاً باید از تاریخ ادبیات فارسی او نام برد که دوبار به زبان چکی و یک بار به زبان آلمانی نشر شد. اخیراً هم تحریر انگلیسی آن با اضافات و اصلاحات زیر نظر کارل یان هلندی K. Jahn به طبع رسیده است. ریپکا از شناسندگان مشهور نظامی است. اولین طبع انتقادی هفت پیکر توسط او در دسترس پژوهندگان قرار گرفت.

در زمینه نقل و ترجمه ادبیات فارسی کو بیچکوا V. Stivinova

Kubickova - از شاگردان ریپکا - رساله‌ای درباره قآنی، ترجمه‌های گلستان و بوستان و داستان زال و رودابه شاهنامه و بعضی از قصه‌های معاصر را منتشر کرده است. شاگرد دیگر ریپکا به نام J. Becka بیشتر به ادبیات فارسی در تاجیکستان و افغانستان علاقه‌مندست.

آثاری که در زمینه تحقیق دستور و زبان آموزی فارسی در چکوسلواکی انتشار یافته‌اند است که در قرن گذشته J. Krámsky و در زمان ما منصور شکی، ماریک J. Marek عرضه کرده‌اند.

معرف تاریخ اسلامی ایران در چکوسلواکی فلیکس تائر F. Tauer است. او متنهای ظفرنامه شامی، قسمت تیموری تاریخ حافظ ابرو، تاریخ جنگ‌های بچ را به طبع رسانید و مقالات متعدّد در موضوع تاریخ عصر تیموری نوشت.

مراجع و مآخذ اساسی

۱. در زبانهای خارجی

۱) *Literatures of the Near East in Czechoslovakia 1945 - March 1963*. Prague 1963. 65 p.

قسمت مربوط به ادبیات فارسی آن نوشته Jiri Becka (ص ۱۷-۳۰) است.

۲) Opllt, Miroslav (Editor). *Asian and African Studies in Czechoslovakia*. Moscow 1967. 165 p.

قسمت مربوط به ایران در آن نوشته O. Klima (ص ۵۳-۶۱ و ۱۴۵-۱۴۸) است.

۳) Prusek, Jaroslav. Fifty years of Oriental Studies in Czechoslovakia. *Archiv Orientalni*. 36 (1968): 529-534.

۴) Zbavitel, Dusan. *Orientalistik in der Tschecoslowakei*.
Prag 1959 . 74 p.

۲. در زبان فارسی

ریپکا، یان: خاورشناسی در چکوسلواکی، پیام نوین، ج ۵
(۱۳۴۲) ش ۱۰: ۱-۴.

شناسائی ایران در لهستان سابقه‌ای دراز دارد. دانشمندان
این کشور در شمار نخستین کسانی‌اند که به معرفی ادبیات
فارسی اهتمام کردند.

لهستان

رابطه سیاسی میان ایران و لهستان از سال ۱۴۷۴ میلادی
(هجری) بامکتوبی آغاز می‌شود که اوزون حسن به لهستان فرستاد. در
دوره صفویان هم روابط سیاسی میان دو کشور موجود بود. نامه‌هایی
در همین موضوع از شاه عباس بزرگ و شاه عباس دوم در بایگانی دولتی
ورشو موجود است.^۱

شناخت فرهنگی ایران در میان لهستانی‌ان مربوط است به اوایل
قرن هفدهم میلادی. آشنایی آنان با ترجمه‌ای آغاز شد که اتوینوسکی
S. Otwinowski از گلستان سعدی انتشار داد. پس از آن ترجمه غزلیات
حافظ توسط منینسکی F. Meninski به زبان لاتینی (۱۶۷۷، Wieden)
منتشر شد.

توضیح آنکه ابتدا، اکثر آثار خاورشناسان لهستانی به زبان

۱- افشار، ایرج: دو فرمان صفوی مربوط به روابط ایران و لهستان.

راهنمای کتاب، ۵ (۱۳۴۱): ۵۸۱-۵۸۵.

لاتینی و در قرن نوزدهم بیشتر به فرانسه منتشر می شد و اخیراً به زبانهای لهستانی و روسی انتشار می یابد.

حافظ در قرون بعد توسط J. Wiernikowski و زایاچکوسکی A. Zajackowski بهتر و بیشتر معرفی گردید.

کوالسکی T. Kowalski از برگزیدگان خاورشناسان لهستانی بود که در زبان و ادبیات ترکی مطالعات عمیق داشت. او در رشته ایران-شناسی تحقیقات خود را بیشتر به فردوسی و شاهنامه منحصر کرده بود و کتابی جالب توجه در باب شاهنامه نوشت. مخصوصاً آنچه راجع به اقوام ترک در شاهنامه منتشر کرد در نوع خود کم نظیر است.

ماخالسکی F. Machalski از ایرانشناسان پرکار کنونی لهستان که تحقیقاتش به مواضع مربوط به ادبیات فارسی اختصاص دارد قصه زال و رودابه را ترجمه و با مقدمه نشر کرده است.

خیام از زمره شاعران ادب فارسی است که در لهستان شناخته شده و رباعیاتش را کوالسکی T. Kowalski ترجمه و طبع کرده است. قبل از او هم T. Micinski با دو لهستانی دیگر ترجمه ای از رباعیات نشر کرده بود.^۱

از شعرای دیگر فارسی گو، منوچهری را خاورشناسی از لهستان شناسان دودیان را به طرز مرغوبی انتشار داد. این دانشمند کازیمیرسکی بیرشتین W. A. Kazimirski-Biberstein است که اکثر آثارش را به ۱- ماخالسکی، ف. : ترجمه رباعیات حکیم عمر خیام به زبان لهستانی،

به زبان فرانسه نشر کرد. به سبب تسلط در زبان عربی لغتنامه عربی و فرانسه را تدوین و نشر کرد که سالهای دراز مورد استفاده واقع شد. کازیمیرسکی ترجمه‌ای از گلستان سعدی به زبان لهستانی فراهم کرد و در دسترس همزبانانش قرار گرفت.

یکی از ایران‌شناسان مشهور قرن نوزدهم بنام خدز کو A. Chodzko که آثار نفیسی درباره ادبیات و افکار عامیانه ایران (تغزیه، ترانه‌ها، آداب و رسوم) نشر کرد از مردم لهستان است. از خاورشناسان لهستان چند تن به زبان‌شناسی قدیم ایران پرداخته‌اند و مخصوصاً نام J. Sekowski (محقق درباره اوستا)، A. Muchlinski, K. Chodkiewicz قابل ذکر است.

درباره دستور زبان و اصول زبان‌آموزی فارسی نخستین اثر توسط Fr. Meninski در قرن هفدهم نشر شد. در قرن نوزدهم کازیمیرسکی بدین کار پرداخت.

در مورد تاریخ ایران از کتابی باید نام برد که کروشینسکی J. T. Krusinski در اوایل قرن هفدهم تألیف کرد. او که از یسوعیین لهستانی بود چندی با یسوعی دیگری به نام زاپولسکی در ایران بود و در اصفهان به تبلیغ مسیحیت مشغول بود. اثر معروفش در خصوص وقایع سالهای میان ۱۷۱۱-۱۷۲۸ به زبان لاتینی به سال (۱۷۴۰ در Leopoli) نشر و بعد به انگلیسی ترجمه شد.

جزمبلغین مسیحی طایفه یسوعی و کرملی لهستانی که در ایران بوده‌اند از چند سیاح لهستانی هم خبرهایی داریم. مهمتر از همه

S. Muraatowicza است که در سال ۱۶۰۲ به ایران آمد و کتابش در سال ۱۷۷۷ به چاپ رسید.

از فلاسفه ایرانی ابن سینا بیش و پیش از هر دانشمند دیگر در لهستان شهرت یافته و آثارش از سال ۱۶۰۹ (سالی که قانون ترجمه و نشر شد) در آن مملکت شناخته شده است.

در دوره جنگ دوم جهانی که عده‌ای کثیر از لهستانیها به ایران کوچانیده شده بودند مجموعه‌ای تحت عنوان «مطالعات ایرانی» *Etudes Iraniennes / Studia Iarńskie* در سه مجلد تا سال ۱۹۴۵ میلادی در تهران نشر کردند و محتوی بر مقالات تحقیقی مربوط به ایران بود. در زمان حاضر ف. ماخالسکی F. Machalski تحقیقات خاور-شناسی خود را خاص ایران قرارداد و مقالات و کتبش همه درین رشته است. دوره کتابی که درباره شعر معاصر ایران تدوین کرده و دو جلد از آن تاکنون نشر شده حاکی از توجه وافر او به ادبیات جدید فارسی است. دانشمند بزرگ دیگر زایاچکوسکی A. Zajaczkowski که از ترکشناسان متخصص و بنام عصر کنونی است به زبان فارسی نیز علاقه دارد و گفتیم که او ترجمه‌ای از غزلیات حافظ نشر کرده است. البته بسیاری از تحقیقات او در باره متون ترکی ارتباط مستقیم با ادبیات فارسی دارد، مانند ترجمه‌های قدیم ترکی شاهنامه و خسرو و شیرین که توسط او نشر و تحلیل شده است.

ریخمان J. Reychman از خاورشناسان معاصر لهستان نیز در باره تاریخ و ادبیات ایران مقالات متعدد دارد.

مآخذ و منابع اساسی

۱. زبان لهستانی

1) Golaszewska, M. (و) Koscialkowski, S. - *Polonica bibliograficzne Iranskie z lat. 1942-44. Etudes Iraniennes*, 3 (1945): 206-290.

2) Polska Akademia Nauk. Komitet Orientalistyczny. *Bibliografia polskich prac Orientalistycznych (1945-1955)*. Warszawa 1957 90 p.

3) *Szkice z Dziejow polskiej Orientalistyki*, Warszawa 1957-1966. 2 vols.

درین دومجلد، چند مقاله که ارتباط با تاریخ شرقشناسی لهستان دارد مندرج است. مخصوصاً مقالات متعدد زایاچکوسکی، ریخمان و B. Majewska، که از آن این اخیر درباره ادبیات فارسی است، مورد استفاده در تنظیم این قسمت قرار گرفته است.

۲. زبان فارسی

افشار، ایرج: دو فرمان صفوی مربوط به روابط ایران و لهستان، راهنمای کتاب، ۵ (۱۳۴۱): ۵۸۱-۵۸۵.

نفیسی، سعید: مطالعات ایرانی در لهستان، فرهنگ نو، ج ۱ (۱۳۳۲) ش ۹: ۲۹-۳۳.

قدمت ایرانشناسی در مجارستان نزدیک به هفتاد سال است. ظاهراً نخستین اثر ادبی ترجمه‌ای است از ملخص آثار مولانا که در سال ۱۹۰۷ انتشار یافت و

مجارستان

مترجم آن S. Kegl نام داشت.

از آثار ادبی دیگر فارسی، شاهنامه توسط R. Antal در سال ۱۹۲۸، غزلیات حافظ توسط G. Képes در سال ۱۹۵۷، گلستان سعدی توسط G. Képes و A. Bodrogligeti در ۱۹۵۹، رباعیات خیّام توسط E. Hegyi در ۱۹۵۹ به زبان مجاری نشر شده است.

ترجمه و تحقیق اوستا و سنگنبشته‌های تاریخی ایرانی توسط J. Szidarovski، L. Gaál، Z. Frence به تفاریق از سال ۱۹۱۹ به بعد شروع شد. مخصوصاً تحقیقات L. Gaál قابل توجه است.

در عصر ما از دو ایرانشناس معاصر مجارستانی هارماتا J. Harmatta و تلگدی Z. Telegdi که زبان‌شناسی ایرانی زمینه تحقیقات آنهاست آثار مفیدی انتشار یافته است.

در باره ادبیات فارسی A. Bodrogligeti از معرّفان سعدی و حافظ است. او قصّه‌هایی هم از نویسندگان معاصر به زبان مجاری نقل کرده است. تلگدی نیز درباره سعدی تحقیق سودمندی دارد.

مطالعات ترک‌شناسی در مجارستان بیش از تحقیقات ایرانی‌مورد توجه است و این آثار طبعاً در ایرانشناسی نیز مورد استفاده خواهد بود.

مآخذ و منابع اساسی

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. *Hungarian Publication on Asia and Africa 1950-1962. A Selected Bibliography.* Budapest 1963. 106 p.

سابقه نشر و رواج زبان فارسی در یوگسلاوی به قرن دهم می‌رسد و در آنجا ادب و شعرای فارسی زبان متعدّد بوده‌اند. از میان آنها سودی (شارح حافظ و

یوگسلاوی

سعدی در قرن دهم) و فوزی (نویسنده بلبستان در قرن دوازدهم هجری) مشهورتر از دیگران اند.^۱

شناخت ادبیات و تاریخ ایران در یوگسلاوی از راه ایران‌شناسی در نیمه دوم قرن نوزدهم آغاز شد و ترجمه‌هایی از غزلیات حافظ و رباعیات خیام و شاهنامه و گلستان و عبید زاکانی از سال ۱۸۷۹ به بعد انتشار یافت.

اکنون S. Sikiric ایران‌شناسی است که به تحقیق در ادبیات فارسی می‌پردازد. او کتابی در دستور زبان فارسی نشر کرده است.

اهم مطالعات خاورشناسی در رومانی به ترکشناسی اختصاص دارد. درباره ایران هم از شصت سال پیش مطالعات مختصری شده است، مانند ترجمه گلستان

رومانی

سعدی توسط Gh. Popescu Ciocanel که در سال ۱۹۰۶ و رباعیات خیام که به وسیله D. Stviescu در ۱۹۲۲ انتشار یافت. پس از آن نیز ازین دو کتاب دو ترجمه دیگر نشر شده است.

در زمان ما یکی از مستشرقین رومانی به نام M. Gaboglu به مباحث مربوط به ایران نیز می‌پردازد.

۱- بوگدانوویچ، دیان: ادبیات فارسی در یوگسلاوی، راهنمای کتاب،

۵ (۱۳۴۱): ۹۸۴-۹۹۰- ایضا: نویسندگان و شعرای فارسی گوی

یوگسلاوی، وحید، ج ۱ ش ۸ (۱۳۴۳): ۶۰-۶۷ و ش ۹: ۲۶-۳۶.

در زبانهای دیگر

لاتینی

زبان لاتینی مدّت چند قرن زبان دینی و دانشگاهی در ممالک اروپائی بود. تحقیقات و مطالعات مربوط به شرق هم طبعاً بدان زبان انتشار می یافت. بسیاری از کتب و مقالاتی که خاورشناسان درباره ایران نوشته اند درین زبان عرضه شده است و ما به بسیاری از آنها در صفحات پیش اشاره کرده ایم. نخستین ترجمه هایی که از متون فلسفی و علمی و ادبی و تاریخی اسلامی ایرانی (به زبانهای فارسی، عربی و ترکی) در ممالک اروپا انتشار یافت آنهاست که به زبان لاتینی نقل شده است، مانند ترجمه قانون ابن سینا، الحاوی محمد بن زکریای رازی، روضة الصفا، زیج الغریبک، بعضی از رسائل فلسفی و کلامی و علمی مشاهیری چون غزالی و فارابی و ابوریحان بیرونی، شاهکارهای ادبی و جاودانی ادبیات فارسی چون گلستان و غزلیات حافظ ...

در قرن هفدهم، اکثر کتبی که برای تعلیم زبان فارسی نوشته شد به زبان لاتینی است. مانند دستورهایی Ludovico de Dieu (لیدن، ۱۶۳۹)، Ignatio (رم، ۱۶۶۱)، J. Greaves (۱۶۴۹) و جزاینها. عده ای از سفرنامه های معتبر سیاحان معروف و کتابهای معرفی ایران نیز به زبان لاتینی است. مانند کتاب چهل ستون *Cehil Sutun*

تألیف P. Bedik (وین، ۱۶۷۸)، سفرنامه R. Benjamin (لیدن، ۱۶۳۳)، سفرنامه مشهور کمپفر E. Kaempfer (۱۷۱۲، Lemgo)، و آثار تحقیقی T. Hyde درباره ادیان ایران قدیم (اکسفورد، ۱۷۰۰)، Gregorii XV در باره سلطنت شاه عباس (۱۶۳۱)، P. Bizaros در موضوع پادشاهی ایرانیان (فرانکفورت، ۱۶۰۱)، B. Brissonius در باب حکومت ایران (پاریس، ۱۵۸۰)، Ange de Saint مربوط به مفردات طبّی و داروشناسی ایرانی (پاریس، ۱۶۸۱)، W. Schickard (توینگن، ۱۶۲۸) و جز اینها که اکثراً در کتابشناسی ویلسن معرفی شده است.

محققان آلمانی تا اواخر قرن نوزدهم بیشتر رساله‌های تحقیقی و اجتهادی خود را به زبان آلمانی می‌نوشتند و این سنت در آن کشور دیرپای‌تر از سایر ممالک بود.

از مورخان و نویسندگان قدیم ارمنی آثار متعددی بجا مانده است که با تاریخ ایران ارتباط دارد و در تحقیقات مربوط به ایران مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ارمنی

از اهم آنها کتب و نوشته‌هایی است که توسط M. F. Brosset به فرانسه ترجمه و به عنوان «مجموعه مورخان ارمنی» *Collection d' historiens arméniens* در دو جلد چاپ شده است (پترزبورگ، ۱۸۷۴-۷۶). اکثر کتب مندرج درین مجموعه متونی است که با تاریخ عصر صفوی مرتبط است، مانند اخبارنامه آراکل تبریزی. در همین زمینه دو اثر دیگر

نیز نشر شده است . یکی یادداشتهای ابراهام گاتوگی گوس متولد سال ۱۷۳۴ میلادی است که خود در مراسم تاج گذاری نادرشاه در دشت مغان حضور داشت و اطلاعات مفیدی از آن پادشاه در دسترس قرار داده است . دیگر گزارش روزانه پطرس دی سرکیس گیلاننتر در موضوع حمله افغانه به اصفهان است .

از سفرنامه هائی که به زبان ارمنی نوشته شده است سفرنامه مسروپ تاغیدیان را که متضمن شرح سفر او از کلکته به ایروان است باید نام برد . این سفرنامه در دومجلد در کلکته به سال ۱۸۴۷ چاپ شده است . در زمان حاضر ، بیشتر محققان فرهنگستان علوم شهر ایروان آثار تحقیقی مربوط به ایران را به زبان ارمنی انتشار می دهند . از جمله ا.د. پاپازیان مجموعه ای از فرامین سلاطین ایران (در عصر صفوی و افشاری) را که با تاریخ قوم ارمنی ارتباط دارد به زبان ارمنی به طبع رسانیده است .

از مؤلفان و نویسندگان قدیم گرجی کتابها و نوشته هایی در دست است که برای پژوهش تاریخ ایران مورد استفاده واقع می شود . M. F. Brosset اهم آن آثار را جمع آوری و به فرانسه ترجمه کرد و در کتاب معتبرش به نام تاریخ گرجستان (پنج جلد ، پترزبورگ ، ۵۸ - ۱۹۸۴) به چاپ رسانید . اکنون هم گاه به گاه بعضی انتشارات مفید توسط محققان گرجستان به زبان گرجی انتشار می یابد . از آن جمله مجموعه فرامین و اسناد صفوی است که در سه مجلد با توضیحات و شرح گرجی توسط V. P'ut'uridze (تفلیس ۵ - ۱۹۶۱) نشر شده است .

گرجی

گرچها به ادبیات قدیم ایران همواره علاقه‌مند بوده‌اند و از آثار ادبی‌مشهورما اشعار فردوسی و رودکی‌وسعدی و نظامی را به زبان خود نقل کرده‌اند.

معرفی ایران در ژاپن از اوایل قرن بیستم آغاز شد.

ژاپونی

از نخستین ایرانشناسان ژاپنی که درین زمینه آثاری

نشر کرده‌اند T. Haneda مترجم اشعار فارسی (۱۹۱۰)

و Sh. Araki مؤلف تاریخ ادبی ایران (۱۹۲۲) را باید نام برد.

اراکی فهرستی هم از کتب مهم مربوط به ایران با همکاری O. Tanaka

تدوین کرد و در سال ۱۹۳۴ در توکیو نشر شد.

از آثار ادبی فارسی گلستان چند بار توسط C. Kato (۱۹۲۲)

و T. Takase (۱۹۴۸) و E. Sawa (۱۹۵۱) و بار چهارم توسط R. Gamou

(۱۹۵۳)، رباعیات خیام توسط R. Ogawa (۱۹۴۸) و قسمتی از شاهنامه

فردوسی به ژاپنی ترجمه و نشر شده است.

درین سالهای اخیر دانشمندان ژاپنی علاقه‌مطلوبی به تحقیقات

باستانشناسی نشان می‌دهند و مجموعه‌هایی چند مربوط به اکتشافات

باستانی و آثار هنری انتشار داده‌اند، مانند کتاب نقشهای سفالیندهای

ایران تدوین T. Mikami (۱۹۶۱) و کتاب زیبای هنر پارچه بافی ایرانی

تدوین R. Kamimura (۱۹۶۲) در دو جلد.

از مراجع اساسی و مهمی که در تحقیقات راجع به

ایران مورد استفاده قرار می‌گیرد تألیفات و آثار

نویسندگان قدیم یونان و روم است^۱ و از اکثر آنها

یونان

و

روم

۱ - چون گرنفون، استرابون، پلینیوس، نثارخوس، پولیبیوس،

پروکوپیوس، پلوتارک ... و جزاینها.

برجمه‌های قابل اعتماد با شروح لازم در زبانهای اروپایی موجود است. مخصوصاً آنها که در دو مجموعه مشهور Loeb Classical Library (در زبان انگلیسی) و Collection des Universités de France که با مراقبت Association Guillaume Budé (در زبان فرانسوی) انتشار یافته از ترجمه‌های دیگر عالمانه‌تر، مستندتر و دقیق‌تر است.

عربی

در تحقیقات مربوط به ایران اسلامی، کتب و نوشته‌هایی که از قدما در زبان عربی داریم از مراجع دست اول و مأخذ اساسی است. مخصوصاً باید توجه داشت که عده‌ای کثیر از دانشمندان ایرانی در قرون اولیه اسلامی تا قرن گذشته آثار معتبر خود را به زبان عربی نوشته‌اند. برخی از این آثار بعدها به زبانهای دیگر هم ترجمه شده است.

مطالعات مربوط به ایران در کشورهایی که مردمش به زبان عربی تکلم می‌کنند پس از جنگ اخیر وسعت یافته و ترجمه کردن آثار فارسی به زبان عربی در بیست سال اخیر مورد توجه قرار گرفته است. از شناسانندگان معارف و ادب ایرانی در زبان عربی مخصوصاً نام عبدالوهاب عزّام، محمد موسی هندآوی، یحیی الخشاب، حسینعلی محفوظ، محمد محمدی و صادق نشأت (که دو نفر اخیر ایرانی‌اند) را باید ذکر کرد. زبان و ادبیات فارسی در کشور عثمانی قرنهای متمادی

ترکی

متداول و رایج بود. بعضی از ادبا و نویسندگان آن سرزمین کتب و آثار خود را به زبان فارسی می‌نوشتند و دامنه رواج آثاری که توسط آنها به فارسی نوشته شده بود تا کشورهای اروپای شرقی نیز کشیده شده بود.

ایران‌شناسی به مفهوم واقعی آن پس از جنگ جهانی دوم در ترکیه رواج یافت. در دانشگاه‌های استانبول و انقره تحقیقات ایرانی مورد توجه واقع شد و کتابهای چندی در باب ایران به چاپ رسید. مخصوصاً عده‌ای از متون زبان فارسی توسط دانشمندان ترکیه تصحیح و چاپ شد.

در رشته ادبیات فارسی از خدمات و کارهای احمد آتش باید بحث کرد. او دستور مفصلی برای زبان فارسی نوشت و منتخبات ادبیات فارسی را تدوین کرد. نیز کتابهای مهمی چون ترجمان البلاغه و سندیاد نامه را به چاپ رسانید. در زمینه احوال و آثار مولانا جلال الدین قدمهای مهمی توسط فریدون نافذ اوزلوق و عبدالباقی گلپینارلی برداشته شد. در رشته تاریخ ایران نجاتی لوغال، عدنان ارزی، فاروق سومر چند متن قدیم فارسی را انتشار دادند.

آیدین صایلی در باب تاریخ ریاضیات و نجوم اسلامی تحقیقات مشهوری دارد و درباره غیاث الدین جمشید کاشی رساله منفردی نشر کرده است که با متن مکتوب غیاث به پدرش همراه است.

عالم شهیر زکی ولیدی طوغان از راه معرفی کتب فارسی خطی و نشر مقالات تاریخی متعدد تاریخی و ادبی و لغوی خدمات برجسته به توسعه ایران‌شناسی در زبان ترکی کرده است.

تاریخ تحقیقات مربوط به ایران در زبان اردو با نام شبلی نعمانی توأم است. این دانشمند کتاب مطلوب معروفی به نام «ادبیات منظوم ایران» نوشت و درباره غزالی و

اردو

کلام اسلامی تألیفات مفیدی انتشار داد. اوبی تردید از معرفان و دوستان اران

حقیقی فرهنگ و تمدن ایرانی در شبه قاره هند بود .
 فرد دیگری که ادبیات و تاریخ ایران را به اردو زبانان
 شناساند محمد شفیع لاهوری است . این دانشمند متون فارسی مهمی
 چون «مطلع سعدین و مجمع بحرین» عبدالرزاق سمرقندی و «وامقو
 عذرا»ی عنصری را انتشار داد و مقالات متعددی در زمینه‌های مختلف
 مربوط به ادب و تاریخ ایران نوشت .

دانشمندانی که امروز به زبان اردو درباره ایران کتب و مقالات نشر
 می‌کنند از دو کشور هند و پاکستان^۱ می‌باشند . برجستگان آنها عبارتند
 از: نذیر احمد (علیگره) ، محمد اسحق (کلکته) ، سید حسن (پتنه) ،
 محمد یوسف کوکن (مدارس) ، پیر حسام‌الدین راشدی (کراچی) ، سید
 امیر حسن عابدی (دهلی) ، محمد باقر (لاهور) ، محمد بشیر حسین
 (کراچی) ، عبدالله چغتای (کراچی) ، وزیر الحسن عابدی (لاهور) .

در افغانستان ، قسمتی از تحقیقات مربوط به تاریخ
 آن کشور و ادبیات دری (فارسی) که از قسمتهای مهم
 ایرانشناسی است به زبان پشتو عرضه می‌شود . طبعاً
 برای هر کس که به تحقیقات ایرانی اشتغال دارد مراجعه به کتب
 پشتو و مقالاتی که بدان زبان در مجله‌های «کابل» و «آریانا» و «ادب»
 و «عرفان» چاپ می‌شود مفید خواهد بود .

پشتو

۱- درباره ایرانشناسی در پاکستان به مقالات باحیدر شهریار نقوی
 تحت عنوان «ایرانشناسی در پاکستان» مندرج در مجله وحید سالهای دوم و
 سوم و چهارم (۱۳۴۴-۱۳۴۶) .

در زبان فارسی (ایران ، افغانستان)

تحقیقات ایران‌شناسی از زبان فارسی جدایی پذیر نیست . یکی از نظر مواریثی که به زبان فارسی از آثار دانشمندان و نویسندگان و شاعرانی پارسی‌نویس و پارسی‌گوی از قرن چهارم هجری به بعد در اختیار محققان این روزگار است و هریک از منابع و مواد اصیل در بررسی و پژوهشهای جدید خواهد بود . معمولاً این نوع آثار را با اصطلاح «متون فارسی» شناسانده‌اند . دیگر از نظر تحقیقاتی که به زبان فارسی در طی پنجاه سال اخیر توسط دانشمندان و محققان فارسی‌نویس در ایران و افغانستان و بعضی از کشورهای دیگر عرضه شده است و مقداری از آنها مورد استناد و استفاده علمی واقع می‌شود .

تحقیق و تجسس در ادبیات و تاریخ و عناصر تمدنی ایران به روش جدید که تا حد زیادی مأخوذ از شیوه و اسلوب اروپائی است از هنگامی میان ایرانیان موسوم شد که تنی چند از دانشمندان ما با علمای فرنگستان ارتباط یافتند . بطور تحقیق محمد قزوینی و سید حسن تقی زاده که اولی پس از سال ۱۳۲۳ هجری قمری (۱۹۰۵ میلادی) در انگلستان با ادوارد براون آشنایی پیدا کرد از عوامل اصلی و اولی اخذ و استفاده از آن اسلوب محسوب خواهند شد .

ناگفته نگذاریم که در دوره سلطنت ناصرالدین شاه کوشش مختصری

شده بود و اشخاصی چند هم تاحدی از معارف جدید و اسلوب تحقیق اروپایی مطلع بودند و وسیله شدند که کتب و آثاری چند به زبان فارسی تألیف شود، مانند محمد حسن خان اعتماد السلطنه (که قبلاً به صنیع الدوله ملقب بود) و میرزا محمد حسین خان ذکاء الملک. مخصوصاً اعتماد - السلطنه توانست با دستگاه انطباعاتی که خود برآورنده و مدیر آن بود عده‌ای از فضلا و مترجمان قابل را مجتمع سازد و کتابهایی زیادی را تألیف و ترجمه کند. من باب مثال از نامه دانشوران و مرآت البلدان باید نام برد که اولی مجموعه مفصلی در شرح حال دانشمندان و دومی دائرة المعارف جغرافیایی است و درین هر دو شیوه تحقیق و پژوهش جدید به کار رفته بود. اعتماد السلطنه در اروپا تحصیل کرده و بازبان فرانسوی آشنا بود و با کمک همکاران خود کتابهایی چند انتشار داد، مانند کتاب درر التیجان فی تاریخ بن اشکان که اکثر مواد و مطالب آن مأخوذ از تحقیقات اروپاییهاست. اعتماد السلطنه بدین نکته توجه داشت که برای تألیف کتب جدید در مسائل مربوط به ایران باید از کتابهایی اروپایی بهره گرفت. به همین ملاحظه بود که عده‌ای از مترجمان را به ترجمه آثار اروپایی برگماشت. هم اکنون نسخه خطی بعضی ازین نوع آثار، اعم از مقاله و کتاب، در کتابخانه‌های ملی و سلطنتی در تهران وجود دارد^۱.

۱ - در آن ایام، روش تحقیقات دانشمندان ایران که نمونه بارز آن تذکره پردازیه‌ای عصر قاجاری است قابل انتقاد بود. نویسنده بیداردلی چون میرزا فتحعلی آخوندزاده در مذمت و نقد این اسلوب رساله‌ای به نام «قرتیکا» خطاب به اعتضاد السلطنه (علی قلی میرزا) وزیر علوم نوشت. تصور می‌رود که آن انتقادات تا حدودی در حلقه اهل علم و تحقیق آن روزگار تأثیر یافته باشد.

در دوره سلطنت ناصرالدین شاه و پس از کشته شدن او چند جریده و مجله فارسی در ایران و ممالک دیگر (هند، عثمانی، مصر) منتشر می‌شد و نویسندگان ایرانی آرام آرام با اصول نگارش مقاله آشنایی گرفتند. درین نوع نشریات که بیشتر جنبه سیاسی و وطنی داشت و اغلب برای ضدیت با روشهای استبدادی حکومت ایجاد شده بودگاه به‌گاه مقالات ادبی و تاریخی کم مایه‌ای هم به‌چاپ می‌رسید.

نشر تحقیقات تاریخی و ادبی اصیل نخستین بار در مجله «کاوه» (چاپ برلین) شروع شد. کاوه مجله‌ای بود که سیدحسن تقی‌زاده برای نشر عقاید ایرانیان در دوران جنگ جهانی اول به‌منظور مبارزه با روس و انگلیس تأسیس کرد. او جمعی از فضلاء جوان آن روزگار چون میرزا محمدخان قزوینی، حسین کاظم زاده ایرانشهر، سیدمحمدعلی جمال‌زاده، ابراهیم پورداود را در کانون سیاسی و ادبی کاوه به دور هم گرد آورد. پس از کاوه، در همان شهر برلین، مجله ایرانشهر توسط حسین کاظم زاده ایرانشهر به‌وجود آمد که از مجلات خوب و مشهور بود.

در ایران هم، فضلا و ادبا به انتشار مجلات ادبی و تاریخی همت گماردند. مجله‌های «دانشکده» به‌زعامت ملک الشعراء بهار، «بهار» به مدیریت یوسف اعتصام‌الملک، «فروغ تربیت» به مدیریت ابوالحسن فروغی، «ارمغان» به مدیریت حسن وحید دستگردی، «نوبهارهفتگی» به مدیریت ملک الشعراء بهار، «آینده» به مدیریت دکتر محمودافشار از مهمترین مجله‌هایی بود که تا سال ۱۳۰۶ در طهران انتشار یافت و در هر یک مقالات تحقیقی و ادبی و تاریخی ایرانشناسی به‌چاپ می‌رسید.

بسیاری از آثار مهم نویسندگان مشهور و ادبا و محققان ما در همین نشریات چاپ شده است .

در سالهای ۱۳۰۶ تا ۱۳۲۰ چند مجله ادبی طلوع کرد که تقدّم، مهر، باختر (اصفهان)، ایران امروز به مناسبت احتوا بر مقاله‌های تحقیقی ادبی و تاریخی بیشتر مورد توجه ایرانشناسان خواهد بود .

نشراین نوع مجلات از وسائل مؤثری بود که ادبا و فضلا را به تحقیق و تهیه مقاله برمی‌انگیخت. حس رقابت مخصوصی میان آنان ایجاد شده می‌کوشیدند که در مجلات آثار تحقیقی از خود به چاپ برسانند.

در دوران سلطنت رضاشاه پهلوی فعالیتهای فرهنگی مهمی به منظور شناخت ایران و گسترش فرهنگ ملی آغاز شد و از آن جمله اعزام محصل به فرنگ، ایجاد دانشگاه، بنیادگذاری فرهنگستان، تأسیس کتابخانه ملی، اکتشافات باستانشناسی، تأسیس موزه ایران باستان را باید نام برد. در هر یک از این دستگاهها افراد دانشمند و محقق مصدر خدمات مفیدی بوده‌اند .

نمای کلی تحقیقات ایرانشناسی در ایران را به ترتیب زیر می‌توان خلاصه کرد :

در زمینه فرهنگ و ادبیات پیش از اسلام و دین زردشت مهمترین کار همانا ترجمه اوستاست که توسط ابراهیم پورداود به انجام رسید .

درباره تاریخ آن دوران حسن پیرنیا (مشیرالدوله) با نشر کتاب

«ایران باستان» خدمت با ارزشی انجام داد و ایرانیان را با مهابانی تاریخ قدیم آشنا کرد.

سید حسن تقی زاده از اقدم کسانی است که در باره آن دوره تحقیقات درجه اول دارد. مخصوصاً درباره گاه شماری ایرانیان و تاریخ زردشت و حیات مانی مقالاتی نوشت که از مدارک اصلی و اساسی درین موضوع است.

ادیات پهلوی از موضوعهایی است که ایرانیان بدان توجه نیکویی مبذول داشته اند. از رفتگان محمد تقی ملک الشعراء بهار و صادق هدایت بعضی از متون پهلوی را به فارسی برگرداندند. اکنون چندین نفر از ایرانیان درین رشته کار می کنند.

در زمینه تصحیح و نشر متون قدیم فارسی نام میرزا محمدخان قزوینی در سر آغار قرار می گیرد. اوست که نخستین قدم علمی را درین راه برداشت و دیگران شیوه و اسلوب جدید را از او فرا گرفتند. قزوینی در معرفی نسخ خطی و تنظیم و تحقیق احوال شعرا و رجال مهم علم و ادب قدیم آثار متعدد انتشار داد که نمونه کامل دقت نظر و تجسس علمی به حدّ نهایی آن است و به حق باید او را «معلم اول» در رشته تحقیقات ادبی و تاریخی ایران مربوط به دوران اسلامی در عصر کنونی شمرد.

درین چهل سال اخیر، تصحیح و نشر متون و تحقیق های ادبی و تاریخی یکی از کارهای مهم فرهنگی ما بوده است. دانشمندان مشهوری چون ملک الشعراء بهار، احمد بهمنیار، سعید نفیسی، عباس اقبال، محمد علی فروغی، غلامرضا رشید یاسمی، عبدالعظیم قریب، سید احمد

کسروی، علی اکبر دهخدا، سید نصرالله تقوی، علی عبدالرسولی، سید عبدالرحیم خلخالی، دکتر قاسم غنی، محمد علی تربیت، دکتر مهدی بهرامی و دکتر مهدی بیانی از درگذشتگانی اند که خدمات مهم کرده اند.^۱ مخصوصاً سزاوارست که به کثرت و تنوع کار سعید نفیسی و عباس اقبال اشاره کرد. بدون تردید آثاری که ازین دو دانشمند انتشار یافته سالهای دراز پایدار خواهد ماند و نامشان مغلّد، در شمار بزرگان ایران شناس ثبت خواهد ماند.

در افغانستان نیز فضائلی چند به مباحث تحقیقی مربوط به پهنه ایران و آثار زبان فارسی (دری) پرداخته اند و از میان محققان آن کشور که اکنون در خاک خفته اند نام سرور گویا اعتمادی، عبدالرئوف فکری سلجوقی و هاشم شائق آورده می شود.

۱- برای شرح حال و فهرست آثار هر يك از این دانشمندان به کتابهای

«نثر فارسی معاصر» (تهران، ۱۳۳۰) و «سواد و بیاض» (تهران، ۱۳۴۰) تألیف اینجانب مراجعه شود.

فصل سوم

مؤسسات تحقیقی و دانشگاهی

در این فصل نام مؤسسات مهم و معتبر تحقیقی و دانشگاهی ممالک مختلف ذکر می شود که ایران شناسی مورد توجه و بطور مستمر کار اعضاء و محققان آنها بوده یا هست و در زمان نگارش این سطور وجود دارد . حتی المقدور سعی شده است که نام مؤسسات در زبان اصلی نقل و در صورت عدم دسترسی بدان به زبان انگلیسی آورده شود . اگر هیچ یک از آن دو صورت به دست نیامده باشد به فارسی نوشته شده است . در تنظیم این فهرست رعایت الفبای فارسی نام کشورها و در داخل هر کشور نام شهرها شده است .

آلمان

□ ارلانگن: شعبه شرق شناسی. دانشگاه.

Seminar für Orientalische Philologie, Universität. Erlangen.

□ برلین شرقی: قسمت ایران شناسی. شعبه شرق شناسی. دانشگاه .

Abteilung Iranistik. Vorder asiatisches Institut. Humboldt - Universität . Berlin (E.)

□ برلین شرقی : شعبه مطالعات شرقی آکادمی علوم .

Institut für Orientforschung. Deutschen Akademie der Wissenschaften. Berlin (E.)

□ برلین غربی: شعبهٔ زبانهای ایرانی. دانشگاه.

Seminar für Iranische Philologie. Freie Universität. Berlin (W.)

□ برلین غربی: انستیتوی باستانشناسی آلمان (این مؤسسه در تهران

شعبه دارد و در جای خود معرفی خواهد شد.)

Deutsches - Archäologisches Institut. Berlin.

□ برلین غربی: مؤسسهٔ شرق. وابسته به دانشگاه.

Orient-Institut Universität. Berlin .

□ برلین غربی: مؤسسهٔ علوم دینی. شعبهٔ اسلامی دانشگاه.

Religionswissenschaftliches Institut mit Islamkundlicher Sektion.
Universität. Berlin.

□ بُن: مجمع بین‌المللی تمدن شرق.

Internationale Gesellschaft für Orientforschung. Bonn.

□ بُن: شعبهٔ شرقشناسی. دانشگاه.

Orientalisches Seminar. Universität. Bonn.

□ توبینگن: شعبهٔ شرقشناسی. دانشگاه.

Orientalisches Seminar. Universität. Tübingen.

□ فرانکفورت: شعبهٔ شرقشناسی. دانشگاه.

Orientalisches Seminar. Universität. Freiburg .

□ کلن: مؤسسهٔ شرقشناسی. دانشگاه.

Orientalisches Institut. Universität. Köln.

□ گوبینگن: شعبهٔ ایرانشناسی. دانشگاه.

Seminar für Iranistik. Universität. Göttingen.

- لایپزیگ : مؤسسه شرقشناسی. دانشگاه.
Orientalisches Institut der Universität. Leipzig.
- ماربورگ : شعبه شرقشناسی. دانشگاه.
Orientalisches Seminar. Universität. Marburg.
- ماینتز : شعبه تحقیقات شرقی. دانشگاه .
Seminar für Orientkunde. Universität. Mainz.
- ماینتز : آکادمی علوم و ادبیات .
Akademie der Wissenschaften und der Literatur. Mainz.
- مونیخ : مؤسسه تاریخ و تمدن خاور نزدیک. دانشگاه.
Institut für Geschichte und Kultur des Nahen Orients sowie
für Türkologie. Universität. München.
- مونیخ : شعبه هند شناسی و ایران شناسی. دانشگاه.
Seminar für Indologie und Iranistik. Universität. München.
- مونستر : انجمن آلمانی اسلام شناسی .
Deutsche Gesellschaft für Islamkunde. Münster.
- مونستر : انجمن شرقشناسی آلمان.
Deutsche Morgenländischen Gesellschaft. Münster.
- مونستر : شعبه عرب شناسی و علوم اسلامی. دانشگاه.
Seminar für Arabistik und Islamwissenschaft. Universität. Münster.
- وورتسبورگ : شعبه شرقشناسی. دانشگاه.
Orientalisches Seminar. Universität. Würzburg.
- هاله : شعبه شرقشناسی. دانشگاه.
Orientalisches Seminar. Universität. Halle-Wittenberg .

□ هامبورگ : انجمن آلمانی شرق.

Deutsches Orient - Institut.

□ هامبورگ : شعبه شرقشناسی. دانشگاه .

Orientalisches Seminar. Universität. Hamburg.

□ هامبورگ : قسمت ایرانشناسی. شعبه تاریخ و تمدن شرق نزدیک.
دانشگاه .

Iranische Abteilung. Seminar für Geschichte und Kultur des
Vorderen Orients. Universität. Hamburg.

اتحاد جماهیر شوروی

□ ایروان : انستیتوی تحقیقات شرقی آکادمی علوم ارمنستان.

□ باکو : انستیتوی تحقیقات شرقی آکادمی علوم آذربایجان شوروی
(قفقاز) .

□ باکو : انستیتوی نظامی گنجوی، خاص تحقیقات ادبیات و زبان.

□ باکو : شعبه تدریس فارسی دانشکده مطالعات شرقی.

Fakultet Vostokovedeniya .

□ تاشکند : انستیتوی تحقیقات شرقی آکادمی علوم اوزبکستان .

□ تاشکند : شعبه تدریس زبان فارسی. دانشگاه آسیای مرکزی.

□ تفلیس : انستیتوی تحقیقات شرقی آکادمی علوم گرجستان .

□ دوشنبه : انستیتوی تحقیقات شرقی آکادمی علوم تاجیکستان.

□ لنین گراد : انستیتوی ملل آسیائی وابسته به آکادمی علوم لنین گراد.

Institut Narodov Azii.

□ لنین گراد : شعبه فارسی . دانشگاه لنین گراد (دانشکده مطالعات شرقی).

□ مسکو : انستیتوی ملل آسیائی وابسته به آکادمی علوم شوروی.
Institut Narodov Azii.

□ مسکو : انستیتوی تحقیقات شرقی . وابسته به دانشگاه مسکو.
Institut Vostokovedeniya.

اتریش

□ وین : انجمن خاورشناسان اتریش .
Vereinigung Österreichischer Orientalisten. Wien.

□ وین : کرسی تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
□ وین : انجمن هامرپورگشتال (آکادمی شرقی).
Orient - Akademie. Der Hammer-Purgstall Gesellschaft. Wien.

□ وین : مؤسسه شرقی . دانشگاه .
Orientalisches Institut. Universität. Wien.

اسرائیل

□ اورشلیم : انجمن شرقی اسرائیل.
The Israel Oriental Society. The Hebrew University. Jerusalem.

افغانستان

□ کابل : انجمن تاریخ افغانستان .
□ کابل : انجمن دائرة المعارف آریانا.
□ کابل : پشتو تولنه (آکادمی پشتو).
□ کابل : پوهنهی (دانشکده) ادبیات و علوم بشری . پوهنتون (دانشگاه).

امریکا (ایالات متحده)

□ آستین : مرکز خاور نزدیک ، دانشگاه تگزاس.

Near Eastern Center, University of Texas. Austin.

□ ان آر بور : شعبهٔ زبانها و ادبیات خاور نزدیک. دانشگاه میشیگان.

Dept. of Near Eastern Languages and Literatures. University of Michigan. Ann Arbor.

□ ان آر بور : مرکز برای تحقیقات خاور نزدیک و افریقای شمالی.

Center for Near Eastern and African Studies. University. Ann Arbor.

□ اوربانا : مرکز مطالعات آسیای غربی و جنوبی. دانشگاه ایلینوی.

Center for South and West Asian Studies, University of Illinois. Urbana.

□ برئا : شعبهٔ مطالعات خاور میانه. کالج بالدوین والاس.

Dept. of Middle East Studies. Baldwin-Wallace College. Brea.

□ برکلی : شعبهٔ زبانهای خاور نزدیک. دانشگاه کالیفرنیا.

Dept. of Near Eastern Languages. University of California. Berkeley.

□ پرتلند : مرکز مطالعات خاور میانه. کالج دولتی پرتلند.

Middle East Studies Center. Portland State College. Portland.

□ پرینستون : شعبهٔ مطالعات شرقی. دانشگاه پرینستون.

Dept. of Oriental Studies. Princeton University. Princeton.

□ پرینستون : برنامهٔ مطالعات خاور نزدیک. با همکاری شعبهٔ مطالعات

شرقی دانشگاه پرینستون.

Program in Near Eastern Studies. Princeton.

□ دنور: مؤسسه آمریکائی مطالعات اسلامی.

American Institute of Islamic Studies. Denver.

□ دنور: مرکز کتابشناسی اسلامی. وابسته به مؤسسه آمریکائی مطالعات

اسلامی .

Muslim Bibliographic Center. Denver.

□ سالت لیک سیتی: مرکز خاورمیانه . دانشگاه یوتا.

Middle East Center. University of Utah. Salt Lake City.

□ شیکاگو: شعبه زبانها و ادبیات شرقی . دانشگاه شیکاگو .

Dept. of Oriental Languages and Literatures . University of Chicago. Chicago.

□ شیکاگو: مؤسسه شرقی .

The Oriental Institute. Chicago.

□ شیکاگو: مرکز مطالعات خاور میانه . دانشگاه شیکاگو .

Center for Middle Eastern Studies. University. Chicago.

□ فیلادلفی: شعبه مطالعات شرقی . دانشگاه پنسیلوانیا.

Dept. of Oriental Studies . University of Pennsylvania. Philadelphia.

□ کیمبریج: شعبه زبانها و ادبیات خاور نزدیک. دانشگاه هاروارد.

Dept. of Near Eastern Languages and Literatures. Harvard University. Cambridge.

□ کیمبریج: مرکز مطالعات خاورمیانه، دانشگاه هاروارد .

Center for Middle Eastern Studies. Harvard University. Cambridge.

□ لس آنجلس: مرکز خاور نزدیک. دانشگاه کالیفرنیا.

Near Eastern Center. University of California. Los Angeles.

- نیوهیون: انجمن شرقی امریکائی (انجمن شرقشناسی امریکا).
American Oriental Society. New Haven.
- نیوهیون: شعبهٔ زبانها و ادبیات خاور نزدیک. دانشگاه ییل.
Dept. of Near Eastern Languages and Literatures. Yale University. New Haven.

انگلستان

- ادینبورگ (اسکاتلند): شعبهٔ تدریس زبان فارسی. دانشگاه.
Departement of Persian. University. Edinburgh.
- اکسفورد: دانشکدهٔ تحقیقات شرقی. دانشگاه.
Faculty of Oriental Studies. University. Oxford.
- (درین دانشکده زبان فارسی و زبانهای ایرانی تدریس می‌شود).
□ اکسفورد: مؤسسهٔ شرقی.
Oriental Institute. Oxford.
- اکسفورد: مؤسسهٔ خاورمیانه. دانشگاه.
Middle East Institute. University. Oxford.
- دارم (دورهام): مدرسهٔ تحقیقات شرقی. دانشگاه.
School of Oriental Studies. University. Durham.
- دارم: شعبهٔ زبان فارسی. مدرسهٔ تحقیقات شرقی. دانشگاه.
Departement of Persian Studies. University. Durham.
- کیمبریج: دانشکدهٔ تحقیقات شرقی. دانشگاه.
Faculty of Oriental Studies. University. Cambridge.
- کیمبریج: مرکز خاورمیانه. دانشکدهٔ تحقیقات شرقی. دانشگاه.
Middle East Centre. University. Cambridge.
- کیمبریج: مؤسسهٔ تحقیقات شرقی. دانشگاه.
Institute of Oriental Studies. Cambridge.

- کیمبریج : انجمن مستشرقان بریتانیا .
Association of British Orientalists. Cambridge.
- لندن : انجمن پادشاهی آسیائی انگلستان و ایرلند .
Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. London.
- لندن : انجمن پادشاهی آسیای مرکزی .
Royal Central Asian Society. London.
- لندن : شعبه زبان و فرهنگ خاور نزدیک و میانه، مدرسه زبانهای شرقی . دانشگاه .
Departement of the Languages and Cultures of the Near and Middle East. School of Oriental and African Studies. University. London.
- (زبان فارسی و زبانهای ایرانی درین شعبه تدریس می شود.)
- لندن : مرکز تحقیقات آسیای مرکزی .
Central Asian Recherche Centre. London.
- منچستر : شعبه باستانشناسی خاورمیانه . دانشگاه .
Departement of Near Eastern Archaeology, University. Manchester.
- منچستر : شعبه تحقیقات ایرانی . مدرسه تحقیقات شرقی . دانشگاه .
Departement of Persian Studies. School of Oriental Studies. University. Manchester.

ایتالیا

- رم : بنیاد کائتانی . آکادمی ملی لینیچی .
Fondazione Caetani, Accademia Nazionale dei Lincei. Roma.
- (کائتانی از مستشرقان مشهور ایتالیا و دارنده مجموعه ای از نسخ خطی عربی و فارسی بود.)

□ رم : مؤسسه ایتالیائی برای خاورمیانه و دور.

Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente (IsMEO).
Roma.

□ رم : مؤسسه شرقی .

Istituto per l' Oriente. Roma.

□ رم : مؤسسه تحقیقات شرقی . دانشگاه .

Istituto Universitario di Studi Orientali. Università. Roma.

(درین مؤسسه زبان و ادبیات فارسی تدریس می‌شود .)

□ فلورانس : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه .

□ ناپل (ناپلی) : مؤسسه شرقی دانشگاهی . دانشگاه .

Istituto Universitario Orientale Universitaria. Napoli

ایران

□ اصفهان : دانشکده ادبیات . دانشگاه .

□ تبریز : دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه .

□ تبریز : مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران . دانشکده ادبیات و علوم
انسانی . دانشگاه .

□ تبریز : مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی . دانشکده ادبیات و
علوم انسانی . دانشگاه .

□ تهران : اتحادیه بین‌المللی ایران‌شناسان . کتابخانه پهلوی .

□ تهران : اداره کل باستانشناسی . وزارت فرهنگ و هنر .

□ تهران : اداره کل فرهنگ عامه . وزارت فرهنگ و هنر .

□ تهران : انجمن آثار ملی .

- تهران : انجمن فرهنگ ایران باستان
- تهران : انجمن کتاب .
- تهران : انجمن ایرانی علوم اجتماعی . کمیسیون ملی یونسکو .
- تهران : انجمن ایرانی فلسفه و علوم انسانی . کمیسیون ملی یونسکو .
- تهران : بنیاد فرهنگ ایران .
- تهران : بنیاد فرهنگستانهای ایران .
- تهران : دانشکده ادبیات . دانشگاه ملی .
- تهران : دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- (گروه های ادبیات، زبان شناسی، باستان شناسی، تاریخ، جغرافیا .)
- تهران : دانشکده الهیات و معارف اسلامی . دانشگاه تهران .
- (گروه های فرهنگ و تمدن اسلامی، عرفان و سیر آن در ادبیات، فلسفه و حکمت اسلامی، فقه و اصول)
- دانشکده حقوق و علوم سیاسی . دانشگاه تهران .
- (گروه های حقوق اسلامی، تاریخ حقوق ایران)
- تهران : سازمان جغرافیائی کشور . ستاد ارتش . وزارت جنگ .
- تهران : سازمان دائرة المعارف فارسی . مؤسسه انتشارات فرانکلین .
- تهران : سازمان لغت نامه دهخدا . دانشکده ادبیات و علوم انسانی .
- دانشگاه تهران .
- تهران : سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران .
- تهران : سازمان نقشه برداری کشور . سازمان برنامه .
- تهران : شورای فرهنگی سلطنتی . دربار شاهنشاهی .

- ☐ تهران : قسمت ایران‌شناسی . انستیتو ایران و فرانسه.
- ☐ تهران : کمیته تاریخ نظامی . ستاد بزرگ ارتش تاران. وزارت جنگ.
- ☐ تهران : گروه ملی کتاب‌شناسی . کمیسیون ملی یونسکو.
- ☐ تهران : مرکز اسناد ایران . وزارت علوم و آموزش عالی.
- ☐ تهران : مرکز تحقیق و معرفی فرهنگ و تمدن ایران.
(ناشر همین کتاب که در دست خواننده است.)
- ☐ تهران : مرکز تحقیق و مطالعه تمدن و فرهنگ ایران و خاور میانه.
دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران.
- ☐ تهران : مرکز ملی تحقیقات کتاب‌شناسی ایران ، مجله فرهنگ ایران زمین.
- ☐ تهران : مؤسسه آمریکایی تحقیقات ایرانی . (در شرف تأسیس)
American Institute of Iranian Studies. Tehran.
- ☐ تهران : مؤسسه باستان‌شناسی آلمان .
Deutschen Archäologischen Institut. Abteilung Teheran.
- ☐ تهران : مؤسسه باستان‌شناسی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی .
دانشگاه .
- ☐ تهران : مؤسسه تحقیقات اقتصادی . دانشکده اقتصاد . دانشگاه تهران .
- ☐ تهران : مؤسسه جغرافیا . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- ☐ مؤسسه فرهنگی ژاپن .
Japan Institute. Tehran.

- تهران : مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D.).
- تهران : مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مکیل. شعبه تهران.
Institute of Islamic Studies. Tehran Branch. Tehran.
- تهران : مؤسسه مطالعات و تحقیقات علوم اجتماعی. دانشگاه تهران.
- تهران : مؤسسه مطالعات ایران‌شناسی بریتانیا.
The British Institute of Persian Studies. Tehran.
- شیراز : دانشکده ادبیات . دانشگاه پهلوی.
- شیراز : کانون دانش پارس.
- شیراز : مؤسسه آسیائی . دانشگاه پهلوی.
Asia Institute. Pahlavi University. Shiraz.
- مشهد : دانشکده ادبیات . دانشگاه.
- مشهد : دانشکده الهیات و معارف اسلامی . دانشگاه .

بلژیک

- بروکسل : مرکز تحقیقات مسائل جهان اسلامی معاصر. دانشگاه.
Centre pour l' Étude des Problèmes du Monde Musulman
Contemporain. Université. Bruxelles.
- گنت : شعبه باستانشناسی خاور نزدیک، آشورشناسی و تحقیقات
ایرانی. دانشگاه.
Séminarie voor de Archeologie van hat Nabije Oosten, de
Assiriologie en de Iranistiek. Université, Ghent.
- لوون : مؤسسه شرقشناسی. دانشگاه .
Institute voor Oriëntalisme. Université. Louvain.
- لیئر : مؤسسه عالی تاریخ و ادبیات شرقی. دانشگاه.

Institut Supérieur d' Histoire et de Littératures Orientales .
Univertité. Liège.

پاکستان

- اسلام آباد : مؤسسۂ تحقیقات اسلامی .
Islamic Research Institute. Islamabad.
- بہاولپور : شعبۂ تدریس زبان فارسی . دانشگاه اسلامی .
□ پیشاور : شعبۂ اسلامیات . دانشگاه .
Departement of Islamiyyat. University. Peshawar.
- پیشاور : شعبۂ تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
□ حیدرآباد (سند) : سندى ادبی بورڈ .
Sindi Adabi Board. Hyderabad.
- (انجمنی است برای نشر و تحقیق متون.)
□ حیدرآباد (سند) : شعبۂ تاریخ اسلامی . دانشگاه سند .
Departement of Muslim History. University. Hyderabad.
- حیدرآباد (سند) : شعبۂ زبان فارسی . دانشگاه سند .
Departement of Persian. University. Hyderabad.
- داکا : انجمن آسیائی پاکستان .
Asiatic Society of Pakistan. Dacca.
- داکا : شعبۂ تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
□ داکا : شعبۂ عربی و مطالعات اسلامی . دانشگاه .
Departement of Arabic and Islamic Studies. University. Dacca.
- راجشاهی : شعبۂ تاریخ و تمدن اسلامی . دانشگاه .
Departement of Islamic History and Culture. University. Rajshahi.

□ کراچی : اقبال آکادمی .

The Iqbal Academy. Karachi.

(مرکز اساسی تحقیق در احوال و آثار محمد اقبال لاهوری)

□ کراچی : انجمن ادبیات ایران.

(مجمعی برای سخنرانی و مباحثات علمی درباره ایران)

□ کراچی : انجمن تاریخ پاکستان.

The Pakistan Historical Society. Karachi.

□ کراچی : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه.

Departement of Persian. University. Karachi.

□ کراچی : مؤسسه مرکزی تحقیقات اسلامی .

The Central Institute of Islamic Research. Karachi.

□ لاهور : مؤسسه تحقیقاتی پاکستان .

Research Society of Pakistan. Lahore.

□ لاهور : آکادمی اسلامی .

Islamic Academy. Lahore

□ لاهور : انجمن ترقی ادب .

□ لاهور : انجمن عربی و فارسی . دانشگاه پنجاب .

Arabic and Persian Society. Oriental College. University. Lahore.

□ لاهور : بزم اقبال.

(مرکز تحقیقات درباره محمد اقبال لاهوری)

□ لاهور : پنجابی ادبی آکادمی .

Panjadi Adabi Academy. Lahor.

- لاہور: شعبہ مطالعات اسلامی . دانشکاه پنجاب.
Departement of Islamic Studies. University, Lahore.
- لاہور: قسمت تدریس زبان فارسی . دانشکاه پنجاب.
- لاہور: کالج شرقی . دانشکاه .
Oriental Colloge. University. Lahore
- لاہور: مؤسسہ تحقیقاتی پاکستان.
Research Society of Pakistan. Lahore.
- لاہور: مؤسسہ فرهنگ اسلامی .
Institute of Islamic Culture. Lahore.

ترکیہ

- استانبول : انجمن بین المللی تحقیقات شرقی .
Milletlerarasi Sark Tetkikleri Cemiyeti./International Sociey
for Oriental Research. Istanbul.
- استانبول : قسمت تدریس زبان فارسی . دانشکاه.
- استانبول : مؤسسہ تحقیقات اسلامی . دانشکاه .
Islam Tetkikleri Enstitüsü. Üniversitesi. Istanbul.
- استانبول : مؤسسہ شرقیات . دانشکاه.
Sarkiyat Enstitüsü./Eastern Institute. Üniversitesi. Istanbul.
- انقرہ (آنکارا): انجمن تاریخ ترک.
Türk Tarih Kurumu./Turkish Historical Society. Ankara.
- انقرہ : قسمت تدریس زبان فارسی . دانشکاه .

چکوسلواکی

- براتیسلاوا: مؤسسه شرقی. آکادمی علوم چکوسلواکی.
Orientální Ustav. Československé Akademie Ved. Bratislava.
- پراگ: قسمت تدریس زبان فارسی. دانشگاه.
- پراگ: مؤسسه شرقی. آکادمی علوم چکوسلواکی.
Orientální Ustav. Československé Akademie Ved. Praha.

دانمارک

- کپنهاگ: مؤسسه زبانشناسی ایرانی. دانشگاه.
Det Persiske Filologiske Institut, Universitet. Copenhagen.
- کپنهاگ: مؤسسه اسکاندیناویائی مطالعات آسیائی.
[Scandinavian Institute for Asian Studies.]

رومانی

- بخارست: قسمت تحقیقات شرقی، انجمن علوم تاریخی و زبان -
شناسی رومانی.
- Section d' Etudes Orientales. Société des Sciences Historiques
et Philologiques de Roumanie. Bucarest.

ژاپن

- اوزاکا: قسمت تدریس زبان فارسی. دانشگاه تحقیقات خارجی.
The Osaka University of Foreign Studies. Osaka.
- توکیو: قسمت تدریس زبان فارسی. دانشگاه تحقیقات خارجی.

Tokyo Gaikokugo Daigaku./Tokyo University of Foreign -
Studies. Tokyo.

- توکیو: مؤسسه برای تحقیق زبانها و تمدنهای آسیا و آفریقا.
دانشگاه توکیو.

Tokyo Gaiokugo Daigaku./Institute for the Study of Langua-
ges and Cutures of Asia and Africa. University. Tokyo.

- توکیو: مؤسسه تحقیقات آسیا. دانشگاه توکیو.
Bunmei Aziya_ka Kitakname. Tokyo.

- توکیو: مؤسسه اموراتصادی آسیا.
Insitute of Asian Economic Affaires. Tokyo.

- توکیو: مؤسسه تمدن مشرق. دانشگاه.
Toyo Bunka Kenkyusho. Tokyo Universiy. Tokyo.

- توکیو: انجمن برای مطالعات خاور نزدیک در ژاپن.
Nihon Orient Gakkai /Society for Naer Eastern Studies
in Japan. Tokyo.

- توکیو: مؤسسه ژاپنی خاورمیانه.
Chuto-Chosakoi./Middle East Institute of Japan. Tokyo.

- توکیو: مؤسسه فرهنگ شرق.
Tôhō Gakkoi./Institute of Eastern Culture. Tokyo.

- کیوتو: قسمت تدریس زبان فارسی. دانشگاه.

- کیوتو: مؤسسه تحقیقات شرقی. دانشگاه.

سوئد

- اوپسالا: قسمت زبان فارسی. دانشگاه.

Persiska Sprak. Universiteti. Uppsala.

- اوپسالا : مؤسسه تحقیقات آسیائی. دانشگاه .
Nordisk Asian Institute. Universiteti. Uppsala.

سوئیس

- بال : شعبه شرقشناسی. دانشگاه .
Orientalisches Seminar. Universität. Basel.
- برن : کرسی تدریس زبان فارسی. شعبه شرقشناسی. دانشگاه .
Orientalisches Seminar. Universität. Bern.
- ژنو : مرکز مطالعات شرقی . دانشگاه .
Centre d' Etudes Orientales. Université. Genève.

فرانسه

- استراسبورگ : مؤسسه زبان و تمدن ایرانی . دانشگاه .
L' Institut de Langue et Civilisation Persanes. Université.
Strasbourg.
- پاریس : انجمن آسیائی.
Société Asiatique. Paris.
- پاریس : انجمن مطالعات ایرانی.
Société des Etudes Iranienne . Paris .
- پاریس : شعبه شرقی . مرکز ملی تحقیقات علمی.
Section Orientale. Centre National de la Recherche Scientifique.
- پاریس : شعبه علوم تاریخی و زبانشناسی . مدرسه تحقیقات عالی
(سوربن) .
IV Sectoin . Sciences Historiques et Philologiques. Ecole
Pratique des Haute Etude (Sorbonne) . Paris
- پاریس : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
- پاریس : مرکز روس . وابسته به مجمع علوم انسانی .
Centre Russe. Maison de Science de l' Homme. Paris.

- پاریس : مرکز مردم‌شناسی ایرانی . وابسته به موزه آدمی .
Centre Ethnographique Iranien. Musée de l' Homme. Paris.
- پاریس : مرکز مطالعات خاور کنونی . وابسته به مؤسسه مطالعات اسلامی . دانشگاه .
Centre d' Etudes de l' Orient Contemporain, Université. Paris
- پاریس : مدرسه ملی زبانهای زنده شرقی .
Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes. Paris.
- پاریس : مؤسسه مطالعات اسلامی . دانشگاه .
Institut des Etudes Islamiques. Université. Paris.
- پاریس : مؤسسه مطالعات ایرانی .
Institut des Etudes Iranienes. Paris.
- لیون : قسمت تدریس زبان و فرهنگ ایران . دانشگاه .

فنلاند

- هلسینکی : انجمن شرقی فنلاند .
Societas Orientalis Fennica. Helsinki.

کانادا

- تورنتو : شعبه تحقیقات اسلامی . دانشگاه .
Departement of Islamic Studies. University. Toronto.
- تورنتو : شعبه تحقیقات خاور نزدیک . دانشگاه .
Departement of Near Eastern Studies. University. Toronto
- تورنتو : قسمت تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
- منرال : مؤسسه تحقیقات اسلامی . دانشگاه .

Institute of Islamic Studies. Mac Gill University. Montreal.

(این مؤسسه شعبه‌ای هم در تهران دارد که ذکرش گذشت)

لبنان

□ بیروت : قسم اللغة الفارسیّة و آدابها . الجامعة اللبنانيّة .

□ بیروت : مؤسسه شرقی . دانشگاه سن ژوزف .

Institut Oriental. Univerité de Sainte Joseph. Beyrouth.

لهستان

□ کراکوی : شعبه شرقشناسی . آکادمی علوم لهستان .

Komisja Orientalistyczna. Oddział w Krakowie. Polska
Akademia Nauk. / Commission Orientaliste. Academie
Polonaise des Sciences. Krakow.

□ کراکوی : قسمت تدریس زبان‌شناسی ایرانی . کرسی زبان‌شناسی
شرقی . دانشگاه .

Katedra Filologii Orientalnej. Uniwersitet. Krakow.

□ ورشو : انجمن خاورشناسی لهستان .

Polskie Towarzystwo Orientalistyczne. / Polish Oriental
Society. Warsaw.

□ ورشو : مرکز تحقیقات شرقی . آکادمی علوم لهستان .

Zakład Orientalistyki. Polskie Akademii Nauk. / Centre
for Oriental Studies. Warsaw.

□ ورشو : مؤسسه شرقی . دانشگاه .

Instytut Orientalistyczny. Uniwersytet. / Oriental Institut.
Warsaw.

مجارستان (هنگری)

- بوداپست : شعبه شرقی . آکادمی علوم مجارستان .
 Orientalisztikai Közleményei Magyar Tudományos Akadémia
 Oriental Commission. The Hungarian Academy of Science.
 Budapest
- بوداپست : کرسی زبان فارسی . شعبه زبان ترکی . دانشگاه .
 Egyetemi Török Intézet Eötvös Loránd Tudományegyetem /
 Institute of Turkish Studies. Eötvös Loránd University.
 Budepest .

مصر

- اسکندریه : کرسی تدریس زبان فارسی . قسم اللغة العربیة والشرقیة .
 جامعة الاسکندریة .
- قاهره : کرسی تدریس زبان فارسی . قسم اللغة الشرقیة . جامعة
 القاهرة .
- قاهره : کرسی تدریس زبان فارسی . جامعة العين الشمس .

نروژ

- اسلو : مؤسسه هند و ایرانی . دانشگاه .
 Indo - Iranian Institute. University. Oslo.

هلند

- آمستردام : مؤسسه برای خاور نزدیک جدید .
 Institut voor het Moderne Nabije Oosten. Amsterdam.
- اوترخت : شعبه ادبیات و زبان ایران . دانشگاه .

Hoogleraar in de Iraanse taal en letterkunde. University.
Utrecht.

□ لاهه : انجمن هلند و ایران .

Genootschap Nederland – Iran. Stichting voor Culturele
Betrekkingen./ Société Néerland – Iranienne. 's - Gravehage

□ لیدن : کرسی تدریس زبان فارسی . دانشگاه .

□ لیدن : مؤسسه هلندی برای خاور نزدیک .

Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten. Leiden.

هندوستان *

□ الله آباد : شعبه عربی و فارسی . دانشگاه .

Dept. of Arabic and Persian. University. Allahabad.

□ باروده : مؤسسه شرقی .

Oriental Institute. Baroda

□ بمبئی : اتحادیه مطالعات اسلامی .

Islamic Research Association. Bombay

□ بمبئی : انجمن آسیائی .

Asiatic Society of Bombay. Bombay.

□ بمبئی : انجمن اسماعیلی .

Ismaili Society. Bombay

□ بمبئی : ایران لیگ (مجمع ایران) .

The Iran League. Bombay.

* - در هندوستان مؤسسات متعددی به تحقیقات مربوط به شرق می پردازند. همچنین در عده کثیری از دانشگاهها و مدارس هند، زبان فارسی تدریس می شود. در اینجا ما از مؤسسات و شعب دانشگاهی مهمی اسم برده ایم که بطور مسلم تحقیقات ایرانی یا تدریس زبان فارسی از وظایف آنهاست .

- بمبئی : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
 Departement of Persian Language. University. Bombay.
- بمبئی : شعبه مطالعات اوستا و پهلوی . دانشگاه .
 Departement of Avesta and Pahlavi Studies. University.
 Bombay .
- بمبئی : مدرسه ملافیروز خاص مطالعات اوستائی و پهلوی .
 Mulla Firoz Madrassah of Avesta and Pahlavi Studies. Bombay.
- بمبئی : مؤسسه شرقی ک. ر. کاما .
 K. R. Cama Oriental Institute. Bombay.
- پتنه (بهار) : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
 Departement of Persian. University. Patna. Buhar.
- پونه : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
 Departement of Persian. University. Poona.
- حیدرآباد (دکن) : مجلس دائرة المعارف العثمانية .
 حیدرآباد (دکن) : شعبه تدریس زبان فارسی . دانشگاه .
 Departement of Persian. University. Haydarabad.
- حیدرآباد (دکن) : شعبه مطالعات اسلامی . دانشگاه .
 Departement of Islamic Studies. University. Haydarabad.
- حیدرآباد (دکن) : مؤسسه تحقیقات شرقی ابوالکلام آزاد .
 Abul - Kalam Azad Oriental Research Institute. Haydarabad.
- دهلی : شعبه تدریس عربی و فارسی . دانشگاه .
 Departement of Arabic and Persian. University. New Dehli.
- ساوگر : شعبه تدریس زبان فارسی .
 Departement of Persian. University. Saugar.

- شانتی نکتن : شعبه مطالعات فارسی ، عربی و اسلامی . دانشگاه .
 Departement of Persian, Arabic and Islamic Studies.
 Visva-Bharati University. Santiniketen.
- علیکره : شعبه زبان فارسی . دانشگاه اسلامی .
 Departement of Persian. Muslim University. Aligarh.
- علیکره : شعبه مطالعات عربی و اسلامی . دانشگاه اسلامی .
 Departement of Arabic and Islamic Studies. Muslim University.
 Aligarh.
- علیکره : مؤسسه تحقیقات اسلامی .
 Institute of Islamic Studies. Aligarh.
- کلکته : انجمن آسیائی بنگال .
 The Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
- کلکته : انجمن ایران .
 Iran Society. Calcutta.
- کلکته : شعبه اسلامی . مؤسسه شرقی . کالج سن گزاوریه .
 Islamic Section. Orinal Institute. St. Xavier College. Calcutta.
- کلکته : شعبه تاریخ و فرهنگ اسلامی . دانشگاه .
 Departement of Islamic History and Culture. University.
 Calcutta.
- لکنهو : شعبه مطالعات شرقی . عربی و فارسی . دانشگاه .
 Departement of Oriental Studies in Arabic and Persian.
 University. Lacknow.
- مدراس : شعبه عربی و فارسی و اردو . دانشگاه .
 Departement of Arabic, Persian and Urdu. University. Madras.
- ناگپور : شعبه عربی و فارسی . دانشگاه .

Departement of Arabic and Persian. University. Nagpur.

یوگوسلاوی

□ بلگراد : شعبهٔ زبانشناسی شرقی . دانشگاه .

Seminar za Orijentalnu Filologiju. Univerza. Beograd.

□ سرای (سراویو): مؤسسهٔ شرقی سراویو.

Orijentalni Institut v Sarajevu. Sarajevo.

□ سرای (سراویو): شعبهٔ زبانهای شرقی . دانشگاه .

Departement of Oriental Languages. University. Sarajevo.

امریکا (دنباله)

(مربوط به صفحهٔ ۱۳۷)

□ نیوهیون: انجمن مطالعات فرهنگی واجتماعی ایرانی.

The Society for Iranian Cultural and Social Studie. New Haven.

□ نیویورک: انجمن امریکائی مطالعات خاور میانه.

Americen Association for Middle East Studies. New York.

این انجمن برای کمک به گسترش مطالعات مربوط به خاور میانه

در دانشگاههای امریکا تأسیس شده است .

□ نیویورک: مؤسسهٔ خاور نزدیک و میانه . دانشگاه کلمبیا.

Near and Middle East Institute. Columbia University.
New York.

□ واشنگتن: مؤسسهٔ خاور میانه .

Middle East Institute. Washington, D. C.

فصل چهارم

ایران‌شناسان

این فصل به ثبت اسامی افرادی اختصاص یافته است که در تحقیقات ایران‌شناسی سهم دارند، و در سه قسمت تنظیم شده است:

(۱) ایرانیان مقیم ایران و خارج از ایران

(۲) صاحبان اسامی اسلامی

(۳) ایران‌شناسان دیگر.

در انتخاب اسماء اشخاص رعایت اصول مذکور در ذیل شده است:
- در قید حیات باشند و آثاری از آنها چاپ شده باشد. البته
از میان این جمع بعضی بطور مستمر به تحقیق و تتبع اشتغال دارند و مقام
و مرتبت و الاتری دارند.

- چون قطعاً این فهرست کامل نیست و نام اشخاص دانشمند و
شایسته‌ای احتمالاً از قلم افتاده است امیدوارم در چاپ دیگر تکمیل شود.
- تشخیص تخصص و رشته تحقیقی هر یک از دانشمندان مبتنی
است بر اطلاعاتی که شخصاً داشته‌ام. تردید نیست که درین امر، هم
دلیری کرده‌ام و هم اشتباه.

سعی شده است که محل خدمت هر یک گفته شود. اگر اطلاع
کافی نداشته‌ام یا منصبی نداشته‌اند محل اقامت ذکر شده است.

- از آوردن درجات علمی و اجتهادی اشخاص خود داری شد .

-۱-

- آبادانی، فرهاد: فرهنگ و ادبیات پیش از اسلام. دانشکده ادبیات دانشگاه اصفهان.
- آدمیت، فریدون: تاریخ عصر قاجاریه و روابط سیاسی با اروپا. وزارت امور خارجه .
- آذربی، گیتی: تاریخ هنر ایران. دانشگاه برکلی (لوس انجلس، امریکا).
- آراسته شیرازی، رضا: تعلیم و تربیت و مسائل اجتماعی (مقیم امریکا).
- آریانپور، امیر حسین: فلسفه و مسائل اجتماعی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- آشتیانی، جلال الدین: فلسفه و کلام اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه مشهد.
- آشنا، محمد: ادبیات ایرانی و فلسفه اسلامی. دانشکده ادبیات. دانشگاه لیون (فرانسه).
- آل احمد، جلال: نویسنده و محقق مباحث اجتماعی و آداب و رسوم (مقیم تهران).
- آلبیاری، حسین: تاریخ اسلامی ایران. دانشگاه تبریز.
- آیتی، عبدالمحمد: محقق ادبیات معاصر. دبیر ادبیات (مقیم تهران).

- ابن یوسف شیرازی (حدائق): کتابشناس اسلامی و فهرست نویس (مقیم شیراز).
- ابوالقاسمی، محسن: زبانشناسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- احمدی، احمد: ادبیات فارسی. دبیر ادبیات (مقیم مشهد).
- اخوان ثالث، مهدی: محقق شعر فارسی (مقیم تهران).
- ادیب طوسی، محمدامین: لهجه‌های محلی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تبریز.
- استعلامی، محمد: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- اسلامی ندوشن، محمدعلی: ادبیات فارسی و مطابقه‌ای. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- اعلم، هوشنگ: زبانشناسی ایرانی. کتابخانه دانشگاه هاروارد (امریکا).
- افشار، محمود: تاریخ دیپلماسی و سیاسی ایران. مدیر مجله آینده (مقیم تهران).
- افشارشیرازی، احمد: کتابشناس اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- افقه، علی: ادبیات فارسی. دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه تهران.
- افنان، سهیل: فلسفه اسلامی (مقیم سویس).
- اقتداری، احمد: تاریخ و جغرافیای خلیج فارس و حوزه شمالی آن (مقیم تهران).

- امام، سید محمد کاظم : متون اسلامی . دانشکده الهیات و معارف اسلامی . دانشگاه تهران .
- امام شوشتری، سید محمد علی : تاریخ ایران بر مبنای متون عربی، تاریخ جغرافیای خوزستان . کتابخانه پهلوی .
- امیری فیروز کوهی، کریم : شعر فارسی (مقیم تهران) .
- امین مدنی، صادق : دستور زبان فارسی (مقیم آلمان) .
- انجوی، ابوالقاسم : فرهنگ عامیانه (مقیم تهران) .
- انصاری، مصطفی: کتابشناس کتب انگلیسی درباره ایران . دانشگاه شیکاگو .
- انصاری، هرمز: تاریخ اقتصادی ایران (مقیم آلمان) .
- انوار، سید عبدالله: علوم و فلسفه اسلامی . کتابشناس و فهرست نگار کتب خطی . کتابخانه ملی .
- اوحدی یکتا، مجید : تاریخ ادبی اصفهان و شعر فارسی (مقیم اصفهان) .
- ایزدپناه، حمید: تاریخ و جغرافیای لرستان . فرهنگ و هنر خرم آباد .
- ایوبیان، عبدالله: ادبیات و زبان کردی . دانشکده ادبیات . دانشگاه اصفهان .
- باستانی پاریزی، محمد ابراهیم : تاریخ ایران اسلامی . تاریخ و جغرافیای کرمان . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- باطنی، محمد رضا : زبانشناسی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- بامداد، مهدی : تاریخ عصر قاجار و رجال آن دوره تا عصر حاضر (مقیم تهران) .

- بختیار، مظفر: ادبیات فارسی. کتابخانه پهلوی.
- بدیع، امیرمهدی: تاریخ و فلسفه پیش اسلامی ایران (مقیم سویس).
- براهنی، رضا: محقق ادبیات معاصر ایران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- برزین، پروین: باستانشناسی ایران اسلامی. موزه ایران باستان.
- برکشلی، مهدی: تاریخ موسیقی ایران. دانشکده علوم. دانشگاه تهران.
- برهان آزاد، ابراهیم: ادبیات فارسی (مقیم اراک).
- بزرگمهر، منوچهر: تاریخ فلسفه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- بقائی، ناصر: لهجه شناسی ایرانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. تبریز.
- بلوکباشی، علی: فرهنگ عامیانه. وزارت فرهنگ و هنر.
- بنانی، امین: تاریخ قرون معاصر ایران. دانشگاه لوس آنجلس (امریکا).
- بنی آدم، حسین: کتابشناس کتب جدید فارسی. کتابخانه مرکزی. دانشگاه تهران.
- بهار، مهرداد: ادبیات پهلوی و فرهنگ ایران پیش از اسلام. بنیاد فرهنگ ایران.
- بهروزی، علینقی: ادبیات فارسی، تاریخ و جغرافیای فارس. دبیر ادبیات (مقیم شیراز).

- بهروزی، محمد جواد: مباحث ادبی (مقیم شیراز).
- بهنام، جمشید: شناخت اجتماعی ایران معاصر. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- بیانی، خانبابا: تاریخ ایران در دوره صفویه و بعد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- بیانی، شیرین: تاریخ دوره مغول دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- بیضائی، بهرام: تاریخ تعزیه و نثرائی ایران. وزارت فرهنگ و هنر.
- بینا، علی اکبر: تاریخ ایران در دوره فتحعلی شاه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- بینش، تقی: ادبیات فارسی. کنابشناسی ایرانی. دبیر ادبیات و مدیر نشریه فرهنگ خراسان (مقیم مشهد).
- پاکدامن، ناصر: کتابشناس نوشته های فرانسه در باره ایران. دانشکده اقتصاد. دانشگاه تهران.
- پرتو بیضائی، حسین: تاریخ کاشان، زورخانه و ورزشهای قدیمی ایران (مقیم تهران).
- پروین کنابادی، محمد: لغت و ادبیات و دستور زبان فارسی (مقیم تهران).
- پژمان بختیاری، حسین: ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- پورحسینی، ابوالقاسم: فلسفه و تصوف اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- پور کریم، هوشنگ: فرهنگ عوام. وزارت فرهنگ و هنر.

- تاج‌بخش ، احمد : تاریخ ایران اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تبریز .
- تفضلی، احمد : ادبیات پهلوی . فرهنگ ایران پیش از اسلام. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- تفضلی، تقی: ادبیات عرفانی فارسی. کتابخانه مجلس شورای ملی.
- تقی‌زاده، سیدحسن: معارف اسلامی و ایرانی. گاه‌شماری ایران (مقیم تهران) .
- تولّی، فریدون : باستانشناسی فارس (مقیم شیراز) .
- تهرانی ، آغا بزرگ : کتابشناس کتابهای اسلامی . علم رجال . (مقیم نجف).
- تهرانی، سیدجلال‌الدین: ریاضیات و تقویم اسلامی (مقیم تهران).
- تیموری، ابراهیم: تاریخ سیاسی دوره قاجار. وزارت امور خارجه.
- ثابّتی، حبیب‌الله: نباتات ایران. دانشکده کشاورزی. دانشگاه تهران.
- ثقفی اعزاز، حسین: تاریخ و رجال دوره قاجار (مقیم نیاوران ، تهران) .
- جزایری ، سید محمد علی : زبان‌شناسی فارسی . دانشگاه تگزاس (امریکا) .
- جعفری ، علی اکبر : ادبیات اوستائی . لهجه‌های بلوچی و پشتو . وزارت فرهنگ و هنر.
- جلالی نائینی، محمدرضا : محقق متون ملل و نحل (مقیم تهران) .
- جلیلی، ابوالحسن: فلسفه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

- جمالزاده، سید محمدعلی. ادبیات فارسی (مقیم ژنو).
- جنتی عطائی، ابوالقاسم: تاریخ تأثر و نمایشنامه نویسی ایرانی. وزارت فرهنگ و هنر.
- جهانپور، فرهنگ: ادبیات فارسی. دانشگاه کیمبریج (انگلستان).
- حائری، عبدالحسین: فقه و کلام اسلامی. کتابشناس و فهرست نگار نسخه‌های خطی. کتابخانه مجلس شورای ملی.
- حائری یزدی، مهدی: فلسفه اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران.
- حاجیان پور، مهین: محقق متون تاریخی فارسی (مقیم دهلی).
- حاکمی، اسماعیل. ادبیات عرفانی فارسی (مقیم تهران).
- حاکمی، علی: باستانشناسی ایران. موزه ایران باستان.
- حبیب‌اللهی (نوید)، ابوالقاسم: ادبیات عربی ایرانیان. دانشکده ادبیات. دانشگاه مشهد.
- حجتی، محمد باقر: کتابشناس و فهرست نگار نسخه‌های اسلامی. دانشکده ادبیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- حریرچی، فیروز: ادبیات عربی ایرانیان. دانشسرای عالی.
- حسینزاده، پوران‌دخت: تاریخ و جغرافیای مازندران (مقیم تهران).
- حصوری، علی: ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- حقوقی، عسکر: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- حقوقی، محمد: محقق ادبیات معاصر ایران (مقیم اصفهان).

- حقیقت، عبدالرفیع: تاریخ و جغرافیای دامغان و سمنان و شاهرود (مقیم تهران).
- حکمت، علی اصغر: ادبیات فارسی، ملل و نحل. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- حکمت، علی رضا: ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- حکمت، محمدعلی: تاریخ دیپلماسی ایران و روابط ایران و عثمانی. دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه تهران.
- حمیدی، مهدی، ادبیات فارسی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- خانلری، پرویز نائل: ادبیات و زبان فارسی. مدیرمجله سخن و مدیرعامل بنیاد فرهنگ ایران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- خراسانی، سیداحمد: دستور زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه اصفهان.
- خسروی، خسرو: تحقیقات اجتماعی و جامعه شناسی. مؤسسه تحقیقات علوم اجتماعی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- خطیب رهبر، خلیل: دستور زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- خطیبی نوری، حسین: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

- خوانساری، محمد: منطق و فلسفه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- خیامپور، عبدالرسول: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تبریز.
- داناسرشت، اکبر: علوم و ریاضیات اسلامی (مقیم تهران).
- دانش پژوه، محمد تقی: فلسفه و معارف اسلامی. کتابشناسی و فهرست نگاری نسخ خطی اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- دانشور، سیمین: محقق تاریخ هنر. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- داودی، علی مراد: فلسفه اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- داودی، رضا: فلسفه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- دبیر سیاقی، محمد: زبان و ادبیات فارسی. محقق متون. سازمان لغتنامه دهخدا.
- دست غیب، عبدالعلی: محقق ادبیات معاصر ایران. دبیر ادبیات (مقیم تهران).
- دشتی، علی: ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- دوستخواه، جلیل: ادبیات فارسی. محقق ادبیات معاصر ایران. دبیر ادبیات (مقیم اصفهان).

- دولت آبادی، عزیز: ادبیات فارسی. شرح احوال ادبای آذربایجان. دبیر ادبیات. (مقیم تبریز).
- دولتشاهی، اسماعیل: تاریخ ایران اسلامی. دانشسرایعالی.
- دهگان، ابراهیم: تاریخ و جغرافیای عراق عجم (مقیم اراک).
- دیباج، اسمعیل: باستانشناسی آذربایجان (مقیم تبریز).
- ذبیح، سپهر: تاریخ سیاسی در قرن حاضر (مقیم امریکا).
- ذکاء، یحیی: تاریخ هنر ایران. کتابخانه ملی.
- راسخ، شاپور: شناخت اجتماعی ایران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- راوندی، مرتضی: تاریخ اجتماعی ایران (مقیم تهران).
- رجائی، احمد علی: ادبیات فارسی. کتابخانه آستان قدس رضوی. (مشهد).
- رضا زاده شفق، صادق: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- رضائی، جمال: ادبیات و زبان فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- رضوانی، محمد اسمعیل: تاریخ ایران اسلامی، تاریخ دوره قاجار. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- رعدی آدرخشی، غلامعلی: ادبیات فارسی، مباحث فرهنگی ایران. دانشکده ادبیات. دانشگاه ملی (تهران).
- رعنا حسینی، کرامت: شناخت کتابهای فارسی، تاریخ شیراز. کتابخانه ملی پارس (مقیم شیراز).

- رکن زاده آدمیت، محمدحسین: شرح احوال رجال فارس. مباحث ادبی (مقیم تهران).
- رمضانی، روح الله: تاریخ سیاسی ایران در قرن معاصر (مقیم امریکا).
- رواقی، علی: محقق متون فارسی (مقیم تهران).
- روح بخشان، عبدالمحمد: زبان و ادبیات فارسی (مقیم نوشاتل، سویس).
- روشن، محمد: ادبیات فارسی. محقق متون. کتابخانه ملی (رشت).
- روضانی، سید محمدعلی: کتابشناسی و فهرست نگاری نسخه های اسلامی (مقیم اصفهان).
- ره آورد، حسن: کتابشناسی کتابهای چاپی فارسی. قسمت ایران-شناسی انستیتو ایران و فرانسه (تهران).
- ریاحی، محمدامین: زبان و ادبیات فارسی. وزارت فرهنگ و هنر.
- ریاضی، غلامرضا: تاریخ و جغرافیای خراسان (مقیم مشهد).
- زریاب خوئی، عباس: فلسفه و معارف اسلامی. تاریخ ایران و اسلام. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- زرین کوب، عباس: تاریخ ایران و اسلام. ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- سادات ناصری، حسن: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- ساعدی، غلامحسین: محقق و منتقد اجتماعی. (مقیم تهران).
- سامی، علی: باستانشناسی فارس. دانشگاه پهلوی (شیراز).

- ستوده، حسینقلی: تاریخ ایران اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- ستوده، منوچهر: جغرافیای تاریخی ایران. تاریخ و جغرافیای مازندران و گیلان. فرهنگ عوام. لهجه شناسی ایرانی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- سجّادی، سیدجعفر: ادبیات فارسی. معارف و فلسفه اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- سجّادی، سیدضیاءالدین: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- سروشیار، جمشید: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات. دانشگاه اصفهان.
- سروشیان، جمشید سروش: آداب و فرهنگ زردشتی و لهجه بهدنیان (مقیم کرمان).
- سعادت نوری، حسین: تاریخ عصر قاجاری و رجال آن دوره (مقیم تهران).
- سعیدی سیرجانی، علی اکبر: ادبیات فارسی. بنیاد فرهنگ ایران.
- سلطان‌القرائی، جعفر: کتابشناسی نسخه‌های اسلامی، شناخت خطوط و آثار هنری کاغذی و نقاشی ایرانی (مقیم تهران).
- سلطان‌ی بهبهانی، سلطانعلی: تاریخ و جغرافیای خوزستان و صفحات جنوب (مقیم تهران).
- سلیم، غلامرضا: تاریخ ایران اسلامی. دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه تهران.

- سهیلی خوانساری ، احمد : شناخت نسخه‌های اسلامی و خطوط و آثار هنری کاغذی و نقاشی ایرانی. کتابخانه ملی ملک .
- سیاسی، علی اکبر: فلسفه و روانشناسی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران .
- سید یونسی ، ودود: زبان و ادبیات کردی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تبریز .
- شهبازی، شاپور: زبان فرهنگ پیش از اسلام.
- شانه‌چی (مدیر)، کاظم : تاریخ فقهای اسلام . مزارات خراسان . دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه مشهد.
- شاه حسینی، ناصرالدین: ادبیات فارسی . دانشکده ادبیات و علوم و انسانی. دانشگاه تهران.
- شجیعی ، پوران : دستور زبان و ادبیات فارسی . دانشگاه پهلوی (شیراز) .
- شعار ، جعفر: ادبیات و زبان فارسی . دانشسرای عالی (تهران).
- شفیع، محمود : دستور زبان و ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- شفیع کدکنی ، محمد رضا : ادبیات و زبان فارسی . کتابخانه مجلس سنا .
- شکورزاده، ابراهیم: فرهنگ عوام خراسان.
- شکی، منصور: دستور زبان و ادبیات فارسی (مقیم پراگ).
- شهابی، محمود: تاریخ فقه اسلامی. دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه تهران .

- شهردان ، رشید : تاریخ پارسیان هند و زردشتیان ایران (مقیم بمبئی) .
- شهیدی، سیدجعفر: ادبیات و زبان و لغت فارسی. مدیرسازمان لغت نامه دهخدا . دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- شیخ الاسلامی ، محمد جواد : تاریخ سیاسی ایران از دوره قاجار ببعده . وزارت علوم و آموزش عالی .
- صالح ، علی پاشا : ادب فارسی . تاریخ روابط ایران و امریکا . دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه تهران.
- صبا ، محسن: کتابشناسی نوشته‌های فرانسوی و انگلیسی درباره ایران . دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه تهران.
- صبری تبریزی ، غلامرضا : ادبیات فارسی . دانشگاه ادینبورگ (اسکاتلند) .
- صدیق ، عیسی : تاریخ فرهنگ ایران . دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران .
- صدیقی ، غلامحسین : تاریخ اجتماعی و جامعه‌شناسی ایران اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- صراف ، مرتضی : ادبیات فارسی (مقیم تهران) .
- صفا ، ذبیح‌الله: زبان و ادبیات فارسی. تاریخ فرهنگی و علوم ایرانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- صفائی، ابراهیم: تاریخ و اسناد دوره قاجار (مقیم تهران).
- صمدی ، حبیب‌الله : باستانشناسی (مقیم تهران) .

- صورتگر، لطفعلی: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- طاعتی، عبدالعلی: زبان و ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- طاهباز، سیروس: منتقد ادبیات معاصر ایران (مقیم تهران).
- طاهر، غلامرضا: زبان و ادبیات فارسی (مقیم شهرضا: قمشه).
- طاهری شهاب، سید محمد: ادبیات فارسی و تاریخ صفحات مازندران (مقیم ساری).
- طباطبائی، محمد حسین: معارف و فلسفه اسلامی (مقیم قم).
- طهرانى = تهرانى.
- عصار، سید محمد کاظم: فلسفه و کلام اسلامی. (مقیم تهران).
- عقیفی، رحیم: زبان و ادبیات پهلوی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه مشهد.
- علوی، بزرگ: ادبیات فارسی (مقیم برلین).
- علی آبادی، محمد حسین: تاریخ حقوق ایران. دانشکده حقوق و علوم اساسی. دانشگاه تهران.
- فاروقی، عباس: تاریخ جنوب ایران. دانشسرای عالی (تهران).
- فاضل، علی: ادبیات فارسی. بنیاد فرهنگ ایران.
- فتاحی قاضی، قادر: ادبیات و زبان کردی. دانشگاه تبریز.
- فرّخ، محمود: ادب و شعر فارسی (مقیم مشهد).
- فرید، احمد: فلسفه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

- فرزاد، مسعود: شعر فارسی. دانشکده ادبیات. دانشگاه پهلوی (شیراز).
- فرزاد، سید محمد: زبان و ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- فرشیدورد، خسرو: دستور زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- فرمانفرمائی، حافظ: تاریخ ایران در عصر قاجار. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- فروزانفر، بدیع الزمان: ادبیات و زبان فارسی. تصوف و عرفان. معارف اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران. کتابخانه سلطنتی (تهران).
- فروغ، مهدی: تاریخ موسیقی و هنرهای نمایشی. وزارت فرهنگ و هنر.
- فره‌وشی، بهرام: زبان و ادبیات پهلوی و فرهنگ ایران پیش از اسلام. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- فلاطوری، محمد جواد: فلسفه اسلامی. دانشگاه کلن (آلمان).
- فلسفی، نصرالله: تاریخ ایران اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- قیاض، علی اکبر: تاریخ اسلام. ادبیات فارسی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- قاضی طباطبائی، حسن: ادبیات عربی ایرانیان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تبریز.

- قائم مقامی، جهانگیر: تاریخ ایران در عصر قاجار. مدیر مجله بررسیهای تاریخی. ستاد ارتش.
- قربانی، ابوالقاسم: تاریخ ریاضیات اسلامی. مدرسه عالی دختران.
- قریب، بدرالزمان: زبان و ادبیات پهلوی. دانشکده ادبیات. دانشگاه پهلوی (شیراز).
- قریب، یحیی: زبان و ادبیات فارسی. دانشسرای عالی.
- کارنگ، عبدالعلی: تاریخ و جغرافیای آذربایجان. مؤسسه انتشارات فرانکلین (تبریز).
- کاظم زاده، فیروز: تاریخ ایران در دوره قاجار و روابط با روسیه. (مقیم امریکا).
- کامبخش فرد: باستانشناسی ایران. موزه ایران باستان.
- کامشاد، حسن: ادبیات دوره جدید. شرکت ملی نفت.
- کتیرائی، محمود: فرهنگ عوام (مقیم تهران).
- کریمان، حسین: زبان و ادبیات فارسی. تاریخ و جغرافیای قدیم ری. دانشکده ادبیات. دانشگاه ملی.
- کیا (خانلری)، زهرا: ادبیات و زبان فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- کیا، صادق: زبان و ادبیات پهلوی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- کیوان سمیعی، غلامرضا: معارف اسلامی و زبان فارسی (مقیم تهران).
- کیوان، مصطفی: زبان و ادبیات کردی.

- کرجی، ابوالقاسم: کلام وفقه اسلامی، دانشکده الهیات و معارف دانشگاه تهران.
- کلچین معانی، احمد: ادبیات فارسی، شناخت و فهرست نگاری نسخه‌های اسلامی. کتابخانه آستان قدس رضوی (مشهد).
- کلشنی، محمود: ادبیات فارسی. مؤسسه آسیا. دانشگاه پهلوی (شیراز).
- گل کلاب، حسین: نباتات ایران. دانشکده داروسازی. دانشگاه تهران.
- گنج‌های، تورخان: ادبیات فارسی و ترکی. مدرسه السنه شرقی. دانشگاه لندن.
- گنجی، محمدحسن: جغرافیا و هواشناسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- گوهرین، سیدصادق: ادبیات فارسی. تصوف و عرفان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- ماهیارنوابی، یحیی: زبان و ادبیات پهلوی. کتابشناسی کتب اروپائی درباره ایران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- متینی، جلال: زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات. دانشگاه مشهد.
- مجتبائی، فتح‌الله: تاریخ ادیان و عقاید (مقیم تهران).
- مجتهدزاده، علیرضا: ادبیات فارسی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه مشهد.
- محامدی، حمید: زبان فرهنگ پیش از اسلام (مقیم آمریکا).

- محبوبی اردکانی ، حسین: تاریخ و تمدن و رجال عصر قاجار. ادبیات فارسی. اداره انتشارات. دانشگاه تهران .
- محبوب ، محمد جعفر : زبان و ادبیات فارسی. فرهنگ عوام. دانشسرای عالی.
- محدث ارموی ، سیدجلال الدین : معارف اسلامی. شناخت کتب دینی. محقق متون. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران .
- محقق، مهدی : زبان و ادبیات فارسی . فلسفه اسلامی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- محلاتی، صدرالدین: تاریخ شیراز. تفسیر قرآن (مقیم شیراز) .
- محمدی، محمد : ادبیات عربی ایرانیان. ادبیات فارسی دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- محمودی ، جلیل : زبان فارسی ، دانشگاه یوتا (امریکا) .
- محیط طباطبائی ، محمد : ادبیات و زبان فارسی ، تاریخ اسلامی ایران (مقیم تهران).
- مدرّس رضوی، محمدتقی: شناخت کتب اسلامی . زبان و ادبیات فارسی و عربی. معارف اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران .
- مدرّسی چهاردهی، مرتضی: احوال و آثار رجال دین و فلسفه اسلامی (مقیم تهران) .
- مدرّسی چهاردهی ، نورالدین : فرقه‌های متصوّفه (مقیم تهران).

- مرتضوی، منوچهر: زبان و ادبیات فارسی. تاریخ عصر مغول. دانشگاه ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تبریز.
- مرده، علی محمد: زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه ادبیات. دانشگاه پهلوی.
- مستوفی، احمد: جغرافیای ایران. دانشگاه ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- مستوفی، رضا: باستانشناسی ایران. دانشگاه ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- مستوفی، خسرو: تاریخ دیپلماسی. مرکز مطالعات خاورمیانه. دانشگاه یوتا.
- مشار، خانابا: شناخت کتابهای چاپی و مؤلفان آنها. (مقیم تهران).
- مشکوة، سید محمد: فلسفه و فقه. شناخت کتب اسلامی. دانشگاه حقوق و علوم سیاسی. دانشگاه تهران.
- مشکوة الدینی، عبدالمحسن: فلسفه و منطق اسلامی. دانشگاه الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه مشهد.
- مشکوتی، نصره الله: آثار باستانی ایران. سازمان ملی حفاظت آثار تاریخی.
- مشکور، محمدجواد: تاریخ ایران. کلام اسلامی. دانشسرای عالی.
- مشیری، علی: اسناد و مدارک دوره قاجاریه (مقیم لندن).
- مشیری، محمد: پرندگان و نباتات ایران. متون تاریخ قاجار. (مقیم تهران).
- مصاحب، غلامحسین: تاریخ ریاضیات اسلامی. مؤسسه دائرة المعارف فارسی.

- مصطفوی، سیدجلال: تاریخ طبّ اسلامی (مقیم تهران).
- مصطفوی، سید محمدتقی: باستانشناسی ایران. انجمن آثار ملی.
- مصفا، مظاهر: زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- مصلح، جواد: فلسفه اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- مظاهری، علی: تاریخ تمدن ایران در دوره اسلامی (مقیم پاریس).
- معلّم حبیب آبادی، محمد علی: رجال و علمای دوره قاجار (مقیم اصفهان).
- معین، محمد: زبان و لغت و ادبیات و دستور زبان فارسی. فرهنگ و آثار ادبی پیش از اسلام. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- معین فر، محمدجعفر: زبان و ادبیات فارسی (مقیم سویس).
- مقدم، محسن: تاریخ هنر ایران. دانشکده هنرهای زیبا. دانشگاه تهران.
- مقدم، محمد: زبان فارسی باستان. فرهنگ و تاریخ پیش اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- مقرّبی، مصطفی: دستور زبان فارسی. شیوه رسم الخط. مؤسسه انتشارات فرانکلین.
- مکرّی، محمد: زبان و ادبیات کردی (مقیم پاریس).
- ملاّح، حسینعلی: تاریخ موسیقی ایران. وزارت فرهنگ و هنر.
- ملکزاده بیانی: سگه شناسی ایران. موزه ایران باستان.

- ملکی، ایرج: تاریخ موسیقی ایران (مقیم تهران).
- منزوی، احمد: کتابشناسی و نسخه شناسی کتب اسلامی. دبیر ادبیات (مقیم تهران).
- منزوی، علینقی: کتابشناسی و نسخه شناسی کتب اسلامی. لغت فارسی (مقیم بیروت).
- منشی زاده، داود: زبان و ادبیات فارسی. شعبه زبان فارسی. دانشگاه اوپسالا (سوئد).
- موحد، محمد علی: ادبیات عرفانی فارسی. مباحث مربوط به امور دیوانی و مالیاتی در عصر اسلامی. شرکت ملی نفت ایران.
- مولوی، عبدالحمید: تاریخ و جغرافیای خراسان (مقیم مشهد).
- مؤید، حشمت: ادبیات و زبان فارسی. قسمت خاورمیانه. دانشگاه شیکاگو.
- مهران، مهران: زبانشناسی (مقیم استکهلم).
- مهدوی، اصغر: شناخت اسناد و مدارک دوره قاجاری و نسخه های خطی اسلامی. دانشکده اقتصاد. دانشگاه تهران.
- مهدوی، یحیی: فلسفه. محقق متون تفاسیر فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- مهدوی دامغانی، احمد: ادبیات عربی ایرانیان. ادبیات و زبان فارسی (مقیم تهران).
- مینوچهر، حسن: زبان و ادبیات فارسی. تصوف اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- مینوی، مجتبی: معارف اسلامی. دستور زبان و ادبیات و لغت فارسی.

تاریخ دوران اسلامی ایران. شناخت کتب و آثار خطی. کتابشناسی کتابهای خارجی و ایرانی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.

□ ناطق، هما: تاریخ دوره قاجاری. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

□ نجم آبادی، سیف الدین: زبان و ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

□ نجم آبادی، محمود: تاریخ طب در ایران و کتابشناسی کتب طب فارسی. دانشکده بهداشت. دانشگاه تهران.

□ نخجوانی، حسین: تاریخ و جغرافیای تبریز. نسخه شناسی اسلامی (مقیم تبریز).

□ نراقی، احسان: شناخت اجتماعی و مباحث جامعه شناسی. مؤسسه تحقیقات اجتماعی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

□ نراقی، حسن: تاریخ و جغرافیا و رجال کاشان (مقیم تهران).

□ نصر، حسین: تاریخ علوم اسلامی. فلسفه و کلام اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

□ نصیری امینی، فخرالدین: نسخه شناسی کتب خطی اسلامی (مقیم تهران).

□ نفیسی، محمود: تاریخ جراید و مجلات فارسی (مقیم تهران).

□ نکبهان، عزت الله: باستان شناسی ایران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

- نوائی، عبدالحسین: تاریخ ایران اسلامی. وزارت آموزش و پرورش.
- نورانی وصال: زبان و ادبیات فارسی. شناخت نسخه‌های خطی. دانشکده ادبیات و علوم. دانشگاه پهلوی.
- نیر نوری، حمید: مباحث اجتماعی تاریخ ایران. شرکت ملی نفت ایران.
- واجد، محمدجعفر: ادبیات فارسی (مقیم شیراز).
- واعظ جوادی، اسمعیل: فلسفه اسلامی. کتابخانه مرکزی. دانشگاه تهران.
- ودیعی، کاظم: جغرافیای ایران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- ورجاوند، پرویز: هنر و باستانشناسی ایران. وزارت علوم و آموزش عالی.
- وصال = نورانی وصال
- ولائی، مهدی. نسخه شناسی کتب اسلامی (مقیم مشهد).
- وهمن، فریدون: زبان و ادبیات پهلوی و فارسی. شعبه ایران‌شناسی. دانشگاه کینهاگ (دانمارک).
- هاشمی کرمانی، سید محمد: تاریخ و جغرافیای قدیم کرمان. (مقیم تهران).
- هاکوپیان، زاون: موسیقی ایرانی. وزارت فرهنگ و هنر.
- همایونفرخ، رکن‌الدین. ادبیات فارسی. شناخت نسخه‌های خطی و آثار هنری اسلامی. کتابخانه‌های عمومی شهر تهران.

- همایونی، غلامعلی: هنر ایران. دانشکده هنرهای زیبا. دانشگاه تهران.
- همایی، جلال‌الدین: معارف و علوم اسلامی. زبان و ادبیات فارسی. رجال و تاریخ شهر اصفهان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- هنرفر، لطف‌الله: تاریخ و آثار هنری و باستانی اصفهان (مقیم اصفهان).
- یارشاطر، احسان: زبانشناسی و لهجه‌های ایران. زبان و ادبیات فارسی. شعبه خاور نزدیک. دانشگاه کلمبیا (نیویورک).
- یزدگردی، امیرحسن: زبان و ادبیات فارسی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه تهران.
- یغمائی، اقبال: تاریخ تعلیم و تربیت در دوره قاجار (مقیم تهران).
- یغمائی، حبیب: زبان و ادبیات فارسی. مدیر مجله یغما (مقیم تهران).
- یوسفی، غلامحسین: زبان و ادبیات فارسی. تاریخ دوره اسلامی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه مشهد.

صاحبان اسامی اسلامی *

□ آفتاب اصغر : ادبیات فارسی . شعبه فارسی . دانشگاه پنجاب .
لاهور .

□ آقازاده ، شیرین : ادبیات فارسی . فرهنگستان علوم آذربایجان
شوروی . باکو .

□ آهوجہ، ی. د. : ادبیات فارسی (مقیم پاکستان).

ابراہیم امین الشواربی = الشواربی

ابراہیمی حریری = حریری

ابراہیم صبری = صبری

□ احسن، عبدالشکور : ادبیات فارسی . شعبه فارسی . دانشگاه پنجاب .
لاهور .

□ احمد جان اف، ه. : تاریخ دوره قاجار (مخصوصاً هرات). فرهنگستان

* شغل و محل اقامت و تخصص عده ای از اشخاص که نامشان درین قسمت

آورده شده است معین نشد . امیدست که در چاپ دیگر تکمیل و تصحیح شود.

علوم ازبکستان . تاشکند .

□ احمد نبی خان : ...

□ ارزی ، عدنان صادق: تاریخ و ادبیات ایران، کتابشناسی اسلامی .

دانشگاه انقره (آنکارا) . A. S. Erzi

□ اسراری، وحید: ادبیات فارسی. دانشگاه. دوشنبه (تاجیکستان).

□ اکمل ایوبی : ...

□ الفت، گلپاچا : ادبیات وزبان پشتو. پشتو تولنه. کابل.

□ الهام ، محمد رحیم : زبانشناسی. دانشگاه. کابل.

□ امّ هانی بیگم ، فخرالزمان : ادبیات فارسی (مقیم هند) .

امیرحسن عابدی = عابدی

□ انبارچی اغلو، ملیحه : ادبیات فارسی. دانشگاه. انقره (آنکارا) .

M. Anbarcioglu

□ اونور، سهیل : هنر اسلامی . دانشگاه. استانبول. S. Ünvar

□ انصاری، شریف النساء: ادبیات فارسی. دانشکده دخترانه دانشگاه

عثمانیه . حیدرآباد دکن .

انعام الحق کوثر = کوثر

□ اوزلوق، فریدون نافذ : متخصص در احوال مولانای بلخی (مقیم

استانبول) . F. N. Uzluk

□ ایلایدین ، حکمت : ادبیات فارسی (مقیم انقره) . H. İlaydin

□ ایتل، عابدین : دانشگاه . انقره . A. İtil

□ بدوی ، عبدالمجید امین: ادبیات فارسی (مقیم مصر) .

- بشیر هروی ، علی اصغر: تاریخ و ادبیات (مقیم کابل) .
- بهروز، محمد حسین: کتابشناسی و ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- بینوا ، عبدالرؤف: ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- پانی زائی، سلطان محمد : ادبیات فارسی (مقیم کویت، پاکستان).
- پروتتا، محمد صالح : نسخه شناسی خطی اسلامی (مقیم کابل).
- پنجشیری، غلام صفر: تحقیقات تاریخی و جغرافیائی (مقیم کابل).
- تارلان، علی نهاد: ادبیات فارسی (مقیم انقره). A N. Tarlan
- توران، عثمان : تاریخ سلاجقه. دانشگاه. انقره . O. Turan
- جاوید، احمد: زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه. کابل.
- جلالی، غلام جیلانی: تحقیقات تاریخی (مقیم کابل) .
- چغتای، عبدالله : خط و تذهیب و مینیاتورشناسی (مقیم پاکستان).
- چغتای، نشأت : فرهنگ اسلامی و زبان فارسی. دانشگاه. انقره .
- (آنکارا) .
- چوهدری ، عبدالغفور : . . .
- حبیبی، عبدالحی: تاریخ و ادبیات . دانشگاه. کابل.
- حریری ، فارس ابراهیمی: ادبیات فارسی (مقیم ترکیه).
- حسنین ، عبدالمنعم: ادبیات فارسی (مقیم مصر).
- حسین اف ، بیوک : ادبیات فارسی معاصر . فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی. باکو .
- حمیدالله حیدر آبادی، محمد: کلام و عقاید اسلامی (مقیم پاریس).
- خان، محمد صابر: تاریخ اسلام و ایران . Indian Institute of

Advanced Study . سیملا (هندوستان).

- الخشاب، یحیی: ادبیات فارسی. دانشگاه. قاهره.
- خلیلی، خلیل الله: ادبیات و زبان فارسی (مقیم کابل).
- راشدی، حسام الدین: ادبیات و زبان فارسی (مقیم کراچی).
- راعی، قیام الدین: ادبیات فارسی. دانشگاه. کابل.
- رحیموف، ابوالفضل: ادبیات فارسی (مقیم باکو).
- رضوی غزنوی، علی: تحقیقات تاریخی. دانشگاه. کابل.
- روحی اویغور کاشغری، م. ...
- زرین زاده، حسین: زبان شناسی فارسی. فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی. باکو.
- ژوبل، محمد حیدر: ادبیات (مقیم کابل).
- سزگین، فؤاد: نسخه شناسی و کتاب شناسی آثار زبان عربی (مقیم آلمان). F. Sezgin
- سعدانی: عبداللطیف: ادبیات فارسی (مقیم مراکش).
- سلجوقی، صلاح الدین: ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- سلطان اف، رحیم: زبان شناسی فارسی. فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی. باکو.
- سلیمان اف، ح. س.: ادبیات فارسی (منخصوصاً علیشیر نوائی). فرهنگستان علوم اوزبکستان. تاشکند.
- سومر، فاروق: تاریخ دوره اسلامی. دانشگاه. انقره. F. Sumer

- سید حسن : قسمت زبان و ادبیات فارسی . دانشگاه پتنه . پتنه (هندوستان) .
- سید عبدالله : ادبیات فارسی .
- سیستانی، محمد اعظم : تاریخ و جغرافیای تاریخی سیستان (مقیم کابل) .
- الثابی، علی : ادبیات و زبان فارسی (مقیم تونس) .
- شاه محمد اف، ش.م. : (مقیم تاشکند) . Sh. M. Shahmohamodov
- شیر احمد غوری = غوری
- شریفزاده ، م. : ادبیات فارسی (مخصوصاً جامی) . فرهنگستان علوم اوزبکستان . تاشکند .
- شفیع‌عهدی پوری ، دین محمد : ...
- الشواری، ابراهیم امین : زبان و ادبیات فارسی (مقیم قاهره) .
- شیرانی، مظهر محمود : ادبیات فارسی . دانشکده دولتی . شیخو-پوره (پاکستان غربی) .
- صادق‌اوا، جمیله : دستور و زبان‌شناسی فارسی . فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی . باکو .
- صایلی، آیدین : تاریخ علوم اسلامی . دانشگاه . انقره (آنکارا) .
- A. Sayili
- صبری ، ابراهیم : ادبیات فارسی (مقیم بن غازی، لیبیا) .
- صدقی، محمد عثمان : ادبیات فارسی (مقیم کابل) .

- صدیقی، آفتاب احمد: شعبۂ اردو و فارسی. دانشگاه داکا (پاکستان شرقی).
- صدیقی، عبدالستار: ادبیات فارسی. دانشگاه. اللہ آباد (ہندوستان).
- صدیقی، محمد زبیر: متخصص تاریخ پزشکی اسلامی (مقیم کلکتہ).
- صراف، احمد حامد: ادبیات فارسی (مقیم عراق).
- طاہر جانف، عبدالرحمن: نسخہ شناسی و ادبیات فارسی (مقیم لنین گراد).
- طوغان، زکی ولیدی: کتابشناسی اسلامی. تاریخ و جغرافیای ملل مسلمان. دانشگاه. استانبول. Z. V. Togan
- طہ ندا: ادبیات فارسی (مقیم اسکندریہ).
- عابد، سید عابد علی: ادبیات فارسی (مقیم کراچی).
- عابد علی خان: ...
- عابدی، امیر حسن: ادبیات فارسی. شعبۂ ادبیات فارسی و عربی. دانشگاه. دہلی.
- عابدی، وزیر الحسن: ادبیات فارسی. شعبۂ فارسی. دانشگاه. پنجاب. لاہور.
- عالم شاہی، محمد ابراہیم: ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- عبدالشکور احسن = احسن
- عبداللہ جمال: ادبیات فارسی. اسلامیہ کالج. گوجرانوالہ (پاکستان).
- عبدالمجید امینی بدوی = بدوی
- عبدالمنعم حسینی = حسینی
- عبدالودود: ...

- عثمانوف ، محمد نوری، زبان و ادبیات فارسی . دانشگاه. مسکو.
- عثمانی، م. ح. : ادبیات فارسی. شعبه فارسی. مدرسه دولتی. لاهور.
- عرفانی، خواجه عبدالحمید : ادبیات فارسی (مقیم لاهور).
- العزّاوی، عبّاس : تاریخ اسلامی (مقیم بغداد).
- عسیران، عفیف : ادبیات و متون عرفانی (مقیم بیروت) .
- عشرت ، امرت لعل: ادبیات فارسی .
- عظیماف، ش. : تاریخ دوره اسلامی (مخصوصاً سامانیان) .
فرهنگستان علوم تاجیکستان . دوشنبه .
- علمی، محمدیوسف : جغرافیای افغانستان (مقیم کابل).
- علیاف ، رستم : ادبیات فارسی (مقیم مسکو).
- علیاف، صالح : ادبیات فارسی (مقیم مسکو).
- علیاف، غضنفر: ادبیات فارسی (مقیم مسکو).
- عزیزاده ، ابراهیم: ادبیات فارسی. فرهنگستان علوم تاجیکستان.
دوشنبه .
- عزیزاده، عبدالکریم: ادبیات و متن شناسی فارسی. شعبه شرق شناسی
فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی. باکو .
- علیقلیاف ، عباس: ادبیات فارسی (مخصوصاً جامی) . فرهنگستان
علوم آذربایجان شوروی . باکو.
- عینی، کمال الدین: ادبیات فارسی. فرهنگستان علوم تاجیکستان.
دوشنبه .

- غفوراف، باباجان: ادبیات فارسی. شعبه شرقشناسی. فرهنگستان علوم شوروی. مسکو.
- غلام جیلانی - جلالی
- غلام جیلانی = مخدوم
- غلام سرور: ادبیات فارسی. دانشگاه پنجاب. لاهور.
- غوری، شبیر احمد: ...
- فارس ابراهیمی حریری = ابراهیمی حریری
- فاروقی، حافظ عبدالله: ...
- الفراتی، محمد: ادبیات فارسی (مقیم سوریه).
- فرهادی، روان: زبان و ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- فریدآبادی، سیدهاشمی:
- فوفلزائی و کیلی، عزیزالدین: تاریخ افغانستان (مقیم کابل).
- فیضی، آصف: ادبیات و عقاید اسماعیلی (مقیم هند).
- قاضی، نبی بخش: ادبیات فارسی. شعبه فارسی. دانشگاه سند.
- حیدرآباد.
- قاضی عبدالودود = عبدالودود
- قره خان، عبدالقادر: ادبیات فارسی. (مقیم انقره = آنکارا).
- A. Karahan
- قریشی، اشتیاق حسین: تاریخ ایران. دانشگاه. کراچی.
- قریشی، محمد عبدالله: ...
- قریشی، وحید: ادبیات فارسی. شعبه فارسی. دانشگاه پنجاب.
- لاهور.

- قلی اف ، ب . : ادبیات فارسی . فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی . باکو.
- قیوم ، عبدالقیوم : ...
- قیسی ، احمد ناجی : ادبیات فارسی . دانشگاه . بغداد .
- کاظمی ، حسنین : ادبیات فارسی (مقیم کراچی) .
- کریم اف ، عبیدالله . : تاریخ علوم ایرانی . فرهنگستان علوم ازبکستان . تاشکند.
- کندلی ، غفار : متخصص در احوال و اشعار خاقانی (مقیم باکو) .
- کوکن ، محمد یوسف : ادبیات فارسی . شعبه عربی و فارسی واردو . دانشگاه . مدراس .
- کهزاد ، احمد علی : تاریخ و باستانشناسی افغانستان (مقیم کابل) .
- گلپینارلی ، عبدالباقی : ادبیات فارسی (مقیم استانبول) .
- گوریالوا ، معز : ادبیات و کلام اسمعیلی (مقیم بمبئی) .
- مایل هروی ، میرغلامرضا : تاریخ و ادبیات فارسی . انجمن تاریخ افغانستان . کابل .
- مبلغ غرجستانی ، محمد اسمعیل : کلام و فلسفه اسلامی (مقیم کابل) .
- مجددی ، غلامحسین : ادبیات فارسی . دانشگاه . کابل .
- محب الحسن : تاریخ اسلامی هند . ادبیات فارسی . جامعه ملیة اسلامیة . دهلی .
- محفوظ ، حسینعلی : ادبیات فارسی و نسخه شناسی . دانشگاه . بغداد .
- محمد ابراهیم خلیل : ادبیات فارسی (مقیم کابل) .

- محمد اکرم شاہ : ادبیات فارسی . شعبہ فارسی . دانشگاہ پنجاب . لاہور .
- محمد باقر : ادبیات فارسی . شعبہ فارسی . دانشگاہ پنجاب . لاہور .
- محمد بشیر حسین : ادبیات فارسی . شعبہ فارسی . دانشگاہ پنجاب . لاہور .
- محمد سخاوت مرزا : ...
- محمد شفیع ، میان : ادبیات فارسی . دھرانوالا (پاکستان غربی) . محمد ظفر خان : ...
- مختار الدین : دانشگاہ . علیگرہ .
- مخدوم ، غلام جیلانی : ادبیات فارسی . شعبہ فارسی . دانشگاہ پنجاب . لاہور .
- مصطفی جواد : معارف و تاریخ اسلامی (مقیم بغداد) .
- معتمدی ، احمد علی : تاریخ دورہ اسلامی (مقیم کابل) .
- معروف ، عتیق اللہ : تاریخ دورہ اسلامی (مقیم کابل) .
- مقبول احمد (سید) : شعبہ ادبیات فارسی . دانشگاہ . دہلی .
- ممتاز حسن : ادبیات و زبان فارسی (مقیم کراچی) .
- منظور الحق : ادبیات فارسی (مقیم پاکستان) .
- منیب الرحمن : ادبیات فارسی . دانشگاہ اسلامی . علیگرہ .
- مہدی ، محسن : فلسفہ و کلام اسلامی . دانشگاہ ہاروارد . کمبریج (آمریکا) .

میان محمد شفیع = محمد شفیع

- میر حسین شاه: تاریخ دوره اسلامی. دانشگاه. کابل.
- میرزا، ه.ک.ک: زبان اوستائی. دانشگاه. بمبئی.
- میرزایف، عبدالغنی: نسخه‌شناسی و ادبیات فارسی. شعبه شرقشناسی. فرهنگستان علوم تاجیکستان. دوشنبه.
- میوندی، محمد علی: ...
- نایل، حسین: ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- نذیر احمد: ادبیات فارسی. دانشگاه. علیگره (هندوستان).
- نظامی، خلیق احمد: تاریخ اسلامی. دانشگاه. علیگره (هندوستان).
- نعیمی، علی احمد: تاریخ و ادبیات (مقیم کابل).
- نقوی، شهریار باحیدر: ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- نقوی، علی رضا (سید): ادبیات فارسی. اداره تحقیقات اسلامی. راولپندی.
- نکهت سعیدی، م.: ادبیات و زبان فارسی (مقیم کابل).
- نیر هروی، محمد انور: ادبیات فارسی (مقیم کابل).
- واحدی، محمد یعقوب: تاریخ افغانستان (مقیم کابل).
- وکیلی فوفلزائی = فوفلزائی
- ویکتور الکک: ادبیات فارسی (مقیم لبنان).
- وهبی، توفیق: زبان و ادبیات کردی (مقیم لندن).

- هادی زاده، رسول: ادبیات فارسی. فرهنگستان علوم تاجیکستان. دوشنبه.
- همایون، غلام سرور: ادبیات فارسی. تاریخ افغانستان (مقیم کابل).
- هند او، محمد موسی: ادبیات فارسی (مقیم مصر).
- یازجی، تحسین: ادبیات و زبان فارسی. دانشگاه. استانبول.

T. Yazici

ایران‌شناسان با نامهای اروپائی

- ☐ Abayev, V. I.
زبان‌شناسی ایرانی . فرهنگستان علوم شوروی . مسکو .
- ☐ Abel, Armand
فرهنگ و تاریخ اسلام . دانشگاه . بروکسل .
- ☐ Abrahamowicz, Zygmunt
تاریخ دوره صفوی . آرشیوملی . کراکوی .
- ☐ Ackermann, Phyllis
باستان‌شناسی و هنر (مقیم شیراز) .
- ☐ Adaul, Katin
مینیاتور ایرانی . دانشجو (مقیم اوپسالا) .
- ☐ Agaev, Semen Livovitch
تاریخ روابط ایران و آلمان (اتحاد جماهیر شوروی) .
- ☐ Akimushkin, O. F.
کتاب‌شناسی ایرانی . مؤسسه تحقیقات شرقی . لنین‌گراد .

- ☐ Algar, Hamid
تاریخ دوره معاصر و قاجار . دانشگاه کالیفرنیا . برکلی .
- ☐ Alscher, Ludger
هنرهای ایرانی (مقیم برلین غربی) .
- ☐ Altheim, Franz
تاریخ و فرهنگ پیش از اسلام . دانشگاه . برلین غربی .
Amr = Brodsky
- ☐ Amritti, B. S.
ادبیات معاصر فارسی (مقیم رم) .
- ☐ Arendas, A.
دستور زبان و زبانشناسی . فرهنگستان علوم ازبکستان .
تاشکند .
- ☐ Aro, Jussi
فرهنگ ایرانی . دانشگاه . هلسینکی (فنلاند) .
- ☐ Arzumanian, O.
زبانشناسی و دستور زبان . فرهنگستان علوم ارمنستان . ایروان .
- ☐ Ashikaga, Atsuuji
ادبیات و زبان پهلوی و اوستائی . دانشگاه . توکیو .
- ☐ Asmussen, Jes Peter
ادبیات فارسی . فرهنگ و تاریخ پیش از اسلام . زبانشناسی
ایرانی . دانشگاه . کپنهاگ .
- ☐ Atcharian, R.
فارسی باستان . فرهنگستان علوم ارمنستان . ایروان .

- ☐ Aubin, Jean

تاریخ ایران اسلامی (آل مظفر، تیموریان، صفویّه). مدرسه
سوربن. پاریس.
- ☐ Avery, Peter. W.

ادبیات فارسی و تاریخ ایران. دانشگاه. کمبریج (انگلستان).
- ☐ Babayev, I. A.

زبان‌شناسی ایرانی. دانشگاه. مسکو.
- ☐ Bagley, F. R. C.

ادبیات فارسی. دانشگاه دارم Durham (انگلستان).
- ☐ Bailey, H. W.

ادبیات و فرهنگ پیش از اسلام. زبان‌شناسی ایرانی.
دانشگاه. لندن.
- ☐ Bakayev, Ch. X.

زبان‌شناسی کردی. فرهنگستان علوم شوروی. مسکو.
- ☐ Balayan, B.

تاریخ دوره قاجار. فرهنگستان علوم ارمنستان. ایروان.
- ☐ Baradin, Tch. G.

ادبیات فارسی (مخصوصاً نزاری قهستانی). دانشگاه. لنین‌گراد.
- ☐ Barr, Kaj

ادبیات و فرهنگ پیش از اسلام. زبان‌شناسی ایرانی.
دانشگاه. کپنهاک.
- ☐ Bausani, Alessandro

ادبیات فارسی. تاریخ و فرهنگ ایران. دانشگاه. رم.

- ☐ Bayevsky, S. I.
ادبیات فارسی . مؤسسه شرقشناسی . فرهنگستان علوم . لنین گراد .
- ☐ Beaurecueil, Père S. de Laugier de
تصوف اسلامی ، اختصاصاً خواجه عبدالله انصاری (مقیم قاهره) .
- ☐ Becka, Jiri
ادبیات فارسی . دانشگاه . پراگ .
- ☐ Beeston, A. F. L.
نسخه شناسی خطی . دانشگاه . اکسفورد .
- ☐ Belenitsky, A. M.
باستانشناسی . دانشگاه . لنین گراد .
- ☐ Belloni, Gian Guido
هنر معماری (مقیم ایتالیا) .
- ☐ Bennigsen, A.
تاریخ آسیای مرکزی و قفقاز . دانشگاه . پاریس .
- ☐ Benvenist, Emil
زبان شناسی ایرانی . فرهنگ پیش اسلامی . دانشگاه . پاریس .
- ☐ Benzing, Lohannes
ادبیات ترکی و فارسی . زبان خوارزمی . شعبه شرقشناسی .
دانشگاه . ماینتس (آلمان) .
- ☐ Bernhard, F.
زبان تخاری (مقیم هامبورگ) .
- ☐ Berger (Parvizi) , Maryam
تاریخ دوره مغول و اختصاصاً تاریخ الجایتو (دانشجو، مقیم گوتینگن) .

- ☐ Berk, Herbert
روابط ایران با روسیه . دانشگاه پنسیلوانیا (دانشجو، فیلادلفی) .
- ☐ Bertels, E.
ادبیات فارسی . (مقیم شوروی) .
- ☐ Bill, James
تاریخ دوره اسلامی . دانشگاه تکزاس . اوستین (امریکا) .
- ☐ Binder, L.
تاریخ معاصر ایران (مقیم امریکا) .
- ☐ Birnbaum, Eleazar
کتابشناسی اسلامی . دانشگاه تورنتو (کانادا) .
- ☐ Bivar, A. D. H.
هنر و باستانشناسی . موزه بریتانیا و دانشگاه لندن .
- ☐ Blieske, Dorteia
ادبیات فارسی به خط عبری (مقیم آلمان) .
- ☐ Bobek, Hans
زمین شناسی و جغرافیا . شعبه شرقشناسی . دانشگاه . وین .
- ☐ Bodaghian, A.
ادبیات فارسی معاصر . فرهنگستان علوم ارمنستان . ایروان .
- ☐ Bode, Framroze A.
فرهنگ زردشتی (مقیم بمبئی) .
- ☐ Bodrogligeti, Andreas
ادبیات فارسی . دانشگاه . بوداپست .
- ☐ Bogdanovic, Dejan
ادبیات فارسی . کتابخانه مدرسه زبانهای شرقی . پاریس .

- ☐ Bogolyubov, M. N.

زبان‌شناسی پیش‌اسلامی . دانشگاه . مسکو .

- ☐ Boldyriev, Alexander N.

ادبیات فارسی . دانشگاه . لنین‌گراد .

- ☐ Bombaci, Alessio

ادبیات فارسی . دانشگاه . رم .

- ☐ Borger, Rykle

زبان‌شناسی ایرانی (مقیم آلمان) .

- ☐ Borshchevsky, Yu. E.

ادبیات فارسی . نسخه‌شناسی خطی . مؤسسه شرق‌شناسی .
فرهنگستان علوم . لنین‌گراد .

- ☐ Bosworth, C. E.

تاریخ دوره اسلامی . دانشگاه . منچستر .

- ☐ Boyce, Mary

زبانها و فرهنگ و تاریخ پیش‌اسلامی . دانشگاه . لندن .

- ☐ Boyle, John A.

تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره مغول) . دانشگاه .
منچستر .

- ☐ Braginsky, Iosif S.

ادبیات فارسی . شعبه شرق‌شناسی . فرهنگستان علوم . دوشنبه .
(تاجیکستان) .

- ☐ Braidwood, Robert J.

باستان‌شناسی و حفاری . مؤسسه شرقی . دانشگاه . شیکاگو .

- ☐ Braun, Hellmut

تاریخ دوره صفویّه . دانشگاه . هامبورگ.

- ☐ Brodsky ('Amr), Thea

ادبیات فارسی. یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی (دانشجو ،
مقیم امریکا) .

- ☐ Broms, Henri

ادبیات فارسی (اختصاصاً حافظ). دانشگاه . هلسینکی .

- ☐ Bruijn, J. T. P. de.

ادبیات فارسی. دانشگاه . لیden .

- ☐ Bulliet, Richard W.

ادبیات فارسی. تاریخ نیشابور. دانشگاه. هاروارد .

- ☐ Burrell, R. M.

تاریخ دوره اسلامی (مقیم لندن) .

- ☐ Busse, Heribert H.

تاریخ دوره اسلامی. شعبه شرقشناسی. دانشگاه. هامبورگ.

- ☐ Cahen, Claude

تاریخ دوره اسلامی. دانشگاه . پاریس.

- ☐ Cameron, George

فارسی باستان . تاریخ و ادبیات و زبان پیش اسلامی. دانشگاه
میشیگان . ان آر بور .

- ☐ Cejpek, Jiri

ادبیات فارسی. فرهنگستان علوم . شعبه شرقشناسی. فرهنگستان
علوم . دانشگاه . پراگ .

- ☐ Cerulli, Enrico
اسناد تاریخی. فرهنگستان. ایتالیا. رم.
- ☐ Chatterji, Suniti Kumar
ادبیات فارسی (مقیم هندوستان).
- ☐ Chelkowski, Peter
ادبیات فارسی (مقیم امریکا).
- ☐ Colledge, Malcolm A. R.
تاریخ اشکانیان. دانشگاه. لندن.
- ☐ Colpe, C.
تاریخ دوره پارت. دانشگاه. کوتینکن.
- ☐ Corbin, Henri
فلسفه و دین اسلام. دانشگاه. پاریس.
- ☐ Cottam, Richard
تاریخ معاصر ایران. دانشگاه پیتسبورگ (امریکا).
- ☐ Coushev, V. V.
ادبیات فارسی. مؤسسه شرقشناسی. فرهنگستان علوم. لنین گراد.
- ☐ Cremonese, V.
ادبیات فارسی. مؤسسه شرقی. ناپل.
- ☐ Croll, Donald C.
ادبیات فارسی. مقیم ان آرپور (امریکا).
- ☐ Culican, William
تاریخ و باستانشناسی پیش اسلامی. دانشگاه. ملبورن (استرالیا).
- ☐ Darke, Hubert
ادبیات فارسی. دانشگاه. کمبریج (انگلستان).

- Davar, Firoz C.
ادبیات و فرهنگ و تاریخ پیش اسلامی. دانشگاه کجرات.
De Beaurecueil = Beaurecueil
De Bruijn = Bruijn
- Diakonov, I. M.
تاریخ پیش اسلامی. مؤسسه شرقشناسی. فرهنگستان علوم.
لنین گراد.
- Dickson, Martin B.
تاریخ دوره اسلامی ایران و ادبیات فارسی. دانشگاه پرینستون.
- Diwald-Wilzer, S.
عقاید وادیان، اختصاصاً اخوان الصفا (دانشجو مقیم وورتسبورگ).
- Dockendorff, Friedhelm
ادبیات فارسی (مقیم دوسلدرف).
- Doerfer, Gerhard
زبان فارسی و ترکی. شعبه شرقشناسی. دانشگاه گوتینگن.
- Dresden, Mark J.
زبان و ادبیات و تاریخ پیش اسلامی. زبانشناسی و ادبیات فارسی.
دانشگاه پنسیلوانیا. فیلادلفی (امریکا).
- Duchesne-Guillemin, Jacques
تاریخ و فرهنگ و زبانهای پیش اسلامی. دانشگاه لیژ (بلژیک).
- Duda, Herbert W.
تاریخ ایران اسلامی، ادبیات فارسی. دانشگاه وین.
- Egami, Namio
استانشناسی و هنر. دانشگاه توکیو.

☐ Eilers, Wilhelm

تاریخ و ادبیات و زبانهای پیش اسلامی . ادبیات و زبانشناسی
فارسی . دانشگاه . و ورتسبورگ .

☐ Elfenbein, J. H.

زبان بلوچی (مقیم امریکا) .

☐ Elgood, C.

تاریخ طب ایران . مقیم کمبریج (انگلستان) .

☐ Eliash, Joseph

زبان و ادبیات فارسی دانشجو . (مقیم امریکا) .

☐ Elwell—Sutton, L. P.

ادبیات فارسی . فرهنگ ایرانی . دانشگاه . ادینبورگ .

☐ Emmerick, R. E.

زبانشناسی زبانهای پیش اسلامی . مقیم .

☐ Endress, Gerhard

ادبیات فارسی . دانشگاه . فرانکفورت .

☐ English, Paul W.

تاریخ کرمان . دانشگاه تکزاس . اوستین (امریکا) .

☐ Eshelava, T.

ادبیات فارسی . دانشگاه . تفلیس .

☐ Ettinghansen, Richard

هنر و باستانشناسی . دانشگاه . نیویورک .

☐ Farkas, Ann

هنر پیش از اسلام (مقیم نیویورک) .

- ☐ Fehervari, Geza
هنر و باستانشناسی. مدرسه السنه شرقی. دانشگاه لندن.
- ☐ Ferriet, R. W.
روابط تاریخی ایران و هند (دانشجو، مقیم کمبریج).
- ☐ Fichter, Kurt
تاریخ دوره اسلامی.
- ☐ Field, Henry
مردمشناسی ایران. موزه پی بادی. دانشگاه هاروارد. کمبریج
امریکا.
- ☐ Filippani-Ronconi, Pio.
فلسفه فرق اسلامی. دانشگاه. ناپل.
- ☐ Fishel, Walter J.
یهود ایران (مقیم کالیفرنیا).
- ☐ Floor, Willin
جامعه شناسی ایران (اختصاصاً اصناف). مقیم اوترخت، هاند.
- ☐ Flower, R.
ادبیات فارسی معاصر. تاریخ ایران. دانشگاه آزاد. برلین غربی.
- ☐ Fouchécour, Charles-Henri de
ادبیات فارسی. وابسته تحقیق در C. N. R. S. (مقیم فرانسه).
- ☐ Frye, Richard Nelson
ادبیات فارسی. تاریخ و ادبیات وزبانه‌های پیش از اسلامی.
دانشگاه هاروارد. کمبریج (امریکا).
- ☐ Fukai, Shinji
باستانشناسی. مؤسسه فرهنگ شرقی. دانشگاه. توکیو.

- ☐ Gamou, Refichi

باستانشناسی . دانشگاه . توکیو .

- ☐ Gaprindashvili, Shota

زبان‌شناسی ایرانی . شعبه شرق‌شناسی . فرهنگستان علوم
گرجستان . تفلیس .

- ☐ Garthwaite, Gene R.

مردم‌شناسی (اختصاصاً ایل بختیاری) . شعبه خاور میانه .
دانشگاه . لوس آنجلس .

- ☐ Gelpke, Rudolf

ادبیات فارسی . فرهنگ عوام (مقیم سویس) .

- ☐ Gershevitch, Ilya

زبان‌شناسی ایرانی . ادبیات و زبانهای پیش از اسلامی . دانشگاه
کمبریج (انگلستان) .

- ☐ Ghirshman, Roman

هنر و باستانشناسی پیش از اسلامی (مقیم پاریس) .

- ☐ Gignoux, Philippe

ادبیات و زبان پهلوی (مقیم پاریس) .

- ☐ Giunashvili, Jemshid

زبان‌شناسی ایرانی . شعبه شرق‌شناسی . فرهنگستان علوم
گرجستان . تفلیس .

- ☐ Glassen, Erika

تاریخ دوره اسلامی و اختصاصاً دوره صفوی (مقیم آلمان) .

- ☐ Gnoli, Gherardo
ادبیات و زبان و فرهنگ پیش از اسلامی. دانشگاه. رم.
- ☐ Goblot, Henri
تاریخ آبیاری در ایران (مقیم پاریس).
- ☐ Gobrecht
ادبیات و زبان پهلوی. دانشگاه آزاد. برلین غربی.
- ☐ Grabar, Oleg
هنر و باستانشناسی. دانشگاه هاروارد. کمبریج (امریکا).
- ☐ Gramlich, Richard
ادبیات فارسی. تصوف و عرفان. دانشگاه. بال.
- ☐ Gray, Basil
نقاشی و مینیاتور و هنرهای ایرانی. موزه بریتانیا. لندن.
- ☐ Gropp, Gerd
باستانشناسی و زبانشناسی پیش از اسلامی (مقیم آلمان).
- ☐ Grube, E. J.
هنر و باستانشناسی. نقاشی و مینیاتور ایرانی.
- ☐ Gullini, Giorgio
باستانشناسی. دانشگاه. رم.
- ☐ Guzalian, L. T.
نوشته‌ها و کتیبه‌های دوره ساسانی. دانشگاه. لندن گراد.
- ☐ Hambly, Gavin G. R.
تاریخ معاصر ایران. شورای فرهنگی بریتانیا (مقیم دهلی).
- ☐ Hanaway, William L.
ادبیات فارسی. قصه‌ها و فرهنگ عوام (دانشجو. مقیم نیویورک).

☐ Hanna, Barbara

مبارزه با بیسوادی در ایران (مقیم آلمان).

☐ Hansen, Olaf

فرهنگ و زبانهای پیش از اسلامی. دانشگاه برلین.

☐ Hansman, John

جغرافیای تاریخی شرق و شمال شرقی ایران.

☐ Harden, E. J.

روابط ایران و روسیه (مقیم کانادا).

☐ Harmatta, Janos

زبانشناسی ایرانی. دانشگاه. بوداپست.

☐ Hartmann, S.

فرهنگ و تاریخ وادیان پیش از اسلامی (مقیم فنلاند).

☐ Hartner, Willy

تاریخ علوم اسلامی ایرانی. دانشگاه. فرانکفورت.

☐ Heer, Nicholas

فرهنگ دوره اسلامی (مقیم امریکا).

☐ Heinz, Wilhelm

ادبیات فارسی (مقیم وورتسبورگ).

☐ Hermann, Gottfried

تاریخ دوره اسلامی. دانشجو (مقیم گوتینگن).

☐ Herrmann, Georgina

باستانشناسی دوره ساسانی (مقیم آلمان).

☐ Heyd, Uriel

فرهنگ دوره اسلامی. دانشگاه. اورشلیم.

- Hillman, Michael Craig
ادبیات فارسی (مقیم تهران) .
- Hinch, Georg
ادبیات و زبان‌شناسی فارسی (مقیم کلن) .
- Hinz, Walter
زبان و فرهنگ و تاریخ پیش از اسلامی . تاریخ دوره صفویه .
دانشگاه . گوتینگن .
- Hoenerbach, W.
فرهنگ اسلامی . دانشگاه . کیل (آلمان) .
- Hoffman, Eric
زبان و ادبیات فارسی . دانشگاه . کیل (آلمان) .
- Hoffmann, Helmut
زبان فارسی . شعبه هندشناسی و ایران‌شناسی . دانشگاه . مونیخ .
- Hoffmann, Karl
زبان و ادبیات فارسی . دانشگاه . ارلانگن .
- Hofman, H.
شناخت کتب ترکی جغتائی . دانشگاه . اوترخت .
- Hopwood, D.
کتاب‌شناسی ایران . مرکز خاورمیانه . اکسفورد .
- Horst, Heribert
تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره تیموری و صفوی) . دانشگاه .
ماینتس (آلمان) .
- Humbach, Helmut
ادبیات و زبان فرهنگ و تاریخ پیش از اسلامی . دانشگاه .
ماینتس (آلمان) .

☐ Hummel

گیاهان ایران . دانشگاه . توپینگن .

☐ Iganian, G. M.

تاریخ اجتماعی ایران در قرون جدید . فرهنگستان علوم
ارمنستان . ایروان .

☐ Imoto, Eiichi

ادبیات فارسی . دانشگاه . توکیو .

☐ Irons, William G.

مردم‌شناسی (اختصاصاً ترکمانها) . دانشجو . دانشگاه میشیگان .
ان آربور .

☐ Ivanov, Mikhail S.

تاریخ دوره اسلامی . شعبه شرقشناسی . فرهنگستان
علوم . مسکو .

☐ Ivanow, W.

تاریخ و ادبیات فرقه اسماعیلی (مقیم تهران) .

☐ Izutsu, T.

فلسفه و دین اسلام . دانشگاه مک‌گیل (کانادا) .

☐ Jahn, Karl

تاریخ و ادبیات دوره اسلامی (اختصاصاً احوال و آثار
رشیدالدین فضل‌الله و ترکشناسی) . دانشگاه . لیدن .

☐ Jansky

ادبیات فارسی . زبان‌شناسی ایرانی . دانشگاه . وین .

- ☐ Jones, Schuyler
مردم‌شناسی (اختصاصاً طوایف نورستان افغانستان).
- ☐ Józefowicz-Czubar, H. A. Zofia
ادبیات فارسی معاصر. مؤسسه شرقی. دانشگاه. ورشو.
- ☐ Junker, Heinrich, F. J.
ادبیات و فرهنگ پیش اسلامی. دانشگاه. برلین شرقی.
- ☐ Junghanns, Klaus
تاریخ طب دوره هخامنشی (مقیم آلمان).
- ☐ Kagaya, Kan
ادبیات فارسی. تاریخ دوره اسلامی. دانشگاه. توکیو.
- ☐ Kaladze, I.
ادبیات فارسی. مؤسسه شرقشناسی. فرهنگستان علوم.
تفلیس.
- ☐ Kaltz, F.
ادبیات فارسی. دانشگاه. کلن (دانشجو).
- ☐ Kampman, A. A.
فرهنگ ایرانی. انستیتوی هلندی خاورمیانه. لیدن.
- ☐ Kanga, M. F.
فرهنگ پیش اسلامی ایران. مؤسسه تحقیقات ودائی.
پونه (هندوستان).
- ☐ Kanus-Credé, Helmhart
ادبیات فارسی (مقیم آلمان).

- ☐ Katrak, Jamsheed J.

زبان و فرهنگ اوستائی (مقیم هندوستان).

- ☐ Keddie, Nikki R.

تاریخ دوره قاجار . دانشگاه . لوس آنجلس (امریکا).

- ☐ Kennedy, E. S.

تاریخ ریاضیات . دانشگاه امریکائی . بیروت .

- ☐ Kiltchevskaya, E. V.

باستانشناسی و هنر دوره ساسانی . فرهنگستان علوم شوروی . مسکو .

- ☐ Kirimova, A. A.

زبانشناسی ایرانی (خصوصاً لهجه تاجیکی) . فرهنگستان علوم شوروی . مسکو .

- ☐ Kirketerp-Möller, Hertha

ادبیات فارسی . کتابخانه سلطنتی . کپنهاگ .

- ☐ Kisileva, L.H.

زبانشناسی ایرانی و دستور زبان فارسی (مقیم شوروی) .

- ☐ Kleiss, Wolfram

باستانشناسی و معماری . انستیتو باستانشناسی آلمان . تهران .

- ☐ Klima, Otkar

فرهنگ و ادبیات پیش اسلامی . شعبه شرقشناسی . فرهنگستان علوم چکوسلواکی . پراگ .

- ☐ Klingenschmidt, Gert

ادبیات و زبان اوستائی و پهلوی . فرهنگ پیش اسلامی .
(مقیم ارلانگن).

- ☐ Kobidze, D.

اسناد دوره صفوی و تاریخ گرجستان در آن عصر (مقیم تفلیس).

- ☐ Kohlbrugge, Hanna

ادبیات فارسی . دانشگاه . اوترخت (هلند) .

- ☐ Komisarov, D. S.

ادبیات فارسی معاصر . شعبه شرقشناسی . فرهنگستان علوم .
مسکو .

- ☐ König, Wilhelm

تاریخ و فرهنگ پیش اسلامی (مقیم وین) .

- ☐ Kovaxaria, A.

ادبیات فارسی . مؤسسه شرقشناسی . فرهنگستان علوم
گرجستان . تفلیس .

- ☐ Kraemer, Jörg

ادبیات و زبان فارسی . دانشگاه . ارلانگن .

- ☐ Krause, Wolfgang

ادبیات و زبان فارسی . دانشگاه . کوبینگن .

- ☐ Kubičkova, Vera

ادبیات فارسی معاصر . دانشگاه . پراگ .

□ Kuroyanagi, T.

ادبیات فارسی . تاریخ دوره اسلامی . دانشگاه . توکیو .

□ Lambton, Ann K. S.

ادبیات و زبان فارسی . تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره قاجار).

امور دیوانی و اجتماعی . مدرسه السنه شرقی . لندن .

□ Lazard, Gilbert

ادبیات فارسی . زبانشناسی ایرانی . دانشگاه . پاریس .

□ Lentz, Wolfgang

ادبیات فارسی . زبانشناسی ایرانی . تاریخ وزبانهای پیش اسلامی .

(مقیم ماربورگ) .

□ Leroy, Maurice

فرهنگ ایرانی . دانشگاه . بروکسل .

□ Lescot, Roget

ادبیات فارسی . زبان کردی . وزارت امور خارجه (فرانسه) .

□ Levey, Martin

تاریخ علوم ایرانی (مقیم امریکا) .

□ Lewika, W.

ادبیات فارسی معاصر (مقیم شوروی) .

□ Lewis, Bernard

تاریخ دوره اسلامی . دانشگاه . لندن .

□ Linhardt, P.

مردمشناسی ایران . دانشگاه . اکسفورد .

- Lockhart, L.
تاریخ دوره صفویه به بعد. دانشگاه. کمبریج (انگلستان).
- Lommel, Herman
زبان اوستائی (مقیم آلمان).
- Loraine, Michel B.
ادبیات فارسی. دانشگاه سیاتل. واشنگتن.
- Lorenz, M.
ادبیات و زبان فارسی. دانشگاه. برلین شرقی.
- Luft, Paul
تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره صفوی). مقیم کوتینگن.
- Lukonin, Wladimir G.
تاریخ پیش اسلامی (مخصوصاً ساسانیان). موزه ارمیتاژ.
لنین گراد.
- Luschey, Heinz
باستانشناسی پیش اسلامی. انستیتو باستانشناسی آلمان.
تهران.
- Luther, Kennth Allin
تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً سلاجقه). دانشگاه میشیگان.
ان اربور.
- Machalski, Franciszek
ادبیات و زبان فارسی. دانشگاه. کراکوی (لهستان).

- Mackenzie, D. N.
زبان‌شناسی ایرانی (اختصاصاً زبان کردی) . مدرسه السنه شرقی . لندن .
- Mach, Rudolf
نسخه شناسی خطی . دانشگاه . پرینستون .
- Macuch, R.
فرهنگک و زبان و ادبیات و تاریخ پیش اسلامی . دانشگاه . برلین غربی .
- Majzwska, Barbara
ادبیات فارسی . مؤسسه شرقی . دانشگاه . ورشو .
- Marek, Jan
فرهنگک و زبانهای پیش اسلامی . دانشگاه . پراگ .
- Martinus, Peter
ادبیات و زبان فارسی . دانشگاه . کلمبیا . نیویورک (دانشجو) .
- Matsushita, Shiuji
فرهنگک و تاریخ ایران . مؤسسه مطالعات آسیائی . توکیو .
- Mazzaovi, Michel
تاریخ دوره صفویه . ادبیات فارسی . دانشگاه . پرینستون .
- Meier, Fritz
ادبیات فارسی . تصوف . دانشگاه . بال (سویس) .
- Melikian Chirvani, Assadullah Souren
باستانشناسی و هنر . موزه لوور . پاریس .
- Melikoff, I.
تاریخ دوره اسلامی (مقیم پاریس) .

- Melikov, O.
تاریخ دوره معاصر . فرهنگستان علوم آذربایجان . باکو .
- Menasce, J. de
زبان‌شناسی و ادبیات پیش اسلامی . فرهنگ و زبان پهلوی .
دانشگاه . پاریس .
- Meredith – Owens G. M.
نسخه شناسی خطی فارسی و ترکی . نقاشی ایرانی .
موزه بریتانیا . لندن .
- Meyer - Ingwersen, Jahannes
زبان‌شناسی ایرانی . ادبیات فارسی (مقیم آلمان) .
- Miklukho - Maklai, H.
نسخه شناسی خطی . مؤسسه شرق‌شناسی . فرهنگستان علوم .
لنین‌گراد .
- Miroshnikov, V.
تاریخ دوره قاجار . یونسکو . پاریس .
- Moltchonava, E. K.
زبان و ادبیات پهلوی . فرهنگستان علوم . مسکو .
- Monteil, Vincent
ادبیات فارسی معاصر . (مقیم پاریس) .
- Morgenstierne, Georg
زبان‌شناسی ایرانی . دانشگاه . اسلو .
- Morrison, G.
ادبیات و زبان فارسی و پهلوی . دانشگاه . اکسفورد .

☐ Müller, Hans

تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره صفوی) . دانشگاه .
فریبورگ (آلمان) .

☐ Müller, Hildegard

ادبیات فارسی ، اختصاصاً تعزیه‌های ایرانی (مقیم آلمان) .

☐ Musesian, G.

زبان‌شناسی و ادبیات فارسی . فرهنگستان علوم . ارمنستان .
ایروان .

☐ Naumann, Rudolf

باستان‌شناسی و هنر (مقیم آلمان) .

☐ Nebez

زبان و ادبیات کردی (مقیم مونیخ) .

☐ Netzer, Amon

ادبیات فارسی (دانشجو، مقیم آمریکا) .

☐ Neubauer, Eckhard

ترانه و موسیقی عامیانه ایرانی، لهجه شناسی (مقیم اصفهان) .

☐ Nijhof H. J.

ادبیات فارسی . مقیم لیدن (دانشجو) .

☐ Nijland

ادبیات فارسی معاصر . مؤسسه خاورمیانه . لیدن .

☐ Nikitina, V. B.

زبان‌شناسی ایرانی . دانشگاه . مسکو .

- Nikulin, G. I.
زبان‌شناسی ایرانی . فرهنگستان علوم اوکراین.
- Nissen, Hans Jörg
تاریخ پارتها و ساسانیان (مقیم شیکاگو) .
- Noth, Albrecht
جغرافیای تاریخی و تاریخ دوره اسلامی (مقیم بن) .
- Novosletsev, A. P.
روابط ایران و روسیه از قرن هفدهم به بعد . فرهنگستان
علوم شوروی . مسکو.
- Nyberg, H. S.
زبان‌شناسی ایرانی . فرهنگ و تاریخ و زبانهای پیش اسلامی.
دانشگاه. اوپسالا .
- Nylander, Carl
فرهنگ پیش‌اسلامی . باستان‌شناسی . دانشگاه . اوپسالا.
- Obidze, David
ادبیات فارسی . دانشگاه . تفلیس .
- Okada, Emiko
ادبیات فارسی . دانشگاه توکائی . توکیو.
- Okazaki, Shoko
The Institute of Asian Economic Affairs. Tokyo.
محقق اقتصاد ایران. مؤسسه امور اقتصادی آسیا . توکیو.
- Oransky, I. M.
زبان‌شناسی ایرانی . دانشگاه. لنین‌گراد .

☐ Osvald, Jiri

زبان و ادبیات فارسی معاصر. دانشگاه. پراگ .

☐ Ott, Ursula

تاریخ دوره اسلامی دانشگاه . فریبورگ (دانشجو آلمان).

☐ Pagliaro, Antonino

فرهنگ و تاریخ پیش اسلامی . زبان پهلوی . دانشگاه . رم .

Palombini, Barbaro = von Palombini

☐ Papazian, Hagop

تاریخ ارامنه (مقیم ایروان) .

☐ Paper, H. H.

زبان و ادبیات فارسی (نیز به خط عبری). لهجه شناسی عبری

ایرانی. دانشگاه میشیگان. ان آر بور.

☐ Panoussi, Estipan

زبان کردی (مقیم ماربورگ) .

☐ Parava, C.

ادبیات فارسی . دانشگاه . تفلیس .

☐ Pareja, Felix

فرهنگ دوره اسلامی . دانشگاه . مادرید .

☐ Paret, R.

فرهنگ دوره اسلامی . دانشگاه . توینکن .

☐ Paxalina, T. N.

زبان‌شناسی ایرانی . فرهنگستان علوم . مسکو .

☐ Perry, Jean

تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً زندیه). دانشجو (مقیم کمبریج) .

☐ Peysikov, L. M.

دستور زبان و لغت . دانشگاه . مسکو .

☐ Piemontese, Angelo M.

عقاید اسلامی و تصوّف (اختصاصاً فتوت). مؤسسه شرقی . ناپل .

☐ Pigulevskeya, N. V.

تاریخ دوره اسلامی ایران (اتحاد جماهیر شوروی) .

☐ Pinder - Wilson, R. H.

هنر و باستان‌شناسی . موزه بریتانیا . لندن .

☐ Pingree, David

تاریخ ریاضیات ایرانی .

☐ Pines, Shlomo

زبانها و فرهنگ پیش اسلامی . دانشگاه . اورشلیم .

☐ Plessner, M.

تاریخ علوم ایرانی . دانشگاه . اورشلیم .

☐ Porada, Edith

هنر و باستان‌شناسی پیش اسلامی . دانشگاه . کلمبیا . نیویورک .

□ Rasturguyeva, V. S.

ادبیات فارسی . زبانها و لهجه‌های ایرانی . فرهنگستان علوم
شوروی . مسکو .

□ Rechinger, K. H.

گیاه‌شناسی ایران . دانشگاه . وین .

□ Redard, George

ادبیات فارسی . زبان‌شناسی ایرانی . دانشگاه . برن .

□ Rempis, Christian

ادبیات فارسی . دانشگاه . توپینگن .

□ Reychman, Jan

زبان و ادبیات کردی و فارسی و ترکی . دانشگاه . ورشو .

□ Richards, John F.

تاریخ مغولان هند . دانشگاه کالیفرنیا . برکلی (دانشجو) .

□ Ricks, Thomas M.

کتب‌شناسی ایران . شعبه زبانها و ادبیات خاورمیانه (دانشجو) .
دانشگاه ایندیانا (امریکا) .

□ Ritter, Helmut

فرهنگ و ادبیات اسلامی (مقیم استانبول) .

□ Robinson, B. W.

هنر و باستان‌شناسی (اختصاصاً مینیاتور) . موزه ویکتوریا . لندن .

- ☐ Röhrborn, Klaus M.
تاریخ دوره اسلامی و اختصاصاً دوره صفوی (مقیم بیروت).
- ☐ Römer, Hans Robert
تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره‌های تیموری و صفوی).
دانشگاه. فریبورگ.
- ☐ Rosenfeld, A. Z.
ادبیات فارسی معاصر. دانشگاه. لنین‌گراد.
- ☐ Rubinchik, Yu. A.
زبان فارسی. دستور زبان. دانشگاه مسکو.
- ☐ Salonen, A.
فرهنگ ایرانی. دانشگاه. هلسینکی.
- ☐ Savory, Roger M.
ادبیات فارسی. تاریخ دوره صفویه. دانشگاه تورنتو (کانادا).
- ☐ Scarcia, Gian Roberto
ادبیات فارسی. تاریخ ایران. دانشگاه. ناپل.
- ☐ Scarcia Amoretti, Biancamaria
ادبیات فارسی معاصر (مقیم رم).
- ☐ Scerrato, Umberto
باستانشناسی. مؤسسه شرقی. دانشگاه. ناپل.
- ☐ Schimmel, Anne Marie
ادبیات فارسی. تصوف. دانشگاه هاروارد. کمبریج (امریکا).

- ☐ Schippmann, Klaus

فرهنگ و ادیان پیش اسلامی (اختصاصاً آتشگاهها) مقیم
کوتینگن.

- ☐ Schlerath, Bernfried

زبان و ادبیات اوستائی. دانشگاه. فرانکفورت.

- ☐ Schlumberger, Daniel

باستانشناسی. دانشگاه. استراسبورگ.

- ☐ Schmidt, Hanns - Peter

زبانشناسی. زبانهای باستانی ایرانی.

- ☐ Schmitt, Rüdiger

زبان اوستائی (مقیم آلمان).

- ☐ Schützinger, Henrich

زبان و ادبیات فارسی (مقیم بن، آلمان).

- ☐ Schwarz, M.

زبان و فرهنگ و تاریخ پیش اسلامی. زبانشناسی ایرانی.
دانشگاه. کلمبیا. نیویورک.

- ☐ Seiler, H.

زبان اوستائی (مقیم کلن، آلمان).

- ☐ Sellheim, Rudolf

ادبیات فارسی. تاریخ ایران. دانشگاه. فرانکفورت.

- Seminov, A. A.
ادبیات فارسی. نسخه شناسی. فرهنگستان علوم ازبکستان.
تاشکند.
- Senny, J.
کتابشناسی شرقی. دانشگاه. بروکسل.
- Shaked, S.
ادبیات و فرهنگ وزبانه‌های پیش‌اسلامی. دانشگاه. اورشلیم.
- Shapiro, A.
تاریخ علوم ایرانی. فرهنگستان علوم تاجیکستان. دوشنبه.
- Sharp, R. N.
فرهنگ ایرانی. زبان فارسی باستان. دانشگاه پهلوی.
شیراز.
- Shikhovian, C.
ادبیات فارسی معاصر. فرهنگستان علوم ارمنستان. اروان.
- Shlosser; Wolfhard
باستانشناسی تخت جمشید (مقیم هامبورگ).
- Shoytov, A. M.
ادبیات فارسی معاصر (مقیم مسکو).
- Sikiric, Sakir
ادبیات و زبان فارسی. دانشگاه. سرای (سراویو). یوگوسلاوی.

☐ Skladanek, Bogdan

تاریخ دوره اسلامی تا عصر سلجوقی . دستور زبان . مؤسسه مطالعات شرقی . دانشگاه . ورشو.

☐ Skladankowa, Maria

ادبیات فارسی . مؤسسه مطالعات شرقی . دانشگاه . ورشو.

☐ Smirnova, L. P.

زبان و ادبیات فارسی . فرهنگستان علوم . لنین گراد.

☐ Smith, M. B.

هنر و باستانشناسی (مقیم امریکا) .

☐ Sokolov, S. N.

ادبیات فارسی و اوستائی . دانشگاه . لنین گراد .

☐ Spertus, Robert

تاریخ سلسله‌های محلی (دانشجو، مقیم امریکا) .

☐ Spies, Otto

ادبیات و زبانهای ایرانی . دانشگاه . بن (آلمان) .

☐ Spooner, Brian

ادبیات فارسی . مردمشناسی ایران (اختصاصاً بلوچ‌شناسی) . دانشگاه . پرینستون.

☐ Spuler, Bertold

تاریخ دوره اسلامی دانشگاه . هامبورگ .

- ☐ Stietencron, Heinrich von

زبان‌شناسی ایرانی. ادبیات اوستائی (مقیم آلمان).

- ☐ Stolbova, Eva

ادبیات فارسی معاصر. مؤسسه شرقشناسی. فرهنگستان علوم.
پراگ.

- ☐ Strasser, Hans

ادبیات فارسی (مقیم بن‌غازی).

- ☐ Stronach, David B.

باستانشناسی. مؤسسه ایران‌شناسی بریتانیا. تهران.

- ☐ Sundermann, W.

ادبیات فارسی (مقیم برلین شرقی).

- ☐ Suxareva, Nina.

تاریخ دوره صفویه. دانشگاه. ایوانوا (جماهیر شوروی).

- ☐ Talbot Rice, David

هنر و باستانشناسی. دانشگاه. ادینبورگ.

- ☐ Tauer, Felix

تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره تیموری). دانشگاه.
پراگ.

- ☐ Taylor, J. B.

اخلاق و فلسفه (دانشجو، مقیم بیرمنگام).

□ Telegdi, Zsigmund

زبان‌شناسی ایرانی. زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه . بوداپست
(مجارستان) .

□ Teufel, Johann Karl

عرفان و تصوّف (اختصاصاً سیدعلی همدانی). (مقیم بلژیک).

□ Thisen, Finn

ادبیات فارسی (دانشجوی دانمارک، مقیم تهران) .

□ Thodua, Magali A.

ادبیات فارسی. دانشگاه . تفلیس.

□ Tietze, Andreas

زبان‌شناسی ایرانی . زبان فارسی. دانشگاه . لوس آنجلس.

□ Tikku, G. L.

ادبیات فارسی. دانشگاه ایلنوی . اوربانا .

□ Trümpelmann, Leo

باستان‌شناسی . انجمن باستان‌شناسی آلمان . تهران .

□ Tucci, Guiseppe

باستان‌شناسی و فرهنگ ایرانی . دانشگاه . رم .

□ Tucciorone, R.

تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً زندیه) . (مقیم رم) .

□ Tushishvili, L.

زبان‌شناسی فارسی . دانشگاه . تفلیس .

- ☐ Upton, Joseph M.
تاریخ دوره معاصر (مقیم امریکا) .
- ☐ Urunbayev, A.
ادیات فارسی. دانشگاه. تاشکند .
- ☐ Utas, Bo
ادیات فارسی (اختصاصاً سنائی غزنوی) . دانشگاه . اوپسالا.
- ☐ Vanden Berghe, Louis
باستانشناسی و تاریخ پیش اسلامی . دانشگاه . بروکسل .
- ☐ Van Loon, J. B.
تاریخ دوره اسلامی (اختصاصاً دوره جلایریان). وزارت خارجه هلند .
- ☐ Veimarn, B. N.
هنر ایران . فرهنگستان علوم شوروی . مسکو .
- ☐ Von Ess, Josef
فلسفه و فرهنگ اسلامی . دانشگاه . فرانکفورت .
- ☐ Von Grunebaum, G. E.
فرهنگ اسلامی . دانشگاه لوس آنجلس . کالیفرنیا .
- ☐ Von Palombini, Barbara
تاریخ دوره اسلامی و اختصاصاً دوره صفوی (مقیم آلمان).
- ☐ Walser, Gerold
باستانشناسی پیش اسلامی (مقیم آلمان) .

□ Wheeler, G. E.

تاریخ و فرهنگ اسلامی آسیای مرکزی . مؤسسه آسیای
مرکزی . لندن .

□ Wheeler, Mortimer

باستانشناسی و تاریخ پیش اسلامی . مؤسسه باستانشناسی . لندن .

□ Wickens, G. M.

ادبیات فارسی و فرهنگ دوره اسلامی . دانشگاه . تورنتو .

□ Wiessner, Gernot

مسیحیت در دوره ساسانی . وورتسبورگ .

□ Widengren, Goo

فرهنگ و تاریخ و ادیان و زبان‌شناسی پیش اسلامی . دانشگاه .
اوپسالا .

□ Wikander, Stig

فرهنگ و ادبیات و زبانهای پیش اسلامی . دانشگاه . اوپسالا .

□ Wilber, Donald

باستانشناسی و تاریخ دوره اسلامی (مقیم پرینستون) .

□ Wilkinson, Charles K.

باستانشناسی و هنر . موزه متروپلیتن . نیویورک .

□ Wilson, Dunning

کتابشناسی ایرانی . تاریخ . دانشگاه . لوس آنجلس (دانشجو) .

- ☐ Windfuhr, Gernot

زبان‌شناسی ایرانی . ادبیات فارسی . دانشگاه میشیگان .
ان اربور .

- ☐ Witkam, J. J.

ادبیات فارسی (دانشجو، مقیم لیدن، هلند) .

- ☐ Woods, John E.

تاریخ ایران اسلامی . ادبیات فارسی . دانشگاه . پرینستون .

- ☐ Wüst, Walther

ادبیات و فرهنگ پیش‌اسلامی (اختصاصاً اوستا) . (مقیم آلمان) .

- ☐ Young, Jr. T. Cuyler

باستان‌شناسی . موزه پادشاهی . تورنتو (کانادا) .

- ☐ Young, T. Cuyler

تاریخ دوره اسلامی . ادبیات فارسی . دانشگاه . پرینستون
(امریکا) .

- ☐ Zaehner, R. C.

ادبیات و فرهنگ و تاریخ پیش‌اسلامی . دانشگاه . لندن .

- ☐ Zajackowski, Ananiasz

ادبیات ترکی جغتائی . شعبه ترک‌شناسی و ایران‌شناسی . مؤسسه
شرق‌شناسی . دانشگاه . ورشو .

- ☐ Zand, Mikhail

ادبیات فارسی. شعبه شرقشناسی فرهنگستان علوم. شوروی.
مسکو.

- ☐ Zavialova, V. I.

لهجه‌های شمالی ایران. دانشگاه. لنین‌گراد.

- ☐ Zonis, Marvin

تاریخ و اوضاع اجتماعی معاصر. دانشگاه. شیکاگو.

فصل پنجم

مجله ، نشریه

این فصل به معرفی نشریه‌ها و مجله‌هایی که در آنها مقالات مربوط به تحقیقات ایرانی انتشار می‌یابد و نیز مجموعه‌هایی که خاص نشر کتب فارسی یا ایرانی است و یا جزء آنها کتب مربوط به ایران نشر می‌شود اختصاص خواهد داشت . ناگفته نماند که آن دسته از مجله‌ها و نشریه‌ها و مجموعه‌ها معرفی خواهد شد که در حال حاضر به طبع می‌رسد .

برای اطلاع بر نام و نشان نشریه‌ها و مجله‌هایی که متوقف شده است به دوره Index Islamicus (سه مجلد) و فهرست مقالات فارسی (دو مجلد) مراجعه شود .

از ملاحظه این فهرست نباید چنان تصور شود که مقالات مربوط به تحقیقات ایران منحصرأ در این مجلات و نشریه‌ها چاپ می‌شود . زیرا در مجله‌های جدی و اساسی در رشته‌های مربوط به فلسفه ، ادیان ، علوم ، زبان‌شناسی و مجموعه‌های علمی انجمنها و مراکز تحقیقی نیز مقالاتی که خاص تحقیقات ایرانی است به چاپ می‌رسد ، ولی چون

خارج از موضوع می نمود نام آنها درین کتاب آورده نشد.

-۱-

مجله ها و نشریه ها

آلمان

- ۱- *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlands*.
Herausgegeben von der Deutschen morgenländischen
Gesellschaft.

این نشریه از طرف «انجمن شرقشناسان آلمان» بطور
متناوب نشر می شود. هر دوره آن مشتمل بر چند دفتر و هر
دفتری در موضوعی خاص است. تاکنون ۳۹ دوره آن نشر
شده است.

- ۲- *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*. Deutschen
archaeologischen Institut. Abteilung Teheran.

این نشریه در سال ۱۹۲۹ توسط طارنستهر تسفلد باستانشناس
و ایرانشناس مشهور آلمانی تأسیس شد و دوره از آن تا سال ۱۹۳۸
انتشار یافت. دوره جدید آن (Neue Folge) از سال ۱۹۶۸
به چاپ می رسد و انستیتوی باستانشناسی آلمان (شعبه تهران)
ناظر بر آن است. درین نشریه منحصرأ مقالات خاص باستان

شناسی و هنر ایران چاپ می‌شود.

□ ۳ — *Iranistischen Mitteilungen.*

نشریه کوچکی است که فعلاً سالی یک‌بار نشر می‌شود و از سال ۱۹۶۹ آغاز شده است. این نشریه توسط ایران‌شناس H. Kanus-Credé با همکاری مؤسسه آسیایی Asien - Institut واقع در Bad Wildungen منتشر می‌شود.

□ ۴ — *Der Islam. Zeitschrift für Geschichte und Kultur des islamischen Orients.*

این مجله در سال ۱۹۱۰ توسط C. H. Becker آغاز شد. هر سال چهار شماره انتشار می‌یابد. اکنون مدیر آن برتولد اسپولر B. Spuler است. درین مجله منحصراً مقالات مربوط به ممالک اسلامی و از جمله ایران نشر می‌شود. در دوره‌های اخیر آن توجه به مطالعات تاریخی بیشتر شده است. ناشر مجله Walter de Gruyter und Co. در برلین است.

□ ۵ — *Journal of Asian History.*

مجله‌ای است که سالی دو بار نشر می‌شود. توسط Denis Sinor از سال ۱۹۶۷ آغاز شد. ناشر آن Otto Harrassowitz در ویسبادن است.

- ۶ — *Kratylos. Kritisches Berichts — und Rezensionsorgan für indogermanische und allgemeine Sprachwissenschaft im Auftrage der Indogermanischen Gesellschaft.*

مجله‌ای است که در هر سال دو شماره منتشر می‌شود و خاص انتشار مقالات زبانشناسی هندو ژرمنی و نقد کتب در همین زمینه است. برای مطالعه کتبی که در باب زبانشناسی ایران نشر می‌شود مرجع مفیدی است. این مجله از سال ۱۹۵۶ به مدیریت G. Redard آغاز شده و ناشر آن Otto Harrassowitz در ویسبادن است.

- ۷ — *Kunst des Orients.*

این نشریه خاص نشر مقالات مربوط به هنر شرق است و از سال ۱۹۵۰ هر چند یکبار به چاپ می‌رسد. چهارمین دفتر آن در ۱۹۶۳ نشر شده است.

- ۸ — *Mundus. A Quarterly Review of German Research Contributed on Asia, Africa and Latin America, Arts and Sciences.*

این مجله از ۱۹۶۵ منتشر شده است. هر سه ماه یکبار به زبان انگلیسی به چاپ می‌رسد و اختصاص به معرفی کتب و مقالاتی دارد که در آلمان درباره شرق منتشر می‌شود. هر شماره آن در دو قسمت است: ۱) ادبیات و اقتصادیات - معرفی‌ها و تلخیص‌های کتب، کتابشناسی ملخص کتابها و مقاله‌ها. ۲) علوم و جغرافیا - معرفی‌ها و تلخیص‌های کتب، کتابشناسی ملخص کتابها و مقاله‌ها.

- ۹ - *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung*.
نشریه‌ای است که سالی دو دفتر نشر می‌شود. از انتشارات
فرهنگستان علوم آلمان در برلین است. این نشریه از سال ۱۹۵۳
آغاز شده است.
- ۱۰ - *Oriens Christianus*. Heft für die Kunde des
Christlichen Orient.
نشریه‌ای است که از سال ۱۹۰۱ توسط مؤسسه Otto
Harrassowitz در ویسبادن نشر می‌شود.
- ۱۱ - *Orient* (آلمانیا).
مجله‌ای است ماهانه خاص نشر مقالات اقتصادی و
بازرگانی و مسائل دیگر روز، به انضمام معرفی مختصر کتب جدید.
این مجله نشریه «اتحادیه خاور نزدیک و میانه» (Nah - und
Mittelost - Verein Deutsches Orient - Institut) است و در
هامبورگ به چاپ می‌رسد و از سال ۱۹۵۹ به چاپ آن آغاز
شده است.
- ۱۲ - *Saeculum*.
مجله‌ای است خاص تحقیقات تاریخی که توسط Verlag Karl
Alber Freiburg در مونیخ از سال ۱۹۵۰ در هر سال دو شماره
به چاپ می‌رسد.
- ۱۳ - *Orientalische Literaturzeitung* (O L Z.). Monatsschrift
für die Wissenschaft vom Ganzen Orient und Seinen
beziehungen zu den angrenzen den Kulturkreisen.

مجله ای است ماهانه که معمولاً هر دو شماره آن در یک دفتر نشر می شود. این مجله مخصوص نشر مقالات تخصصی و انتقادات و معرفی کتب مربوط به شرق است و توسط فرهنگستان علوم آلمان از سال ۱۸۹۸ در برلین به چاپ می رسد. مدیر کنونی این مجله F. Hintze است.

□ ۱۴ - *Die Welt des Orients.*

نشریه ای است غیر مرتب که از سال ۱۹۴۷ آغاز شده و هر جلد آن مرکب از شش دفترست. مجلد اول در سالهای ۱۹۴۷-۱۹۵۲ و مجلد دوم در سالهای ۱۹۵۴-۱۹۵۹ نشر شده و مجلد پنجم آن در ۱۹۷۰ انتشار یافته است. این نشریه در کوفتینکن به چاپ می رسد.

□ ۱۵ - *Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft.*

این مجله که از سال ۱۸۴۷ به چاپ آن آغاز شده نشریه انجمن شرق شناسان آلمان و از مهمترین مجلات خاورشناسی جهان است. اکنون مجلد ۱۱۹ آن در دست انتشارست. در هر سال دویاسه دفتر به چاپ می رسد. مقالات تحقیقی، در هر زمینه ای که باشد (مربوط به شرق) درین مجله طبع می شود. قسمتی هم خاص نقد و معرفی کتب جدید الانتشارست. اکنون این مجله زیر نظر A. Spitaler تدوین می شود.

- ۱۶ - *Zentral - Asiatische Studien*. Des Seminars für Sprach- und Kulturwissenschaft Zentralasiens der Universität Bonn.

این نشریه که سالی يك مجلد نشر می شود خاص انتشار مقالات مربوط به آسیای مرکزی است و از سال ۱۹۶۷ توسط شعبه زبان و فرهنگ آسیای مرکزی دانشگاه بن به چاپ می رسد.

- ۱۷ - *Kaveh*. □ ۱۷-کوه

مجله ای است فصلی به دو زبان فارسی و آلمانی که به مدیریت محمد عاصمی از سال ۱۳۴۲ در مونیخ به چاپ می رسد.

اتحاد جماهیر شوروی

- ۱۸ - *Narodni Azii i Afriki*.

مجله ای است که از سال ۱۹۶۱ هر دو ماه یکبار توسط فرهنگستان علوم شوروی (شعبه شرقشناسی آن) منتشر می شود. در آن مقالات تحقیقی در زمینه های مختلف مربوط به مشرق و نیز مقاله های مربوط به مسائل اقتصادی و سیاسی جدید به چاپ می رسد. مقالات به زبان روسی است. تلخیصی از آنها به زبان انگلیسی در انتها نیز چاپ می شود. این مجله به جای مجله *Problemui vostoko vedniya* انتشار می یابد که در سالهای

۵۹ - ۱۹۶۰ نشر می‌شد و پیش از آن ، مجلهٔ Sovetskoe vostokovedenie از سال ۱۹۵۶ انتشار می‌یافت .

اتریش

- ۱۹ - *Archiv für Orientforschung*.

جلد ۲۲ آن در ۱۹۶۹ انتشار یافته است.

- ۲۰ - *Bustan. Österreichische Zeitschrift für Kultur, Politik und Wirtschaft der Islamischen - Länder*.

نشریه‌ای است که هر سه ماه یکبار نشر می‌شود و به انتشار مقالات فرهنگی و سیاسی مربوط به ممالک اسلامی اختصاص دارد و از سال ۱۹۶۰ آغاز شده است. این نشریه از طرف مؤسسه شرق-شناسی هامرپورگشتال (Hammer - Purgstall Gesellschaft) در وین به چاپ می‌رسد.

- ۲۱ - *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung*.

این نشریه از سال ۱۹۵۱ به چاپ می‌رسد.

- ۲۲ - *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*.

این نشریه از سال ۱۸۸۷ شروع شده است و جایگزین Vienna Oriental Journal است که تا سال ۱۹۱۴ نشر می‌شد .

اردن

- ۲۳ - الجامعة .

(مجلهٔ طلبة الجامعة الاردنية)

مجله‌ای است که از طرف دانشگاه اردن از سال ۱۹۶۵ شروع شده است.

□ ۲۴ - رسالة المعلم.

مجله‌ای است ماهانه که از طرف «وزارة التربية والتعليم» از سال ۱۹۵۶ انتشار می‌یابد.

اسپانیا

- ۲۵ - *Al - Andalus. Revista de las Escuelas de Studios Arabes de Madrid y Granda.*

این مجله از سال ۱۹۳۳ آغاز شده است و سالی دو شماره نشر می‌شود.

- ۲۶ - *Boletin de la Asociacion Espanola de Orientalistas.*

این نشریه از سال ۱۹۶۵ آغاز شده و ناشر آن اتحادیه شرق‌شناسان اسپانیاست. در هر سال یک مجلد به چاپ می‌رسد.

- ۲۷ - *Revista del Instituto de Estudios Islamicos en Madrid.*

این مجله از سال ۱۹۵۳ آغاز شده است و سالی یک مجلد منتشر می‌شود. مقالات آن در دو قسمت به زبان عربی و زبانهای خارجی است.

اسرائیل

- ۲۸ - *Asian and African Studies. Annual of the Israel Oriental Society.*

این نشریه سالانه از سال ۱۹۶۵ در اورشلیم توسط انجمن

شرقشناسی اسرائیل وابسته به دانشگاه اورشلیم به چاپ می‌رسد و به زبان انگلیسی است.

- ۲۹ — *Hamizrah Hebadash (The New East)*. Quarterly of the Israel Oriental Society .

مجله ای است فصلی که از سال ۱۹۵۰ به زبان عبری با ملخص مقالات به زبان انگلیسی چاپ می‌شود. و انجمن شرقشناسی اسرائیل ناشر آن است .

افغانستان

- ۳۰ — آریانا

مجله دو ماهه تاریخی، ادبی و هنری.
این مجله از طرف انجمن تاریخ افغانستان از سال ۱۳۲۱ شمسی بطور ماهانه نشر شده است . در سالهای اخیر هر دو ماه یکبار به چاپ می‌رسد .

- ۳۱ — ادب

این مجله از طرف دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه کابل از سال ۱۳۳۲ شمسی هر سه ماه یکبار به چاپ می‌رسد .

- ۳۲ — جغرافیا

د افغانستان جغرافی موسسی خپرونه .

مجله‌ای است خاص^{۳۳} مطالب جغرافیائی که از سال ۱۳۴۱ سالی دوبار از طرف دانشکده ادبیات دانشگاه کابل نشر می‌شود.

□ ۳۳ - عرفان

این مجله در سال ۱۳۰۱ به نام «آئینه عرفان» به وجود آمد. اکنون به نام عرفان ماهوار از طرف وزارت معارف در کابل نشر می‌شود. مقالات آن به دو زبان فارسی و پشتوست.

□ ۳۴ - کابل

این مجله در سال ۱۳۱۰ بطور ماهانه از طرف «انجمن ادبی» به زبان فارسی انتشار یافت و در سال ۱۳۱۸ جزء کارهای انتشاراتی ریاست مستقل مطبوعات و در سال ۱۳۱۹ جزء پشتو تولنه (فرهنگستان) شد. اکنون به زبان پشتو نشر می‌شود.

□ ۳۵ - Afghanistan.

مجله‌ای است فصلی به زبان انگلیسی که از سال ۱۹۴۶ در کابل چاپ می‌شود. مقالات آن مربوط به تحقیقاتی است که با فرهنگ و تمدن سرزمین افغانستان مرتبط باشد.

الجزایر

□ ۳۶ - Annales de l' Institut d' Etudes Orientales

این نشریه سالانه در سال ۱۹۳۵ آغاز شد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه الجزیره ناشر آن است.

□ ۳۷ - المجاهد الثقافي

این مجله ماهانه از طرف «دارالمجاهد» از سال ۱۹۶۸ نشر می شود.

امریکا (ممالک متحده)

- ۳۸ - *Ars Orientalis*. The Arts of Islam and the East.

این نشریه از سال ۱۹۵۴ آغاز و هشتمین جلد آن در ۱۹۶۸ نشر شده است موزه فریر گالری Freer Gallery و دانشگاه میشیگان مشترکاً آن را انتشار می دهند.

- ۳۹ - *Artibus Asiae*. Curat editionem Alfred Salmony .
Institute of Fine Arts. New York University.

این مجله از سال ۱۹۲۵ آغاز شده است. اکثر مقالات آن به هنر چین و ژاپون و هند اختصاص دارد و در هر سال چهار شماره منتشر می شود. مطالب مربوط به تاریخ ایران نیز در آن به چاپ رسیده است.

- ۴۰ - *Asian Survey*.

از انتشارات مؤسسه مطالعات بین المللی دانشگاه کالیفرنیا

(Institute of International Studies) است و از ۱۹۶۱ به چاپ

می‌رسد.

- ۴۱ - *Bulletin of the American Schools of Oriental Research.*

این نشریه از سال ۱۹۱۹ آغاز شده است.

- ۴۲ - *International Journal of Middle East Studies.*

این مجله از طرف Middle East Studies Association

of North America در سال ۱۹۷۰ آغاز شده است و توسط

Cambridge University Press به چاپ می‌رسد.

- ۴۳ - *Harvard Journal of Asiatic Studies.*

این مجله از سال ۱۹۳۶ توسط Harvard-Yenching Institute

دانشگاه هاروارد به چاپ می‌رسد. ندره‌آهم مقالاتی در آن درج

می‌شود که با قسمتهای شمال شرقی فلات ایران مرتبط است.

- ۴۴ - *Iranian Studies . Bulletin of the Society for Iranian Studies.*

مجله‌ای است که در سال چهار شماره توسط انجمن تحقیقات

ایرانی (واقع در «نیو هیون» و تأسیس شده بوسیله ایرانیان مقیم

امریکا) چاپ می‌شود. مجله در سال ۱۹۶۸ ایجاد شده است. در این

مجله بیشتر مقالات اجتماعی و تحقیقات جامعه‌شناسی به چاپ

می‌رسد. بخشی از آن به معرفی و نقد کتب خارجی درباره ایران

اختصاص دارد.

- ۴۵ - *Journal of the American Oriental Society.*

این مجله نشریه انجمن امریکائی مطالعات شرقی است و سالی دو شماره چاپ می شود. این مجله از سال ۱۸۸۰ در «نیو هیون» آغاز شده است.

- ۴۶ - *Journal of Near Eastern Studies.*

این مجله هر سه ماه یک بار توسط شعبه مطالعات خاور نزدیک دانشگاه شیکاگو از سال ۱۹۴۲ به بعد نشر می شود و دنباله مجله ای است به نام American Journal of Semetic Languages and Literatures که میان سالهای ۱۸۸۴ تا ۱۹۴۱ انتشار می یافت.

- ۴۷ - *Mid East. A Middle East—North African Review.*

این مجله توسط American Friends of the Middle East هر دو ماه یکبار نشر می شود و به نشر مطالب سیاسی و اقتصادی و اجتماعی اختصاص دارد.

- ۴۸ - *Middle Eastern Affairs.*

مجله ای است ماهانه که از سال ۱۹۵۰ توسط Council for Middle Eastern Affairs به چاپ می رسد.

- ۴۹ - *Middle East Journal.*

این مجله نشریه مؤسسه خاورمیانه و خاص تحقیقات و

مطالعات سیاسی و اقتصادی و مسائل جدیدست. هر سه ماه یکبار انتشار می‌یابد و از سال ۱۹۴۷ به انتشار آن آغاز شده است.

- ۵۰ - *Middle East Studies Association Bulletin*.

نشریه‌ای است خبری که هر سه ماه یکبار توسط Middle East Studies Association of North America در نیویورک نشر می‌شود. این نشریه از سال ۱۹۶۷ آغاز شده است. در آن اخبار و فعالیتهای خاورمیانه شناسان و محققان و دانشجویان این رشته و مطالب کتابشناسی و بعضی مقالات و اطلاعات مربوط به مجمعه‌ها و کنگره‌ها و خطابه‌ها درج می‌شود.

- ۵۱ - *The Muslim World. A Quarterly Journal of Islamic Study and of Christian Interpretation among Muslims.*

این مجله از سال ۱۹۱۱ هر سه ماه یکبار توسط Hartford Seminary Foundation در شهر هارتفورد از ایالت Connecticut به چاپ می‌رسد. قسمتی از مجله خاص معرفی و نقد کتب و قسمتی دیگر مربوط به معرفی مقالات مندرج در مجلات است.

- ۵۲ - *Speculum. A Journal of Medieval Studies*.

این مجله نشریه فرهنگی‌ستان مطالعات مربوط به قرون وسطی است و از سال ۱۹۲۶ به طور فصلی انتشار می‌یابد.

انگلستان

- ۵۳ - *Asia Major. A British Journal of Far Eastern Studies* .

نشریه مدرسه مطالعات شرقی و افریقائی دانشگاه لندن و مخصوص نشر مقالات مربوط به زبانها و ادبیات و هنر و تمدن آسیای دور و جنوبی و جنوب شرقی است و از سال ۱۹۲۳ به انتشار آن آغاز شده است. در بعضی از شماره های آن مقالاتی چاپ شده است و می شود که با ایران مرتبط است. این مجله دوشماره در سال انتشار می یابد .

- ۵۴ - *Bulletin of the Association of British Orientalists*.

از سال ۱۹۶۶ آغاز شده است و هر سال دو دفتر از آن حاوی اخبار فعالیتهای خاور شناسان انگلستان چاپ می شود .

- ۵۵ - *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* .

نشریه مدرسه مطالعات شرقی و افریقائی دانشگاه لندن و از معتبرترین و مهمترین مجلات شرقشناسی است و سه بار در سال نشر می شود. این مجله از سال ۱۹۱۷ انتشار یافته است.

- ۵۶ - *Central Asiatic Review* .

نشریه مرکز تحقیقات آسیای مرکزی است و هر سه ماه یک بار نشر می شود. مقالات مربوط به پیشرفتهای اجتماعی، سیاسی و

فرهنگی مربوط به کشورهای آسیای مرکزی در آن چاپ می-
شود. تحقیقات جغرافیائی و تاریخی را نیز شامل است. این مجله
توسط Central Asian Research Centre در لندن منتشر می شود.

- ۵۷ — *Iran . Journal of the British Institute of Persian Studies .*

این نشریه سالانه از سال ۱۹۶۳ انتشار می یابد و تمام
مقالات آن خاص "تحقیقات ایرانی است .

- ۵۸ — *Islamic Quarterly. A Review of Islamic Culture*

این مجله فصلی از طرف مرکز فرهنگی اسلامی
Islamic Cultural Centre در لندن از سال ۱۹۵۴ چاپ می شود.

- ۵۹ — *The Islamic Review and Arab Affairs.*

مجله ای است ماهانه که از سال ۱۹۰۲ در لندن به چاپ
می رسد . در این مجله اکثر مقالاتی چاپ می شود که باب طبع
عموم و مربوط به مسائل روز باشد .

- ۶۰ — *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*

از این مجله چهار شماره در سال (معمولاً هر دو شماره در یک
دفتر) چاپ می شود. مجله نشریه انجمن پادشاهی آسیائی بریتانیا و
ایرلندست . این مجله از سال ۱۸۴۴ منظمآ انتشار یافته است .

- ۶۱ — *Journal of the Royal Central Asian Society.*

این مجله نشریه انجمن پادشاهی آسیای مرکزی است و از سال ۱۹۱۳ به چاپ می‌رسد. در هر سال چهار شماره انتشار می‌یابد. درین مجله بیشتر مطالعات مربوط به وضع کنونی و تحقیقات جغرافیائی چاپ می‌شود.

- ۶۲ — *Middle Eastern Studies.*

این مجله بوسیله E. Kedourie در سال ۱۹۶۴ بنیاد گذاشته شد. هر فصل یکبار انتشار می‌یابد. منحصرأ مقالاتی در آن نشر می‌شود که در زمینه اوضاع و احوال خاور میانه در قرن اخیر نوشته شده باشد. ناشر این مجله Frank Cass and co در لندن است. مجله‌ای فصلی است.

- ۶۳ — *The New Middle East. Independent International Monthly.*

این مجله از سال ۱۹۶۸ بطور ماهانه در لندن انتشار می‌یابد و کلیه مربوط به مسائل خبری و سیاسی و اقتصادی جدید است.

- ۶۴ — *Oriental Art.*

مجله‌ای است ماهانه و از سال ۱۹۴۸ منظمأ منتشر می‌شود. در هر شماره کتابشناسی کتب و مقالات مربوط به هنر شرق و از جمله مربوط به ایران در آن به چاپ می‌رسد.

ایتالیا

- ۶۵ — *Annali*.

نشریه سالانه‌ای است که از طرف Istituto Universitario Orientale di Napoli. انتشار می‌یابد و دوره جدید آن از سال ۱۹۴۰ آغاز شده است.

- ۶۶ — *Atti della Accademia dei Lincei*. Rendiconti classe di scienze morali, storiche e filologiche.

نشریه‌ای است که هر دو ماه یکبار از طرف آکادمی لینیچی در شهر رم انتشار می‌یابد. اکنون از دوره هشتم آن جلد ۲۴ در حال انتشار است.

- ۶۷ — *Biblos-Press*. Bollettino bibliografico di Studi orientali.

این نشریه مختصر هر سه ماه یکبار نشر می‌شود و از سال ۱۹۶۰ به انتشار آن در رم آغاز شده. ناشر آن مؤسسه Informazioni Bibliografiche است. درین نشریه مقالات و مباحث علمی و فهرست مقالات مجله‌های شرقشناسی به ترتیب درج در هر مجله چاپ می‌شود. قسمتی هم به نقد و معرفی کتب اختصاص دارد.

- ۶۸ — *East and West*. Quarterly Published by the Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente under

the Auspices and with the Grant of the « Consiglio Nazionale delle Ricerche » .

این مجله فصلی از سال ۱۹۵۰ توسط مؤسسه ایتالیائی خاورمیانه و دور نشر می شود . مطالب مربوط به ایران که در آن چاپ شده است بیشتر به باستانشناسی و هنر و تاریخ اختصاص دارد . همه مقالات به زبان انگلیسی است .

□ ۶۹ — *Oriens Antiquus*.

نشریه ای است سالانه که از سال ۱۹۶۱ در دو بخش در رم نشر می شود . مقالات آن بد تحقیقات مربوط به باستانشناسی قدیم خاورمیانه مربوط است .

□ ۷۰ — *Orientalia* . *Commentarii trimestres a Facultate Studiorum Orientis Antiqui Pontificii Instituti Biblici in Lucem editi in urbe*.

مجله ای است که سه ماه یکبار در رم از طرف مؤسسه تحقیقات انجیلی نشر می شود .

□ ۷۱ — *Oriente Moderno*. *Rivista mensile d' informazioni e di studi per la diffusione della conoscenza dell' Oriente, sopra tutto musulmano, pubblicata a cura dell' Istituto per l'Oriente* .

مجله ای است ماهانه که مقالات تحقیقی و اطلاعات و

اخبار جاری مربوط به ممالک شرقی اسلامی در آن درج می‌شود.
از طرف مؤسسه شرقی (رم) به چاپ می‌رسد. این مجله از سال
۱۹۲۱ آغاز شده است.

- ۷۲ — *Rivista degli Studi Orientali*. Pubblicata a cura dei professori della Scuola Orientale della Università di Roma .

مجله‌ای است فصلی که از طرف دانشگاه رم از سال ۱۹۰۷
به چاپ می‌رسد .

ایران

□ ۷۳ — آرش

مجله‌ای است مخصوص ادبیات معاصر ایران . ابتدا در هر
فصل نشر می‌شد. اکنون انتشار مرتبی ندارد. هر چند ماه به چند
ماه به چاپ می‌رسد. تاکنون نوزده شماره آن از سال ۱۳۴۰ منتشر
شده است. نظارت ادبی مجله با اسلام کاظمیه است .

□ آستان قدس = نامه آستان قدس

□ ۷۴ — آموزش و پرورش

نشریه‌ای است ماهانه که از سال ۱۳۰۴ به انتشار آن شروع گردیده
و چند بار دچار وقفه و تغییر نام شده است. از زمان انتشار تاکنون از

طرف وزارت معارف، وزارت فرهنگ، وزارت آموزش و پرورش
نشر گردیده. در حال حاضر بطور ماهانه زیر نظر «مرکز انتشارات
آموزشی» و به مدیریت ایرج جهانشاهی چاپ می‌شود.

□ ۷۵ - اندیشه و هنر

ویژه پژوهشهای اجتماعی، ادبیات و هنر است. از فروردین
۱۳۳۳ ابتدا بطور ماهانه منتشر می‌شد و در سالهای اخیر هر چند
یکبار به مدیریت ناصر وثوقی انتشار می‌یابد.

□ ۷۶ - ایران‌شناسی

مجله‌ای است خاص انتشار مقالات ایران‌شناسی و از طرف دانشکده
ادبیات دانشگاه تهران از سال ۱۳۴۲ توسط حافظ فرمانفریان
آغاز شد. دومین دوره آن از سال ۱۳۴۹ به چاپ رسیده. رئیس
هیأت مشاوره آن سید حسین نصر، مدیر ایرج افشار و سردبیر
آن فریدون بدره‌ای است. مقالات این مجله به زبانهای فارسی،
عربی، انگلیسی، آلمانی، فرانسه است.

□ ۷۷ - باستان‌شناسی و هنر ایران

نشریه‌ای است فصلی که از سال ۱۳۴۸ از طرف اداره کل باستان
شناسی وزارت فرهنگ و هنر به مدیریت پرویز ورجاوند به چاپ
می‌رسد. مقالات آن به زبانهای فارسی و فرانسه و انگلیسی است.

□ ۷۸ - بررسیهای تاریخی

مجله‌ای است که هر دو ماه یک بار از سال ۱۳۴۵ از طرف ستاد ارتش وزارت جنگ و به مدیریت جهانگیر قائم مقامی چاپ می‌شود و خاص انتشار مقالات تاریخی و اسناد و مدارک است.

□ ۷۹ - تحقیقات روزنامه‌نگاری

مجله‌ای است فصلی که از سال ۱۳۴۴ به مدیریت فریدون پیرزاده در تهران انتشار می‌یابد و در آن مقالات مربوط به تاریخ روزنامه‌نگاری در ایران چاپ می‌شود.

□ ۸۰ - تلاش

نشریه‌ای است فصلی که از سال ۱۳۴۵ نشر می‌شود. در آن مقالات ادبی و تاریخی «آسان شده» به چاپ می‌رسد.

□ ۸۱ - جنگ اصفهان

نشریه‌ای است فصلی که از سال ۱۳۴۴ در اصفهان به چاپ می‌رسد و به تحقیق و نشر ادبیات معاصر اختصاص دارد.

□ ۸۲ - جهان نو

مجله‌ای است ماهانه که در سال ۱۳۲۴ تأسیس شد. از سال ۱۳۳۴ قسمتی از آن به ادبیات معاصر ایران اختصاص یافت. مدیر مجله حسین حجازی و سردبیر آن امین عالم‌مرد است.

□ ۸۳ - خرد و کوشش

نشریه ادبی و اجتماعی و علمی دانشگاه پهلوی شیرازست و از سال ۱۳۴۸ بصورت فصلی انتشار می‌یابد.

□ ۸۴ - دفترهای روزن

نشریه‌ای است که از سال ۱۳۴۶ گاه به گاه نشر می‌شود. قسمتی از آن به ادبیات معاصر ایران اختصاص دارد. ناشر مجله مؤسسه انتشارات روزن است.

□ ۸۵ - دفترهای زمانه

نشریه‌ای است که در سال ۱۳۴۶ توسط سیروس طاهباز آغاز شد و دو دفتر از آن تاکنون نشر شده است. قسمتی از آن به نشر ادبیات معاصر ایران اختصاص دارد.

□ ۸۶ - راهنمای کتاب

این مجله از سال ۱۳۳۷ آغاز شد و انجمن کتاب ناشر آن است. ابتدا مجله‌ای فصلی بود و بعداً دو ماهه شد. سالی چندست که دوازده شماره در سال به چاپ می‌رسد. صاحب امتیاز مجله احسان یارشاطر و مدیر آن ایرج افشارست. این مجله خاص معرفی و انتقاد کتابهای جدید و مباحث ایرانشناسی است.

□ ۸۷ - سخن

این مجله از سال ۱۳۲۳ به مدیریت پرویز نائل خانلری به چاپ

می‌رسد. هر شماره آن حاوی مطالبی در زمینه‌های ادبی و تاریخی ایران می‌باشد.

□ ۸۸ - علوم اجتماعی

مجله‌ای است فصلی که از سال ۱۳۴۷ از طرف مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به چاپ می‌رسد.

□ ۸۹ - فرهنگ ایران باستان

نشریه‌ای است که از سال ۱۳۴۱ سالی یک بار توسط انجمن فرهنگ ایران باستان چاپ می‌شود. مقالات آن به زبانهای فارسی و انگلیسی است. مطالبی در آن به چاپ می‌رسد که خاص ایران پیش از اسلام است.

□ ۹۰ - فرهنگ ایران زمین

مجله‌ای است فصلی که از سال ۱۳۳۱ آغاز شده و چندی است که شماره‌های یکساله آن در یک مجلد انتشار می‌یابد. این مجله توسط محمد تقی دانش پژوه، منوچهر ستوده، مصطفی مقرّبی، عباس زریاب‌خوئی و ایرج افشار بنیادگذارده شد و ایرج افشار مدیریت آن را به عهده دارد.

□ ۹۱ - مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان

این نشریه از سال ۱۳۴۳ آغاز گردید. ولی منظم انتشار نیافته است.

- ۹۲ - مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران
این مجله از سال ۱۳۳۱ آغاز شد. ابتدا در هر فصل به چاپ می رسید
و پس از آن هر دو ماه یکبار. در حال حاضر زیر نظر سید حسین
نصر و به مدیریت محمد ابراهیم باستانی پاریزی انتشار می یابد.
- ۹۳ - مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد
این مجله از سال ۱۳۴۴ آغاز شد و در هر فصل یک شماره چاپ
می شود. مدیر آن در حال حاضر جواد حدیدی است.
- ۹۴ - معارف اسلامی
نشریه ای است که بطور فصلی از طرف سازمان اوقاف چاپ می شود.
نخستین شماره آن در سال ۱۳۴۵ به چاپ رسیده است.
- ۹۵ - موسیقی
این مجله در سال ۱۳۱۸ بنیاد گذارده شد. دوره جدید آن از سال
۱۳۳۵ به نام دوره سوم به مدیریت زاوون ها کوپیان آغاز گردید.
اکنون ماهانه چاپ می شود.
- ۹۶ - موزیک ایران
این مجله ماهانه از سال ۱۳۳۱ آغاز گردیده است.
- ۹۷ - نامه آستان قدس
نشریه ای است فصلی که از طرف آستان قدس رضوی از سال ۱۳۳۹
در مشهد چاپ می شود. مدیر آن تقی مینش است.
- ۹۸ - نسخه های خطی
نشریه ای است که هر چند یک بار از سال ۱۳۴۰ زیر نظر محمد تقی

دانش پژوه و ایرج افشار نشر می‌شود. در سال ۱۳۴۸ ششمین دفتر آن چاپ شده است. این نشریه از طرف کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران تدوین می‌شود و در سلسله انتشارات دانشگاه تهران به چاپ می‌رسد و خاص معرفت نسخه‌های خطی است.

□ نشریه انجمن فرهنگ ایران باستان = فرهنگ ایران باستان

□ ۹۹ - نشریه ایران‌شناسی

نشریه‌ای است که تا کنون یک شماره از آن در سال ۱۳۴۶ از طرف کتابخانه پهلوی چاپ شده است.

□ ۱۰۰ - نشریه بنیاد فرهنگ ایران

نخستین دفتر این نشریه در سال ۱۳۴۸ انتشار یافت. درین نشریه که هر چند یک بار نشر خواهد شد، مقالات تحقیقی به زبانهای مختلف چاپ می‌شود.

□ ۱۰۱ - نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز

این نشریه از سال ۱۳۲۷ بطور فصلی منظمآ انتشار یافته است. در حال حاضر مدیریت آن بر عهده محمّدامین ادیب طوسی است.

□ ۱۰۲ - نشریه دانشکده علوم معقول و منقول مشهد

نخستین شماره این نشریه در سال ۱۳۴۸ انتشار یافته است.

□ ۱۰۳ - نشریه فرهنگ خراسان

این نشریه ماهانه از سال ۱۳۲۶ توسط اداره فرهنگ خراسان در مشهد منتشر می‌شود. در حال حاضر مدیریت آن بر عهده تقی بینش است.

□ ۱۰۴ - نشریه کتابخانه ملی تبریز

این نشریه هر چند یکبار از سال ۱۳۳۸ نشر می‌شود و تاکنون هفده شماره انتشار یافته است .

□ ۱۰۵ - نگین

این مجله بطور ماهانه از سال ۱۳۴۴ انتشار می‌یابد. مدیریت آن به‌عهده محمود عنایت است . مجله‌ای است اجتماعی و عمومی . در هر شماره آن مطالبی تاریخی و ادبی مربوط به ایران هم چاپ می‌شود.

□ ۱۰۶ - هنر و مردم

این مجله از سال ۱۳۴۲ بطور ماهانه از طرف وزارت فرهنگ و هنر چاپ می‌شود. مدیر آن ا. خدا بنده‌لوست، مطالب مجله بیشتر راجع به هنر و باستانشناسی ایران است .

□ ۱۰۷ - هوخت

این مجله ماهانه از سال ۱۳۲۹ به مدیریت دکتر صرّفه چاپ می‌شود و مطالب و مقالات آن در مباحث مربوط به زردشتیان است .

□ ۱۰۸ - یغما

این مجله مهم ادبی و تاریخی ماهانه از سال ۱۳۲۷ به مدیریت حبیب یغمائی بطور منظم چاپ می‌شود .

- ۱۰۹- *Bulletin of the Asia Institute of Pahlavi University.*
 نخستین دفتر این نشریه به مدیریت ریچارد فرای R. Frye
 در شیراز به سال ۱۳۴۸ چاپ شده است و به نشر مقالات باستانشناسی
 و هنر و تاریخ ایران اختصاص دارد.
- ۱۱۰ - *Bulletin of the Iranian Cultural Foundation*
 ذیل «نشریه بنیاد فرهنگ ایران» نگاه کنید.
- ۱۱۱ - *Journal of the Regional Cultural Institute (Iran, Pakistan, Turkey)*
 این مجله فصلی و به زبان انگلیسی از سال ۱۳۴۷ چاپ
 می شود. مدیریت آن برعهده سلیم نیساری است.

بلژیک

- ۱۱۲ - *Annuaire de l'Institut de Philologie et de l'Histoire Orientale.*
 این نشریه سالانه از سال ۱۹۴۵ شروع شده است.
- ۱۱۳- *Bulletin du Centre National pour l'Etudes de Problèmes du Monde Musulman Contemporain.*
 این نشریه دربرو کسل انتشار می یابد. در سالهای ۱۹۵۷-
 ۱۹۵۸ هفت جزوه آن به نام Bulletin d'Information انتشار یافت.
 از دوره جدیدش (میان سالهای ۱۹۶۰-۱۹۶۱) شش شماره نشر شده

است . بیشتر به مباحث سیاسی و اجتماعی اختصاص دارد .

- ۱۱۴ - *Correspondence d'Orient: «Etudes»*.

مجله‌ای است که سه ماه به سه ماه از طرف «مرکز

مطالعه در مسائل معاصر جهان اسلامی» (Centre pour l'étude de

problèmes du monde Musulman) از سال ۱۹۶۲ در بروکسل نشر

می‌شود .

- ۱۱۵ - *Iranica Antiqua*. Publié avec une subvention du Ministère belge de l' Education Nationale et de la Culture.

این مجله باستانشناسی از سال ۱۹۶۱ زیر نظر

R. Ghirshman و L. Vanden Berghe توسط مؤسسه E. J. Brill در لیدن

انتشار می‌یابد . مطالب مندرج در آن به زمینه‌های باستانشناسی

پیش از اسلام ایران منحصرست .

- ۱۱۶ - *Le Muséon*. Revue d'études Orientales. Publié par l'Association sans but lucratif «Le Muséon».

این مجله از سال ۱۸۸۱ توسط ایرانشناس مشهور بلژیکی

Ch. de Harlez پایه‌گذاری شد . اکنون سالی دو دفتر (که هر کدام

دو شماره است) نشر می‌شود .

- ۱۱۷ - *Orientalia Gandensia*. Jaarboek van het hoger Instituut voor Oosterse, Oosteuropese en Afrikaanse taalkunde en geschiedenis. Rijksuniversiteit te Gent.

این نشریه سالانه از سال ۱۹۶۴ توسط مؤسسه شرقشناسی دانشگاه «کان» انتشار می‌یابد و به وسیله E.J. Brill در لیدن (هلند) به چاپ می‌رسد.

□ ۱۱۸ - *Orientalia Lovaniensia Periodica*

نخستین مجلد این نشریه در سال ۱۹۷۰ انتشار یافته و ناشر آن Instituut voor Oriëntalistiek (واقع در شهر لوون Louvain = Leuven) است.

پاکستان

□ ۱۱۹ - اردو (سه ماهی)

از سال ۱۹۲۵ توسط انجمن ترقی اردو در کراچی نشر می‌شود.

□ ۱۲۰ - اقبال ریویو (*Iqbal Review*)

مجله اقبال آکادمی (*Journal of the Iqbal Academy*) به منظور انتشار تحقیقات مربوط به اقبال لاهوری و نیز مباحثی که با اسلام شناسی مرتبط باشد از سال ۱۹۵۹ بطور فصلی به چاپ می‌رسد. هر یک از شماره‌های آن بطور گردان و متناوباً به انگلیسی و اردوست.

□ ۱۲۱ - اورینتل کالج میگزین (*Oriental College Magazine*)

این مجله فصلی توسط دانشمند مرحوم محمد شفیع لاهوری در

سال ۱۹۲۵ در لاهور تأسیس شد. اکنون توسط University Oriental College (وابسته به دانشگاه پنجاب) به چاپ می‌رسد. مقالات آن به زبان اردو است.

□ ۱۲۲ - اقبال (Iqbal)

مجله‌ای است که از طرف «بزم اقبال» به زبان اردو از سال ۱۹۵۳ در لاهور هر سه ماه یکبار نشر می‌شود.

□ ۱۲۳ - پارس

مجله تحقیقات علوم و ادبیات و فنون و آثار و تاریخ و ایران‌شناسی. این مجله توسط انجمن (مجلس) فرهنگی پاکستان و ایران از سال ۱۹۶۷ آغاز شده و علی‌الظاهر فصلی است. مقالات آن به زبانهای فارسی، اردو و انگلیسی است.

□ ۱۲۴ - الدراسات الاسلامیة (Al - Dirasat al - Islamiyya)

مجله‌ای است فصلی و به زبان عربی که از سال ۱۹۶۵ از طرف «معهد الابحاث الاسلامیة» Islamic Research Institute در راولپندی به چاپ می‌رسد.

□ ۱۲۵ - سروش

مجله‌ای است خبری و ادبی و به زبان فارسی که از سال ۱۹۵۱ در کراچی چاپ می‌شود.

□ ۱۲۶ - فکر و نظر

این مجله ماهانه توسط Islamic Research Institute به زبان اردو در اسلام آباد نشر می شود .

□ ۱۲۷ - قومی زبان

این مجله اردو از سال ۱۹۳۵ بطور ماهانه در کراچی انتشار می یابد.

□ ۱۲۸ - المعارف

این مجله از سال ۱۹۶۸ از طرف اداره ثقافه (Institute of Islamic Culture) به زبان اردو در لاهور نشر می شود .

□ ۱۲۹ - المعرفة

این مجله از سال ۱۹۶۴ بطور ماهانه در حیدرآباد (پاکستان غربی) به زبان اردو نشر می شود .

□ ۱۳۰ - هلال

مجله ای است که از سال ۱۳۳۱ به طور فصلی و به زبان فارسی انتشار می یابد و اکنون بطور ماهانه به چاپ می رسد . مطالب مربوط به ایران هم در آن نشر می شود و بیشتر آن مطالب به ادبیات فارسی اختصاص دارد .

□ Iqbal Review = اقبال ریویو

ذیل «اقبال ریویو» مراجعه شود .

□ ۱۳۱- *Islamic Literature*

این مجله از سال ۱۹۵۶ بطور فصلی در لاهور نشر می‌شود. مقالات آن در مباحث و تحقیقات اسلامی و به زبان انگلیسی است.

□ ۱۳۲- *Islamic Studies* . Quarterly Journal of the Central Institute of Islamic Research.

این مجله از سال ۱۹۶۲ هر سه ماه یکبار به زبان انگلیسی در کراچی توسط مؤسسه تحقیقات اسلامی به چاپ می‌رسد.

□ ۱۳۳- *Journal of the Asiatic Society of Pakistan*

این مجله سالی دو شماره از طرف انجمن آسیائی پاکستان در شهر دگا Decca چاپ می‌شود و از سال ۱۹۵۲ شروع شده است.

□ ۱۳۴- *Journal of the Pakistan Historical Society*.

□ ۱۳۵- *Journal of the Panjab University Historical Society*.

□ ۱۳۶- *Journal of the Univesity of Peshawar*.

□ ۱۳۷- *Journal of Researsch. Humanities*. University of the Punjab .

این مجله از سال ۱۹۶۶ آغاز شده است و سالی دو بار نشر

می‌شود.

□ ۱۳۸- *Journal of the Research Society of Pakistan*.

این مجله از سال ۱۹۶۴ در لاهور از طرف دانشگاه پنجاب انتشار یافته است. مقالات آن به زبانهای اردو و انگلیسی است. نام اردو و فارسی این مجله یکبار «مجله علمی» و یکبار

«مجله تحقیقات پاکستان» ذکر شده است.

- ۱۳۹- *University Studies*. A Quaterly Journal of the University of Karachi.

این نشریه از سال ۱۹۶۴ سالی چهار شماره توسط دانشگاه

کراچی منتشر می شود.

- ۱۴۰ - *Voice of Islam*

از سال ۱۹۵۱ در کراچی به چاپ می رسد.

ترکیه

- ۱۴۱ - *Ankara Universitisi dil ve Tarih - Cografiya*

- ۱۴۲- *Belleten*

نشریه انجمن تاریخ ترک *Turk Tarik Kurumu* است

و از سال ۱۹۳۷ آغاز شده است. هر سال بار در آنکارا نشر

می شود. مقالات آن به زبانهای مختلف است.

- ۱۴۳ - *Ilahiyat Fakultesi Dergisi*. Ankara Üniversitesi
Ilahiyat Fakultesi Tarafından üç ayda bir Cıkarilir.

از سال ۱۹۵۲ هر سال یک مجلد توسط دانشگاه آنکارا نشر

می شود.

- ۱۴۴ - *Islam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*

این نشریه توسط مؤسسه تحقیقات اسلامی دانشگاه
استانبول از سال ۱۹۵۳ انتشار می‌یابد. مؤسس آن زکی ولیدی
طوغان است.

- ۱۴۵ - *Sarkiyat Macmuasi. Istanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakultesi Sarkiyat Enstitüsü.*

این نشریه سالانه از سال ۱۹۵۶ توسط مؤسسه شرقیات
دانشگاه استانبول به چاپ می‌رسد. در همه مجلدات آن مطالب
مربوط به ادبیات و نسخه‌های ایرانی دیده می‌شود. مؤسس این
نشریه مرحوم احمد آتش بود.

- ۱۴۶ - *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.*

نشریه دانشکده زبان و ادبیات انقره از سال ۱۹ آغاز
شده است.

چکوسلواکی

- ۱۴۷ - *Archiv Orientalni. Československa Akademie věd
Orientalni Ústav.*

نشریه‌ای است که از سال ۱۹۲۹ توسط شعبه شرقشناسی
فرهنگستان چکوسلواکی در پراگ نشر شده است. اکنون بطور

فصلی انتشار می‌یابد .

- ۱۴۸ - *Asian and African Studies* .

مجموعه‌ای است که از سال ۱۹۶۵ توسط شعبهٔ براتیسلاو

فرهنگستان علوم *Departement of Oriental Studies of the*

Slovak Academy of Science منتشر می‌شود. تاکنون سه مجلد

آن نشر شده است .

- ۱۴۹ - *New Orient Bimonthly*

مجله‌ای است که از سال ۱۹۶۰ در پراگ چاپ می‌شود .

- ۱۵۰ - *Novy Orient*

نشریه‌ای است ماهانه به زبان چکی دربارهٔ فرهنگ و

ادبیات و وقایع جاری ملل شرق . این نشریه از سال ۱۹۴۵

شروع شده است و از طرف قسمت انتشارات فرهنگستان علوم

چکسلواکی به چاپ می‌رسد .

دانمارک

- ۱۵۱ - *Acta Orientalia*. Ediderunt Societates Orientales Danica
Norvegica Svecica (*Le Monde Oriental*) .

سالی چهار شماره (هر دو شماره در یک مجلد) از طرف

انجمن مشترک مستشرقین دانمارکی و نروژی و سوئدی و توسط
مؤسسه انتشاراتی Munksgaard (کپنهاگ) از سال ۱۹۳۲ به
جای مجله Le Monde Oriental انتشار می‌یابد. مقالات آن
به زبانهای مختلف است.

رومانی

□ ۱۵۲ - *Studia et Acta Orientalia*

این نشریه از سال ۱۹۵۹ آغاز شده است. معمولاً سالی یک
جلد و گاه دو سال در یک جلد از طرف شعبه تحقیقات شرقشناسی
انجمن علوم تاریخی و زبانشناسی رومانی Société des Sciences
Historiques et Philologiques de Roumanie نشر می‌شود.
ششمین مجلد آن در سال ۱۹۶۷ نشر شده است.

ژاپن

□ ۱۵۳ - *Area and Culture Studies*

این نشریه سالی یک شماره به زبان ژاپنی از طرف Tokyo
University of Foreign Studies انتشار می‌یابد. نشر آن از سال
۱۹۵۱ آغاز شده است.

- ۱۵۴ - *Nihon Oriento Gakkai Geppo*.

نشریه انجمن تحقیقات خاورمیانه به زبان ژاپنی است و یازده مجلد از آن تا سال ۱۹۶۹ نشر شده است.

- ۱۵۵ - *Oriental Culture / Toyo Bunko*.

نشریه مؤسسه فرهنگ شرقی دانشگاه توکیو به زبان ژاپونی هر سه ماه یکبار نشر می‌شود. این مجله در سال ۱۹۴۱ تأسیس شده است.

سوئد

- ۱۵۶ - *Orientalia Suecana*.

این نشریه از سال ۱۹۵۲ منظمآ سالی یکبار از طرف مؤسسه زبانهای سامی دانشگاه اوپسالا *Institutionen för semitiska språk* چاپ می‌شود.

سوریه

- ۱۵۷ - *مجلة مجمع اللغة العربية بدمشق*

نشریه فرهنگستان دمشق که چهار شماره در سال نشر می‌شود. این مجله از سال ۱۹۲۱ شروع شده است.

- ۱۵۸- *Bulletin d' Etudes Orientales*

نشریه مؤسسه فرانسوی تحقیقات شرقی اسلامی است و از سال ۱۹۳۱ در دمشق معمولاً سالی دو مجلد به چاپ می‌رسد.

سوئیس

- ۱۵۹ - *Asiatische Studien / Etudes Asiatiques*. Revue de la Société Suisse d' Etudes Asiatiques.

نشریه انجمن مستشرقان سوئیسی، سالی دو شماره نشر می‌شود. این نشریه از سال ۱۹۴۷ آغاز شد و در برن توسط مؤسسه Francke Verlage به چاپ می‌رسد. مقالات آن به زبانهای مختلف اروپائی است.

عراق

- ۱۶۰- *الاقلام* (مجله فکریه عامه)

از طرف وزارت «ثقافة والارشاد» بطور ماهانه از سال ۱۹۶۵ در بغداد منتشر می‌شود.

- ۱۶۱- *الجامعة*

مجله‌ای است که سالی چهار دفتر از سال ۱۹۶۶ از طرف دانشگاه بصره نشر می‌شود.

- ۱۶۲- سومر (مجله علمیة تبیث فی آثار العراق و تاریخه)
این نشریه از طرف «الآثار العامة» سالی یک یا دو مجلد نشر می‌شود و از سال ۱۹۴۵ شروع شده است.
- ۱۶۳- مجلة الجمعية الجغرافية العراقية
سالی یک مجلد از سال ۱۹۶۲ از طرف «الجمعية العراقية» در بغداد نشر می‌شود.
- ۱۶۴- مجلة المجمع العلمي العراقي
این نشریه از طرف فرهنگستان عراق از سال ۱۹۵۰ در بغداد نشر می‌شود. تاکنون چهارده مجلد انتشار یافته است.
- ۱۶۵- البلاغ
مجله‌ای است ماهانه که از سال ۱۹۶۶ از طرف «الجمعية الاسلامية للخدمات الثقافية» در کاظمیه به چاپ می‌رسد.
- ۱۶۶- دراسات اسلامية
نشریه‌ای است که از سال ۱۳۸۴ قمری از طرف «جامعة النجف الدينية» به چاپ می‌رسد.
- ۱۶۷- الاستاد
مجله‌ای است که از سال ۱۹۵۴ از طرف «كلية التربية» دانشگاه بغداد نشر می‌شود.

□ ۱۶۸ - مجلة كلية الآداب

مجله‌ای است که از سال ۱۹۵۸ سالی یک مجلد از طرف «کلیه الآداب» دانشگاه بغداد چاپ می‌شود.

فرانسه

- ۱۶۹ - *Abstracta Islamica* . Supplément à la Revue des Etudes Islamiques .

این نشریه سالی یک شماره به‌ضمیمه Revue des études Islamiques نشر می‌شود و در آن، کتب و مقالات تحقیقی مربوط به مطالعات اسلامی مورد معرفی قرار می‌گیرد .

- Arabica .

ذیل «هلند» نگاه کنید .

- ۱۷۰ - *Arts Asiatique*. Cahiers publiés par l'Ecole Française d'Extrême - Orient avec le Concours dn C.N.R.S.

این نشریه از سال ۱۹۵۴ آغاز شده و سالنامه موزه‌های Guimet و Cernuschi است.

- ۱۷۱ - *Cahiers de l'Orient Contemporain* . Institut d'Etudes Islamiques de l'Université de Paris . Centre d'Etudes de l'Orient Contemporain .

مجله‌ای است ماهانه که از سال ۱۹۴۴ برای نشر اخبار و وقایع

و مقالات سیاسی مربوط به شرق اسلامی توسط مرکز تحقیقات شرق معاصر وابسته به مؤسسه تحقیقات اسلامی دانشگاه پاریس انتشار یافته است.

□ ۱۷۲ - *Journal Asiatique*.

این مجله مشهور که اکنون سالی دو شماره از طرف انجمن آسیایی Société Asiatique انتشار می‌یابد در سال ۱۸۲۲ تأسیس گردیده است.

□ ۱۷۳ - *Orient*.

این مجله از سال ۱۹۵۷ هر سه ماه یکبار در پاریس نشر می‌شود و مخصوص انتشار مقالات و اطلاعات و اسناد تاریخ و سیاست و ادبیات در دو قرن اخیر است.

□ ۱۷۴ - *Revue d' Assyriologie et d'Archéologie Orientale*.

این مجله از طرف مؤسسه انتشارات دانشگاهی فرانسه Presses Universitaires de France نشر می‌شود.

□ ۱۷۵ - *Revue de l' Ecole Nationale des Langues Orientales*.

مجله‌ای است که از سال ۱۹۶۴ توسط مدرسه ملی زبانهای شرقی (پاریس) دو شماره در سال نشر می‌شود و بیشتر مخصوص انتشار مقالات کسانی است که در آن مدرسه تدریس می‌کنند. ناشر مجله Presses Universitaires de France است.

- ۱۷۶- *Revue des Etudes Islamiques*.

این مجله در سال ۱۹۲۷ توسط لوئی ماسینیون تأسیس شد. اکنون سالی دوشماره با مساعدت C.N.R.S. (مرکز ملی تحقیقات علمی فرانسه) و به وسیله کتابفروشی P. Geuthner در پاریس نشر می‌شود. به انضمام آن در هر سال نشریه‌ای به نام Abstracta Islamica چاپ می‌شود که جداگانه معرفی شده است.

- ۱۷۷- *Studia Islamica*.

این نشریه در سال ۱۹۵۳ توسط دو اسلام‌شناس مشهور J. Schacht و R. Brunschvig تأسیس شد. هر سال یک مجلد از آن در پاریس با مساعدت C.N.R.S. نشر می‌شود.

فنلاند

- ۱۷۸- *Temenos. Studies in Comparative Religion presented by Scholar in Denmark, Finland, Norway and Sweden.*

نشریه‌ای است سالانه که از سال ۱۹۶۵ در هلسینکی نشر می‌شود.

- ۱۷۹- *Studia Orientalia. Societas Orientalis Fennica.*

نشریه‌ای است سالانه که از سال ۱۹۲۵ توسط انجمن شرقشناسی فنلاند در هلسینکی نشر می‌شود. گاهی دو یا سه شماره آن با هم به چاپ می‌رسد.

لبنان

□ ۱۸۰- العرفان

این مجله ماهانه از سال ۱۹۱۴ در صیدا به چاپ می‌رسد.

□ ۱۸۱- الفكر الاسلامیة

این مجله ماهانه در سال ۱۹۷۰ آغاز شده است و در بیروت به چاپ می‌رسد.

□ ۱۸۲- المشرق (Al - Machriq) مجلة کاتولیکیه شرقیه.

این مجله توسط هیأت علمی دانشگاه سن ژوزف در بیروت چاپ می‌شود و از سال ۱۹۰۶ شروع شده است.

□ ۱۸۳- Mélanges de l'Université St . Joseph.

این نشریه از سال ۱۹۰۸ آغاز شده است و سالی چهار شماره نشر می‌شود.

لهستان

□ ۱۸۴- Folia Orientalia. Revue des études orientales

نشریه‌ای است سالانه که از سال ۱۹۵۹ از طرف شعبه شرقشناسی فرهنگستان علوم لهستان در شهر کراکوی چاپ می‌شود. مدیر آن ف. ماخالسکی از ایرانشناسان لهستانی است. مقاله‌ها به زبانهای مختلف اروپائی است.

□ ۱۸۵- *Przegląd Orientalistyczny*

نشریه‌ای است که توسط انجمن شرقشناسی لهستان
Polskie Towarzystwo Orientalistyczne از سال ۱۹۴۸ به چاپ
می‌رسد. سالی چهار شماره از آن انتشار می‌یابد.

□ ۱۸۶- *Rocznik Orientalistyczny*

نشریه‌ای است که از سال ۱۹۱۴ سالی دوبار از طرف شعبه
شرقشناسی فرهنگستان علوم لهستان در ورشو چاپ می‌شود.

لیبی

□ ۱۸۷ - مجله کلیه‌الآداب

این مجله از سال ۱۹۶۷ بطور ماهانه در بنغازی به چاپ می‌رسد.

مجارستان (هنگری)

□ ۱۸۸- *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae.*

نشریه‌ای است که از سال ۱۹۵۰ هر سال سه شماره از طرف
شعبه شرقشناسی فرهنگستان علوم مجارستان در بوداپست چاپ
می‌شود. مقالات آن به زبانهای مختلف اروپائی است.

مصر

□ ۱۸۹- *Annales Islamologiques.*

نشریه‌ای است که از سال ۱۹۵۹ توسط مؤسسه فرانسوی

Institut Français d'Archéologie Orientale شرقی باستانشناسی

در قاهره به چاپ می‌رسد .

- ۱۹۰ - *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale*.

این نشریه از سال ۱۹۰۱ به طور سالانه در قاهره نشر

می‌شود .

- ۱۹۱ - *Mélanges de l'Institut Dominicain d' Etudes Orientales (MIDEO)* .

نشریه‌ای است سالانه که از سال ۱۹۵۴ از طرف مؤسسه

دومینیکی مطالعات شرقی در قاهره به چاپ می‌رسد .

- ۱۹۲ - *Mélanges Islamologiques* .

این مجموعه بطور متناوب نشر می‌شود. تاکنون سه مجلد

از آن نشر شده و از انتشارات مؤسسه فرانسوی باستانشناسی

شرقی (قاهره) است .

- ۱۹۳ - *مجلة كلية الآداب (اسكندرية)*

مجله‌ای است . سالانه که از سال ۱۹۴۳ آغاز شده است.

- ۱۹۴ - *مجلة كلية الآداب (قاهره)*

مجله‌ای است که از سال ۱۹۳۳ سالی دوشماره از طرف دانشکده

ادبیات قاهره نشر می‌شود .

- ۱۹۵ - *مجلة مجمع اللغة العربية (قاهره)*.

این مجله سالانه از سال ۱۹۳۴ شروع شده است.

□ ۱۹۶- مجله معهد المخطوطات العربية

Revue de l'Institut des Manuscrits Arabes.

مجله ای است که از سال ۱۹۵۵ سالی دو جزء توسط «جامعة الدول العربیة» در قاهره نشر می شود و خاص «معرفی نسخه های خطی اسلامی به زبان عربی است».

المغرب

□ ۱۹۷- الايمان

مجله ای است ماهانه که از سال ۱۹۶۴ در رباط به چاپ می رسد.

□ ۱۹۸- البحث العلمي

مجله ای است که از سال ۱۹۶۴ هر چهار ماه یکبار توسط «المركز الجامعی للبحث العلمی» در رباط نشو می شود.

□ ۱۹۹- دعوة الحق

این مجله ماهانه خاص «تحقیقات اسلامی است و از سال ۱۹۵۶ توسط «وزارت عموم الاوقاف والشؤون الاسلامیة» در رباط چاپ می شود.

□ ۲۰۰- اللسان العربي (مجله دوریة للابحاث اللغویة و نشاط

الترجمة والتقریب فی العالم العربی)

این مجله از سال ۱۹۶۴ در شهر رباط از طرف «مکتب الدائم

لتنیسق التعریب « وابسته به « جامعة الدول العربیة » نشر می شود .

هلند

- ۲۰۱ - *Arabica*. Revue d' Etudes Arabes. Publié avec le Concours du Centre National de la Recherche Scientifique de France .

مجله‌ای است که در سال ۱۹۵۴ توسط لوی پروونسال E. J. Brill بنیاد نهاده شد و به وسیلهٔ E. Levi- Provencal (هلند) سه شماره در هر سال با همکاری C.N.R.S. به چاپ می‌رسد. مقالاتی که مربوط به تحقیقات زبان عربی و سرزمینهای عربی و اسلامی باشد در آن طبع می‌شود .

- ۲۰۲- *Bibliotheca Orientalis*. International bibliographical and reviewing bi-monthly Near Eastern and Mediterranean Studies.

نشریه‌ای است خاص معرفتی و نقد کتابهای مربوط به خاور میانه و نزدیک که هر دو ماه یکبار توسط مؤسسه هلندی خاور نزدیک (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten) در لاهه نشر می‌شود . مقالات آن به زبانهای مختلف اروپائی است.

- ۲۰۳ - *Central Asiatic Journal*. International periodical for the languages, literature, history and archeologie of

Central Asia.

این مجله از سال ۱۹۵۴ زیر نظر کارل یان K. Jahn و توسط مؤسسه Mouton در لاهه بطور فصلی انتشار می یابد. کلیه مطالب آن خاص آسیای مرکزی است. مقالات آن به زبانهای مختلف اروپائی است.

□ ۲۰۴- *Indo - Iranian Journal*.

این مجله فصلی از سال ۱۹۵۷ در لاهه انتشار می یابد و خاص تحقیقات مربوط به تاریخ و زبانشناسی و ادیان هند و ایرانی و مقالات آن به زبانهای مختلف اروپائی است.

□ *Iranica Antiqua*.

این مجله در قسمت مربوط به باثریک معرفی شده است.

□ ۲۰۵- *Journal of Arabic Literature*.

این مجله در سال ۱۹۷۰ بنیاد تأسیس شده است و سالی یک بار انتشار می یابد. ناشر آن مؤسسه E. J. Brill است و چند نفر از متخصصان زبان عربی آن را اداره می کنند. درین مجله مقالات مربوط به ادبیات قدیم به زبان عربی و نیز ادبیات جدید چاپ می شود.

□ ۲۰۶- *Journal of the Economic and Social History of The Orient (Jesho)*.

این مجله که سه شماره در هر سال نشر می شود از سال

۱۹۵۷ توسط N.W. Posthumus آغاز شد و به وسیله مؤسسه F.J. Brill در لیدن به چاپ می‌رسد.

- ۲۰۷ - *Oriens*. Journal of the International Society for Oriental Studies.

این مجله مهم سالی یک مجلد زیر نظر هلموت ریتتر H. Ritter و با کمک و مساعدت مالی دولت ترکیه چاپ می‌شود. ناشر آن E.J. Brill و مرکز مدیریت مجله شعبه شرقشناسی دانشگاه فرانکفورت است.

- ۲۰۸ - *Persica*. Jaarboek van het Genootschap Nederland - Iran sichtung voor culturele betrekkingen . Annuaire de la Société Néerlande - Iranienne.

نشریه سالانه‌ای است که از سال ۱۹۶۳ از طرف انجمن هلند و ایران در لاهه انتشار می‌یابد. سه مجلد اول آن مربوط به سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۶۸ است. یعنی هر دو سال یک مجلد نشر شده است. مجلد چهارم مربوط به سال ۱۹۶۹ می‌باشد.

- ۲۰۹ - *Die Welt des Islam / The World of Islam*.

این مجله بین‌المللی برای تحقیقات مربوط به تحول تاریخی اسلام از سال ۱۹۱۳ آغاز شده و دوره قدیم آن در ۱۹۴۲ خاتمه یافته است. دوره جدید آن در ۱۹۵۱ آغاز شده است.

هندوستان

- ۲۱۰ – *Annals of Oriental Research of the University of Madras* .

این نشریه از سال ۱۹۴۵ از طرف دانشگاه مدراس بطور سالانه انتشار می‌یابد.

- ۲۱۱ – *Bulletin of the Christian Institute of Islamic Studies. Henry Martin Institute.*

این نشریه در لکهنو انتشار می‌یابد.

- ۲۱۲ – *Bulletin of the Institute of Islamic Studies.*

این نشریه سالی یک بار به زبان انگلیسی توسط Institute of Islamic Studies وابسته به دانشگاه اسلامی علیگره از سال ۱۹۵۷ انتشار می‌یابد.

- ۲۱۳ – *The Indo-Asian Culture.*

نشریه‌ای است فصلی به زبان انگلیسی که از سال ۱۹۵۲ در دهلی توسط Indian Council for cultural Relation انتشار می‌یابد.

- ۲۱۴ – *Indo-Iranica. The Quarterly Organ of the Iran Society.*

این مجله از سال ۱۹۴۶ توسط محمد اسحق هر سه ماه

یک بار در کلکته به عنوان «مجله روابط فرهنگی هند و ایران» به چاپ می رسد. ناشر آن «انجمن ایران» است.

□ ۲۱۵- *Islamic Culture. An English Quarterly.*

مجله ای است که از سال ۱۹۲۷ هر سه ماه یکبار از طرف گروه فرهنگ اسلامی The Islamic Culture Board در حیدرآباد دکن منتشر می شود. درین مجله هر نوع مقاله تحقیقی که با تمدن اسلامی مرتبط باشد به چاپ می رسد. مخصوصاً از لحاظ بحث درباره ادبیات فارسی در شبه قاره هند غنی و مفیدست. از قسمتهای خوب مجله معرفی انتخابی مقالات مرتبط با اسلام است که در مجله های اساسی شرق شناسی به چاپ می رسد.

□ ۲۱۶- *Islamic Thought.*

نشریه ای است که از طرف The Research Circle در علیگره چاپ می شود.

□ ۲۱۷- *Journal of the K.R. Cama Oriental Institute.*

این نشریه از سال ۱۹۲۲ توسط مؤسسه شرقی کاما در بمبئی نشر می شود. مطالب آن خاص تمدن پیش از اسلام ایران و دین زردشت است. در سال ۱۹۶۰ چهلمین مجلد آن نشر شده است.

- ۲۱۸ - *Journal of the Oriental Institute, M. S. University of Baroda.*

این نشریه از سال ۱۹۵۱ آغاز شده است.

- ۲۱۹ - *Journal of the Asiatic Society of Bengal. Lettres.*

این مجله از سال ۱۸۳۲ در کلکته نشر و در قسمت «ادبیات» آن تحقیقات مربوط به ادبیات فارسی نیز چاپ می‌شود.

- ۲۲۰ - *Journal of the Asiatic Society of Bombay.*

دوره جدید این مجله از سال ۱۹۲۵ آغاز شده است.

- ۲۲۱ - *Journal of the Bihar Research Society.*

این نشریه از سال ۱۹۱۵ آغاز شده است.

- ۲۲۲ - *Journal of Oriental Research.*

نشریه‌ای است که از سال ۱۹۲۷ توسط Kuppu-Wami

Sastri Research Institute وابسته به Sanskrit College در مدراس

نشر می‌شود.

- ۲۲۳ - *Studies in Islam.*

نشریه‌ای است که هر سه ماه یک بار از سال ۱۹۶۴ از طرف

Indian Institute of Islamic Studies در دهلی به چاپ می‌رسد.

□ ۲۲۴ - برهان

این مجله از سال ۱۹۰۸ به زبان اردو در دهلی انتشار می‌یابد.

□ ۲۲۵ - ثقافة الهند

این نشریه از سال ۱۹۵۰ توسط «مجلس الهند للروابط الثقافية» بطور فصلی و به زبان عربی منتشر می شود.

□ ۲۲۶ - علوم اسلامية (Majalla-i'ulum-i Islamiya)

این مجله از سال ۱۹۶۰ توسط «اداره علوم اسلامیه» دانشگاه اسلامی علیکره Institute of Islamic Studies چاپ می شود و به زبان اردوست.

□ ۲۲۷ - معارف

این مجله به زبان اردو در اعظم گره از سال ۱۸۶۷ بطور ماهانه انتشار می یابد.

□ ۲۲۸ - نوای ادب

این مجله از سال ۱۹۵۰ در بمبئی به زبان اردو نشر می شود.

یوگوسلاوی

- ۲۲۹ - *Prilozi za Orijentalnu filologiju i istoriju Jugoslovenskih naroda pou tuskom vladevinom / Revue de philologie orientale et d'histoire des peuples yougoslaves sous la domination Turque.*

نشریه ای است که سالی یک بار از طرف مؤسسه شرقی

سراویو، از سال ۱۹۵۱ نشر می شود .

الحاقی

- ۲۳۰- *Journal for Study of Judaism in the Persian, Hellenistic and Roman Periods (JS)*.

خبر چاپ این مجله از سال ۱۹۷۰ موقعی که این اوراق زیر چاپ بود نشر شد و هنوز نمی دانم در کدام مملکت به چاپ می رسد. مطالب آن در باره مطالعات مربوط به یهود در آثار فارسی و دنیای روم و یونان است .

-۲-

مجموعه ها

به ترتیب نام مجموعه

قسمت اول : اسامی شرقی

□ (۱) انتشارات اداره تحقیقات پاکستان . لاهور .

این مجموعه توسط Research Society of Pakistan به چاپ می‌رسد. از متون فارسی نیز جزء آن نشر شده است و می‌شود . این مؤسسه به دانشگاه پنجاب وابسته است و در ۱۹۶۴ تأسیس شده است .

□ (۲) انتشارات اداره فرهنگ عامه . تهران .

مجموعه‌ای است شماره دار که تا کنون پنج مجلد آن نشر شده است . وزارت فرهنگ و هنر (تهران) ناشر آن است . درین مجموعه منحصرأ متون قدیم و تحقیقات مربوط به فرهنگ عامه ایران چاپ می‌شود .

□ (۳) انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب . تهران .

سلسله انتشاراتی است که در چند «مجموعه» شماره گذاری شده است . از آن میان « مجموعه متون فارسی » و «مجموعه ایران .

شناسی» و Library of Historical Text و Persian Heritge Series در محلّ خود معرفی می‌شود. بنگاه ترجمه و نشر کتاب در سال ۱۳۳۳ تأسیس شده و به بنیاد پهلوی وابسته است. احسان یارشاطر مدیریت آن را بر عهده دارد.

□ (۴) انتشارات بنیاد فرهنگ ایران. تهران.

بنیاد فرهنگ ایران در سال ۱۳۴۳ تأسیس شده و مدیریت آن بر عهده پرویز نائل خانلری است. انتشارات این مؤسسه به مجموعه‌های مذکور در ذیل نام‌گذاری شده است و هر یک از آنها در جای خود مورد معرفی قرار می‌گیرد: عکس نسخه‌های خطی، علم در ایران، فرهنگ عامه، فرهنگ‌های تازی به پارسی، فلسفه و عرفان در ایران، فرهنگ‌های علمی و فنی، واژه نامه‌های پهلوی، زبان و ادبیات فارسی، فهرست‌ها.

□ (۵) انتشارات پنجابی ادبی آکادمی. لاهور.

مجموعه ای است شماره دار که از سال ۱۹۵۶ توسط «پنجابی ادبی آکادمی» آغاز شده است. اکثر انتشارات آن از متون ادبی و تاریخی و تذکره‌های فارسی و دواوین شعر است.

□ (۶) انتشارات پوهنجی ادبیات. کابل.

عده‌ای از انتشارات دانشکده ادبیات دانشگاه کابل به تحقیقات ادبی در زمینه‌های ایران‌شناسی مرتبط است. تاکنون بیست و یک

مجلد کتاب درین سلسله نشر شده است .

□ (۷) انتشارات پوهنتون کابل . کابل .

بعضی از انتشارات این دانشگاه در زمینهٔ ایرانشناسی است .

□ (۸) انتشارات خانقاه نعمة اللهی . تهران .

مجموعه ای است شماره دار از کتب و آثار شاه نعمة الله ولی و منتسبین بدین فرقهٔ تصوّف . تاکنون چهل نشریه درین مجموعه به طبع رسیده است .

□ (۹) انتشارات دانشگاه اسلامی علیگره از محل عطیة شاهنشاه ایران . علیگره (هند) .

در این مجموعه منحصر آمتون فارسی نشر می شود و تعداد انتشارات آن به سه مجلد رسیده است .

□ (۱۰) انتشارات دانشگاه اصفهان .

در میان انتشارات اصفهان گاه به گاه از متون فارسی و کتب تحقیقی مربوط به ایران چاپ می شود .

□ (۱۱) انتشارات دانشگاه پنجاب . لاهور .

مراد سلسلهٔ انتشارات شرقی آن است که تا سال ۱۹۶۸ تعداد آن به چهل مجلد رسیده است . عنوان انگلیسی این مجموعه Panjab University Oriental Publication است .

□ (۱۲) انتشارات دانشگاه پنجاب به سرمایهٔ اعانهٔ اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران . لاهور .

این مجموعه از محلّ اعانهٔ شاهنشاه آریامهر تأسیس شده و

دانشگاه پنجاب ناشر آن است. تعداد انتشارات آن تا سال ۱۹۶۷ به سه جلد رسیده است.

□ (۱۳) انتشارات دانشگاه پهلوی. شیراز.

در میان سلسله انتشارات دانشگاه پهلوی کتب تحقیقی مرتبط به ایرانشناسی نیز به چاپ می‌رسد.

□ (۱۴) انتشارات دانشگاه تبریز.

در میان سلسله انتشارات دانشگاه تبریز از متون فارسی و تحقیقات مرتبط به ایرانشناسی به چاپ می‌رسد.

در دانشگاه تبریز مؤسسه‌ای به نام «موسسه تاریخ و فرهنگ ایران» وابسته به دانشکده ادبیات در سال ۱۳۴۳ تأسیس شده است. انتشارات آن به صورت سلسله‌های جداگانه و شماره‌دار نشر می‌شود و پس از این معرفی خواهد شد.

□ (۱۵) انتشارات دانشگاه تهران.

انتشارات دانشگاه تهران از سال ۱۳۲۵ آغاز شده و مدیریت این سلسله به ترتیب با پرویز ناتل خانلری، ذبیح الله صفا، حسن مینوچهر، حافظ فرمانفرمایان بوده و در حال حاضر با ایرج افشار است.

تاکنون ۱۴۳۰ مجلد کتاب در این سلسله نشر شده است. کتبی که با ایرانشناسی ارتباط دارد و در «کنجینه»های مذکور در ذیل شماره‌گذاری و نشر شده است هر یک در محل خود مورد معرفی قرار

می‌گیرد: گنجینه باستانشناسی ایران، گنجینه تاریخ و تمدن، گنجینه تحقیقات ایرانی، گنجینه سفرنامه‌های ایرانی، گنجینه عقاید و فقه اسلامی، گنجینه فهرست و کتابشناسی، گنجینه گیاه و کشاورزی ایران، گنجینه لغت و زبان ایران، گنجینه مباحث فلسفی و روانشناسی، گنجینه متون ایرانی، گنجینه نوشته‌های حقوقی و اداری.

□ (۱۶) انتشارات دانشگاه مشهد.

درمیان سلسله انتشارات دانشگاه مشهد متون فارسی و تحقیقات ایران‌شناسی نیز به چاپ می‌رسد.

□ (۱۷) انتشارات فرهنگ ایران زمین. تهران.

مجله «فرهنگ ایران زمین» مجموعه انتشارات منفردی دارد که زیر عنوان «سلسله متون و تحقیقات» به چاپ می‌رسد و شماره انتشارات آن به سیزده رسیده است. این سلسله زیر نظر ایرج افشار چاپ می‌شود.

□ (۱۸) انتشارات کتابفروشی اسدی. تهران.

مجموعه انتشارات این کتابفروشی شماره دار است و تاکنون یازده مجلد انتشار یافته است.

□ انتشارات مرکز تحقیق و مطالعه در تمدن و فرهنگ ایران و خاور میانه. تهران.

ذیل عنوان Centre for the Studies of civilization and culture

of Iran and the Middle East در قسمت دوم مراجعه شود

- (۱۹) انتشارات مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران. تبریز.
- مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران از اتباع دانشکده ادبیات تبریز در سال ۱۳۴۳ تأسیس شد. این مؤسسه زیر نظر منوچهر مرتضوی اداره می‌شود. سلسله‌های «ادبیات عامیانه ایرانی»، «تاریخ و باستانشناسی»، «زبان و فرهنگ فارسی»، «متون فارسی»، «نشر تذکره‌ها» مربوط به آن است.
- (۲۰) انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی. تهران.
- این مؤسسه از مؤسسات دانشگاه تهران است. در سلسله انتشارات عمومی آن مجموعه‌های مذکور در ذیل خاص ایران است: ۱- تحقیقات، ۲- دفترهای مونیوگرافی. هر یک در جای خود معرفی خواهد شد.
- (۲۱) انتشارات وزارت فرهنگ و هنر. تهران.
- اکثر کتابهایی که توسط وزارت فرهنگ و هنر و ادارات مختلف آن نشر می‌شود در زمینه ایران‌شناسی است. مجموعه انتشارات اداره فرهنگ عامه مستقلاً در جای خود معرفی شده است. انتشارات دیگر این وزارت شماره‌دار نیست.
- (۲۲) انجمن تاریخ افغانستان. کابل.
- انتشارات این انجمن شماره‌دار است و تاکنون ۹۵ کتاب درین سلسله نشر شده است.

- (۲۳) انجمن فرهنگ ایران باستان . تهران .
این انجمن در سال ۱۳۴۰ در تهران تأسیس شد . مجموعه انتشارات
منفرد آن به نام انجمن نام گذاری شده است . انجمن تاکنون سه
کتاب نشر کرده است .
- (۲۴) تحقیقات . تهران .
مجموعه ای است از کتابهای تحقیقی در زمینه های اجتماعی که
توسط مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران
نشر می شود . تاکنون پنج کتاب در این مجموعه به چاپ رسیده است .
- (۲۵) دفترهای منوگرافی . تهران .
مجموعه ای است از آثار تحقیقی منحصر به یک موضوع خاص
مربوط به ایران ، خصوصاً در زمینه های اجتماعی و جغرافیائی که
توسط مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران
به چاپ می رسد و تاکنون هشت مجلد طبع شده است .
- (۲۶) زبان و ادبیات فارسی . تهران .
این مجموعه از سلسله انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است .
زیر نظر پرویز ناتل خانلری نشر می شود . تاکنون ده مجلد
کتاب در این مجموعه نشر شده است .
- (۲۷) زبان و فرهنگ ایران . تهران .
این مجموعه از انتشارات کتابفروشی طهوری (تهران) است .
منحصر آ کتابهایی که مربوط به تحقیقات ایرانی و متون فارسی

است در آن به چاپ می‌رسد. تاکنون ۵۷ مجلد کتاب درین مجموعه به طبع رسیده است.

□ (۲۸) سخن پارسی . تهران .

مجموعه‌ای است خاص برگزیده آثار و متون زبان فارسی .
ناشر آن مؤسسه انتشارات فرانکلین و سازمان کتابهای جیبی است.
این مجموعه زیر نظر احمد سمیعی تنظیم می‌شود .

□ (۲۹) سلسله آثار ادبی ملل خاور . مسکو .

این مجموعه توسط قسمت شرقشناسی فرهنگستان علوم شوروی
تهیه می‌شود و عده‌ای از مجلدات آن از متون زبان فارسی است .
تاکنون ۲۵ مجلد از متنهای فارسی درین سلسله انتشار یافته است.

□ (۳۰) سلسله ادبیات عامیانه ایرانی . تبریز .

این مجموعه جزء انتشارات مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران
دانشگاه تبریز نشر می‌شود. تاکنون چهار مجلد از قصه‌های کردی
در آن نشر شده است .

□ (۳۱) سلسله انتشارات انجمن آثار ملی . تهران .

انجمن آثار ملی در سال ۱۳۰۴ در تهران تأسیس گردید . تاکنون
هفتاد جلد کتاب شامل متون فارسی ، تحقیقات تاریخی و
باستانشناسی انتشار داده است .

□ (۳۲) سلسله تاریخ و باستانشناسی . تبریز .

این مجموعه جزء انتشارات مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران

دانشگاه تبریز نشر می‌شود . تاکنون دو مجلد درین مجموعه نشر شده است .

□ (۳۳) سلسله دانش ایرانی . تهران - منرال .

این مجموعه که در سال ۱۳۴۸ بنیاد گرفته از انتشارات شعبه تهران مؤسسه تحقیقات اسلامی دانشگاه مک کیل (کانادا) است و زیر نظر مهدی محقق و ایزوتسو تدوین می‌شود .

□ (۳۴) سلسله زبان و فرهنگ فارسی . تبریز .

این مجموعه جزء انتشارات مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران دانشگاه تبریز انتشار می‌یابد . تاکنون دو مجلد کتاب درین سلسله نشر شده است .

□ (۳۵) سلسله متون فارسی . تبریز .

این مجموعه جزء انتشارات مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران دانشگاه تبریز انتشار می‌یابد تاکنون یک مجلد درین سلسله نشر شده است .

□ (۳۶) سلسله متون و تحقیقات . تهران .

این سلسله از انتشارات مجله فرهنگ ایران زمین است و در جای خود مورد معرفی قرار گرفت .

□ (۳۷) سلسله مطبوعات انجمن ترقی اردو . کراچی .

درین سلسله کتابهایی مرتبط با ایرانشناسی انتشار می‌یابد و تا سال ۱۹۶۷ تعداد نشریات آن ۲۳۸ جلد بوده است .

- (۳۸) سلسله مطبوعات مجلس مخطوطات فارسیه . حیدرآباد دکن.
درین سلسله تاکنون پنج کتاب نشر شده است .
- (۳۹) سلسله نشر تذکره ها . تبریز .
این مجموعه جزء انتشارات مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران
دانشگاه تبریز نشر می شود . تاکنون هشت مجلد درین سلسله
نشر شده است .
- (۴۰) سندی ادبی مورد . حیدرآباد سند .
درین مجموعه متون فارسی متعدد به چاپ رسیده است و می رسد .
این مجموعه شماره دار نیست .
- (۴۱) شاهکارهای ادبیات فارسی . تهران .
این مجموعه جزواتی است ملخص از متون مهم زبان فارسی با
شرح و توضیح لغات و مشکلات برای محصلین ادبیات فارسی .
ناشر این مجموعه مؤسسه انتشارات امیرکبیرست و زیر نظر
ذبیح الله صفا و پرویز نائل خانلری انتشار می یابد . تاکنون بیست
و چهار جزوه نشر شده است .
- (۴۲) عکس نسخه های خطی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران و خاص
انتشار عکس نسخه های خطی فارسی قدیم است که از لحاظ شناخت
رسم الخط و اهمیت کاتب و قدمت نسخه معتبر و اصیل باشد .
این مجموعه زیر نظر پرویز نائل خانلری نشر می شود . تاکنون

چهار جلد کتاب درین مجموعه به طبع رسیده است .

□ (۴۳) علم در ایران . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر پرویز نائل خانلری نشر می شود و خاص انتشار متون علمی قدیم و تحقیقات جدید در آن زمینه است . تاکنون ده جلد درین مجموعه به طبع رسیده است .

□ (۴۴) فرهنگ عامه . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر پرویز نائل خانلری نشر می شود و خاص انتشار متون قدیم یا تحقیقات کنونی است که در زمینه فرهنگ عامه ایرانی باشد . تاکنون سه مجلد درین مجموعه نشر شده است .

□ (۴۵) فرهنگهای تازی به پارسی . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر پرویز نائل خانلری انتشار می یابد . تاکنون دو کتاب از آن نشر شده است .

□ (۴۶) فرهنگهای علمی وفنی . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر پرویز نائل خانلری انتشار می یابد و خاص فرهنگهای تدوین شده جدید و معمولاً دو زبانی است . تاکنون یک کتاب درین مجموعه نشر شده است .

□ (۴۷) فلسفه و عرفان در ایران . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر پرویز ناتل خانلری نشر می شود. درین مجموعه تاکنون هفت کتاب انتشار یافته است. این کتب از متون فارسی و نوشته های معاصرین است.

□ (۴۸) فهرستها . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر پرویز ناتل خانلری نشر می شود. تاکنون یک مجلد از آن انتشار یافته است.

□ (۴۹) کتاب جوانان . تهران .

این مجموعه زیر نظر محمدعلی اسلامی ندوشن و توسط مؤسسه انتشارات فرانکلین منتشر می شود. کتابهای این سلسله خاص معرفی تمدن و فرهنگ ایران و به زبان و روش ساده است.

□ (۵۰) گنجینه باستانشناسی ایران . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران نشر می شود. و تا کنون دو کتاب درین مجموعه انتشار یافته است.

□ (۵۱) گنجینه تاریخ و تمدن . تهران .

این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران نشر می شود. تا کنون ۳۱ کتاب درین مجموعه انتشار یافته و بعضی از آنها در باره ایران است.

- (۵۲) گنجینه تحقیقات ایرانی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران منتشر می‌شود . تا کنون ۶۱ جلد کتاب درین مجموعه نشر شده است .
- (۵۳) گنجینه زبان و لغت . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران منتشر می‌شود و تاکنون ۱۵ کتاب درین مجموعه نشر شده است .
- (۵۴) گنجینه سفرنامه‌های ایرانی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران نشر می‌شود . تا کنون ۴ جلد کتاب درین مجموعه منتشر گردیده است .
- (۵۵) گنجینه عقاید و فقه اسلامی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران منتشر می‌شود . تا کنون ۲۷ کتاب درین مجموعه به چاپ رسیده است .
- (۵۶) گنجینه فهرست و کتابشناسی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران منتشر می‌شود . تا کنون ۱۸ کتاب درین مجموعه به چاپ رسیده است .
- (۵۷) گنجینه گیاه و کشاورزی ایران . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران به چاپ می‌رسد . تاکنون ۱۶ جلد کتاب درین مجموعه انتشار یافته است .

- (۵۸) گنجینه مباحث فلسفی و روانشناسی. تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران به چاپ می‌رسد.
تاکنون ۳۲ کتاب درین مجموعه انتشار یافته و چند جلد از آنها
در باره مباحث فلسفی ایرانی است .
- (۵۹) گنجینه متون ایرانی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران به چاپ می‌رسد .
تاکنون ۷۱ کتاب درین مجموعه انتشار یافته است .
- (۶۰) گنجینه منظومه‌های عرفانی . تهران .
این سلسله جزء مجموعه انتشارات خانقاه نعمة اللهی چاپ می‌شود
و مجموعه آن پیش ازین معرفی شد .
- (۶۱) گنجینه نوشته‌های ایرانی . تهران .
این مجموعه زیر نظر هنری کرین اداره می‌شود . قسمت ایران
شناسی انستیتو ایران و فرانسه در تهران ناشر آن است . تاکنون
هفده کتاب درین مجموعه انتشار یافته . نام فرانسوی مجموعه
Bibliothèque Iranienne است .
- (۶۲) گنجینه نوشته‌های حقوقی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران نشر می‌شود . تا
کنون ۳۱ کتاب درین مجموعه انتشار یافته و بعضی از آنها درباره
حقوق ایران است .

□ (۶۳) مجلس ترقی ادب . لاهور .

در جزء انتشارات این «مجلس» بعضی از کتب مربوط به ایران و ادب فارسی نشر می‌شود.

□ (۶۴) مجموعه ایرانشناسی . تهران .

این مجموعه از انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب است و زیر نظر احسان یارشاطر به چاپ می‌رسد و اکثر کتب آن ترجمه کتابهای ایران شناسان از زبانهای خارجی است . تاکنون ۴۳ جلد کتاب در این مجموعه نشر شده است .

□ (۶۵) مجموعه کتابشناسیهای فارسی و ایرانی . تهران .

این مجموعه از انتشارات انجمن کتاب و زیر نظر ایرج افشار است . نام این مجموعه در سه مجلد اول «مجموعه کتابشناسیهای موضوعی فارسی» بود . تاکنون درین مجموعه پنج کتابشناسی نشر شده است .

□ (۶۶) مجموعه متنهای تاریخی و جغرافیائی . تهران .

این مجموعه زیر نظر حافظ فرمانفرمایان اداره می‌شود و «مرکز تحقیق و مطالعه تمدن و فرهنگ ایران و خاورمیانه» وابسته به دانشکده ادبیات دانشگاه تهران ناشر آن است . تاکنون درین مجموعه دو کتاب نشر شده است .

- (۶۷) مجموعه متون فارسی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات نگاه ترجمه و نشر کتاب است وزیر
نظر احسان یارشاطر به چاپ می رسد . تاکنون چهل جلد کتاب
درین مجموعه چاپ شده است .
- (۶۸) منابع تاریخ و جغرافیای ایران . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است و زیر
نظر پرویز ناتل خانلری انتشار می یابد . تاکنون ۲۴ کتاب درین
مجموعه چاپ شده است .
- (۶۹) مؤسسه فرهنگی منطقه ئی . تهران .
درین مجموعه کتابهای تاریخی و ادبی و فرهنگی مربوط به
کشورهای ایران و پاکستان و ترکیه به چاپ می رسد .
- النشریات الاسلامیة .
ذیل Bibliotheca Islamica مراجعه شود .
- (۷۰) واژه نامه های پهلوی . تهران .
این مجموعه جزء انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است وزیر نظر
پرویز ناتل خانلری انتشار می یابد . تاکنون پنج جلد کتاب درین
مجموعه نشر شده است . بعضی از آنها تحقیقات دستوری و متون
پهلوی است .
- (۷۱) هدیه اصغر مهدوی به دانشگاه تهران .
این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران است و از محل موقوفه

اصغر مهدوی انتشار می‌یابد. کتب آن از متون زبان فارسی و تحقیقات تاریخی است. تاکنون چهار کتاب درین مجموعه نشر شده است.

□ (۷۲) هدیه یحیی مهدوی به دانشگاه تهران.

این مجموعه جزء انتشارات دانشگاه تهران است و از محل موقوفه و زیر نظر یحیی مهدوی انتشار می‌یابد. عده‌ای از کتب این مجموعه از متون زبان فارسی است. تاکنون ۲۳ جلد کتاب درین مجموعه نشر شده است.

قسمت دوم: اسامی اروپائی

- (۷۳) *Akademie der Wissenschaften und der Literatur. Veröffentlichungen der Orientalischen Kommission. Mainz.*

درین مجموعه که توسط شعبه شرقشناسی فرهنگستان ماینتس (آلمان) به چاپ می‌رسد تحقیقات ایرانی و متون فارسی نیز چاپ شده است و می‌شود.

- (۷۴) *Aligarh Muslim University Publications H.M. Shahinshah of Iran Fund Series. Aligarh.*

درین مجموعه متون زبان فارسی از محل عطیه شاهنشاه ایران چاپ می‌شود و تاکنون سه کتاب به چاپ رسیده است.

- ۷۵) *Ankara Universitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakultesi Yayinlari. Ankara.*

درین مجموعه چند متن فارسی چاپ شده است .

- ۷۶) *Arabic and Persian Research Institute Publications Series. Patna.*

این سلسله توسط Institute of Post-Graduate Studies and Research in Arabic and Persian Learning. وابسته به دانشگاه پتنه (هند) انتشار می یابد .

- ۷۷) *Bibliotheca Indica. Calcutta.*

در این مجموعه مهم که توسط انجمن پادشاهی آسیائی بنکال نشر می شود عده ای از متون زبان فارسی و فهرستهای نسخ خطی چاپ شده است.

- ۷۸) *Bibliotheca Islamica.*

این مجموعه مخصوص چاپ و انتشار متون عربی و گاهی فارسی است. نام آن را به عربی « التّشریات الاسلامیّة » گذارده اند . ناشر آن مجمع شرقشناسان آلمانی Deutsche Morgenländische Gesellschaft است

- ۷۹) *British Institute of Persian Studies, Text and Monographs. Tehran.*

تاکنون ازین مجموعه فقط یک مجلد نشر شده است .

- ۸۰) *Cambridge Oriental Series. Cambridge.*

درین مجموعه کتابهایی که با ایران مرتبط است نیز به چاپ می رسد .

- ۸۲) *Central Asiatic Studies. Leiden.*

این مجموعه زیر نظر K. Jahn به طبع می‌رسد و بعضی از مجلدات آن از متون فارسی و کتب مربوط به ایران است.

- ۸۳) *A Centre for Studies and Research on the Iranian Civilisation Publication. Tahrān.*

این مجموعه زیر نظر غلامعلی رعدی آذر خشی رئیس مرکز تحقیق و معرفی فرهنگ و تمدن ایران نشر می‌شود و تاکنون دو مجلد از آن انتشار یافته است.

- ۸۴) *Corpus Inscriptionum Iranicarum. London.*

این مجموعه، خاص نشر کتیبه‌های ایرانی است. تاکنون نه مجلد از آن، مربوط به دوره‌های پیش از اسلام، نشر شده است.

- ۸۵) *E. J. W. Gibb Memorial Series. London.*

در این مجموعه مهم و معروف بعضی از متون زبان فارسی و تحقیقات خاص ایرانی به چاپ رسیده است و می‌رسد.

- ۸۶) *Freiburger Islamstudien Freiburg.*

این مجموعه از سال ۱۹۶۸ آغاز شده است و زیر نظر هانس روبرت رویمر H. R. Roemer به چاپ می‌رسد.

- ۸۷) *Iranische Texte. Wiesbaden.*

این مجموعه خاص نشر متون ملّحض یا کوتاه است و زیر نظر ژرژ ردارد G. Redard توسط مؤسسه Otto Harrassowitz در ویسبادن انتشار می‌یابد. تا کنون چهار جلد از آن نشر شده و نخستین آن در سال ۱۹۶۵ به چاپ رسیده است.

□ ۸۸) *Iran Society Publications. Calcutta.*

این سلسله، از انتشارات انجمن ایران (کلکته) است و از سال ۱۹۵۰ زیر نظر محمد اسحاق آغاز شده است. تعداد انتشارات آن اکنون به یازده جلد رسیده است.

□ ۸۹) *Islamic Surveys. Edinburgh.*

این سلسله که تا کنون پنج جلد از آن نشر شده از انتشارات دانشگاه ادینبورگ است.

□ ۹۰) *The Ismaili Society Series. Bombay.*

درین مجموعه سه سلسله کتاب با مشخصات (A)، (B)، (C) چاپ شده است و جمله از متون اسماعیلی (فارسی و عربی) و ترجمه آنها و تحقیقات در زمینه مذهب اسماعیلی است. تعداد انتشارات آن از بیست در گذشته است.

□ ۹۱) *Library Historical Texts from Iran. Roma.*

مجموعه ای است که توسط بنگاه ترجمه و نشر کتاب (تهران) وزیر نظر احسان یارشاطر از سال ۱۹۶۸ آغاز شده است و با همکاری مراجع دانشگاهی و علمی خارج چاپ می شود.

□ ۹۲) *Madras Government Oriental Series. Madras.*

این مجموعه توسط کتابخانه شرقی حکومت مدراس (هند) طبع می شود. در میان آن عده ای از متون فارسی چاپ شده است.

- ۹۳) *Madras University Islamic Series. Madras.*

درین مجموعه چند متن قدیمی فارسی به طبع رسیده

است.

- ۹۴) *Median Dialect Studies. New York.*

درین سلسله که تا کنون یک جلد از آن نشر شده است

کتب مربوط به لهجه های ایرانی نشر خواهد شد. ناشر این مجموعه قسمت خاورمیانه دانشگاه کلمبیا (نیویورک) است.

- ۹۵) *Oriental Studies. Oxford.*

این مجموعه زیر نظر R. Walzer و S. M. Stern و توسط

مؤسسه نشر کتاب به نام Bruno Cassirer در اکسفورد چاپ می شود.

تا کنون پنج جلد از آن نشر شده است.

- *Panjab University Oriental Publication. Lahore.*

ذیل انتشارات دانشگاه پنجاب (شماره ۱۱) مراجعه شود.

- *The Panjabi Adabi Academy Publication.*

ذیل انتشارات پنجابی ادبی آکادمی (شماره ۵) مراجعه

شود.

- ۹۶) *Publication Hesitage Series.*

این مجموعه از انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب و ترجمه

آثار ادبی و متون فارسی قدیم است و زیر نظر احسان یارشاطر

و با همکاری دانشگاههای مختلف امریکا و اروپا چاپ می شود.
یونسکو هم به انتشار آن کمک می کند.

□ ۹۷) *Prace Orientalistyczne. Warszawa.*

درین سلسله که توسط فرهنگستان علوم ورشو انتشار
می یابد گاه به گاه کتب مربوط به ایران و متون ایرانی چاپ
می شود.

□ ۹۸) *Publication of the Departement of History. Studies in Indo-Muslim Mysticism. Aligarh.*

درین سلسله بعضی از متون فارسی چاپ شده است.

□ *Publication of the Research Society of Pakistan. Lahore.*

ذیل انتشارات اداره تحقیقات پاکستان (شماره ۱)
مراجعه شود.

□ ۹۹) *Serie Orientale Roma.*

درین سلسله بعضی از کتب و تحقیقات مربوط به ایران
چاپ شده است. این مجموعه توسط Is.M.E O. به چاپ می رسد.

□ *Shahinshah of Iran's Grant Committe. Lahore.*

ذیل شماره ۱۳ در قسمت فارسی مراجعه شود.

□ ۱۰۰) *Studi e Texti. Roma.*

درین سلسله که توسط کتابخانه واتیکان چاپ می شود چند
کتاب مربوط به ایران چاپ شده است.

- ۱۰۱) *Studien zur Sprache Geschichte und Kultur des Islamischen Orients*

این مجموعه که از ضمائم مجلهٔ *Der Islam* است از سال ۱۹۶۶ زیر نظر برتولد اشپولر B. Spuler آغاز شده است و در آن کتب مربوط به ایران نیز چاپ می‌شود.

- ۱۰۲) *Teheraner Forschungen. Tehran.*

این مجموعه توسط انجمن باستانشناسی آلمان آغاز و تا کنون چهار کتاب درین مجموعه نشر شده است.

- ۱۰۳) *Travaux de l' Institut d' Etudes Iraniennes de l' Université de Paris. Paris.*

این مجموعه زیر نظر امیل بنونیست E. Benvenist و با همکاری ژیلبر لازار G. Lazard شروع شده است. تمام آثاری که درین سلسله نشر خواهد شد مربوط به ایران خواهد بود. تاکنون چهار کتاب درین مجموعه انتشار یافته است.

- ۱۰۴) *Türk Tarih Kurumu Yayınlarından. Ankara.*

درین سلسله بعضی از متون قدیم و مهم فارسی چاپ شده است.

- *Wisdom of Persia. Series of Texts. Tehran-Montreal.*

ذیل «سلسله دانش ایرانی» (شماره ۳۳) مراجعه شود.

فصل ششم

مجالس و مجامع علمی و تحقیقی

(کنگره ، سمینار ، کنفرانس ، سمپوزیوم)

درین قسمت، از مجامع و مجالس یاد شده است که خاص مطالعات ایرانی و مباحث مختص ایران تشکیل شده باشد، البته بعضی از مجامع بین المللی که قسمتی و شعبه‌ای از آنها به مطالعات ایرانی اختصاص دارد نیز مورد نظر قرار گرفته است .

طبعاً در مجامعی که درباره اسلام و تحقیقات زبانهای عربی و ترکی تشکیل می شود نیز گاه به گاه مطالعات ایرانی طرح می شود ، ولی در اینجا ذکر آنها به میان نیامده است .

=۱=

مجامع بین المللی متوالی

□ (۱) کنگره بین المللی شرق شناسی (خاور شناسی)

مجمع بزرگی است که بطور سنت هر چهار سال یک بار تشکیل

می‌شود. در بعضی از اجلاسیه‌های اخیر آن یک شعبه یا قسمتی از آن به مطالعات ایرانی اختصاص داده شده است. اجلاسیه‌های این مجمع تاکنون به شرح زیر بوده است :

- (۱) ۱۸۷۳ : پاریس
- (۲) ۱۸۷۴ : لندن
- (۳) ۱۸۷۶ : پتروگراد
- (۴) ۱۸۷۸ : فلورانس
- (۵) ۱۸۸۱ : برلن
- (۶) ۱۸۸۳ : لیدن
- (۷) ۱۸۸۶ : وین
- (۸) ۱۸۸۹ : استکهلم
- (۹) ۱۸۹۲ : لندن
- (۱۰) ۱۸۹۴ : ژنو
- (۱۱) ۱۸۹۷ : پاریس
- (۱۲) ۱۸۹۹ : رم
- (۱۳) ۱۹۰۲ : هامبورگ
- (۱۴) ۱۹۰۵ : الجزیره
- (۱۵) ۱۹۰۸ : کوپنهاگ
- (۱۶) ۱۹۱۱ : آتن
- (۱۷) ۱۹۲۸ : اکسفورد
- (۱۸) ۱۹۳۱ : لیدن
- (۱۹) ۱۹۳۵ : رم
- (۲۰) ۱۹۳۸ : بروکسل
- (۲۱) ۱۹۴۸ : پاریس
- (۲۲) ۱۹۵۱ : کمبریج

فصل ششم	۳۱۳
(۲۳) ۱۹۵۴ : استانبول	
(۲۴) ۱۹۵۷ : مونیخ	
(۲۵) ۱۹۶۰ : مسکو	
(۲۶) ۱۹۶۴ : دهلی	
(۲۷) ۱۹۶۷ : آن آر بور (میشیگان)	
(۲۸) ۱۹۷۱ : کانبرا (استرالیا)	

□ (۲) کنفرانس بین‌المللی و باستان‌شناسی و هنر ایران .

این مجمع معمولاً هر پنج سال یک‌بار تشکیل می‌شود .
اجلاس‌های آن تاکنون بدین شرح بوده است :

- (۱) ۱۹۲۶ : فیلادلفیا
- (۲) ۱۹۳۱ : لندن
- (۳) ۱۹۳۵ : لندن گراد
- (۴) ۱۹۶۰ : نیویورک
- (۵) ۱۹۶۸ (۱۳۴۷) : تهران (به اهتمام وزارت فرهنگ و هنر)

□ (۳) کنفرانس جهانی ایران‌شناسان .

این کنفرانس نخستین بار به ابتکار کتابخانه پهلوی در تهران تشکیل شد و در تصمیمات نهائی آن مقرر شد که هر چهار سال یک‌بار منعقد شود . اجلاس‌های کنفرانس جهانی ایران‌شناسان تاکنون عبارت بوده است از:

- (۱) ۱۳۴۵ (۱۹۶۶) : تهران
- (۲) ۱۳۴۹ (۱۹۷۰) : رم (که تحت عنوان کنفرانس و ایران

در قرون وسطی ، برگذار شد . برای توضیح به قسمت دوم
شماره ۱۵ مراجعه شود .

□ (۴) مجمع سالانه شرقشناسان آلمان / *Deutscher Orientalistentag*.

این مجمع از اعضای انجمن شرقشناسی آلمان و خاورشناسان
دیگری که علاقه‌مند به شرکت باشند در هر سال تشکیل می‌شود.
نخستین مجمع مذکور در سال ۱۹۶۱ تشکیل شده است.

□ (۵) مجمع سالانه شرقشناسان امریکا .

این مجمع از اعضای انجمن شرقشناسی امریکا و نیز افراد
علاقه‌مند دیگر در هر سال تشکیل می‌شود .

□ (۶) کنفرانس سالانه شرقشناسان بریتانیا / *Conference of British Orientalists* .

این مجمع از اعضای انجمن شرقشناسان انگلستان منعقد می‌شود.
نخستین اجلاسیه آنها در ۱۹۴۷ انعقاد یافت. اکنون چند سال است
که منظمأ همه سال تشکیل می‌شود .

□ (۷) مجمع دیدار شرقشناسان بلژیک .

تشکیل منظم این مجمع از سال ۱۹۶۳ آغاز شده است .

□ (۸) کنفرانس شرقشناسان اتحاد جماهیر شوروی .

این مجمع نخستین بار در ۱۹۵۷ در تاشکند منعقد شد و بعد در

سال ۱۹۶۲ در باکو .

□ (۹) کنفرانس شرقشناسان هندوستان .

نخستین بار در ۱۹۱۹ در پونه انعقاد یافت و معمولاً هر دو سال یکبار منظمأ تشکیل می‌شود .

-۲-

مجمع بین‌المللی خاتمه یافته

□ (۱۰) کنفرانس ایران و دنیای یونان و رم / *La Persia e il Mondo*

Greco-Romano .

این مجمع بین‌المللی توسط فرهنگستان لینیچی (Lincei) ایتالیا در سال ۱۹۶۵ در شهر رم منعقد شد .

□ (۱۱) سمینار درباره مسائل کنونی ایران .

این مجمع توسط مرکز مطالعات خاور میانه دانشگاه هاروارد (کمبریج) در سال ۱۹۶۵ منعقد شد .

□ (۱۲) سمینار نسخه‌های خطی اسلامی .

این مجمع به اتمام یونسکو در سال ۱۹۶۷ در کابل برگزار شد .

□ (۱۳) کنفرانس ایران در سال ۱۹۶۰ .

این مجمع توسط قسمت خاور میانه دانشگاه کلمبیا (نیویورک) در سال ۱۹۶۸ منعقد شد .

□ (۱۴) کنفرانس ساختمان حکومت در ایران اسلامی.
این مجمع توسط شعبه مطالعات خاورمیانه دانشگاه لوس آنجلس
و انجمن تحقیقات ایرانی (امریکا) در سال ۱۹۶۹ برگزار
گردید.

□ (۱۵) کنفرانس ایران در عصر قرون وسطی / *La Persia nel Medioevo*
این مجمع بین‌المللی به‌عنوان دومین کنفرانس جهانی ایران‌شناسان
توسط فرهنگستان لینهی (Lincei) در سال ۱۹۷۰ در رم منعقد
شد. ولی اساساً دنباله کنفرانسی بود که به نام «ایران و دنیای
یونان و رم» در سال ۱۹۶۵ تشکیل شده بود (ش ۱۰).

۳-

مجامع ایرانی متوالی

□ (۱۶) کنفرانس تحقیقات ایرانی (ایران‌شناسی).
نخستین کنفرانس ملی ایران‌شناسی در سال ۱۳۴۹ در تهران به‌ابتکار
دانشگاه تهران منعقد شد. شرکت کنندگان در تصمیمات نهایی
خود اعلام کردند که نام کنفرانس ازین پس کنفرانس تحقیقات ایرانی
خواهد بود. دومین دوره آن در دانشگاه مشهد در سال ۱۳۵۰
برگزار می‌شود.

□ (۱۷) هفته ایران باستان.

انجمن فرهنگ ایران باستان از سال ۱۳۴۴ معمولاً در اردیبهشت ماه، هفته‌ای را به هفته ایران باستان اختصاص داده است و درین هفته سخنرانیهای علمی ایراد می‌شود. اجلاسهای هفته ایران باستان تاکنون به شرح زیر برگذار شده است :

- ۱۳۴۱ - کتابها و کتابخانه‌های ایران باستان
- ۱۳۴۲ - نمایش تصاویر آثار باستانی ایران
- ۱۳۴۳ - نتایج آخرین پژوهشها و کوشهای باستانشناسی در ایران
- ۱۳۴۴ - اشکانیان
- ۱۳۴۵ - پیشدادیان و کیانیان
- ۱۳۴۶ - ادبیات ایران پیش از اسلام
- ۱۳۴۷ - آداب و رسوم جامعه ایرانی پیش از اسلام و ادامه یا تأثیر آن در دوران اسلامی
- ۱۳۴۸ - فردوسی و شاهنامه او
- ۱۳۴۹ - مذاهب و فلسفه در ایران باستان

□ (۱۸) کنگره شعر در ایران .

نخستین اجلاسیه آن در ۱۳۴۷ توسط وزارت فرهنگ و هنر برگزار گردید .

□ (۱۹) کنگره تاریخ و فرهنگ ایران .

توسط وزارت فرهنگ و هنر ایران و مقارن جشن فرهنگ و هنر
تشکیل می شود.

نخستین اجلاسیه . تهران . ۱۳۴۸

دومین اجلاسیه . تهران . ۱۳۴۹

□ (۲۰) جلسات سخنرانی و بحث درباره زبان فارسی.

توسط وزارت فرهنگ و هنر و مقارن جشن فرهنگ و هنر
تشکیل می شود.

نخستین اجلاسیه . تهران . ۱۳۴۹

□ (۲۱) سمینار دبیران زبان و ادبیات فارسی.

نخستین اجلاسیه . مشهد . ۱۳۴۶

دومین اجلاسیه . شیراز . ۱۳۴۷

سومین اجلاسیه . رضائیه . ۱۳۴۸

۴-

مجامع ایرانی خانمه بافه

به ترتیب تاریخ انعقاد

□ (۲۲) کنگره هزاره فردوسی. ۱۳۱۳.

به مناسبت هزارمین سال فردوسی و به صورت بین المللی توسط
وزارت معارف در تهران و مشهد در سال ۱۳۱۳ برگزار گردید .

□ (۲۳) نخستین کنگره نویسندگان ایران . ۱۳۲۵ .

کنگره ای داخلی بود که توسط انجمن روابط فرهنگی ایران

و شوروی در ۱۳۲۵ در تهران برگزار گردید .

□ (۲۴) کنگره ابن سینا . ۱۳۳۳ .

این کنگره بین المللی در ۱۳۳۳ در تهران برگزار گردید .
آرامگاه ابن سینا در همدان مقارن همین ایام به اتمام رسید .

□ (۲۵) کنگره خواجه نصیرالدین طوسی . ۱۳۲۵ .

برای تجلیل از مقام علمی و خدمات خواجه نصیرالدین طوسی
کنگره ای که جنبه بین المللی داشت در سال ۱۳۳۵ در تهران
برقرار شد .

□ (۲۶) هفتصدمین سال مولانا جلال الدین . ۱۳۳۶ .

به مناسبت هفتصدمین سال درگذشت مولانا جلال الدین رومی
صاحب مثنوی مراسمی در تهران به اهتمام کمیسیون ملی یونسکو
در ایران برگزار شد .

□ (۲۸) یادبود یکهزارمین سال تولد رودکی . ۱۳۳۸ .

مراسم مربوط به هزارمین سال تولد رودکی در دانشگاه تهران
(دانشکده ادبیات) انجام شد .

□ (۲۹) چهارصدمین سال ولادت ملاصدرا . ۱۳۴۰ .

مراسم مربوط به چهارمین سال ولادت ملاصدرا توسط دانشکده
الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران برگزار گردید .

□ (۳۰) سمینار خلیج فارس . ۱۳۴۱ .

این سمینار تحقیقاتی درباره تاریخ و جغرافیای خلیج فارس توسط اداره رادیو تهران در تهران برگزار شد.

□ (۳۱) جلسات بحث درباره تدریس فارسی در دبیرستان. ۱۳۴۲.

این جلسات به اتمام پرویز نائل خانلری در تهران برگزار شد.

□ (۳۲) مراسم هزار و یکصدمین سال تولد محمد بن زکریای رازی. ۱۳۴۳.

این مراسم به اتمام کمیسیون ملی یونسکو در تهران برگزار شد.

□ (۳۳) مجلس علمی و تحقیقی درباره رشیدالدین فضل الله. ۱۳۴۸.

این مجلس علمی بر اساس پیشنهاد کارل یان K. Jahn و به مناسبت ششصد و پنجاهمین سال وفات رشیدالدین با مشارکت عده ای از مستشرقین توسط دانشگاه های تهران و تبریز با مشارکت وزارت علوم و آموزش عالی در تهران و تبریز برگزار شد.

□ (۳۴) جلسات سخنرانی و بحث درباره شاهنامه فردوسی. ۱۳۴۸-۱۳۴۹.

اجلاسیه اول این مجلس در سال ۱۳۴۸ و اجلاسیه دوم آن در ۱۳۴۹ توسط وزارت فرهنگ و هنر در تهران برگزار دید.

□ (۳۵) کنگره هزاره شیخ طوسی. ۱۳۴۸.

این کنگره بین المللی توسط دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه مشهد در مشهد برگزار شد.

□ (۳۶) مجلس بزرگداشت ابوالفضل بیهقی. ۱۳۴۹.

این مجمع علمی بین‌المللی توسط دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد در مشهد برگزار شد.

□ (۳۷) کنگره جهانی سعدی و حافظ . ۱۳۵۰ .

اکنون که این سطور نوشته می‌شود اعلام شده است که کنگره جهانی سعدی و حافظ توسط دانشکده پهلوی در بهار ۱۳۵۰ در شیراز تشکیل خواهد شد.

=۵=

مجامع خارجی خاتمه یافته

□ (۳۸) هزاره فردوسی .

پاریس ۱۹۳۳ ، رم ۱۹۳۳ ، لندن ۱۹۳۳ ، لنین‌گراد ۱۹۳۴ ، مسکو ۱۹۳۴ ، ورشو ، ۱۹۳۴ .

□ (۳۹) هزاره ابوریحان بیرونی .

کلکته ۱۹۵۲ .

□ (۴۰) هزاره ابن سینا .

لنن‌گراد ۱۹۵۳ ، مسکو ۱۹۵۳ ، بغداد ۱۹۵۳ ، لندن ۱۹۵۶ ، ورشو ۱۹۵۶ ، کلکته ۱۹۵۶ .

□ (۴۱) هزارمین سال تولد رودکی .

دوشنبه ۱۹۵۸ ، مسکو ۱۹۵۸ .

- (۴۲) هفتصدمین سال گلستان سعدی .
مسکو ۱۹۵۸ ، ورشو ۱۹۵۸ .
- (۴۳) چهارصدمین سال ولادت ملاصدرا .
کلکته ۱۹۶۰ .
- (۴۴) نهصدمین سال وفات خواجه عبدالله انصاری .
کابل - هرات ۱۳۴۱ .
- (۴۵) تجلیل پانصد و پنجاهمین سال تولد عبدالرحمن جامی .
کابل - هرات ۱۳۴۳ .
- (۴۶) سمپوزیوم شعر معاصر فارسی .
دوشنبه ۱۳۴۶ .
- (۴۷) سمپوزیوم هنر دوره تیموری .
تاشکند ۱۳۴۸ .

فصل هفتم

مراکز نگاهبانی و پخش کتاب

- ۱ -

کتابخانه

درین فصل نام کتابخانه‌هایی درج خواهد شد که آن کتابخانه ، یا قسمتی از آن ، خاص جمع‌آوری کتب خطی فارسی است و مقدار نسبتاً قابل توجهی از نسخ خطی در آنجا موجود باشد .

در زمان حاضر غالب مؤسسات دانشگاهی و شعبه‌های تدریس زبان فارسی و نیز کتابخانه‌های معتبر جهان کتب چاپی فارسی و کتابهای مربوط به ایران را جمع‌آوری می‌کنند و چون نام این نوع کتابخانه‌ها بر محققان رشته‌های ایرانشناسی روشن است لذا حاجت بدان نیست که با ذکر آنها موجبات تطویل کلام فراهم آید .

متأسفانه ذکر مجموعه‌ها و کتابخانه‌های خصوصی خارج از

ایران هم درین چاپ میسر نشد. اما مجموعه‌های مهم در ایران مورد معرفی قرار می‌گیرد.

در باب کتابخانه‌هایی که نسخ خطی فارسی و عربی دارند و فهرست نسخه‌های موجود آنها چاپ شده است کتابشناسیهائی به چاپ رسیده است، بدین نام و نشان:

- ۱) Afshar, I. — *Bibliographie des catalogues des manuscrits Persans*. Tehran, 1958, 88 p.

کتابشناسی فهرست نسخه‌های خطی فارسی در کتابخانه‌های دنیا. تألیف ایرج افشار. تهران ۱۳۳۷. ۸۸ ص. (انتشارات دانشگاه تهران. ش ۴۸۵)

این کتابشناسی در حال حاضر ناقص است، چه پس از انتشار آن فهرستهای متعدد انتشار یافته است که باید مشخصات آنها بدان افزوده شود.

- ۲) Vajda, G. — *Répertoire des catalogues et inventaires de manuscrits Arabes*. Avec la Collaboration de M. Durantet. Paris, C. N. R. S., 1949. 47 p.

- ۳) Sezgin, F. — *Geschichte des arabischen Schrifttums*. Band I. Leiden 1967. pp. 715-769.

درباره فهرستهای نسخ خطی عربی مراجعه به انتهای کتاب بسیار مهم فؤاد سزگین به نام مذکور در فوق ضروری است.

- ۴) Hofman, H. F. — *Turkish Literature. A Bio-bibliographical Survey*. Vol I. Introductory matter. Utrecht 1969. pp. XXII — C L.

برای شناخت کتابخانه هایی که دارای نسخه های ترکی
از آثار و نوشته های ایرانی است کتاب مذکور در فوق اثره. ف.
هوفمان مرجعی درجه اول است .

آلمان

- (۱) ارلانگن - کتابخانه دانشگاه ارلانگن .
- (۲) توینگن - کتابخانه دانشگاه توینگن.
- (۳) کوتا - کتابخانه دولتی کوتا .
- (۴) کوتینگن - کتابخانه دانشگاه کوتینگن (که قسمت اعظم آن
از کتابخانه قدیم پادشاهی برلین منتقل شده است).
- (۵) لایپزیک - کتابخانه دانشگاه لایپزیک .
- (۶) لایپزیک - کتابخانه دولتی لایپزیک .
- (۷) ماربورگ - کتابخانه آلمان غربی ماربورگ.
- (۸) مونیخ - کتابخانه دولتی مونیخ .
- (۹) هاله Halle - کتابخانه انجمن شرقشناسان آلمان .
- (۱۰) هاله - کتابخانه دانشگاه هاله .
- (۱۱) هامبورگ - کتابخانه دولتی هامبورگ .
- (۱۲) هایدلبرگ - کتابخانه دانشگاه هایدلبرگ .

اتحاد جماهیر شوروی

- (۱۳) ایروان . کتابخانه فرهنگستان علوم ارمنستان .
- (۱۴) باکو . کتابخانه دانشگاه باکو .
- (۱۵) باکو . کتابخانه فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی .
- (۱۶) تاشکند . کتابخانه دانشگاه تاشکند .
- (۱۷) تاشکند . کتابخانه فرهنگستان علوم اوزبکستان .
- (۱۸) تفلیس . کتابخانه فرهنگستان علوم گرجستان .
- (۱۹) دوشنبه . کتابخانه دانشگاه دوشنبه .
- (۲۰) دوشنبه . کتابخانه فرهنگستان علوم تاجیکستان .
- (۲۱) لنینگراد . کتابخانه دانشگاه لنینگراد .
- (۲۲) لنینگراد . کتابخانه سالتیکوف شچدرین .
- (۲۳) لنینگراد . کتابخانه فرهنگستان علوم لنینگراد .
- (۲۴) مسکو . کتابخانه دانشگاه مسکو .
- (۲۵) مسکو . کتابخانه فرهنگستان علوم .

اتریش

- (۲۶) گراتز Graz . کتابخانه دانشگاه گراتز .
- (۲۷) وین . کتابخانه دانشگاه وین .

□ (۲۸) وین . کتابخانهٔ ملی اتریش .

اسپانیا

□ (۲۹) اسکوریال . کتابخانهٔ اسکوریال .

□ (۳۰) مادرید . کتابخانهٔ ملی اسپانیا .

اسرائیل

□ (۳۱) اورشلیم . کتابخانهٔ ملی و دانشگاهی . دانشگاه یهود .

افغانستان

□ (۳۲) کابل . کتابخانهٔ اعلیٰ حضرت محمد ظاهر شاه .

□ (۳۴) کابل . کتابخانهٔ دانشکدهٔ ادبیات .

□ (۳۵) کابل . کتابخانهٔ موزهٔ کابل .

□ (۳۶) کابل . کتابخانهٔ وزارت اطلاعات و مطبوعات .

□ (۳۷) کابل . کتابخانهٔ وزارت معارف .

□ (۳۸) هرات . کتابخانهٔ موزهٔ هرات .

امریکا (اتازونی)

□ (۳۹) ان آر بور Ann Arbor . کتابخانهٔ دانشگاه میشیگان .

- ۴۰ بالتیمور . والترز آرت گالری (Walters Art Gallery) .
- ۴۱ بستن . موزه هنرهای زیبا .
- ۴۲ پرینستون . کتابخانه دانشگاه پرینستون .
- ۴۳ دنور Denver . کتابخانه عمومی دنور .
- ۴۴ سینسیناتی Cincinnati . موزه هنر سینسیناتی .
- ۴۵ شیکاگو . کتابخانه نیوبری Newbry شیکاگو .
- ۴۶ شیکاگو . کتابخانه مؤسسه شرقشناسی (Oriental Institute) .
- ۴۷ فیلادلفی . کتابخانه آزاد فیلادلفی Free Library (مجموعه
(J. F. Lewis
- ۴۸ کلیولند . کتابخانه طبّی نظامی .
- ۴۹ کلیولند . کتابخانه عمومی کلیولند .
- ۵۰ کمبریج . کتابخانه دانشگاه هاروارد (قسمت موسوم به هوتون
(Houghton).
- ۵۱ کمبریج . موزه فوگک Fogg وابسته به دانشگاه هاروارد .
- ۵۲ لیدز Leeds . کتابخانه دانشگاه لیدز
- ۵۳ نیوهیون . کتابخانه انجمن شرقشناسی امریکا .
- ۵۴ نیوهیون . کتابخانه دانشگاه ییل (Yale) .
- ۵۵ نیوهیون . کتابخانه مدرسه طبّ .
- ۵۶ نیویورک . کتابخانه دانشگاه کلمبیا .
- ۵۷ نیویورک . کتابخانه دانشگاه نیویورک .

- (۵۸) نیویورک . کتابخانه عمومی نیویورک .
- (۵۹) نیویورک . موزه متروپولیتن .
- (۶۰) هارتفورد . کتابخانه Theological Seminary .
- (۶۱) واشنگتن . کتابخانه دانشگاه کاتولیک .
- (۶۲) واشنگتن . کتابخانه کنکره .
- (۶۳) واشنگتن . کتابخانه فریرگالری آف آرت Freer
Gallery of Art.

انگلستان

- (۶۴) آبريستوٲ (Aberystwyth) . کتابخانه ملی ولز (Wales) .
- (۶۵) ادینبورگ . کتابخانه دانشگاه ادینبورگ .
- (۶۶) ادینبورگ . کتابخانه ملی اسکاتلند .
- (۶۷) ادینبورگ . کتابخانه نیوکالج (New Colleg) .
- (۶۸) اکسفورد . کتابخانه بودلیان (Bodleian) (کتابخانه دانشگاه) .
- (۶۹) دوبلن (ایرلند) . کتابخانه چستربیٲی (Ch. Beatty) .
- (۷۰) دوبلن . کتابخانه ترینٲی کالج (Trinity College) .
- (۷۱) ایٲن . کتابخانه کالج ایٲن (Eton College) .
- (۷۲) بیرمنگام . کتابخانه Selly Oak College .
- (۷۳) دارم Durham . کتابخانه دانشگاه دارم .
- (۷۴) کمبریج . کتابخانه دانشگاه کمبریج .

- ۷۵) کلاسکو . کتابخانه دانشگاه کلاسکو .
- ۷۶) لندن . کتابخانه انجمن پادشاهی آسیائی .
- ۷۷) لندن . کتابخانه (دیوان هند ایندیا آفیس ، (India Office).
- ۷۸) لندن . کتابخانه کالج پادشاهی پزشکان .
- ۷۹) لندن . کتابخانه مدرسه السنه شرقی (دانشگاه لندن).
- ۸۰) لندن . موزه بریتانیا (بریتیش موزیوم) .
- ۸۱) لندن . موزه ویکتوریا و آلبرت .
- ۸۲) منچستر . کتابخانه ریلندر (J. Rylands) .

ایتالیا

- ۸۳) بولونی . مجموعه Marsigli در Bologna .
- ۸۴) پالرمو Palermo . کتابخانه ملی .
- ۸۵) تورینو Torino . فرهنگستان علوم .
- ۸۶) رم . کتابخانه دانشگاه رم .
- ۸۷) رم . کتابخانه فرهنگستان لینچی (Lincei) .
- ۸۸) رم . کتابخانه واتیکان .
- ۸۹) فلورانس . کتابخانه ملی .
- ۹۰) فلورانس . کتابخانه Laurenziana .
- ۹۱) میلان . کتابخانه Ambrosiana .

□ (۹۲) ناپل . کتابخانه دانشگاه ناپل .

□ (۹۳) ناپل . کتابخانه ملی .

ایران

۱ - کتابخانه‌های مملکتی

□ (۹۴) آمل . کتابخانه مسجد جامع .

□ (۹۵) اصفهان . کتابخانه دانشگاه اصفهان (دانشکده ادبیات و علوم انسانی) .

□ (۹۶) اصفهان . کتابخانه شهرداری .

□ (۹۷) اصفهان . کتابخانه فرهنگ .

□ (۹۸) اصفهان . کتابخانه مدرسه صدر (رضویه) .

□ (۹۹) تبریز . کتابخانه دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تبریز .

□ (۱۰۰) تبریز . کتابخانه دولتی تربیت .

□ (۱۰۱) تبریز . کتابخانه ملی .

□ (۱۰۲) تهران . کتابخانه خاتمه نعمه اللهی (نوربخش) .

□ (۱۰۳) تهران . کتابخانه دانشسرای عالی .

□ (۱۰۴) تهران . کتابخانه دانشگاه تهران (کتابخانه‌های دانشکده‌های

الهیات، ادبیات، پزشکی، حقوق و کتابخانه مرکزی) .

□ (۱۰۵) تهران . کتابخانه سازمان لغتنامه دهخدا (دانشگاه تهران) .

- (۱۰۶) تهران. کتابخانه سلطنتی .
- (۱۰۷) تهران. کتابخانه مجلس سنا .
- (۱۰۸) تهران. کتابخانه مجلس شورای ملی .
- (۱۰۹) تهران. کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار .
- (۱۱۰) تهران. کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد. دانشگاه تهران.
- (۱۱۱) تهران. کتابخانه ملی .
- (۱۱۲) تهران. کتابخانه ملی ملک.
- (۱۱۳) تهران. کتابخانه وزارت امور خارجه .
- (۱۱۴) تهران. موزه ایران باستان.
- (۱۱۵) خلخال . کتابخانه جعفریه .
- (۱۱۶) خوی . کتابخانه مدرسه نمازی .
- (۱۱۷) رشت . کتابخانه ملی رشت .
- (۱۱۸) ساری . کتابخانه شهرداری ساری .
- (۱۱۹) شهرری . کتابخانه آستانه حضرت عبدالعظیم .
- (۱۲۰) شیراز . کتابخانه آستانه شاه چراغ .
- (۱۲۱) شیراز . کتابخانه خانقاه احمدی .
- (۱۲۲) شیراز . کتابخانه دانشگاه .
- (۱۲۳) شیراز . کتابخانه ملی یارس .
- (۱۲۴) قم . کتابخانه مدرسه حجتیه .
- (۱۲۵) قم . کتابخانه مسجد اعظم (بروجردی).

- (۱۲۶) کاشان . کتابخانه انجمن آثار ملی (مدرسه سلطانی).
- (۱۲۷) کاشان . کتابخانه سید ابوالرضا .
- (۱۲۸) کاشان . کتابخانه هلال بن علی .
- (۱۲۹) کاشمر . کتابخانه فرهنگ .
- (۱۳۰) کرمانشاه . کتابخانه مدرسه بروجردی .
- (۱۳۱) گناباد . کتابخانه سلطانی (مزار ملاسلطانعلی گنابادی).
- (۱۳۲) مشهد . کتابخانه آستان قدس رضوی .
- (۱۳۳) مشهد . کتابخانه دانشگاه (دانشکده ادبیات و علوم انسانی).
- (۱۳۴) مشهد . کتابخانه فرهنگ .
- (۱۳۵) مشهد . کتابخانه مدرسه میرزا جعفر .
- (۱۳۶) مشهد . کتابخانه مدرسه نواب .
- (۱۳۷) همدان . کتابخانه مدرسه آخوند (عرب).
- (۱۳۸) یزد . کتابخانه مدرسه عبدالرحیم خان (سریزدی).
- (۱۳۹) یزد . کتابخانه وزیری (مسجد جامع) .

۲- اهم مجموعه‌های خصوصی موجود

- (۱۴۰) اراک . ابراهیم دهگان .
- (۱۴۱) اصفهان . سید محمدعلی روضاتی .
- (۱۴۲) اصفهان . کارو میناسیان .
- (۱۴۳) تبریز . حسین نخجوانی .

- (۱۴۴) تبریز . جعفر سلطان القرائی .
- (۱۴۵) تهران . احمد خان ملک ساسانی .
- (۱۴۶) تهران . احمد سهیلی خوانساری .
- (۱۴۷) تهران . دکتر اصغر مهدوی .
- (۱۴۸) تهران باقر ترقی .
- (۱۴۹) تهران . مهندس جعفر شریف امامی .
- (۱۵۰) تهران . سید جلال الدین تهرانی .
- (۱۵۱) تهران . سید جلال الدین محدث ارموی .
- (۱۵۲) حسین ثقفی اعزاز .
- (۱۵۳) تهران . حسین شهشهانی .
- (۱۵۴) تهران . دکتر حسین مفتاح .
- (۱۵۵) تهران . رکن الدین همایونفرخ .
- (۱۵۶) تهران . سلطانعلی سلطانی بهبهانی .
- (۱۵۷) تهران . فخر الدین نصیری امینی .
- (۱۵۸) تهران . عبدالعلی ادیب برومند .
- (۱۵۹) تهران . مجتبی مینوی .
- (۱۶۰) تهران . محمد تقی مدرس رضوی .
- (۱۶۱) تهران . محمد علی خنجی (نسخه‌های محمد امین خنجی) .
- (۱۶۲) تهران . سید محمد محیط طباطبائی .
- (۱۶۳) تهران . محمود فرهاد معتمد .
- (۱۶۴) تهران . مرتضی مدرّسی چهاردهی .

- (۱۶۵) تهران . مهندس ناصح ناطق .
- (۱۶۶) تهران . یحیی ریحان یزدی .
- (۱۶۷) شیراز . صدرالدین محلاتی .
- (۱۶۸) شیراز . عبدالوهاب نورانی وصال .
- (۱۶۹) شیراز . کرامت رعناحسینی .
- (۱۷۰) قزوین . خانواده سید جوادی .
- (۱۷۱) قم . آیه الله شهاب الدین مرعشی .
- (۱۷۲) کاشان . آیه الله رضوی .
- (۱۷۳) گرگان . مسیح ذبیحی .
- (۱۷۴) مشهد . عبدالحمید موسوی .
- (۱۷۵) مشهد . کاظم مدیر شانه چی .
- (۱۷۶) همدان . خاندان بهاری .
- (۱۷۷) یزد . سیدابوالفضل سعیدی (ریحان یزدی) .

بلژیک

- (۱۷۸) لوون . کتابخانه دانشگاه لوون .

پرتغال

- (۱۷۹) لیسبون . کتابخانه ملی .

پاکستان*

- (۱۸۰) بهاولپور . کتابخانه دانشگاه اسلامی بهاولپور .
- (۱۸۱) پیشاور . کتابخانه دارالعلوم الاسلامیه (مجموعه حافظ غلام جیلانی) .
- (۱۸۲) پیشاور . کتابخانه دانشگاه پیشاور .
- (۱۸۳) پیشاور . موزه پیشاور .
- (۱۸۴) حیدرآباد (سند) . کتابخانه دانشگاه حیدرآباد .
- (۱۸۵) حیدرآباد (سند) . کتابخانه سندى ادبی بور د .
- (۱۸۶) حیدرآباد (سند) . کتابخانه دارالعلوم الاسلامیه .
- (۱۸۷) داکا (بنگال) . کتابخانه انجمن آسیائی بنگال .
- (۱۸۸) داکا (بنگال) . کتابخانه دانشگاه .
- (۱۸۹) داکا . کتابخانه مدرسه عالیہ .
- (۱۹۰) کراچی . کتابخانه انجمن ترقی اردو .
- (۱۹۱) کراچی . کتابخانه اقبال آکادمی .
- (۱۹۲) کراچی . کتابخانه دانشگاه کراچی .
- (۱۹۳) کراچی . کتابخانه ملی لیاقتعلی خان .
- (۱۹۴) کراچی . موزه ملی پاکستان .

* - بعضی از اسماء کتابخانه‌ها از مقاله حیدر شهریار نقوی در مجله «معارف اسلامی» ش ۹ (شهریور ۱۳۴۸) استفاده شد.

- (۱۹۵) لاهور . کتابخانه دانشگاه پنجاب .
- (۱۹۶) لاهور . کتابخانه عمومی پنجاب .
- (۱۹۷) لاهور . کتابخانه دانشکده خاورشناسی .
- (۱۹۸) لاهور . کتابخانه پنجابی ادبی آکادمی .
- (۱۹۹) ملتمان . کتابخانه دارالعلوم خیر المدارس .
- (۲۰۰) ملتمان . کتابخانه مدرسه انوارالعلوم .
- (۲۰۱) ملتمان . کتابخانه مدرسه سلیمانیّه .
- (۲۰۲) منتکمری . کتابخانه جامعه رشیدیّه .
- (۲۰۳) منتکمری . کتابخانه جامعه محمدیّه .
- (۲۰۴) منتکمری . کتابخانه مدرسه دارالحديث .

ترکیه

اسامی شهرهای ترکیه اکنون به خط^۱ لاتین نوشته می شود .
 فؤاد سزگین در کتاب خود فهرستی از کتابخانه های ترکیه آورده
 است که از فهرستهای جامع است، لذا به نقل آن مبادرت واسامی
 به همان ترتیب لاتینی نقل می شود .

- (۲۰۵) Akhisar. Zeynalzade K.^۱
- (۲۰۶) Akseki. Yegen Mehmet Pasa K.
- (۲۰۷) Akşehir (آق شهر). Akşehir K.
- (۲۰۸) Amasya. (آماسیه). Amasya K.

- ☐ ۲۰۹) Ankara (انقره). Dil ve Tarik - Cografya Fakultesi K.
- ☐ ۲۱۰) Ankara. Diyanet İşları Fakultesi K.
- ☐ ۲۱۱) Ankara. İlahigat Fakultesi K.
- ☐ ۲۱۲) Ankara. Maarif Genel K.
- ☐ ۲۱۳) Balikesir. (بالیق سیر) Halk K.
- ☐ ۲۱۴) Bor. Halil Nuri K.
- ☐ ۲۱۵) Burdur. (بورددور) Burdur Vakıf ve Halkevi Kitaplığı.
- ☐ ۲۱۶) Bursa (بورسه). Genel K.
- ☐ ۲۱۷) Bursa. Haraccizade K.
- ☐ ۲۱۸) Bursa. Hüsein Celebi K.
- ☐ ۲۱۹) Bursa. Orhan K.
- ☐ ۲۲۰) Bursa. Ulu Cami K.
- ☐ ۲۲۱) Bursa. Müze.
- ☐ ۲۲۲) Çankiri. Genel K.
- ☐ ۲۲۳) Çorum (چروم). Genel K.
- ☐ ۲۲۴) Diyarbakir (دیاربکی). Umumi K.
- ☐ ۲۲۵) Edirne (ادرنه). Selimiye.
- ☐ ۲۲۶) Edirne. Bâdi Efendi.
- ☐ ۲۲۷) Elmalı (آلمالیق). Halk Kitaplığı.
- ☐ ۲۲۸) Gaziantep. (غازی عینتاب) Halk K.
- ☐ ۲۲۹) Gülşehri (گلشهر). Gülşehri K.
- ☐ ۲۳۰) Iskilip. Halk K.
- ☐ ۲۳۱) Isparta. (اسیطارا) Halil Hamid K.
- ☐ ۲۳۲) Isparta. Sami Karaagaç K.
- ☐ ۲۳۳) Istanbul. Arkeoloji Müzesi K.
- ☐ ۲۳۴) Istanbul. Atif Efendi K.
- ☐ ۲۳۵) Istanbul. Ayasofya.
- ☐ ۲۳۶) Istanbul. Belediye Müzesi.
- ☐ ۲۳۷) Istanbul. Beyazıt Umumi K.
- ☐ ۲۳۸) Istanbul. Esad Efendi Medreses

- ☐ ۲۳۹) Istanbul. Istanbul Üniversitesi K.
- ☐ ۲۴۰) Istanbul. Kandilli Rasadbanesi.
- ☐ ۲۴۱) Istanbul. Köprülü Mehmet Paşa.
- ☐ ۲۴۲) Istanbul. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa.
- ☐ ۲۴۳) Istanbul. Millet K.

چندین مجموعه از کتب خطی متعلق به محله‌های

مختلف به این کتابخانه نقل شده است.

- ☐ ۲۴۴) Istanbul. Nuruosmaniye K.
- ☐ ۲۴۵) Istanbul. Ragıp Paşa K.
- ☐ ۲۴۶) Istanbul. Süleymaniye.

بسیاری از مجموعه‌های خصوصی و کتب مساجد و

مدارس و دیگر کتابخانه‌های قدیم به این کتابخانه انتقال

یافته‌است. فهرست تفصیلی آنها در کتاب سزگین مندرج است.

- ☐ ۲۴۷) Istanbul. Topkapı Sarayı.
- ☐ ۲۴۸) Istanbul. Türk İslâm Eserleri Müzesi.
- ☐ ۲۴۹) Kastamonu (قسطمونی). Genel Kitaplığı.
- ☐ ۲۵۰) Kyaseri (قیصریه). Raşid Efendi.
- ☐ ۲۵۱) Konya (قونیه). Yusuf Aga K.
- ☐ ۲۵۲) Konya. Mevlana Müze K.
- ☐ ۲۵۳) Manisa (منیسا). Genel K.
- ☐ ۲۵۴) Mardin (ماردین). Halk K.
- ☐ ۲۵۵) Nevşehir (نوشهر). İbrahim Paşa K.
- ☐ ۲۵۶) Niğde (نکیده). Sungur Bey K.
- ☐ ۲۵۷) Sinop (سینوپ). Rızanur. K.
- ☐ ۲۵۸) Tire. Necip Paşa K.
- ☐ ۲۵۹) Tokat (توقات). Milli Eğitim K.
- ☐ ۲۶۰) Urfa (رها-اورفه). Halk K.

- ۲۶۱) Ürgüp . Tahsin Aga K. (ارغوب)
- ۲۶۲) Vezirköprü, Halk K.
- ۲۶۳) Yalvaç .(یلواچ). Hacı Ali Rıza K.

تونس

- ۲۶۴) تونس . مکتبه الاحمدیه .
- ۲۶۵) تونس . مکتبه الاهلیّه .
- ۲۶۶) تونس . مکتبه الصادقیّه .
- ۲۶۷) قیروان . جامع قیروان .

چکوسلواکی

- ۲۶۸) براتسلاو . کتابخانه دانشگاه براتسلاو (پرسبورگ) .
- ۲۶۹) پراگ . کتابخانه دانشگاه پراگ .
- ۲۷۰) پراگ . کتابخانه ملی .

دانمارک

- ۲۷۱) کپنهاگ . کتابخانه سلطنتی .

سوئد

- ۲۷۲) استکهلم . کتابخانه سلطنتی .
- ۲۷۳) استکهلم . کتابخانه دانشگاه استکهلم .
- ۲۷۴) اوپسالا . کتابخانه دانشگاه اوپسالا (Uppsala) .
- ۲۷۵) لوند . کتابخانه دانشگاه لوند (Lund) .

سوريه

- (٢٧٦) حلب . تكيه اخلاصيه .
- (٢٧٧) حلب . كتابخانه اوقاف .
- (٢٧٨) حلب . مدرسه عثمانيه .
- (٢٧٩) دمشق . دارالكتب الظاهريه (مكتبة العموميّة).

سويس

- (٢٨٠) زوريخ . كتابخانه مركزي .
- (٢٨١) ژنو . كتابخانه بودمر (Bodmer).
- (٢٨٢) ژنو . كتابخانه دانشگاه ژنو.

عراق

- (٢٨٣) بصره . مكتبة العباسيه .
- (٢٨٤) بغداد . كتابخانه اوقاف .
- (٢٨٥) بغداد . كتابخانه «القادرية في الحضرة الكيلانيه» .
- (٢٨٦) بغداد . موزه عراق (المتحف).
- (٢٨٧) سامره . كتابخانه «الامام المهدي العام» .
- (٢٨٨) كاظميه . كتابخانه «الامام الصادق العام» .
- (٢٨٩) كاظميه . كتابخانه «الامام الكاظم العام» .
- (٢٩٠) كاظميه . كتابخانه «الجوادين العام» .

- (۲۹۱) کاظمیه . کتابخانه جامعة مدینه العلم .
- (۲۹۲) کربلا . کتابخانه جعفریه (مدرسه هندی).
- (۲۹۳) موصل . کتابخانه عباسیه .
- (۲۹۴) موصل . کتابخانه مدرسه احمدیه .
- (۲۹۵) موصل . کتابخانه مدرسه اسلامیه .
- (۲۹۶) موصل . کتابخانه مدرسه جامع پاشا .
- (۲۹۷) موصل . کتابخانه مدرسه جامع بکرافندی .
- (۲۹۸) موصل . کتابخانه مدرسه جامع الخاتون .
- (۲۹۹) موصل . کتابخانه مدرسه جامع محمودین .
- (۳۰۰) موصل . کتابخانه مدرسه حجیات .
- (۳۰۱) موصل . کتابخانه مدرسه حسنیّه .
- (۳۰۲) موصل . کتابخانه مدرسه عبدالرحمن چلبی الصائغ .
- (۳۰۳) موصل . کتابخانه مدرسه محمدیه (جامع الزیوانی) .
- (۳۰۴) موصل . کتابخانه مدرسه محضر باشی .
- (۳۰۵) موصل . کتابخانه مدرسه یحیی پاشا .
- (۳۰۶) نجف . تکیه شوسترها .
- (۳۰۷) نجف . کتابخانه آیه الله حکیم (مدرسه هندی) .
- (۳۰۸) نجف . کتابخانه الامام امیرالمؤمنین .
- (۳۰۹) نجف . مدرسه بروجردی .

عربستان سعودی^۱

- (۳۱۰) مدینه . کتابخانه «الحرم النبوی».
- (۳۱۱) مدینه . کتابخانه «شیخ الاسلام عارف حکمت».
- (۳۱۲) مدینه . کتابخانه «المحمودیة فی الحرم النبوی» (کتابخانه مدرسه محمودیه) .
- (۳۱۳) مدینه . کتابخانه «المدينة المنورة العامة» (کتب کتابخانه های مختلف به این محل نقل شده است) .
- (۳۱۴) مدینه . کتابخانه «مظهر فی رباط مظهر» (کتابخانه خانقاه احمدی) .
- (۳۱۵) مکه . کتابخانه «الحرم المکی» .
- (۳۱۶) مکه . کتابخانه «مكة المكرمة» .

فرانسه^۲

- (۳۱۷) استراسبورگ . کتابخانه ملی ودانشگاهی .
- (۳۱۸) پاریس . کتابخانه ملی .

۱- درین مورد فهرست آقای محمد تقی دانش پزوه («نسخه های خطی» جلد ۵) مورد استفاده قرار گرفت . ۲- در بعضی از کتابخانه های شهرهای دیگر فرانسه نیز معدودی نسخ خطی فارسی هست . برای اطلاع از آنها به مقاله اینجانب «نسخه های خطی فارسی در کتابخانه های عمومی فرانسه» (نسخه های خطی، ج ۴ ص ۱۲۹ - ۱۳۸) مراجعه شود .

لبنان

- (۳۱۹) دارالکتب اللبنانیّه .
- (۳۲۰) کتابخانه دانشگاه امریکائی.
- (۳۲۱) کتابخانه دانشگاه سن ژزف .

لهستان

درعده‌ای از کتابخانه‌های شهرهای لهستان مجموعه‌ها و نسخه‌های محدود فارسی و عربی وجود دارد . برای اطلاع بر محل وجود آنها به دو فهرست مذکور در زیر مراجعه شود .

- Majda, T.-Katalog Rekopisow Tureckich i Perskich. Warszawa 1967. 236 p.
- Dembski, W. — Katalog Rekopisow Arabiskich. Warszawa 1964. 234 p.

مراکش

- (۳۲۲) رباط . کتابخانه عمومی.
- (۳۲۳) فاس . کتابخانه «القرویین» .
- (۳۲۴) مراکش . کتابخانه «ابن یوسف» .

مصر

- (۳۲۵) اسکندریّه . کتابخانه «البلدیّه» .

- (۳۲۶) قاہرہ . جامع الازہر .
- (۳۲۷) قاہرہ . دارالکتب المصریہ (کتابخانہ ملی).
- (۳۲۸) قاہرہ . کتابخانہ دانشگاہ قاہرہ .
- (۳۲۹) قاہرہ . معہدالمخطوطات .
- (۳۳۰) منصورہ . دارالکتب .

ہلند

- (۳۳۱) لیڈن . کتابخانہ دانشگاہ لیڈن .

ہندوستان

- (۳۳۲) احمد آباد (کجرات) . کتابخانہ دانشگاہ کجرات .
- (۳۳۳) احمد آباد (کجرات) . مجموعہ Gujrat Vidya Sabha .
- (۳۳۴) اعظم گڑھ . کتابخانہ دارالمصنفین .
- (۳۳۵) اللہ آباد . کتابخانہ دانشگاہ اللہ آباد .
- (۳۳۶) امرتسر (Amiritsar) : شعبہ تحقیقات تاریخ سیک
(Khâlsâ College)
- (۳۳۷) اورنگ آباد . کتابخانہ عمومی .
- (۳۳۸) بدائون . کتابخانہ قادریہ .
- (۳۳۹) بارودہ (Baroda) . کتابخانہ دانشگاہ .
- (۳۴۰) بارودہ . کتابخانہ مدرسہ شمس العلوم .

- (۳۴۱) بانکی پور (پتنه) . کتابخانه دانشگاه پتنه .
- (۳۴۲) بانکی پور (پتنه) . کتابخانه عمومی شرقی .
- (۳۴۳) بمبئی . کتابخانه انجمن آسیائی (شعبه بمبئی) .
- (۳۴۴) بمبئی . کتابخانه دانشگاه بمبئی .
- (۳۴۵) بمبئی . کتابخانه مدرسه محمدیه .
- (۳۴۶) بمبئی . کتابخانه مسجد جامع .
- (۳۴۷) بمبئی . کتابخانه مؤسسه شرقی کاما (K. R. Cama) .
- (۳۴۸) بمبئی . کتابخانه ملا فیروز .
- (۳۴۹) بهولپال . کتابخانه حمیدیه .
- (۳۵۰) پونه . کتابخانه Deccan College .
- (۳۵۱) پونه . کتابخانه دانشگاه پونه .
- (۳۵۲) حیدرآباد . کتابخانه آصفیه (کتابخانه مرکزی حیدرآباد) .
- (۳۵۳) حیدرآباد . کتابخانه دانشگاه نظامیه .
- (۳۵۴) حیدرآباد . کتابخانه دانشگاه عثمانیه .
- (۳۵۵) حیدرآباد . کتابخانه سعیدیه .
- (۳۵۶) حیدرآباد . کتابخانه موزه سالار جنگ .
- (۳۵۷) حیدرآباد . مدرسه دولتی طبّ Unani (چهارمنار) .
- (۳۵۸) دهلی . کتابخانه دانشگاهی دهلی .
- (۳۵۹) دهلی . کتابخانه جامعه ملیّه اسلامیّه .
- (۳۶۰) دیوبند (Deoband) . مکتبه دارالعلوم .

- (۳۶۱) رامپور . کتابخانہ ایالتی (سابقاً «ریاست رامپور» نام داشت)
- (۳۶۲) رامپور . کتابخانہ رضا .
- (۳۶۳) علیگرہ . کتابخانہ دانشگاہ اسلامی علیگرہ (کتابخانہ شرقی سبحان اللہ) .
- (۳۶۴) کلکتہ . کتابخانہ انجمن آسیائی بنگال .
- (۳۶۵) کلکتہ . کتابخانہ دانشگاہ کلکتہ .
- (۳۶۶) کلکتہ . کتابخانہ ملی ہند .
- (۳۶۷) کلکتہ . کتابخانہ بہار (Bihar) .
- (۳۶۸) لکھنؤ . کتابخانہ دانشگاہ لکھنؤ .
- (۳۶۹) لکھنؤ . کتابخانہ ناصرۃ .
- (۳۷۰) لکھنؤ . کتابخانہ جنت آباد (ممتاز العلماء) .
- (۳۷۱) لکھنؤ . کتابخانہ مدرسۃ الواعظین .
- (۳۷۲) لکھنؤ . کتابخانہ سلطان المدارس .
- (۳۷۳) مدراس . کتابخانہ دانشگاہ .
- (۳۷۴) مدراس . کتابخانہ دولتی نسخ خطی شرقی .
- (۳۷۵) میسور . کتابخانہ شرقی (تیپو سلطان) .
- (۳۷۶) میسور . کتابخانہ دانشگاہ میسور .
- (۳۷۷) میسور . کتابخانہ ملی بنگلور .
- (۳۷۸) ناکیور . کتابخانہ دانشگاہ .
- (۳۷۹) نوساری . کتابخانہ دستور مہرجی رانا .

یمن

□ (۳۸۰) صنعا . خزانه المتوکلّیه .

یوگوسلاوی

□ (۳۸۱) زاگرب . بایگانی دولتی شعبه زاگرب .

□ (۳۸۲) زاگرب . فرهنگستان علوم شعبه زاگرب .

□ (۳۸۳) سراویو . کتابخانه غازی خسرو بیگ .

کتابفروشان

در ذکر نام کتابفروشان نام آنها که شهرت بیشتر دارند، خواه از فروشندگان کتب قدیمی و خواه کتابهای تازه، درین صورت قید گردید. این کتابفروشان همگی فهرست کتاب جدید هر چند یکبار نشر می کنند.

آلمان

- ۱) *Orientbuchhandlung*. Am Friesenplatz, 5000 Koln.
- ۲) *Orintbuchhandlung Heinz Lafaire*. 328 Bad Pyrmont.
- ۳) *Otto Harrassowitz*. Wiesbaden.

این هر سه مؤسسه منظمآ فهرست کتب قدیم و جدیدی را که در دسترس دارند نشر می کنند.

امریکا

- ۴) *Paragon Book Gallery*, 14 East 38th St., New York.

انگلستان

- ۵) *Ad Orientem*. St. Leonard-on-Sea. Sussex.

این مؤسسه فهرستی نشر می‌کند که از لحاظ اطلاع
بر کتب جدید نافعتر از فهرستهای دیگر است .

- ۶) *W. Heffer and Sons*, Cambridge.

- ۷) *Luzac and Co. Ltd.* 46 Great Russell st., London.

این مؤسسه نشریه‌ای به نام *Luzac's Oriental List and*

Book Revie در هر فصل انتشار می‌دهد .

- ۸) *J. Thornton and Son.*, 11 Broad St. Oxford.

ایران

□ ۹) اصفهان . کتابفروشی تأیید .

□ ۱۰) اصفهان . کتابفروشی ثقفی .

□ ۱۱) اصفهان . کتابفروشی مشعل .

□ ۱۲) تبریز . کتابفروشی ابن سینا .

□ ۱۳) تبریز . کتابفروشی تهران .

□ ۱۴) تبریز . کتابفروشی حقیقت .

□ ۱۵) تبریز . کتابفروشی سروش .

□ ۱۶) تبریز . کتابفروشی شمس .

- ☐ ۱۷) تهران . کتابفروشی ابن سینا .
- ☐ ۱۸) تهران . کتابفروشی اسدی .
- ☐ ۱۹) تهران . کتابفروشی اقبال .
- ☐ ۲۰) تهران . کتابفروشی امیرکبیر .
- ☐ ۲۱) تهران . کتابفروشی دهخدا .
- ☐ ۲۲) تهران . کتابفروشی شمس .
- ☐ ۲۳) تهران . کتابفروشی طه‌وری .
- ☐ ۲۴) رشت . کتابفروشی طاعتی .
- ☐ ۲۵) شیراز . کتابفروشی احمدی .
- ☐ ۲۶) شیراز . کتابفروشی معرفت .
- ☐ ۲۷) کرمان . کتابفروشی خواجه .
- ☐ ۲۸) مشهد . کتابفروشی باستان .
- ☐ ۲۹) مشهد . کتابفروشی زوار .

فرانسه

- ☐ ۳۰) *Adrien - Maisonneuve*, 11 Rue St. Suplice, Paris (VI).
- ☐ ۳۱) *Librairie Orientale et Americaine*, 198 Boulevard St. Germain, Paris (VII).
- ☐ ۳۲) *Librairie Orientaliste Paul Geuthner*, 12 Rue Vavin, Paris (VI).

- ۳۳) *Librairie Orientale H. Samuelian*, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (VI).

هلند

- ۳۴) *E. J. Brill*, Leiden.
- ۳۵) *Mouton*, La Haye.
- ۳۶) *Gé Nabrink*, Korte Korsjespoortsteeg 8 ,Amsterdam_c.

فصل هشتم

کتابشناسیها

درین باب کتاب مستقلی به نام «فهرستنامه کتابشناسیهای ایران»
A Bibliography of Bibliographies on Iranian Studies تهیه و نشر
کرده ام (تهران، ۱۳۴۲). طبعاً در اینجا قصد آن نیست که همه مطالب
آن نقل شود. لذا منحصراً نام اهم کتابشناسیهای مرجعی عمومی که
اساسی تر و جدیدتر و مربوط به مدارک تحقیقات ایرانی است جهت
استفاده علاقه مندان آورده می شود.

-۱-

کتابشناسیها و فهرستهای اروپائی

- ۱) Brockelmann, K. - *Geschichte der Arabischen Literature*.
2e ed. Leiden, 1943-49. 2 Bands + 3 Supplements.
- ۲) Elwell - Sutton, L. P. - *A Guide to Iranian Aera Study*.
Ann Arbor, 1952. 235 p.

۱- جلد اول مجله ایرانشناسی، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه تهران.

- ۳) Farmanfarmaian, H. — *Iran. A Selected and Annotated Bibliography*. Washington 1952. 100 p.
- ۴) Henning, W. B. — *Bibliography of important Studies on Old Iranian Subjects*. Tehran 1950. 53 p.
- ۵) Hillmann, M. C. — *Iran; A Selected and Partially Annotated Bibliography of Materials mainly in English*. Washington 1968. 72 p. (mimographie).
- ۶) Hofman, H. F. — *Turkish Literature. A Bio-Bibliographical Survey*. Section III part I (6 Volumes). Utrecht 1969. in 2 vol.
- ۷) Kazemi, A. — *Iran Bibliographie. Deutschsprachige*. Tehran 1970. 164 p.
- ۸) Pearson. J. D. — *Index Islamicus*. Oxford 1958. 897 p.; Supplement I. Oxford 1962. 316 p. ; Supplement II. Oxford 1967. 342 p.
- ۹) Pearson. J. D. — *Oriental and Asian Bibliography*. An Introduction with some reference to Africa. London 1966. 261 p.
- ۱۰) Nawabi, Y. M. — *A Bibliography of Iran. A catalogue of books and articles on Iranian subjects, mainly in European languages*. Vol I. Tehran 1969. 256 p.
- ۱۱) Ricks, Th. — *Persian Studies: A Selected Bibliography of Works in English*. Compiled by Th. Ricks, Th. Gouttiere [and] D. Egan. Bloomington (Indiana) 1969. 266 p. (mimographie).
- ۱۲) Saba, M. — *Bibliographie française de l' Iran*. 2 éd. Tehran 1951. XXVI, 297 p.
- ۱۳) Saba, M. — *English Bibliography of Iran*. Tehran [1968]. 313 p.

- ۱۴) Sauvaget, J. – *Introduction à l'histoire de l'Orient musulman. Éléments de Bibliographie*. Ed. refondue et complétée par Cl. Cahen. Paris 1961. 257 p.
- ۱۵) Sauvaget, J. – *Introduction to the History of the Muslim East. A Bibliographical Guide*. Berkeley and Los Angeles, 1965. 252 p.
- ۱۶) Sezgin, F. – *Geschichte des Arabischen Schrifttums*. Band I. Leiden. 1967. 935 p.
- ۱۷) Storey, C. A. – *Persian Literature. A Bio-Bibliographical Survey*. London, 1927-28. 2 vols (in 3 parts).
- ۱۸) Svertchevskaya, A. K. – *Bibliografiya Irana (1917-1965)*. Moskva 1967. 391 p.
- ۱۹) Wickens, G. M. *Persian in Islamic Times. A Practical Bibliography of its History, culture and Language*. Compiled by G. M. Wickens and R. M. Savory. Montreal 1964. 57 p. (mimographe).
- ۲۰) Wilson, A. T. – *A Bibliography of Persia*. Oxford 1930. 253 p.

-۲-

کتابشناسیها و فهرستهای ایرانی

- ۲۱) افشار، ایرج: فهرست مقالات فارسی (مربوط به سالهای ۱۳۳۴ قمری تا ۱۳۴۵ شمسی). تهران. ۱۳۴۰-۱۳۴۱ دو جلد.
- ۲۲) افشار، ایرج: کتابشناسی ده ساله کتابهای ایران. با همکاری حسین بنی آدم. تهران. ۱۳۴۷. ۷۵۱ ص.

- ۲۳ (افشار، ایرج : کتابهای ایران . با همکاری حسین بنی آدم . تهران . ۱۳۳۳-۱۳۴۲ . سیزده جلد .
- ۲۴ (ایران . کتابخانه ملی . انتشارات ایران . تهران . ۱۳۴۳ - ۱۳۴۸ . پنج جلد . (از سال ۱۳۴۹ به صورت ماهانه انتشار می یابد) .
- ۲۵ (رعنا حسینی ، کرامت : فهرست کتابهای چاپی فارسی (ذیل فهرست مشار) . تهران . ۱۳۴۹ . ۶۷ ص .
- ۲۶ (سرکیس ، الیاس : معجم المطبوعات العربية . تجدید طبع . [۱۳۴۸] . دو جلد .
- ۲۷ (شفا ، شجاع الدین : جهان ایرانشناسی . جلد اول . تهران . ۱۳۴۸ . ۱۵۰۰ ص .
- ۲۸ (طهرانی ، آقازرک : الذریعة الى تصانیف الشيعة [با همکاری علینقی منزوی و احمد منزوی] نجف ، تهران . ۱۳۴۱ ق . ۱۳۴۹ ش . بیست جلد .
- ۲۹ (مشار ، خانبابا : فهرست کتابهای چاپی عربی . تهران . ۱۳۴۴ . ۱۵۱۴ استون + ۱۰۸ ص .
- ۳۰ (مشار ، خانبابا : فهرست کتابهای چاپی فارسی . تهران ۱۳۳۷ - ۱۳۴۲ . دو جلد .
- ۳۱ (مشار ، خانبابا : مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی . تهران . ۱۳۴۰-۱۳۴۴ . شش جلد .

تکمله واستدراک

چاپ کتاب حاضر از اسفندماه ۱۳۴۷ آغاز شد. طبعاً در مدت طبع آن کتبی انتشار یافت و اطلاعاتی به تدریج فراهم شد که اینک برای تکمیل فایده در راهنما در صفحات آخر الحاق می شود.

ص ۱۷ بعد از سطر ۶

- پس از جنگ دوم جهانی، فرانسویها و آلمانیها و انگلیسها و امریکائیها و کانادائیها مؤسسات تحقیقاتی در ایران (تهران) ایجاد کردند. دانشگاه پهلوی (شیراز) اداره امور «مؤسسه آسیائی» (Asia Institute) را که توسط آرتور اپهام پوپ در امریکا تأسیس شده بود پذیرفت. هریک از این مؤسسات توانسته است که موجبات پیشرفت تحقیقات ایرانی، مخصوصاً در رشته های باستانشناسی و فلسفه و عرفان را فراهم سازد.

- و نیز Commemoration.

ص ۱۷ س ۱۲

- و نیز تشکیل کنگرس تحقیقات ایرانی که کنگرس داخلی در ایران است. نخستین اجلاس آن در سال ۱۳۴۹ در دانشگاه.

تهران تشکیل گردید. (برای اطلاع از بیان نامه نهائی آن به مجله راهنمای کتاب شماره ۵-۷ سال سیزدهم مراجعه شود).

ص ۱۹ (انتها)

— از مقالاتی که تاریخچه ایرانشناسی را در غرب بصورت موجز و دقیق می شناساند مقاله ای است بقلم م. درسدن با مشخصات مذکور در ذیل :

Dresden, M. J. - Survey of the History of Iranian Studies. *Iranistik*, Zweiter Abschnitt, Literatur Lieferung 1, Leiden 1968. pp. 168-189, (*Handbuch der Orientalistik*, Vierter Band) .

ص ۳۰

— سال طبع کتاب کراچکوسکی ۱۹۵۷ درست و ۳۰۲ صحیفه است.
— از کتابهای با ارزشی که در باب تاریخ شرقشناسی با اطلاعات مفید در زمینه های مختلف آن در سالهای اخیر انتشار یافته کتاب ژ. د. پیرسن است به مشخصات ذیل:

Pearson, J. D. - *Oriental and Asian Bibliography*. London 1966 - 261 p.

— در باب تحقیقات و مطالعات اسپانیائیها، اخیر آکتابی به مشخصات ذیل انتشار یافته است:

Monroe, J. T. - *Islam and Arabs in Spanish Scholarship Sixteenth Century to the Present*. Leiden, 1970. 297 p.

ص ۳۴

- یکی از مجموعه‌های بسیار باارزش که از مسافرت انگلیسها بجامانده و چاپ شده است گزارشهای فرقه کرملیهاست که بنام *A Chronicle of the Charmalites in Persia* (لندن، ۱۹۳۹) در دسترس است. این اثر اطلاعات بسیار مهم از عصر صفوی در اختیار محققان می‌گذارد.

- یکی از منابعی که مسافرت اروپائنها مخصوصاً انگلیسها را خوب می‌شناساند عبارت است از:

Richard, J.- *European Voyages in the Indian Ocean and Caspian Sea (12th - 15th Centuries)*. *Iran*. VI (1968) pp. 45-52.

و مخصوصاً باید از مؤسسه کاما K. R. Cama که در بمبئی است نام برد. این مؤسسه نشریه‌ای دارد که از سال ۱۹۲۲ تاکنون انتشار می‌یابد. زمینه تحقیقات آن منحصر آذرباب ایران پیش از اسلام است.

ص ۳۵ س ۱۷

- از برجستگان پارسیان که آثاری مربوط به تمدن قدیم ایران منتشر کرده‌اند، اعم از تحقیق یا تدوین و نشر متون اوستائی و پهلوی عبارتند از هوشنگ انکلساریا، هوشنگ جاماسب، مانکجی دهالا، ج. ج. مدی، ب. دهابر، جهانگیر کویاجی، ایرج تراپوروالا، ک. ر. کاما، فریدون آسانا، هوشنگ جاماسب

آسانا، ش. د. بهاروچا، نوشیروان بلیموریا، ژ. م. چاترجی، مانکجی نوشیروان دهالا، شاپور کاووس هودیوالا، بهرام کانگا، کاووس کانگا، سهراب کانگا، خورشید منوچهر کاتلی، جمشید کاتراک، شاپور کاتراک، رستم مسانی، ا. مهرجی رانا، د. پاوری، ک. پاوری، خ. پاوری، پ. پاوری. م. پیتاوالا، د. سنجانا، ا. د. سنجانا، پ. ب. سنجانا، ر. سنجانا، جهانگیر تاوادیبا، جمشید مانکجی اونوالا...

ص ۳۹ بعد س ۳

- درباره مذاهب قدیم ایران تحقیقات R. C. Zaehner را باید نام برد

ص ۴۱ س ۱۳

- نام د. ن. ویلبر D. N. Wilber الحاق شود.

ص ۴۲ س ۱۸

- در زمینه مطالعات مربوط به تاریخ دوره صفوی و افشاری نام ل. لکهارت L. Lockhart که دو کتاب اساسی، یکی در باب سقوط صفویه و یکی درباره زندگی نادر شاه نوشت در سر آغاز قرار می گیرد.

ص ۴۲ - ۴۵

- بعضی مطالب مهم که ازین قسمت فوت شد و به اختصار باید یادآوری شود عبارت است از مقالات و کتب ا. هوتوم شیندلر A. Houtum-Schindler که در زمینه های جغرافیای تاریخی و باستانشناسی میان سالهای ۱۸۷۳ تا ۱۸۹۸ منتشر شد.

-دیگر مقالات و کتب از ه.ل. رابینو H.L. Rabino di Borgomale که به زبانهای انگلیسی و فرانسوی است و میان سالهای ۱۹۰۳-۱۹۵۰ نشر شده. این شخص قنصل انگلیس در رشت بود، ولی اصلاً فرانسوی بود. تحقیقاتش در زمینه تاریخ و جغرافیای گیلان و مازندران بسیار ارزشمندست. جزین درباره سگه‌های ایران اسلامی نیز کتاب با ارزشی نشر کرد.

-مقالات و کتب و. ایوانف W. Ivanow که اصلاً روسی بود ولی در هندوستان می‌زیست و تبعیت انگلیس را قبول کرده بود (متوفی در ۱۳۴۸) اکثراً تحقیقات او درباره مذهب اسماعیلی است. تأسیس انجمن اسماعیلی در بمبئی هم از ابتکارات اوست.

-از کارهای مهمی که در انگلیس اجرا می‌شود و بر اثر تصمیم کنفره بین‌المللی شرقشناسی منعقد در مونیخ (۱۹۵۷) آغاز شده انتشار مجموعه کتیبه‌های ایرانی از قدیم‌ترین زمان الی‌روزگار صفوی است. نام این مجموعه عبارت است از Corpus Inscriptionum Iranicarum و زیر نظر گروهی از شرقشناسان تدوین و در لندن چاپ می‌شود.

ص ۴۴ بعد س ۱۸

-از ایرانیانی که در زبان انگلیسی آثاری نشر کرده‌اند مصطفی فاتح، عیسی صدیق اعلم را باید نام برد.

ص ۴۶ س ۷

-اولتاریوس همراه ژ. آ. ماندلسلو J. A. Mandelslo از طرف

دوک هلشتاین (اتحادیه کشورهای آلمانی در عصر صفوی)
به ایران آمد.

ص ۴۷ س ۶

- سفرنامه بسیار بااهمیت دیگر که به زبان آلمانی است از آن
نیبوه Carsten Niebuhr دانمارکی است که در صفحه ۱۰۱ معرفی
شده است.

ص ۵۰ س ۲

- نام لومل H. Lommel به این قسمت افزوده شود.

ص ۵۱ س ۹۱

- یکی از کسانی که در زمینه جغرافیای طبیعی و زمین شناسی ایران
کارهای با ارزش انتشار داده آ. اف. اشتال A. F. Stahl آلمانی
است. تحقیقات و نقشه های معروف او میان سالهای ۱۹۱۰ تا ۱۹۲۸
نشر شده است.

ص ۶۰ س ۱۸

- در زمینه ادیان ایران پیش از اسلام تحقیقات ژ. دومزیل
G. Dumézil و H. - C. Puech قابل توجه و ذکر است.

ص ۶۵ س ۱

- نام دکتر غلامحسین صدیقی و دکتر محسن عزیزی هم باید
الحاق شود.

ص ۷۶ بعد از ص ۷

- اطلاعات مربوط به مرجع زیر به این قسمت الحاق شود:

Guboglu, Mihail. - Quarante ans d' études Orientales en U.R.S.S. (1917-1957) *Studia et Acta Orientalia*. I (1958): pp. 281-316.

ص ۸۳ س ۱

- درینجا از یکی از شرقشناسان ایتالیا که در رشته اسلامشناسی از بزرگان محققان بود به نام L. Caetani باید نام برد.

ص ۱۲۳ س ۶

- یکی دیگر از برجستگان محققان در گذشته که در زبان اردو دارای آثار تحقیقی است محمود شیرانی است.

ص ۱۳۷ بعد از ص ۶

واشنگتن. انجمن تحقیقات فرهنگی و اجتماعی ایران.

The Society for Iranian Cultural and Social Studies.

ص ۱۳۹ بعد از ص ۱۲

و نیز. شعبه زبان و ادبیات ایران. دانشگاه.

Seminario di Lingua e Letteratura Iranica. Venice.

ص ۱۴۱ س ۵

- نام مرکز «مرکز بررسی و معرفی فرهنگ ایران» است.

ص ۱۴۲ س ۱۷

- کنت همان «کان» است.

ص ۱۴۴ بعد از ص ۵

کراچی . انجمن اسماعیلی پاکستان .

Ismailia Association for Pakistan.

ص ۱۴۵ تا ۱۵۶

سرفصلها از «فصل چهارم» به «فصل سوم» اصلاح شود .

ص ۱۵۶ تا ۲۳۱

درین قسمت اسامی مذکور در ذیل باید الحاق شود .

=۱=

- آموزگار، ژاله: زبانشناسی ایرانی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- اختیار ، منصور : زبانشناسی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- امداد ، حسن: تاریخ شیراز . شیراز .
- امیری، منوچهر : ادبیات فارسی . وزارت فرهنگ و هنر . تهران .
- باقرزاده ، فیروز: باستانشناسی و هنر (مقیم پاریس) .
- بحر العلومی ، حسین : زبان و ادبیات فارسی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .
- بدره‌ای، فریدون: زبانشناسی . کتابخانه مرکزی . دانشگاه تهران .
- بهروز ، اکبر : ادبیات فارسی .
- بهمن ، جمشید : مسائل اجتماعی ایران . دانشگاه تهران
- پایدار، منوچهر: تاریخ اجتماعی قرون اخیر (مقیم امریکا) .

- پیرنیا، محمد کریم: معماری قدیم . موزه ایران باستان. تهران.
- ترابی طباطبائی ، سید جلال : باستانشناسی آذربایجان . موزه آذربایجان . تبریز.
- تهرانیان، مجید: تاریخ اجتماعی و سیاسی قرن اخیر (مقیم آمریکا) .
- ثمره ، یدالله : زبانشناسی (مقیم تهران) .
- حاتمی، حسن: فرهنگ عامیانه. کازرون.
- حیدری، امیرعباس: ادبیات فارسی. مدرسه زبانهای شرقی. دانشگاه لندن .
- خراسانی، شرف الدین: زبان ادبیات فارسی. دانشگاه ملی. تهران.
- ذبیحی، مسیح : تاریخ و جغرافیای کرکان (مقیم کرکان).
- رجبی ، پرویز : تاریخ ایران خصوصاً زنده. دانشگاه. اصفهان .
- روح الامینی ، محمود : مردمشناسی و فرهنگ عامیانه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران.
- روشن ضمیر، مهدی: تاریخ ایران خصوصاً دوره زنده. دانشگاه پهلوی. شیراز.
- زاهدی ، جعفر : فلسفه و کلام اسلامی. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه. مشهد.
- زمانی ، عباس : باستانشناسی . دانشکده ادبیات و علوم انسانی . دانشگاه تهران .

□ زمردیان، رضا: زبان‌شناسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه مشهد.

□ سرفراز، علی اکبر: باستان‌شناسی. موزه ایران باستان. تهران.

□ سمسار، محمد حسین: هنر و باستان‌شناسی. موزه هنرهای تزئینی. تهران.

□ شریعت، محمد جواد: زبان فارسی و دستور. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه اصفهان.

□ شفیع، محمد: زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه پهلوی. شیراز.

□ شهابی، علی اکبر: ادبیات فارسی. دانشگاه تهران.

□ شبانی، حسنعلی: تاریخ کیمیا و علم شیمی ایرانی (مقیم تهران).

□ شیروانی، محمد: شناخت کتب خطی. کتابخانه مرکزی. دانشگاه تهران.

□ صادقی، علی اشرف: زبان‌شناسی و دستور زبان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.

□ عطاردی قوچانی: شناخت نسخه‌های خطی (مقیم تهران).

□ غروی، علی: ادبیات فارسی. (مقیم تهران).

□ غروی، مهدی: ادبیات فارسی و تاریخ ایران. (مقیم هندوستان).

□ فرزام، حمید: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

دانشگاه اصفهان.

- فشارکی، محمد: ادبیات فارسی (مقیم اصفهان).
- فلاح رستگار، گیتی: تاریخ ایران. دانشگاه. مشهد.
- قائمی، محمد: ادبیات پیش از اسلام و زبان فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه. اصفهان.
- مدیرشانه چی، کاظم: کلام و فقه. دانشکده الهیات و معارف اسلامی. دانشگاه. مشهد.
- مقصود، جواد: شناخت نسخه‌های خطی (مقیم تهران).
- ملکزاده، فرخ: هنر و باستانشناسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- منتظر صاحب، اصغر: ادبیات و عرفان (مقیم شیراز).
- مؤتمن، زین العابدین: ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- مهدوی دامغانی، محمود: ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه. مشهد.
- میرمطهری، هوشنگ: فلسفه و ادبیات فارسی. وزارت علوم و آموزش عالی. تهران.
- میلانیان، هرمز: زبانشناسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تهران.
- نبوی، حسن: تاریخ دوره اسلامی ایران. دانشسرای عالی. تهران.

- نشاط ، سید محمود : ادبیات فارسی (مقیم تهران).
- نورانی ، عبدالله : شناخت نسخه‌های خطی (مقیم تهران).
- نیرسینا، هدایت : ادبیات فارسی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
دانشگاه تهران.
- نیساری ، سلیم : ادبیات فارسی . دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه
تهران .
- واعظ زاده خراسانی، محمد: فقه و کلام. دانشکده الهیات و معارف
اسلامی . دانشگاه مشهد .
- وامقی ، ایرج : ادبیات فارسی (مقیم آبادان) .
- همایونی ، صادق : فرهنگ عامیانه (مقیم شیراز).
- یارمحمدی ، لطف‌الله : زبان‌شناسی (مقیم تهران) .

-۲-

- برق، عطاکریم : زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه کلکته .
- ترمذی، س.ا. ادبیات فارسی. اداره اسناد ملی هندوستان . دهلی
- تفهیمی ، ساجدالله :
- جعفری ، یونس : زبان و ادبیات فارسی. انجمن فارسی. کالج دهلی.
- چندشرما، امین : ادبیات فارسی. دانشگاه. جبلپور (هندوستان).

- چودهری ، الله دتا : زبان و ادبیات فارسی (مقیم پاکستان) .
- حسلی : ادبیات فارسی . دانشگاه . دوشنبه .
- حیدرآبادی = فضل الله .
- دیصای ، ضیاءالدین عبدالحی : ادبیات فارسی . معماری اسلامی هند (مقیم هندوستان) .
- رحیم رضا
- رشیدالدین (مفتی) : ادبیات فارسی . کشمیر .
- رضوی ، سیدمحمد سلیمان عباس : ادبیات فارسی . دانشگاه . بنارس .
- رفیع الدین (سید) : ادبیات فارسی . دانشگاه . ناگپور .
- رفیق ، م. : ادبیات فارسی . دانشگاه . الله آباد .
- شمس الدین احمد : زبان و ادبیات فارسی . قسمت فارسی . دانشگاه کشمیر (Srinagar) .
- صباح الدین ، عبدالرحمن : زبان و ادبیات فارسی . آکادمی شبلی (هندوستان) .
- عابدی ، بدرالحسن : ادبیات فارسی . دانشگاه بنارس .
- عرشی ، امتیاز علی خان : ادبیات فارسی . شناخت نسخه های خطی (مقیم هندوستان) .
- عرشی زاده ، علی اکبر : ادبیات فارسی . شناخت نسخه های خطی (مقیم هندوستان) .

- ☐ عزیز احمد ...
- ☐ فاروقی، محمد عبدالحمید: زبان و ادبیات فارسی (مقیم هندوستان).
- ☐ فضل‌الله حیدر آبادی، سید محمد: (مقیم تامیلنادر، هندوستان).
- ☐ قدسی زاده، عبدالله: احوال سید جمال اسدآبادی. دانشگاه مک‌گیل. منرال.
- ☐ قریشی، حکیم: زبان و ادبیات فارسی. جامع کالج. دهلی.
- ☐ کرمانی، وارث: ادبیات فارسی. دانشگاه. علیگره.
- ☐ محمد ریاض خان: زبان و ادبیات فارسی (مقیم کراچی).
- ☐ مطیع الاسلام: ...
- ☐ معصومی: ... (مقیم اسلام آباد).
- ☐ معصومی، ابو محفوظ الکریم: ادبیات فارسی (مقیم کلکته).
- ☐ نونهروی، شبیه الحسن: ادبیات فارسی. دانشگاه. لکهنو.
- ☐ هاشمی، ن. و.: ادبیات فارسی. دانشگاه. لکهنو.

-۲-

- ☐ Abrahamian, Ervand.

تاریخ سیاسی دوره مشروطه. دانشگاه کلمبیا. نیویورک.

- ☐ Battesti, Theresa.

مردم‌شناسی. موزه بشر. پاریس.

□ Clinton,

کتابشناسی (مقیم امریکا) .

□ Dutt, Chinmoy.

باستانشناسی اسلامی و ایرانی هند . خطوط کتیبه‌های اسلامی .

□ Emersen, John.

تاریخ دوره صفوی . دانشگاه جرجتون . واشنگتن .

□ Gurney, John.

تاریخ دوره اسلامی . دانشگاه اکسفورد .

□ Holod – Tretiak, Renata

معماری و هنر ایرانی . دانشگاه هاروارد . کمبریج (دانشجو) .

□ Katsutuji, Takeshi .

تاریخ عصر مغول . دانشگاه تحقیقات خارجی . اوزاکا .

□ Livengood, John

تاریخ دوره صفویه . (دانشجو مقیم امریکا) .

□ Lokeandwala, M. F.

ادبیات فارسی . دانشگاه باروده (Baroda) هندوستان .

□ Herrmann, Gottfrid

تاریخ دوره صفوی (مقیم کوتینگن) .

□ Mirza, H. K.

ادبیات پهلوی و اوستائی . فرهنگ پیش از اسلامی . دانشگاه .

بمبئی .

□ Morton, A. H.

تاریخ دوره صفوی . مؤسسهٔ ایرانشناسی بریتانیا . تهران .

□ Peterson, Samuel R.

باستانشناسی و معماری دورهٔ اسلامی (مقیم نیویورک).

□ Puech, H.-C.

فرهنگ پیش اسلامی (مقیم پاریس).

ص ۲۴۰ بعد از س ۱۷

استرالیا: *Hemisphere, An Asian-Australian Magazin*

این مجله از سال ۱۹۵۷ در سیدنی بطور ماهانه نشر می‌شود. جنبهٔ فرهنگی و تحقیقی دارد.

ص ۲۴۵ بعد از س ۴

Journal of Asian Studies.

این مجله توسط Association for Asian Studies در دانشگاه میشیگان (ان آر بور) نشر می‌شود.

ص ۲۴۶ بعد از س آخر

Viewpoints. Middle East. North Africa

این مجله توسط American freinds of the Middle East در واشنگتن از سال ۱۹۶۱ بی‌عده شماره در هر سال نشر می‌شود. جنبهٔ خبری و اجتماعی و سیاسی دارد.

ص ۲۴۹ شماره ۶۱

نام این مجله از سال ۱۹۷۰ به *Arian Affairs* تبدیل گردید و
جلد ۵۷ آن به نام « دوره جدید جلد اول » مشخص شده است .

ص ۲۹۴ بعد از س ۱۳

زبانشناسی ایران . تهران .
این مجموعه از سلسله انتشارات بنیاد فرهنگ ایران است و
زیر نظر پرویز ناتل خانلری نشر می شود . تاکنون دو مجلد
از آن انتشار یافته است .

ص ۳۰۵ بعد از س ۲۰

Bonner Orientalische Studien. Bonn.

این سلسله زیر نظر Otto Spies نشر می شود و در ۱۹۶۸ جلد
۱۸ آن انتشار یافته است .

فهرست

آبادانی ، فرهاد : ۱۵۷	اخوان ثالث ، مهدی : ۱۵۸
آتش ، احمد : ۲۶۷	ادیب برومند ، عبدالعلی : ۳۳۴
آدمیت ، فریدون : ۱۵۷	ادیب طوسی ، محمدامین : ۱۵۸ ، ۲۵۸
آذرپی ، گیتی : ۱۵۷	ارزی ، عدنان : ۱۲۲ ، ۱۸۳
آراسته شیرازی ، رضا : ۱۵۷	اروج بیگ : ۸۹
آریانپور ، امیرحسین : ۱۵۷	استعلامی ، محمد : ۱۵۸
آشتیانی ، جلال‌الدین : ۱۵۷	اسراری ، وحید : ۱۸۳
آشنا ، محمد : ۱۵۷	اسلامی ندوشن ، محمدعلی : ۱۵۸ ، ۲۹۹
آفتاب اصغر : ۱۸۳	اعتصام‌الملک ، یوسف : ۱۲۶
آقازاده ، شیرین : ۱۸۲	اعتمادی ، سرورگویا : ۱۲۹
آل‌احمد ، جلال : ۱۵۷	اعلم ، هوشنگ : ۱۵۸
آلیاری ، حسین : ۱۵۷	افشار ، ایرج : ۴ ، ۵ ، ۳۶ ، ۳۹ ، ۸۲ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۹۷ ، ۱۱۰ ، ۱۱۴ ، ۲۵۳ ، ۲۵۵ ، ۲۵۶ ، ۲۵۸ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۳۰۲ ، ۳۲۴ ، ۳۵۵ ، ۳۵۶
آموزگار ، ژاله : ۳۶۴	افشار ، محمود : ۶۴ ، ۱۲۶ ، ۱۵۸
آهوجہ ، ی . د . : ۱۸۲	افشار شیرازی ، احمد : ۱۵۸
آیتی ، عبدالمحمد : ۱۵۷	افقه ، علی : ۱۵۸
ابن‌یوسف شیرازی (حدائق) : ۱۵۸	افنان ، سهیل : ۴۳ ، ۱۵۸
ابوالقاسمی ، محسن : ۱۵۸	اقبال‌آشتیانی ، عباس : ۹ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹
احسن ، عبدالشکور : ۱۸۲	
احمد جانف ، ه . : ۱۸۲	
احمدنبی‌خان : ۱۸۳	
احمدی ، احمد : ۱۵۸	
اختیار ، منصور : ۳۶۴	

اقتداری ، احمد : ۱۵۸	باستانی پاریزی، محمد ابراهیم : ۱۵۹ ،
اکمل ایوبی : = ایوبی	۲۵۷
الفت ، گل پاچا : ۱۸۳	باطنی ، محمدرضا : ۱۵۹
الکک ، ویکتور : ۱۹۲	باقرزاده ، فیروز : ۳۶۴
الهام ، محمدرحیم : ۱۸۳	بامداد ، مهدی : ۱۵۹
امام ، سید محمد کاظم : ۱۵۹	بحرالعلومی ، حسین : ۳۶۴
امام شوشتری ، سید محمد علی : ۱۵۹	بختیار ، مظفر : ۱۶۰
امداد ، حسن : ۳۶۴	بدره ای ، فریدون : ۲۵۳ ، ۳۶۴
امهانی بیگم ، فخرالزمان : ۱۸۳	بدوی ، عبدالحمید امین : ۱۸۳
امیری ، منوچهر : ۳۶۴	بدیع : امیر مهدی : ۱۶۰
امیری فیروزکوهی ، کریم : ۱۵۹	براهنی ، رضا : ۱۶۰
امین مدنی ، صادق : ۱۵۹	برزین ، پروین : ۱۶۰
انبارچی اوغلو ، ملیحه : ۱۸۳	برق ، عطا کریم : ۳۶۸
انجوی ، ابوالقاسم : ۱۵۹	برکشلی ، مهدی : ۱۶۰
انصاری ، شریف النساء : ۱۸۳	برهان آزاد ، ابراهیم : ۱۶۰
انصاری ، مصطفی : ۱۵۹	بزرگمهر ، منوچهر : ۱۶۰
انصاری ، هرمز : ۱۵۹	بشیر هروی ، علی اصغر : ۱۸۳
انعام الحق ، کوثر : ۱۸۳	بقائی ، ناصر : ۱۶۰
انوار ، سید عبدالله : ۱۵۹	بلوکباشی ، علی : ۱۶۰
اوحدی یکتا ، مجید : ۱۵۹	بنانی ، امین : ۴۳ ، ۱۶۰
اوزلوق ، فریدون نافذ : ۱۲۲ ، ۱۸۳	بنی آدم ، حسین : ۱۶۰
اونور ، سهیل : ۱۸۳	بهار ، محمدتقی (ملک الشعراء) : ۹ ،
ایتل ، آیدین : ۱۸۳	۱۲۶ ، ۱۲۸
ایران شهر = کاظم زاده	بهار ، مهرداد : ۱۶۰
ایزدینا ، حمید : ۱۵۹	بهرامی ، مهدی : ۱۲۹
ایلایدین ، حکمت : ۱۸۳	بهرز ، اکبر :
ایوبی ، اکمل : ۱۸۳	بهرز ، محمد حسین : ۱۸۴
ایوبیان ، عبدالله : ۱۵۹	

- بهروزی ، علینقی : ۱۶۰
 بهروزی ، محمدجواد : ۱۶۱
 بهمنیار ، احمد : ۱۲۸ ، ۹
 بهنام ، جمشید :
 بیانی ، خانابا : ۱۶۱ ، ۶۵
 بیانی ، شیرین : ۱۶۱
 بیانی ، مهدی : ۱۲۹
 بیضائی ، بهرام : ۱۶۱
 بینا ، علی اکبر : ۱۶۱ ، ۶۵
 بینش ، تقی : ۱۶۱ ، ۲۵۷ ، ۲۵۸
 بینوا ، عبدالرئوف : ۱۸۴
 پاکدامن ، ناصر : ۱۶۱
 پانی زائی ، سلطان محمد : ۱۸۴
 پایدار ، منوچهر : ۳۶۴
 پرتو بیضائی ، حسین : ۱۶۱
 پرونتا ، محمد صالح : ۱۸۴
 پروین گنابادی ، محمد : ۱۶۱
 پژمان بختیاری ، حسین : ۱۶۱
 پنجشیری ، غلام صغدر : ۱۸۴
 پورحسینی ، ابرالقاسم : ۱۶۱
 پورداد ، ابراهیم : ۹ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷
 پورکریم ، هوشنگ : ۱۶۱
 پیرزاده ، فریدون : ۲۵۴
 پیرنیا ، حسن (مشیرالدوله) : ۱۲۷
 پیرنیا ، کریم : ۳۶۵
 تاجبخش ، احمد : ۱۶۱
 تارلان ، علی نهاد : ۱۸۴
 ترابی طباطبائی ، سیدجلال : ۳۶۵
 تربیت ، محمدعلی : ۱۲۹
 ترقی ، باقر : ۳۳۴
 ترمذی ، س.ا. : ۳۶۸
 تفضلی ، احمد : ۱۶۲
 تفضلی ، تقی : ۱۶۲
 تفهیمی ، ساجدالله : ۳۶۸
 تقوی ، سید نصرالله : ۱۲۹
 تقی زاده ، سیدحسن : ۹ ، ۴۴ ، ۱۲۴ ،
 ۱۲۶ ، ۱۲۸
 توران ، عثمان : ۱۸۴
 توللی ، فریدون : ۱۶۲
 تهرانی ، آقابزرگ : ۱۶۲ ، ۳۵۶
 تهرانی ، سیدجلال الدین : ۱۶۲ ،
 ۳۳۴
 تهرانیان ، مجید : ۳۶۵
 تیموری ، ابراهیم : ۱۶۲
 ثابتی ، حبیب الله : ۱۶۲
 ثقفی اعزاز ، حسین : ۱۶۲ ، ۳۳۴
 ثمره ، یدالله : ۳۶۵
 جاوید ، احمد : ۱۸۴
 جزایری ، سیدمحمدعلی : ۱۶۲
 جعفر محلاتی : ۶۹
 جعفری ، علی اکبر : ۱۶۲
 جعفری ، یونس : ۳۶۸
 جلالی ، غلام جیلانی : ۱۸۴
 جلالی نائینی ، سیدمحمد رضا : ۱۶۲

جلیلی ، سید ابوالحسن : ۱۶۲	حسین ، عبدالمنعم : ۱۸۴
جمالزاده ، سید محمد علی : ۱۲۶، ۶۸	حسین اف ، بیوک : ۱۸۴
۱۶۳	حسینزاده ، پوران دخت : ۱۶۳
جنتی عطائی ، ابوالقاسم : ۱۶۳	حصوری ، علی : ۱۶۳
جهانپور ، فرهنگ : ۱۶۳	حقوقی ، عسکر : ۱۶۳
جهانشاهی ، ایرج : ۲۵۳	حقوقی ، محمد : ۱۶۳
چغتای ، عبدالله : ۱۲۳ ، ۱۸۴	حقیقت ، عبدالرفیع : ۱۶۴
چغتای ، نشأت : ۱۸۴	حکمت ، علی اصغر : ۱۶۴
چندشرما ، امین : ۳۶۸	حکمت ، علی رضا : ۱۶۴
چودهری ، الله دتا : ۳۶۹	حکمت ، محمد علی : ۱۶۴ ، ۶۵
چوهدری ، عبدالغفور : ۱۸۴	حمید الله حیدر آبادی ، محمد : ۱۸۴
حائری ، عبدالحسین : ۱۶۳	حیدری ، امیر عباس : ۳۶۵
حائری یزدی ، مهدی : ۱۶۳	حمیدی ، مهدی : ۱۶۴
حاتمی ، حسن : ۳۶۵	خان ، محمد صابر : ۱۸۴
حاجیانپور (همبلی) ، مهین : ۱۶۳	خانلری ، پرویز ناتل : ۱۶۴ ، ۲۵۵
حاکمی ، اسماعیل : ۱۶۳	۲۸۹ ، ۲۹۱ ، ۲۹۴ ، ۲۹۷ ،
حاکمی ، علی : ۱۶۳	۲۹۸ ، ۲۹۹ ، ۳۰۳ ، ۳۷۳
حبیب اللهی (نوید) ، ابوالقاسم : ۱۶۳	خان ملک ساسانی ، احمد : ۳۳۴
حبیبی ، عبدالحی : ۱۸۴	خدا بنده لو ، ا . ا : ۲۵۹
حجازی ، حسین : ۲۵۴	خراسانی ، سید احمد : ۱۶۴
حجتی ، محمد باقر : ۱۶۳	خراسانی ، شرف الدین : ۳۶۵
حدیدی ، جواد : ۲۵۷	خسروی ، خسرو : ۱۶۴
حریرچی ، فیروز : ۱۶۳	الخشاب ، یحیی : ۱۲۱ ، ۱۸۵
حریری ، فارس ابراهیمی : ۱۸۴	خطیب رهبر ، خلیل : ۱۶۴
حسن (سید) : ۱۲۳ ، ۱۸۶	خطیبی نوری ، حسین : ۱۶۴
حسنلی : ۳۶۹	خلخالی ، سید عبدالرحیم : ۱۲۹
	خلیلی ، خلیل الله : ۱۸۵

- خنجی ، محمد امین ۳۳۴
 خنجی ، محمد علی ۳۳۴
 خوانساری ، محمد : ۱۶۵
 خیامپور ، عبدالرسول : ۱۶۵
 داناسرشت ، اکبر : ۱۶۵
 دانش پڑوه ، محمد تقی : ۱۶۵ ، ۲۶۵ ، ۲۵۷
 دانشور ، سیمین : ۱۶۵
 داودی ، علیمراد : ۱۶۵
 داوری ، رضا : ۱۶۵
 دبیر سیاقی ، محمد : ۱۶۵
 دستغیب ، عبدالعلی : ۱۶۵
 دشتی ، علی : ۱۶۵
 دوستخواه ، جلیل : ۱۶۵
 دولت آبادی ، عزیز : ۱۶۶
 دولت شاهی ، اسماعیل : ۱۶۶
 دهخدا ، علی اکبر : ۹ ، ۱۲۹
 دهگان ، ابراهیم : ۱۶۶ ، ۳۳۳
 دیباج ، اسمعیل : ۱۶۶
 دیصای ، ضیاء الدین : ۳۶۹
 ذبیح ، سپهر : ۴۰ ، ۱۶۶
 ذبیحی ، مسیح : ۳۳۵ ، ۳۶۵
 راسخ ، شاپور : ۱۶۶
 راشدی ، پیر حسام الدین : ۱۲۳ ، ۱۸۵
 راعی ، قیام الدین : ۱۸۵
 راوندی ، مرتضی : ۱۶۶
 رجائی ، احمد علی : ۱۶۶
 رجبی ، پرویز : ۳۶۵
 رحیم رضا : ۳۶۹
 رحیموف ، ابوالفضل : ۱۸۵
 رشید یاسمی ، غلامرضا : ۱۲۸
 رضا زاده شفق ، صادق : ۱۶۶
 رضائی ، جمال : ۱۶۶
 رشید الدین (مفتی) : ۳۶۹
 رضوانی ، محمد اسمعیل : ۱۶۶
 رضوی ، سید محمد سلیمان عباس : ۳۶۹
 رضوی غزنوی ، علی : ۱۸۵
 رضوی (آیه الله) : ۳۳۵ ، ۳۵۶
 رعدی آدرخشی ، غلامعلی : ۱۶۶ ، ۳۰۶
 رعنا حسینی ، کرامت : ۱۶۶ ، ۳۳۵
 رفیع الدین (سید) : ۳۶۹
 رفیق ، م . : ۳۶۹
 رکن زاده آدمیت ، محمد حسین : ۱۶۷
 رمضان ، روح الله : ۴۳ ، ۱۶۷ ،
 رواقی ، علی : ۱۶۷
 روح الامینی ، محمود : ۳۶۵
 روحبخشان ، عبدالمحمد : ۱۶۷
 روحی اوینفور کاشغری ، م . : ۱۸۵
 روشن ، محمد : ۱۶۷ ، ۳۶۵
 روشن ضمیر ، مهدی : ۳۶۵
 روضاتی ، سید محمد علی : ۱۶۷ ، ۳۳۳
 ره آورد ، حسن : ۱۶۷
 ریاحی ، محمد امین : ۱۶۷

- ریاضی، غلامرضا: ۱۶۷
 ریحان یزدی، یحیی: ۳۳۵
 ریحان یزدی = سعیدی
 زاهدی، جعفر: ۳۶۵
 زریاب‌خوئی، عباس: ۱۶۷، ۲۵۶
 زین‌زاده، حسین: ۱۸۵
 زین‌کوب، عبدالحسین: ۱۶۷
 زمانی، عباس: ۳۶۵
 زمردیان، رضا: ۳۶۶
 ژوبل، محمدحیدر: ۱۸۵
 سادات ناصری، حسن: ۱۶۷
 ساعدی، غلامحسین: ۱۶۷
 سامی، علی: ۱۶۷
 ستوده، حسینقلی: ۱۶۸
 ستوده، منوچهر: ۱۶۸، ۲۵۶
 سجادی، سیدجعفر: ۱۶۸
 سجادی، سیدضیاءالدین: ۱۶۸
 سحاب، ابوالقاسم: ۳۰
 سرفراز، علی‌اکبر: ۳۶۶
 سرکیس، الیان: ۳۵۶
 سروشیار، جمشید: ۱۶۸
 سروشیان، جمشید سروش: ۱۶۸
 سزگین، فواد: ۱۸۵، ۳۲۴
 سعادت‌نوری، حسین: ۱۶۸
 سعدانی، عبداللطیف: ۱۸۵
 سعیدی یزدی، ابوالفضل: ۳۳۵
 سعیدی سیرجانی، علی‌اکبر: ۱۶۸
 سلجوقی، صلاح‌الدین: ۱۸۵
 سلطان‌اف، رحیم: ۱۸۵
 سلطان‌القرائی، جعفر: ۱۶۸، ۳۳۴
 سلطانی بهبهانی، سلطانعلی: ۱۶۸، ۳۳۴
 سلیم، غلامرضا: ۱۶۸
 سلیمانف، ح. س. س.: ۱۸۵
 سمسار، محمدحسن: ۳۶۶
 سمیعی، احمد: ۲۹۳
 سومر، فاروق: ۱۲۲، ۱۸۵
 سهیلی خوانساری، احمد: ۱۶۹، ۳۳۴
 سیاسی، علی‌اکبر: ۶۴، ۶۵، ۱۶۹
 سیدیونسی، میرودود: ۲۶۹
 سیستانی، محمداعظم: ۱۸۶
 الشابی، علی: ۱۸۶
 شادمان، فرنگیس: ۴۴
 شانه‌چی (مدیر-): کاظم: ۱۶۹
 شاه‌حسینی، ناصرالدین: ۱۶۹
 شاه‌محمداف، شاه‌اسلام: ۱۸۶
 شایق، هاشم: ۱۲۹
 شبلی نعمانی: ۱۲۲
 شجیعی، پوران: ۱۶۹
 شریعت، محمودجواد: ۳۶۶
 شریف‌امامی، جعفر: ۳۳۴
 شریف‌زاده، م. م.: ۱۸۶
 شعار، جعفر: ۱۶۹
 شفا، شجاع‌الدین: ۳۱، ۹۶، ۳۵۶

- صبری تبریزی ، غلامرضا : ۱۷۰
 صدقی ، محمد عثمان : ۱۸۶
 صدیق ، عیسی : ۱۷۰ ، ۳۶۱
 صدیقی ، آفتاب احمد : ۱۸۷
 صدیقی ، عبدالستار : ۱۸۷
 صدیقی ، غلامحسین : ۱۷۰ ، ۳۶۲
 صدیقی ، محمد زبیر : ۱۸۷
 صراف ، احمد حامد : ۱۸۷
 صراف ، مرتضی : ۱۷۰
 صفا ، ذبیح الله : ۵۴ ، ۱۷۰ ، ۲۹۱
 صفائی ، ابراهیم : ۱۷۰
 صمدی ، حبیب الله : ۱۷۰
 صورتگر ، لطفعلی : ۱۷۱
 طاعتی ، عبدالعلی : ۱۷۱
 طاهباز ، سیروس : ۱۷۱
 طاهر ، غلامرضا : ۱۷۱
 طاهر جانف : ۷۲ ، ۱۸۷
 طاهری شهاب ، سید محمد : ۱۷۱
 طباطبائی ، محمدحسین : ۱۷۱
 طوغان ، زکی ولیدی : ۱۲۲ ، ۱۸۷ ، ۲۶۷
 طه ندا : ۱۸۷
 عابد ، سیدعابد علی : ۱۸۷
 عابد علی خان : ۱۸۷
 عابدی ، بدرالحسن : ۳۶۹
 عابدی ، حسن : ۱۸۷
 شفیعی ، محمد : ۳۶۶
 شفیعی ، محمود : ۱۶۹
 شفیعی عهدپوری ، دین محمد : ۱۸۶
 شفیعی کدکنی ، محمدرضا : ۱۶۹
 شکورزاده ، ابراهیم : ۱۶۹
 شکی ، منصور : ۱۰۹ ، ۱۶۴
 شمس الدین احمد : ۳۶۹
 الشواری ، ابراهیم امین : ۱۸۹
 شهابی ، علی اکبر : ۳۶۶
 شهابی ، محمود : ۱۶۹
 شهبازی ، شاپور : ۱۶۹
 شهشانی ، سیدحسین : ۳۳۴
 شهردان ، رشید : ۱۷۰
 شهیدی ، سیدجعفر : ۱۷۰
 شبانی ، حسنعلی : ۳۶۶
 شیخ الاسلامی ، محمدجواد : ۱۷۰
 شیرانی ، محمود : ۱۲۳ ، ۳۶۳
 شیرانی ، مظهر محمود : ۱۸۶
 شیروانی ، محمد : ۳۶۶
 صادق اوا ، جمیلہ : ۱۸۶
 صادقی ، علی اشرف : ۳۶۶
 صالح ، علی پاشا : ۳۶ ، ۱۷۰
 صایلی ، آیدین : ۱۲۲ ، ۱۸۶
 صبا ، محسن : ۳۲ ، ۴۵ ، ۶۲ ، ۶۵ ، ۱۷۰
 صباح الدین عبدالرحمن : ۳۶۹
 صبری ، ابراهیم : ۱۸۶

عابدی ، وزیر الحسن : ۱۲۳ ، ۱۸۷	علی زاده ، ابراهیم : ۱۸۸
عاصمی ، محمد : ۲۳۸	علی زاده ، عبدالکریم : ۷۲ ، ۱۸۸
عالمشاهی ، محمد ابراهیم : ۱۸۷	علیقلی اف ، عباس : ۱۸۸
عالیمرد ، امین : ۲۵۴	علی یف ، رستم : ۷۲ ، ۱۸۸
عبدالرسولی ، علی : ۱۲۹	علی یف ، صالح : ۱۸۸
عبدالشکور ، حسن : ۱۸۷	علی یف ، غضنفر : ۱۸۸
عبدالله (سید) : ۱۸۶	عمید ، موسی : ۶۵
عبدالله جمال : ۱۸۷	عنایت ، محمود : ۲۵۹
عبدالودود : ۱۸۷	عینی ، کمال الدین : ۷۲ ، ۱۸۸
عرشی ، امتیاز علی خان : ۳۶۹	غروی ، علی : ۳۶۶
عرشی زاده ، علی اکبر : ۳۶۹	غروی ، مهدی : ۱۰۴ ، ۳۶۶
عثمانوف ، محمدنوری : ۱۸۸	غفوزاف ، باباجان : ۱۸۹
عثمانی ، م . ح . : ۱۸۸	غلام جیلانی = جلالی
عرفانی ، عبدالحمید : ۱۸۸	غلام سرور : ۱۸۹
عزام ، عبدالوهاب : ۱۲۱	غنی ، قاسم : ۱۲۹
الغزاوی ، عباس : ۱۸۸	غوری ، شبیر احمد : ۱۸۹
عزیز احمد : ۳۷۰	فاتح ، مصطفی : ۳۶۱
عزیزی ، محسن : ۳۶۲	فارس ابراهیمی : ۱۸۹
عسیران ، عفیف : ۱۸۸	فاروقی ، حافظ عبدالله : ۳۷۰
عشرت ، امرت لعل : ۱۸۸	فاروقی ، عباس : ۱۷۱
عصار ، سید محمد کاظم : ۱۷۱	فاروقی ، محمد عبدالحمید : ۱۸۹
عظیم اف ، ش . : ۱۸۸	فاضل ، علی : ۱۷۱
عطاردی قوچانی ، عزیز الله : ۳۶۶	فتاحی قاضی ، قادر : ۱۷۱
غفیفی ، رحیم : ۱۷۱	فراقی ، محمد : ۱۸۹
العقیقی ، نجیب : ۲۸	فرخ ، محمود : ۱۷۱
علمی ، محمد یوسف : ۱۸۸	فردید ، احمد : ۱۷۱
علوی ، بزرگ : ۵۲ ، ۱۷۱	فرزاد ، مسعود : ۱۷۲
علی آبادی ، محمد حسین : ۱۷۱	

- فرزام ، حمید : ۳۶۶ قائمی ، محمد : ۳۶۷
 فرزانه ، سید محمد : ۱۷۲ قدسی زاده ، عبدالله : ۳۷۰
 فرشیدورد ، خسرو : ۱۷۲ قربانی ، ابوالقاسم : ۱۷۳
 فرمانفرمائیان ، حافظ : ۱۷۲ ، ۲۵۳ قره خان ، عبدالقادر : ۱۸۹
 ۳۰۲ ، ۲۹۱ قریب ، بدرالزمان : ۱۷۳
 فروزانفر ، بدیع الزمان : ۱۷۲ ، ۹ قریب ، یحیی : ۱۷۳
 فروغ ، مهدی : ۱۷۲ قریشی ، اشتیاق حسین : ۱۸۹
 فروغی ، ابوالحسن : ۱۲۶ قریشی ، حکیم : ۳۷۰
 فروغی ، محمد علی (ذکاءالملک) : ۱۲۸ قریشی ، محمد عبدالله : ۱۸۹
 فرهاد معتمد ، محمود : ۳۳۴ قریشی ، وحید : ۱۸۹
 فرهادی ، روان : ۱۸۹ قزوينی ، محمد : ۹ ، ۲۶ ، ۱۲۴
 فرهوشی ، بهرام : ۱۷۲ ۱۲۶ ، ۱۲۸
 فریدآبادی ، سید هاشمی : ۱۸۹ قلی اف ، ب . : ۱۹۰
 فشارکی ، محمد : ۳۶۷ قیوم ، عبدالقیوم : ۱۹۰
 فضل الله حمید آبادی ، سید محمد : ۳۷۰ قیسی ، احمد ناجی : ۱۹۰
 فکری سلجوقی ، عبدالرئوف : ۱۲۹ کارنگ ، عبدالعلی : ۱۷۳
 فلاح رستگار ، گیتی : ۳۶۷ کاظم بک : ۲۹ ، ۶۹
 فلاطوری ، محمد جواد : ۱۷۲ کاظم زاده ، فیروز : ۴۳ ، ۱۷۳
 فلسفی ، نصر الله : ۸۶ ، ۸۷ ، ۸۹ کاظم زاده ایران شهر ، حسین : ۱۲۶
 ۹۵ ، ۹۶ ، ۱۷۲ کاظمی ، اصغر : ۴۷ ، ۵۴
 فوفلزائی و کیلی ، عزیزالدین : ۱۹۸ کاظمی ، حسنین : ۱۹۰
 فیاض ، علی اکبر : ۱۷۲ کاظمیه ، اسلام : ۲۵۲
 فیضی ، آصف : ۱۸۹ کامبخش فرد : ۱۷۳
 قاضی نبی بخش : ۱۸۹ کامشاد ، حسن : ۱۷۳
 قاضی طباطبائی ، حسن : ۱۷۲ کتیرائی ، محمود : ۱۷۳
 قاضی عبدالودود : ۱۸۹ کرمانی ، وارث : ۳۷۰
 قائم مقامی ، جهانگیر : ۱۷۳ ، ۲۵۴ کریمان ، حسین : ۱۷۳

کرم‌اف ، عبدالله : ۱۹۰	محب‌الحسن : ۱۹۰
کسروی ، سیداحمد : ۹ ، ۱۲۹	محبوبی اردکانی ، حسین : ۱۷۵
کندلی ، غفار : ۱۹۰	محبوب ، محمدجعفر : ۱۷۵
کوکن ، محمد یوسف : ۱۲۳	محدث ارموی ، سیدجلال‌الدین : ۱۷۵
کهزاد ، احمدعلی : ۱۹۰	۳۳۴
کیا (خانلری) ، زهرا : ۱۷۳	محفوظ ، حسینعلی : ۱۲۱ ، ۱۹۰
کیا ، صادق : ۱۷۳	محقق ، مهدی : ۱۷۵ ، ۲۹۶
کیوان سمیعی ، غلامرضا : ۱۷۳	محلاتی ، صدرالدین : ۱۷۵ ، ۳۳۵
کیوان ، مصطفی : ۱۷۳	محمد ابراهیم خلیل : ۱۹۰
گرچی ، ابوالقاسم : ۱۷۴	محمداسحق : ۱۲۳ ، ۳۰۷
گلپینارلی ، عبدالباقی : ۱۲۲ ، ۱۹۰	محمداکرم‌شاه : ۱۹۰
گلچین‌معانی ، احمد : ۱۷۴	محمد باقر : ۱۲۳ ، ۱۹۰
گلشنی ، محمود : ۱۷۴	محمد بشیرحسین : ۱۲۳ ، ۱۹۰
گل‌گلاب ، حسین : ۱۷۴	محمد ریاض‌خان : ۳۷۰
گنجه‌ای ، تورخان : ۱۷۴	محمد سخاوت‌مرزا : ۱۹۰
گنجی ، محمدحسن : ۱۷۴	محمد شریف : ۱۹ ، ۴۳
گوریاوالا ، معز : ۱۹۰	محمد شفیع ، میان : ۱۹۰
گوهرین ، سیدصادق : ۱۷۴	محمد شفیع لاهوری : ۱۲۳ ، ۱۶۲
لوغال ، نجاتی : ۱۲۲	محمد ظفرخان : ۱۹۰
ماهیارنوابی ، یحیی : ۱۷۴	محمدی ، محمد : ۱۲۱ ، ۱۷۵
مایلهروی ، غلامرضا : ۱۹۰	محمودی ، جلیل : ۱۷۵
مبلغ غرجستانی ، محمد اسمعیل : ۱۹۰	محیط طباطبائی ، محمد : ۱۷۵ ، ۳۳۴
متینی ، جلال : ۱۷۴	مختارالدین : ۱۹۰
مجتبائی ، فتح‌الله : ۱۷۴	مخدوم ، غلام‌جیلانی : ۱۹۰
مجتهدزاده ، علیرضا : ۱۷۴	مدرس رضوی ، محمدتقی : ۱۷۵ ،
مجددی ، غلامحسین : ۱۹۰	۳۳۴
محامدی ، حمید : ۱۷۴	مدرسی‌چهاردهی ، مرتضی : ۱۷۵ ، ۳۳۴

- مدرس چهاردهی، نورالدین : ۱۷۵
مدیر شانهچی، کاظم : ۳۶۷، ۳۳۵
مرتضوی، منوچهر : ۱۷۶، ۲۹۳
مرعشی، شهابالدین : ۳۳۵
مژده، علی محمد : ۱۷۶
مستوفی، احمد : ۱۷۶
مستوفی، خسرو : ۴، ۱۷۶
مستوفی، رضا : ۱۷۶
مشار، خانباا : ۱۷۶، ۳۵۶
مشکوة، سید محمد : ۱۷۶
مشکوة الدینی، عبدالمحسن : ۱۷۶
مشکوتی، نصره الله : ۱۷۶
مشکور، محمد جواد : ۱۷۶
مشیری علی : ۱۷۶
مشیری، محمد : ۱۷۶
مصاحب، غلامحسین : ۱۷۶
مصطفوی، سید جلال : ۱۷۷
مصطفوی، سید محمد تقی : ۱۷۷
مصطفی جواد : ۱۹۱
مصفا، مظاهر : ۱۷۷
مصلح، جواد : ۱۷۷
مطیع الاسلام : ۳۷۰
مظاهری، علی : ۱۷۷
معمدی، احمد علی : ۱۹۱
معروف، عتیق الله : ۱۹۱
معصومی، ... : ۳۷۰
معصومی، ابومحفوظ : ۳۷۰
- معلم حبیب آبادی، محمد علی : ۱۷۷
معین، محمد : ۱۷۷
معین فر، محمد جعفر : ۱۷۷
مفتاح، حسین : ۳۳۴
مقبول احمد (سید) : ۱۹۱
مقدم، محسن : ۱۷۷
مقدم، محمد : ۱۷۷
مقرب، مصطفی : ۱۷۷، ۲۵۶
مقصود، جواد : ۳۶۷
مکری، محمد : ۱۷۷
ملاح، حسینعلی : ۱۷۷
ملکزاده، فرخ : ۳۶۷
ملکزاده بیانی، ملکه : ۱۷۷
ممتازحسن : ۱۹۱
ملکی، ایرج : ۱۷۸
منتظر صاحب، علی اصغر : ۳۶۷
منزوی، احمد : ۱۷۸، ۳۵۶
منزوی، علینقی : ۱۷۸، ۳۵۶
منشی زاده، داود : ۴۸، ۵۴، ۱۰۶
۱۷۸
منظور الحق : ۱۹۱
منیب الرحمن : ۱۹۱
مؤمن، زین العابدین : ۳۶۷
موحد، محمد علی : ۱۷۸
مولوی، عبدالحمید : ۱۷۸، ۳۳۵
مؤید، حشمت : ۱۷۸
مهان، مهران : ۱۷۸

- مهدوی ، اصغر : ۱۷۸ ، ۳۰۴ ، ۳۳۴ نصر ، حسین : ۴۴ ، ۱۷۹ ، ۲۵۳ ، ۲۵۷
- مهدوی ، یحیی : ۱۷۸ ، ۳۰۴
- مهدوی دامغانی ، احمد : ۱۷۸
- مهدوی دامغانی ، محمود : ۳۶۸
- مهدی ، محسن : ۱۹۱
- میر حسین شاه : ۱۹۲
- میرزا ، ه. ک : ۱۹۲ ، ۲۱۶
- میرمطهری ، هوشنگ : ۳۶۷
- میلانیان ، هرمز : ۳۶۷
- منیاسیان ، کارو : ۳۳۳
- میرزایف ، عبدالغنی : ۷۲ ، ۱۹۲
- مینوچهر ، حسن : ۱۷۸ ، ۲۹۱
- مینوی ، مجتبی : ۹ ، ۷۶ ، ۱۷۸ ، ۳۳۴
- میوندی ، محمدعلی : ۱۹۲
- ناطق ، ناصح : ۳۳۵
- ناطق ، هما : ۱۷۹
- نایل ، حسین : ۱۹۲
- نبوی ، حسن : ۳۶۸
- نجم آبادی ، سیف الدین : ۱۷۹
- نجم آبادی ، محمود : ۱۷۹
- نخجوانی ، حسین : ۱۷۹ ، ۳۳۳
- نخعی ، حسین : ۱۷۹
- نذیر احمد : ۱۲۳ ، ۱۹۲
- نراقی ، احسان : ۱۷۹
- نراقی ، حسن : ۱۷۹
- نشاط ، صادق : ۱۲۱
- نشاط ، سید محمود : ۳۶۸
- نصیری امینی ، فخرالدین : ۱۷۹ ، ۳۳۴
- نظامی ، خلیق احمد : ۱۹۲
- نعمی ، علی احمد : ۱۹۲
- نفیسی ، سعید : ۱۱۴ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹
- نفیسی ، محمود : ۱۷۹
- نقوی ، شهریار : ۱۲۳ ، ۱۹۲ ، ۳۳۶
- نقوی ، علی رضا : ۱۹۲
- نکته سعیدی ، م. : ۱۹۲
- نگهبان ، عزت الله : ۱۷۹
- نوائی ، عبدالحسین : ۱۸۰
- نورانی ، عبدالله : ۳۷۰
- نوردانی وصال ، عبدالوهاب : ۱۸۰ ، ۳۳۵
- نونهری ، شبیه الحسن : ۳۷۰
- نیر سینا ، هدایت : ۳۶۸
- نیرنوری ، حمید : ۱۸۰
- نیرهری ، محمدانور : ۱۹۲
- نیساری ، سلیم : ۲۶۰ ، ۳۶۸
- واجد ، محمد جعفر : ۱۸۰
- واجدی ، محمد یعقوب : ۱۹۲
- واعظ جواد ، اسمعیل : ۱۸۰
- واعظزاده خراسانی ، محمد : ۳۶۸
- وامقی ، ایرج : ۳۶۸
- وئوقی ، ناصر : ۲۳۵

فهرست	۳۸۷
وحید دستگردی ، حسن : ۱۲۶	همایونفرخ ، رکن‌الدین : ۱۸۰ ، ۲۵۷ ، ۳۳۴
وحیدزاده ، محمد : ۱	همایونی ، صادق : ۳۶۸
وحیدنیا ، سیف‌الله : ۱	همایونی ، غلامعلی : ۱۸۱
ودیمی ، کاظم : ۱۸۰	همایی ، جلال‌الدین : ۹ ، ۱۸۱
ورجاوند ، پرویز : ۱۸۰ ، ۲۵۳	هنداوی ، محمدموسی : ۱۱۲ ، ۱۹۳
ولائی ، مهدی : ۱۸۰	هنرفر ، لطف‌الله : ۱۸۱
وهبی ، توفیق : ۱۹۲	یارشاطر ، احسان : ۱۸۱ ، ۲۵۵ ، ۳۰۷ ، ۳۰۳ ، ۳۰۲ ، ۲۸۹
وهمن ، فریدون : ۱۰۴ ، ۱۸۰	یارمحمدی ، لطف‌الله : ۳۶۸
هادی‌زاده ، رسول : ۱۹۳	یازجی ، تحسین : ۱۸۳
هاشمی ، ن . و . : ۳۷۰	یزدگردی ، امیرحسن : ۱۸۱
هاشمی‌کرمائی ، سیدمحمد : ۱۸۰	یفمائی ، اقبال : ۱۸۱
هاکوپیان ، زاون : ۱۸۰	یفمائی ، حبیب : ۱۸۱ ، ۲۵۹
هدایت ، صادق : ۱۲۸	یوسفی ، غلامحسین : ۱۸۱
همایون ، غلام‌سرور : ۱۹۳	

فهرست اعلام نامهای خط لاتینی

A

Abaev, A. ۷۱
 Abel, A. ۱۹۴
 Abrahamian, E. ۳۷۰
 Abrahamowicz, Z. ۱۹۴
 Ackermann, Ph. ۴۱, ۱۹۴
 Aduul, K. ۱۹۴
 Agaev, S. L. ۱۹۴
 Agnellini, T. ۸۲
 Akimushkin, O. F. ۷۲, ۱۹۴
 Albuquerque, A. d' ۷۸
 Alessandri, V. d' ۷۶
 Algar, H. ۱۹۵
 Allemagne, H. R. de ۶۲
 Alscher, L. ۱۹۵
 Altheim, F. ۱۹۵
 Amritti, B. S. ۱۹۵
 Amzolak, M. B. ۹۳
 Anacleri ۸۳
 Andrada, R. F. de ۹۰
 Andreas, A. ۴۸
 Andreas, F. C. ۲۶
 Ange de Saint ۱۱۸
 Angel, Ph. ۹۶
 Angiolello, G. M. ۸۱
 Anquetil-Duperron ۶, ۲۱, ۵۹, ۶۰
 Antal, R. - ۱۱۵

Araki, Sh. ۱۲
 Arberry, A. J. ۱۹, ۳۰, ۴۹
 Arendas, A. ۱۹۵
 Arnold, M. ۴۱
 Aro, J. ۱۰۶, ۱۹۵
 Arzumanian, O. ۱۹۵
 Ashikaga, A. ۱۹۵
 Asmussen, J. P. ۱۰۲, ۱۹۵
 Atcharian, R. ۱۹۵
 Atkinson, J. ۴۱
 Aubin, E. ۶۲
 Aubin, J. ۶۱, ۱۹۶
 Augur, J. ۸۸
 Avery, P. W. ۴۳, ۱۹۶
 Ayuso, F. G. ۹۲

B

Babayev, I. A. ۱۹۶
 Bagley, F. R. C. ۱۹۶
 Bailey, H. W. ۳۸, ۱۹۶
 Bakayev, Ch. X. ۱۹۶
 Balayan, B. ۱۹۶
 Balbi, G. ۷۹
 Baradin, Tch. G. ۱۹۶
 Barbaro, J. ۲۳, ۷۹
 Barbier de Meynard, C.A.C. ۶۲
 Barnaput, D. T. ۹۲

- Barr, K. ۱۰۲, ۱۹۶
 Barros, J. de ۸۸
 Barthold, V. V. ۲۰, ۶۹, ۷۳, ۷۶
 Bartholomae, Ch. ۴۸
 Battesti, T. ۳۷۰
 Bausani, A. ۸۰, ۸۳, ۸۴, ۸۵, ۱۹۶
 Bayevsky, S. I. ۱۹۷
 Beaurecueil, S. de L. de ۶۴, ۱۹۷
 Beçka, J. ۱۰۹, ۱۹۷
 Becker, C. H. ۲۳۴
 Bedik, P. ۱۱۸
 Beeston, A. F. L. ۱۹۷
 Belardi, W. ۸۳
 Belenitsky, A. M. ۱۹۷
 Bell, G. ۴۰
 Belloni, G. G. ۱۹۷
 Benjamin, R. ۱۱۸
 Benjamin, S. G. W. ۳۶
 Bennigsen, A. ۱۹۷
 Benvenist, E. ۶۰, ۱۹۷, ۳۰۸
 Benzing, L. ۱۹۷
 Berard, V. ۶۲
 Berger, M. ۱۹۷
 Berk, H. ۱۹۸
 Bernhard, F. ۱۹۷
 Bertels, E. ۷۲, ۷۳
 Bertels, ۱۹۸
 Bill, J. ۱۹۸
 Binder, L. ۴۳, ۱۹۸
 Binyon, L. ۴۱
 Birnbaum, E. ۱۹۸
 Bivar, A. D. H. ۱۹۸
 Bizaro, P. ۱۱۸
 Blieske, D. ۱۹۸
 Blochet, E. ۱۹۸
 Blochman, H. ۳۵
 Bobek, H. ۵۳, ۱۹۸
 Bodaghian, A. ۱۹۸
 Bode, C. A. ۶۷
 Bode, F. ۱۹۸
 Bodrogligeti, A. ۱۱۵, ۱۹۸
 Bogdanovic, D. ۱۱۶
 Bogolyubov, M. N. ۷۱, ۱۹۸
 Boisen, I. ۱۰۴
 Boisen, L. N. ۱۰۲
 Boldyriev, A. B. ۶۹
 Boldyriev, A. N. ۷۲, ۷۴, ۱۹۹
 Bombaci, A. ۸۳, ۱۹۹
 Bonelli, L. ۸۲
 Bopp, F. ۴۸
 Borecky, J. ۱۰۸
 Borecky, M. ۱۰۸
 Borger, R. ۱۹۹
 Borrichicus, A. ۱۰۱
 Borshchevsky, Yu. E. ۷۲, ۱۹۹
 Bosworth, C. E. ۴۲, ۱۹۹
 Bouvat, L. ۶۱
 Boyce, M. ۱۹۹
 Boyle, J. A. ۳۹, ۴۲, ۱۹۹
 Bracciollini, P. ۷۹
 Braginsky, I. S. ۷۵, ۱۹۹
 Braidwood, R. J. ۱۹۹
 Brandeschtein, W. ۵۳, ۹۳

Braun, H. ۵۱,۲۰۰	Chodzko, A. ۶۳,۶۴,۱۱۲
Brezin, I. N. ۷۳	Chodkiewiz, K. ۱۱۲
Bricteux, A. ۶۳	Christensen, A. ۶۴,۱۰۲
Brill, J. ۹۵	Ciocanel, Gh. P. ۱۱۶
Brissonius, B. ۱۱۸	Clair-Tisdall, W. St. ۳۹
Brockelmann, C. ۴۹	Clarke, H. W. ۴۰
Brodsky, Th. ۲۰۰	Clavijo, R. G. ۸۷
Broms, H. ۲۰۰	Clinton, ۳۷۱
Brosset, M. F. ۱۱۸, ۱۱۹	Colledge, M. A. R. ۲۰۱
Browne, E. G. ۳۸, ۳۹, ۱۲۴	Colpe, C. ۲۰۱
Bruijn, J. T. P. de. ۲۰۰	Contarini, A. ۷۹
Bruin, C. le ۹۶	Conti, N. ۲۲, ۷۹
Brunschvig, R. ۲۷۵	Conto, D. de ۸۸
Bulliet, R. W. ۲۰۰	Corbin, H. ۱۸, ۶۴, ۶۵, ۲۰۱, ۳۰۶
Burnouf, E. ۶۰	Cordero, A. ۸۹
Burrell, R.M. ۲۰۰	Cordier, H. ۷۸
Busse, H. H. ۵۱, ۲۰۰	Cornet, E. ۷۹
	Coste, P. ۲۵, ۶۳
	Cottam, R. W. ۴۳, ۲۰۱
	Cotton, D. ۳۳
	Coushev, V. V. ۲۰۱
	Coutinho, A. de S. ۹۱
	Cremonese, V. ۲۰۱
	Creswell, K. A. C. ۴۱
	Croll, D. C. ۱۰۲
	Cruz, G. de ۸۸
	Cubero, S. P. ۹۱
	Culican, W. ۲۰۱
	Cunaeus, J. ۹۶, ۹۸
	Curzon, G. N. ۲۵, ۳۸, ۴۳
- C
Caesar, F. ۷۹	
Cahen, C. ۶۱, ۲۰۰	
Cama, K. R. ۳۵۹	
Cameron, G. ۳۶, ۳۹, ۲۰۰	
Campana, C. ۸۳	
Carberg ۱۰۵	
Caterina, V. M. di S. ۸۰	
Cejpek, J. ۲۰۰	
Cerulli, E. ۸۴, ۲۰۱	
Chardin, J. ۵۷	
Chatterji, S. K. ۲۰۱	
Chelkowski, P. ۲۰۱	

D

- Dallolio, A. ۸۳
 Dapper, O. ۹۶
 Darke, H. ۲۰۱
 Darmesteter, J. ۶۰
 Davar, F. C. ۲۰۲
 Defrémery, Ch. ۶۱
 De Goeje, M. J. ۹۴, ۹۸
 Della Valle, P. ۲۳, ۸۰
 Desmaisons, B. J. - J. - P. ۶۵
 Diakonov = Dyakonov
 Dickson, M. B. ۲۰۲
 Dieu, L. de ۹۷, ۱۱۷
 Dieulafoy, J. ۲۶, ۶۳
 Dieulafoy, M. ۶۲, ۶۳
 Diez, F. ۵۰
 Di Lenna, N. ۷۹
 Diwald-Wilzer, S. ۲۰۲
 Dockendorff, F. ۲۰۲
 Doerfer, G. ۲۰۲
 D'Ohson, C. ۱۰۵
 Don Juan de Persia ۸۹
 Dorn, B. ۲۹, ۵۳, ۶۷, ۶۹, ۷۱, ۷۲, ۷۳
 Dozy, R.P.A. ۹۴
 Dresden, M. J. ۳۹, ۳۵۸
 Dreyfus, H. ۶۲
 Drouville, G. ۶۲
 Dubeux, L. ۶۱
 Duchesne-Guillemin, J.
 ۳۸, ۶۰, ۲۰۲

- Duda, H. W. ۲۰۲
 Dugat, G. ۲۹
 Dumézil, G. ۳۶۲
 Dutt, Ch. ۳۷۱
 Dvorák, R. ۱۰۷
 Dyakonov, I. M. ۷۳, ۲۰۲
 Dyakonov, M. M. ۷۳, ۷۵, ۲۰۲

E

- Eastwick B. ۴۰
 Edwards, A. ۳۳
 Egami, N. ۲۰۲
 Eilers, W. ۵۰, ۵۲, ۲۰۳
 Elfenbein, J. H. ۲۰۳
 Elgood, C. ۲۰۳
 Eliash, J. ۲۰۳
 Elwell - Sutton, L. P.
 ۳۹, ۴۳, ۴۵, ۲۰۳
 Emersen, J. ۲۰۳, ۳۷۱
 Emmerick, R. E. ۲۰۳
 Endress, G. ۲۰۳
 English, P. W. ۲۰۳
 Erdmann, K. ۵۰
 Erpenius, Th. ۹۵, ۹۶
 Eshelava, T. ۲۰۳
 Espiritusanto, P. de ۹۱
 Ethé, H. ۴۰, ۵۲
 Ettinghausen, R. ۴۱, ۲۰۳

F

- Farkas, A. ۲۰۳
 Feuvrier ۶۲

Fehervari, G. ۲۰۴	Garcin de Tassy ۶۳
Ferriet, R. W. ۲۰۴	Gardane, A. ۵۸
Fichter, K. ۲۰۴	Garthwaite, G. R. ۲۰۵
Field, H. ۲۰۴	Gauthiot, R. ۶۰
Filippani-Ronconi, P. ۸۳, ۲۰۴	Geddes, Ch. L. ۳۰
Fillipi, F. de ۸۳	Geiger, W. ۴۸
Fishel, W. J. ۲۰۴	Geldner, A. F. ۴۸
Fitzgerald, E. ۴۰	Gelpke, R. ۵۳, ۲۰۵
Flandin, E. ۲۵, ۶۳	Gentius ۹۷
Floor, W. ۲۰۴	Gershevitch, I. ۳۹, ۲۰۵
Flower, W. ۲۰۴	Ghirshman, R. ۶۳, ۲۰۵, ۲۶۱
Flügel, G. ۲۹	Gignoux, Ph. ۲۰۵
Forster, G. ۳۸	Giunashvili, J. ۲۰۵
Fouchecour, Ch. H. de ۲۰۴	Glassen, E. ۲۰۵
Fraser, J. ۳۸, ۲۵	Gnoli, G. ۸۳, ۲۰۶
Freiman, A. A. ۷۱	Gobineau, J. A. Conte de
۵۷, ۶۱, ۶۲
Frence, Z. ۱۱۵	Goblot, H. ۲۰۶
Frye, R. N. ۳۶, ۳۹, ۲۰۴, ۲۶۰	Godard, A. ۶۳
Fryer, J. ۳۳	Gobrecht ۲۰۶
Fück, J. ۳۰	Goichon, A. M. ۶۴
Fukai, Sh. ۲۰۴	Golaszewska, M. ۱۱۴
	Goldsmid, F. G. ۳۸
G	Golius, J. ۹۷
Gaâl, L. ۱۱۵	Gordon, T. E. ۳۸
Gaboglu, M. ۱۱۶	Gouvea, A. de ۸۹
Gabriel, A. ۵۳, ۵۴, ۷۸	Graaf, N. de ۹۶
Gabrieli, F. ۸۳	Grabar, O. ۴۱, ۲۰۶
Gabrieli, G. ۸۲, ۸۳, ۸۵	Graf, C. H. ۵۲, ۵۳
Gaillou, A. ۹۳	Gramlich, R. ۲۰۶
Gamou, R. ۱۰۲, ۲۰۵	Gray, B. ۴۱, ۲۰۶
Gaprindashvili, Sh. ۲۰۵	

Greaves, J. ۱۱۷
 Gregori ۱۱۸
 Gropp, G. ۲۰۶
 Grousset, R. ۶۱
 Grube, E. J. ۲۰۶
 Guazzo, M. ۷۹
 Guboglu, M. ۳۶۳
 Guidi, I. ۸۲, ۸۵
 Gullini, G. ۸۴, ۲۰۶
 Guruy, J. ۳۷۱
 Gutschmid, A. von, ۴۸
 Guzalian, L.T. ۲۰۶

H

Hambly, G. G. R. ۲۰۶
 Hammer-Purgstall, J. ۵۳
 Hanaway, W. ۲۰۶
 Haneda, T. ۱۲۰
 Hanna, B. ۲۰۷
 Hansen, O. ۲۰۷
 Hansman, J. ۲۰۷
 Hanway, J. ۳۸
 Harden, E. J. ۲۰۷
 Harlez, Ch. de ۶۰, ۲۶۱
 Harmatta, J. ۱۱۵, ۲۰۷
 Hartmann, S. S. ۱۰۵, ۲۰۷
 Hartner, W. ۲۰۷
 Hedin, S. ۱۰۴
 Heer, N. ۲۰۷
 Hegyi, E. ۱۱۵
 Heinz, W. ۲۰۷

Henning, W. B. ۳۷, ۳۸, ۵۳
 Herbelot, ۲۴, ۵۹
 Herbert, T. ۳۳
 Hermann, G. ۲۰۷
 Hermelin, A. E.
 Herrera, A. de ۸۸
 Herrmann, G. ۲۰۷
 Herzfeld, E. ۲۶, ۴۷, ۵۰
 Heyde, U. ۲۰۷
 Hillman, M. C. ۲۰۸
 Hinch, G. ۲۰۸
 Hintze, F. ۲۳۸
 Hinz, W. ۴۷, ۵۰, ۵۱, ۵۲, ۲۰۸
 Hoenerbach, W. ۲۰۸
 Hoffman, E. ۲۰۸
 Hoffmann, H. ۲۰۸
 Hoffmann, K. ۲۰۸
 Hofman, H. ۲۰۸, ۳۲۴
 Holod-Tretiak, R. ۳۷۱
 Hopwood, D. ۲۰۸
 Horn, P. ۵۲,
 Horst, H. ۵۱, ۲۰۸
 Hotz, A. ۹۶, ۹۷
 Houtsma, M. Th. ۹۴, ۹۸
 Houtum-Schindler, A. ۳۶۰
 Hovelacque, A. ۶۰
 Huart, Cl. ۶۱
 Hübschmann, J. H. ۴۸
 Humbach, H. ۴۹, ۲۰۸
 Hummel ۲۰۹
 Hyde, Th. ۳۴, ۱۱۸

I

- Iganian, G. M. ۲۰۹
 Ignatio ۸۲, ۱۱۷
 Imoto, E. ۲۰۹
 Ingikian, H. ۷۴
 Iron, W. G. ۲۰۹
 Ivanov, M. S. ۷۳, ۲۰۹
 Ivanow, W. ۷۰, ۲۰۹, ۳۶۱
 Izutsu, T. ۲۰۹, ۲۹۶

J

- Jahn, K. ۵۵, ۹۹, ۱۰۸, ۲۰۹, ۲۸۱
 Jakson, A. V. W. ۲۶, ۳۶, ۳۸
 Jansky ۲۰۹
 Jenkinson, A. ۳۳
 Jessen, K. ۱۰۳
 Johanson, F. ۳۹
 Jones, Sch. ۲۱۰
 Jones, W. ۸
 Jozepowicz-Czubar, H. A. Z. ۲۱۰
 Jukovsky, V. ۵۴, ۷۲
 Junker, H. F. J. ۵۰, ۵۶, ۲۱۰
 Junghanus, K. ۲۱۰
 Juynboll, A. W. Th. ۹۴
 Juynboll, th. W. J. ۹۴

K

- Kaempfer, E. ۲۲, ۴۶, ۱۱۸
 Kaladze ۲۱۰
 Kaltz, F. ۲۱۰
 Kamimura, R. ۱۲۰

- Kampman, A. A. ۲۱۰
 Kanga, M. F. ۲۱۰
 Kanus-Credé, H. ۲۱۰, ۲۳۴
 Kasakovsky ۶۷
 Katarak, J. C. ۲۱۱
 Kato, C. ۱۲۰
 Katsutuji, T. ۳۷۱
 Kazimiriski-Biberstein, W. A. ۱۱۱
 Keddie, N. R. ۴۳
 Kegl, S. ۱۱۴
 Kellgren ۱۰۶
 Kennedy, E. S. ۴۴, ۲۱۱
 Kent, R. G. ۳۶, ۳۸
 Képes, G. ۱۱۵
 Khanikov, N. V. ۶۴, ۶۷, ۷۹
 Kiltchevskaya, E. V. ۲۱۱
 Kioping, N. M. ۱۰۴
 Kirimova, A. A. ۲۱۱
 Kirkerterp-Möller, H. ۲۱۱
 Kisileva, L. H. ۲۱۱
 Kleiss, W. ۲۱۱
 Klima, O. ۱۰۸, ۲۱۱
 Klingenschmidt, G. ۲۱۲
 Kobidze, D. ۲۱۲
 Kohlbrugge, H. ۲۱۲
 Komisarov, D. S. ۷۲, ۲۱۲
 König, W. ۲۱۲
 Koscialkowski, S. ۱۱۴
 Kosut, B. ۱۰۷
 Kotov, F. A. ۶۷

Kovaxaria, A. ۲۱۲	Lewika, W. ۲۱۳
Kowalski, T. ۱۱۱	Lewis, B. ۲۱۳
Kraemer, J. ۲۱۲	Lindlung, K. ۱۰۵
Kramers, J. M. ۹۴, ۹۸	Livengood, J. ۳۷۱
Krámsky, J. ۱۰۹	Linhardt, P. ۲۱۳
Kratchkovisky, I. J. ۳۰, ۷۲, ۷۳	Livotova, O. E. ۷۶
Krause, W. ۲۱۲	Ljunggren, F. ۳۰
Krusinski, J. T. ۱۱۲	Lockhart, L. ۹۳, ۲۱۴, ۳۶۰
Kubickova, V. S. ۱۰۸, ۱۰۹, ۲۱۲	Lokar ۹۶
Kuhn, E. ۴۸	Lokhandwala, M. F. ۳۷۱
Kühnel, E. ۵۰	Lommel, H. ۲۱۴, ۳۶۲
Kuroyanagi, T. ۲۱۳	Loraine M. B. ۲۱۴
	Lorenz, M. ۲۱۴
L	Lorini, E. ۸۳
Laet, S. V. ۹۶	Loti, P. ۵۷
Lambton, A. K. S. ۳۹, ۴۲, ۲۱۳	Luckey, P. ۵۱
Landor, A. H. S. ۳۸	Ludwig, F. ۳۰
Langlès, L. M. ۶۲	Luft, P. ۲۱۴
Lassen, Ch. ۱۰۶	Lukonin, V. G. ۷۳, ۲۱۴
Lassöe, A. ۱۰۱	Lumsden, M. ۳۵, ۴۰
Lauffer, B. ۳۶	Luschey, H. ۲۱۴
Lazard, G. ۶۰, ۶۳, ۲۱۳, ۳۰۸	Luther, K. A. ۲۱۴
Lees, N. ۳۵	Lycklama à Nyeholt, T.M. ۹۶
Lentz, W. ۵۰, ۲۱۳	
Lenonardo di S. Cecilia ۸۱	M
Leroy, M. ۲۱۳	Macan, T. ۳۵, ۴۰
Lescot, R. ۶۳, ۲۱۳	Machalski, F.
Lesny, V. ۱۰۷	۶۳, ۶۴, ۱۱۱, ۱۱۳, ۲۱۴, ۲۷۶
Le Strange, G. ۴۴	Mackenzie, D. N. ۳۹ ۲۱۵
Levi-Provençal, E. ۲۸۰	Mac Mahon, H. ۳۹, ۲۱۵
Levey, M. ۲۱۳	Mach, R. ۲۱۵

- Macuch, R. ۲۱۵
 Majewska, B. ۱۱۴, ۲۱۵
 Malcolm, J. ۲۵, ۴۲
 Mandelslo, J. A. ۲۳, ۳۶۱
 Mann, O. ۴۷
 Mannucei, N. ۷۹
 Manuzio, A. ۷۹
 Marco Polo ۲۲, ۷۸
 Marek, J. ۱۰۹, ۲۱۵
 Markwart, J. ۴۹, ۸۳
 Marr, Yu, N. ۷۱
 Martinez, D. J. ۹۲
 Martinus, P. ۲۱۵
 Massé, H. ۶۳
 Massignon, L. ۶۴
 Masson, M. E. ۷۳
 Masson, V. M. ۷۵
 Matsushita, Sh. ۲۱۵
 Mazzaovi, M. ۲۱۵
 Mehlitz, O. ۳۰
 Mehren, F.M. von ۱۰۳
 Meier, F. ۵۲, ۵۳, ۲۱۵
 Meillet, A. ۶۰
 Melgunov, G. ۶۷, ۶۹
 Melikian Chirvani, A. S. ۲۱۵
 Melikoff, I. ۲۱۵
 Melikov, O. ۲۱۶
 Melo, N. di ۸۹
 Menant, P. ۶۰
 Menasce, J. de ۶۰
 Meninski, F. ۱۱۰, ۱۱۲
 Meredith-Owens, G.M. ۲۱۶
 Messina, G. ۸۳
 Meyer, E. ۱۰۵
 Meyer-Ingwrsen, J. ۲۱۶
 Micheli, G. ۸۳
 Micinski, T. ۱۱۱
 Mieli, A. ۸۵
 Miklukho-Maklai, N.D. ۷۲, ۲۱۶
 Miller, V. F. ۷۱
 Minadoi, Joh. Th. ۸۱, ۸۸
 Minorsky, V. ۳۷, ۴۴, ۶۴, ۷۰
 Miroshikov, V. ۲۱۶
 Mohl, J. ۵۳, ۶۱
 Molé, M. ۶۴
 Moltchonava, E.K. ۲۱۶
 Monroe, J. ۳۵۸
 Monteil, V. ۲۱۶
 Montgomeri Watt, W. ۴۳
 Moraga, H. ۹۰
 Morgan, J. de ۶۳
 Morgenstierne, G. ۳۸, ۱۰۶, ۲۱۶
 Morier, J. ۲۵, ۳۸
 Morrison, G. ۲۱۶
 Morton, A. H. ۳۷۲
 Muchlinski, A. ۱۱۲
 Müller, H. ۵۱, ۲۱۷
 Müller, H. ۲۱۷
 Müller, M. ۲۹

Müller, W. A. ۴۸
Muraatowicz, S. ۱۱۳
Musesian, G. ۲۱۷

N

Nallino, C. A. ۸۴
Nallino, M. ۸۴
Naumann, R. ۲۱۷
Nebez ۲۱۷
Netzer, A. ۲۱۷
Neubauer, E. ۲۱۲
Nicholson, R. ۴۰
Nicolas, A. L. ۶۲
Nicolas, J.-B. ۱۵
Niebuhr, C. ۱۰۱, ۳۶۲
Nijhof, H. J. ۲۱۷
Nijland ۲۱۷
Nikitin, A. ۲۷, ۶۲
Nikitina, V. B. ۲۱۷
Nikitine, B. ۲۰, ۲۶, ۷۱, ۷۵
Nikulin, G. I. ۲۱۸
Nissen, H. J. ۲۱۸
Nöldke, Th. ۴۹, ۵۲
Noth, A. ۲۱۸
Novosletsev, A. P. ۲۱۸
Nyberg, H. S. ۳۸, ۱۰۵, ۲۱۸
Nylander, C. ۲۱۸

O

Obidze, D. ۲۱۸

Ogawa, R. ۱۲۰
Okada, E. ۲۱۸
Okazaki, Sh. ۲۱۸
Olearius, A. ۵, ۲۳, ۴۶, ۵۲, ۱۰۰
Olemsted, A. T. E. ۳۶, ۴۲
Olsen, K. ۱۰۱
Olufsen, O. ۱۰۱
Opit, M. ۱۰۹
Oransky, I.M. ۷۱, ۷۶, ۲۱۸
Orbeli, I.A. ۷۱, ۷۳
Osvald, J. ۲۱۹
Ott, U. ۲۱۹
Otwinowski, S. ۱۱۰
Ouseley, G. ۴۰
Ouseley, W. ۲۵

P

Pacifique de Province ۹۱
Pagliaro, A. ۸۳, ۲۱۹
Palmer, E. H. ۳۹
Papazian, H. ۲۱۹
Paper, H. H. ۲۱۹
Panoussi, E. ۲۱۹
Parava, C. ۲۱۹
Pareja, F. ۹۲, ۲۱۹
Paret, R. ۵۴, ۲۱۹
Paxalina, T. N. ۲۲۰
Pearson, J. D. ۱۴, ۳۵۸
Pedersen, J. ۱۰۳
Pelliot, P. ۶۹, ۷۸

Perry, J. ۲۲۰

Peterson, S. R. ۳۷۲

Petrov, M. P. ۶۷, ۷۶

Petushevsky, I. P. ۷۳, ۷۵

Pertch, W. ۵۲

Peysikov, L. M. ۷۵, ۲۲۰

Philott, D. C. ۳۹

Piemontese, A. M. ۲۲۰

Pigulevskaya, N. V. ۷۰, ۷۳, ۲۲۰

Pinder-Wilson, R.H. ۲۲۰

Pingree, D. ۲۲۰

Pines, Sh. ۲۲۰

Pizzi, I. ۸۲

Plats, J. T. ۳۹

Plessner, M. ۲۲۰

Polak, J. E. ۴۷

Polo=Marco Polo

Pope, A. U. ۲۶, ۴۱, ۳۵۷

Porada, E. ۴۱, ۲۲۰

Porter, R. K. ۲۵, ۳۸

Portougal, V. B. ۷۶

Posthumus, N.W. ۲۸۲

Prusek, J. V. ۱۰۸, ۱۰۹

Pravitz, H. ۱۰۵

Puech, H. - C. ۳۶۲, ۳۷۲

Puturidze, V. ۱۱۹

Q

Quatremère, E. M. ۶۱

R

Rabino de Borgomale ۳۶۱

Ramusio, G. B. ۸۰

Ranking, C. S. A. ۳۹

Raphael du Mans ۲۴, ۵۷

Rask, R. K. ۱۰۲

Rasmussen, H. ۱۰۲

Rasturguyeva, V.S. ۲۲۱

Rawlinson, H. ۲۵, ۴۲

Rechinger, K. H. ۵۳, ۲۲۱

Redard, G. ۶۰, ۲۲۱, ۲۳۴, ۳۰۶

Reinand, J. - T. ۲۹

Reinand, M. ۶۲

Rempis, Ch. ۲۲۱

Remon, A. ۸۹

Reychman, J. ۱۱۳, ۲۲۱

Richards, J.F. ۲۲۱, ۳۵۹

Richardson, J. ۳۹

Ricks, Th. M. ۲۲۱

Rieu, Ch. ۴۰

Ritter, H. ۵۲, ۲۲۱, ۲۸۲

Rivadeneyra, D. A. ۹۲

Robertson, W.T. ۴۱

Robinson, B.W. ۴۱, ۲۲۱

Robinson, S. ۴۰

Röhrborn, K. M. ۵۱, ۲۲۲

Romaskovitch, A. A. ۷۳

Römer, H. R. ۵۱, ۲۲۲, ۳۰۶

Romodín, V. A. ۷۵

Roobacker, C. C. ۹۶

Rosen, F. ۵۲
 Rosen, M. von ۱۰۵
 Rosen, V. R. ۶۴, ۷۲
 Rosenberg, F. A. ۷۱
 Rosenfeld, A. Z. ۲۲۲
 Ross, D. ۳۵
 Rossi, E. ۸۳
 Rotta, Joh. ۸۸
 Rubinchik, Yu. A. ۲۲۲
 Rückert, F. ۵۲
 Rypka, J. ۱۹, ۵۲, ۱۰۸, ۱۱۰

S

Sachau, E. ۳۹
 Sacy, S. de ۶۰
 Salemann, C. (K.G.) ۵۲, ۵۴, ۷۱
 Salonen, A. I. ۱۰۶, ۲۲۲
 Sancte, D. de E. ۹۱
 Sanson, N. ۵۸
 Sarre, F. ۲۶, ۵۰
 Sarton, G. ۴۳
 Sauvaget, J. ۶۱
 Savory, R.M. ۴۲, ۲۲۲
 Sawa, E. ۱۲۰
 Scarcia, G. ۸۳, ۲۲۲
 Scarcia Amoretti, B. ۲۲۲
 Scerrato, U. ۸۴, ۲۲۲
 Schacht, J. ۲۷۵
 Schaefer, H. H. ۴۸
 Schefer, Ch. ۵۷, ۶۳

Schickard, W. ۱۱۸
 Schimmel, A. M. ۲۲۲
 Schippmann, K. ۲۲۳
 Schlerath, B. ۵۰, ۲۲۳
 Schlumberger, D. ۶۳, ۲۲۳
 Schmidt, E. F. ۳۶
 Schmidt, H.-P. ۲۲۳
 Schmitt, R. ۲۲۳
 Schulz, W. P. ۴۷
 Schützinger, H. ۲۲۳
 Schwab ۶۵
 Schwartz, P. ۵۱
 Schwarz, M. ۲۲۳
 Sekowski, J. ۱۱۲
 Seiler, H. ۲۲۳
 Seligmann, F. ۵۳
 Sellheim, R. ۲۲۳
 Seminov, A. A. ۲۲۴
 Senny, J. ۲۲۴
 Sepago, A. ۷۷
 Sharbatov G. Sh. ۷۶
 Shaked, S. ۲۲۴
 Shapirov, A. ۲۲۴
 Sharp, R. N. ۲۲۴
 Sherley, A. ۳۳
 Shikhovian, C. ۲۲۴
 Shlosser, W. ۲۲۴
 Shoytov, A. M. ۲۲۴
 Shuster, W. M. ۴۳
 Sikiric, S. ۱۱۶, ۲۲۴

Silva Figura ۲۳, ۹۰	Struve, V. V. ۷۳
Sinor, D. ۲۳۴	Struys, J. J. ۲۳, ۹۶
Siroux, M. ۶۳	Sundermann, W. ۲۲۶
Skladanek, B. ۲۲۵	Suter, H. ۵۱
Skladankowa, M. ۲۲۵	Suxareva, N. ۲۲۶
Smirnova, L.P. ۷۱, ۲۲۵	Svertchevskaya, A. K. ۷۶
Smith, M. B. ۲۲۵	Stviescu, D. ۱۱۶
Snouk-Hurgronje, C. ۹۴	Sykes, P. ۲۵, ۳۵, ۳۸, ۴۲
Soares, A. X. ۸۶	Szidarovski, J. ۱۱۵
Sokolov, S. N, ۲۲۵	
Spärck, K. ۱۰۳	
Spertus, R. ۲۲۵	
Spiegel, F. von ۴۸	
Spies, O. ۲۲۵	
Spitaler, A. ۲۳۷	
Spooner, B. ۳۷, ۲۲۵	
Sprenger, A. ۴۰	
Spuler, B. ۲۹, ۳۰, ۴۷, ۵۱, ۵۴, ۹۹, ۲۲۵, ۲۳۴, ۳۰۸	
Stahle, A. F. ۳۶۲	
Starikov, A. A. ۷۲	
Stein, A. ۴۱	
Steingass, F. J. A. ۳۹	
Steitoncron, H. von ۲۲۶	
Stern, S. M. ۳۰۶	
Stodart, R. ۳۳	
Stolbova, E. ۲۲۶	
Stolze, F. ۲۶	
Storey, C. A. ۱۶	
Strasser, H. ۲۲۶	
Stronach, D. B. ۳۷, ۲۲۶	
	T
	Taeschner, F. ۵۲
	Takase, T. ۱۲۰
	Talbot R. D. ۲۲۶
	Tanaka, O. ۱۲۰
	Tate, G. P. ۳۵
	Tauer, F. ۱۰۹, ۲۲۶
	Tavernier, J. B. ۵۶, ۵۷
	Taylor, J. B. ۲۲۶
	Tchirikov. ۶۷
	Teixeira, P. ۹۰
	Telegdi, Z. ۱۱۵, ۲۲۷
	Teufel, J. K. ۲۲۷
	Thèvenot, J. de ۲۴, ۵۶
	Thisen, F. ۲۲۷
	Thodua, M. A. ۲۲۷
	Tietze, A. ۲۲۷
	Tikku, G. L. ۲۲۷
	Tolstov, S. P. ۷۳

Tomara, M. L. ۶۷

Tornberg, K. J. ۱۰۵

Toumansky, A. G. ۶۷

Trümpelmann, L. ۲۲۷

Tucci, G. ۸۴, ۲۲۷

Tucciorone, R. ۲۲۷

Tushishvili, L. ۲۲۷

U

Upton, J. M. ۲۲۸

Urunbayev, A. ۲۲۸

Utas, B. ۱۰۶, ۲۲۸

V

Vaïmarn, B. ۷۵

Vajda, G. ۳۲۴

Vambery, A. ۴۷

Vanden Berghe, L. ۲۲۸, ۲۶۱

Van der Brug, P. ۹۶

Van Hasselt ۹۶

Van Linschoten, J. H. ۹۵

Van Loon J. B. ۲۲۸

Varthema, L. di ۲۳, ۸۰

Vicentiis, G. de ۸۲

Voulton ۹۲

Von Ess, J. ۲۲۸

Von Grunebaum, G. E. ۲۲۸

Von Palombini, B. ۲۲۸

Vrchilehy, J. ۱۰۷

Vullers, J. A. ۲۹, ۴۸, ۵۲

W

Wahrman ۱۰۵

Walser, G. ۲۲۸

Walzer, R. ۳۰۶

Warner, L. ۹۷

Wensinck, A. ۹۴

West, E. W. ۳۸

Westergaard, N. L. ۱۰۲

Wheeler, G. E. ۷۰, ۲۲۹

Wheeler, M. ۲۲۹

Wickens, G. M. ۲۲۹

Widengren, G. ۱۰۵, ۲۲۹

Wiernikowski, J. ۱۱۱

Wiessner, G. ۲۲۹

Wiet, G. ۶۳

Wikander, S. ۱۰۵, ۲۲۹

Wilber, D. ۲۲۹, ۲۶۰

Wilkinson, Ch. K. ۲۲۹

Wills, R. ۳۳

Wilson, A. T. ۴۴, ۴۵, ۷۸, ۸۸

Wilson, D. ۲۲۹

Windfuhr, G. ۲۳۰

Witkam, J. J. ۲۳۰

Wolff, F. ۴۸, ۵۲

Wollaston, A. N. ۳۹

Woods, J. E. ۲۳۰

Wöpke, F. ۵۱

Wüst, W. ۲۳۰

Z

X

Xavier, St. F. ۹۷

Y

Young, Jr. T. C. ۲۳۰

Young, T. C. ۲۳۰

Yule, H. ۷۸

Yusti, F. ۴۸, ۴۹

Zaehner, R. C. ۲۳۰

Zajaczkowski, A. ۱۱۱, ۱۱۳, ۲۳۰

Zakhoder, V. N. ۷۲, ۷۵

Zand, M. ۲۳۱

Zapolski ۱۱۲

Zaroudny, N. ۶۷

Zavialova, V. I. ۲۳۱

Zbavitel, D. ۱۱۰

Zeno, A. ۸۱

Zeno, C. ۸۱

Zettrstein, K. V. ۱۰۵

Zonis, M. ۲۳۱

Zubtay, J. ۱۰۷

صورت درست نادرستیهای چاپی

G.tucci : ۱۱ س ۸۴ ص

H.S.Nyberg : ۱۱ س ۱۰۵ ص

ص ۱۲۰ س ۱۳: فردوسی توسط کان کاگایا

ص ۱۴۱ س ۵: مرکز بررسی و

معرفی فرهنگ ایران

ص ۱۵۷ س ۱۹: آلباری

ص ۱۷۴ س ۵: گلشنی، عبدالکریم

ص ۲۹۶ س ۶: ت. ایزوتسو T.Izutsu

ص ۳۳۵ س ۱۰: مولوی

ص ۳۷۲ بعد س ۷: درباره دو مجله

ارمغان و وحید به توضیح ذیل صفحه

۳۸۷ مراجعه شود

Robinson : ۱۰ س ۴۰ ص

Mathew : ۱ س ۴۱ ص

B .W. : ۱۴ س ۴۱ ص

E . kaempfer : ۱۵ س ۴۶ ص

Wolff : ۱۶ س ۴۸ ص

entale : ۳ س ۵۹ ص

ص ۶۰ س ۱۹: ودر

Nicolas : ۱۱ س ۶۵ ص

Wheeler : ۱ س ۷۰ ص

Ivanow : ۱۹ س ۷۰ ص

ص ۸۰ س ۴: کاترینا

ص ۸۱ س ۹: لئوناردو

ص ۸۳ س ۱۳: ینولی

*Published with the assistance of UNESCO in
implementation of the Major Project on Mutual
Appreciation of Eastern and Western Cultural Values.*

Publication No. 2

A DIRECTORY FOR IRANIAN STUDIES

By

IRAJ AFSHAR

Tehran